

Notes du mont Royal

www.notesdumontroyal.com

Cette œuvre est hébergée sur « *Notes du mont Royal* » dans le cadre d'un exposé gratuit sur la littérature.

SOURCE DES IMAGES
Google Livres

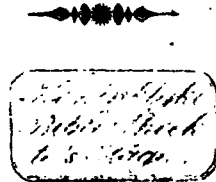
BHARTRIHARIS SENTENTIAE

ET

CARMEN QUOD CHAUMI NOMINE CIRCUMFERTUR
EROTICUM.

AD CODICUM MSTIT. FIDEM EDIDIT LATINE VERTIT ET COMMENTARIIS
INSTRUXIT

PETRUS A BOHLEN.

BEROLINI

IMPENSIS FERDINANDI DUEMMLERI

MDCCCXXXIII.

TYPIS ACADEMICIS.

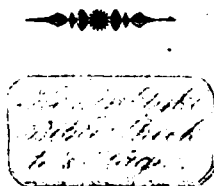
BHARTRIHARIS SENTENTIAE

ET

CARMEN QUOD CHAURI NOMINE CIRCUMFERTUR
EROTICUM.

AD CODICUM MSTIT. FIDEM EDIDIT LATINE VERTIT ET COMMENTARIIS
INSTRUXIT

PETRUS A BOHLEN.

BEROLINI

IMPENSIS FERDINANDI DUEMMLERI
MDCCCXXXIII.

TYPIS ACADEMICIS.

1911

1912

1913

1914

1915

1916

1917

1918

1919

1920

1921

VIRO
SUMME REVERENDO
IOANNI SCHULZIO THEOL. DOCTORI

BORUSSORUM REGI POTENTISSIMO A CONSILIIS INTIMIS
EQUITI ILLUSTRIS CET.

HUMANITATIS ET INGENUAЕ DOCTRINAE FAUTORI INSIGNI
HASCE BHARTRIHARIS SENTENTIAS

FRUCTUUM

EX ITINERE LITTERARIO NUPER PERCEPTORUM

PRIMITIAS

ANIMI BENEFICIORUM IN SE COLLATORUM MEMORIS

TESTES ESSE VOLUIT

EDITOR.

PRAEFATIO.

Londini quum ante biennium, summi Borussiae Ministerii munificentia commorari mihi liceret, ut, quod diu erat in votis, litteris Indicis pro viribus meis consulerem, nihil prius equidem et antiquius habui, quam ut sitim meam in Antiquitates Indicae gentis ardentissimam quocunque modo explerem: non solum libris rarioribus legendis excerptisve et editionibus textuum Sanscritorum comparandis atque emendis, sed sculpturis quoque et picturis, quae in Museis asservantur, inspiciendis et virorum doctorum colloquio, ubi dubii aliquid atque obscuritatis oboriretur, illustrandis, inprimis vero codicibus manuscriptis evolvendis describendisque, donec pestis, pro dolor! Gangetica in patria urbe exorta et iamiam saeviens post exiguum temporis spatium studia interrupit dilectissima et patremfamilias domum revocavit. Inter ea quae raptim ipse collegi, de iis enim quae Rosenio meo et Stenzlero, intima mihi amicitia coniunctis debeo: Chhandogyae codicem, apographa Ritusanhari, Gitagovindi, Brahmavaivartapurani rell. nunc est tacendum, primum fortasse locum occupent *Bhartriharis* quae dicuntur sententiae, quas iam lectoribus benevolis trado et maximopere volo commendatas. Quae vero caussae me impulerint ut haec potissimum carmina elegerim et quae dici possint in universum de persona et ingenio poetae, de codicibus quibus usus sum manuscriptis, de ordine librorum singularumque sententiarum nativo, de metrorum ratione et de carmine erotico *Chaurapanchásica* dicto, quod sententiis hisce praemisi, ea omnia, ne quid desideret lector, breviter iam et omni qua par est verecundia, sunt exponenda. Itaque primum de auctore sententiarum videamus.

Constans exstat Indorum fama, quae शतकानि sive *Centurias* ut vocantur, ad Bhartriharim, refert regis Vikramādityi fratrem, qui seculo ante Christum natum primo floruit et tractatum quoque grammaticum scripsisse putatur, quo de temporis momento nulla sane dubitandi causa adest idonea. Etenim citantur sententiae non modo in operibus rhetoricis, ut in *Sāhityadarpano* (de quo exstat Codex anno 1027 conscriptus; vid. *Schlegel* reflexions sur les langues Asiat. p.111.) et in eo, quod antiquius est, *Kāvyaṇṇakāso* scripto, sed etiam in dramaticis *Bhāvabhūti*s ex seculo octavo, in *Hitopadeso* ex primis post Chr. seculis et in ipsa *Kālidāsi*, poetae nostri aequalis, *Sakuntala* (vid. ad Nit. 62). Quodsi tamen disticha Satacorum, quae sparsa huc illuc apud diversos leguntur, ex alio quodam fonte derivata vel etiam per sententiarum collectorem ex operibus istis desumpta et Bhartrihari tributa putes, non equidem renitor, sed ipsas maxima saltem ex parte sententias quominus recentiores habeamus, obstat earundem ingenua et haud fucata simplicitas, quae, in modulis et rhythmis sobrior, paroemia et alliterationes, quibus senior aetas delectatur, rarissime captat, quae modum in vocabulis componendis et in sesquipedalia verba diducendis non transgreditur et quae in universum colore, imaginibus et totius linguae ratione ad Kālidāsi sermonem et aetatem proxime accedit. Reliqua quae de Bhartrihare traduntur inanes fabulae sunt, quas in transcurso tetigisse sufficiat. Fingunt enim Vikramum, inter quinque fratres minorem, a patre Gandharvaseno, qui in Malvae urbe Dharanagara domicilium habuit, imperium accepisse sed ipsum, peregrinandi cupidum Bhartrihari impertivisse; hunc autem uxoris perfidia et adulterio, quae adultero pomum quod immortalitatem praeberet dederat, commotum, vitam austeram iniisse et librum de devotione composuisse: quod ultimum aperte expiscati sunt ex secundo libri Niti versu, ubi de mulierum perfidia queritur poeta. Narrantur, quae modo diximus, in fabularum collectione vulgo *Beitalpachisi* h. e. वेतालपञ्चविंशति *narrationes de viginti quinque daemonibus* dicta, a Sivadāso composita (cfr. *Asiat. Journal* II. p.27.), quibus conspirant fere quae Scholiasta in capite secundi libri

protulit: राजा त्रिविक्रमशब्देन स्वलब्धं फलं कस्मैचिद्ब्राह्मणाय दत्तं । तस्य फलस्य महिमायेन भक्षितं सो ऽग्ने भवति मरणं नास्ति तत्फलं ब्राह्मणेन मनसि विचार्य ब्रह्मणा पालको राजा भर्तृहरिः तस्मै दत्तं । राजापि स्वपत्नी अतिप्रियतमा तस्यै दत्तं । तथापि कश्चनजारः तस्मै दत्तं ॥ Plura describere taedet, hoc unum tantum addo, pomum illud eodem modo induci discordiae instrumentum, quem ad modum illud in mille et una noctibus notissimum; ceterum vero in versu, ad quem illustrandum haec attulit Scholiasta, nihil omnino latere puto quod ad Bhartriharim necessarie referendum sit, quare assentiri non possum Colebrookio viro clarissimo existimanti (Introduct. remarks p. xiii. in Editione Bhartr. Srir.): auctorem in illo saltem versu ad vitam suam respexisse. Rogerius denique ex mente sacerdotum Bhartriharim Brāhmani cuiusdam, *Sandragoupeti Naraja* nominati filium fuisse perhibet, hoc est, nisi omnia me fallunt, Sandracotti regis (चन्द्रगुप्तो नराजा) celeberrimi, quem sacerdotem fuisse scioli seriores hallucinantur. Hunc pergunt quatuor uxores duxisse: filiam Brāhmani ex qua *Vararuchim* sustulit, ex filia Kshatriyi *Vikramārkum*, ex filia Vaisyi *Battim* atque ex Sūdrā denique uxore *Bhartriharim*. Horum primus Vararuchis sapientissimus, ut volunt, Vedorum partem commentario amplexus est et librum composuit ethicum: igitur procul dubio idem est quem grammaticam Prākritam composuisse constat. Vikramādityum porro regnum suscepisse et Battim sibi adiunxisse ministrum traduat; sed in hoc denuo errare videntur et personas et tempora confundentes: exstat enim quod Bhattikāvyam vocant carmen grammaticum, Rāmi res gestas simul exponens, quod Bhartrihari cuidam grammatico aetate posteriori tribuitur (Asiat. Research. X. p. 436.) atque ex huius carminis nomine fratrem Bhartriharis nostri divinasse existimo Battim. De centuriarum denique auctore eadem fere quae supra attulimus, Padmanābhus apud Rogerium fabulatur: eum voluptatibus summo opere fuisse deditum et ultra trecentas uxores duxisse. Pater igitur, iam in filium minorem, ex quarti ordinis uxore natum, nimium severus, vitam eius dissolutam reprobravit, quo facto Bhartriharis, uxoribus repudiatis, sententias nostras non composuit quidem sed ex multis

libris aliis *collegit*. Hoc unum ex eiusmodi farinae fabellis teneas velim; nam etsi Sataca haec ad genus dicendi sententiosum stricte non accedant sed ita sint comparata ut unus idemque poeta talia condere potuerit, facile tamen inducor ut credam ea iam antiquitus ex aliis carminibus excerpta et inter se conglutinata fuisse, id quod de omnibus sententiarum collectionibus antiquis valet, quae postea demum collecta, viro cuidam suae aetatis sapientissimo solent tribui. Eadem modo sententiae et adagia in V. Testamento Salomoni, Arabica vero Alidi aliisque hominibus acutis tribuuntur, neque in tali fama, nisi caussae vetant idoneae, facile negaveris, partem saltem illarum sententiarum ad auctorem cui adscribuntur referendam esse, quod equidem de secundo potissimum Centuriarum libro crediderim. Haec fere sunt de auctore carminum quae dicenda habui, debilia quidem et manca: etenim non fluviorum tantum quorundam ea est conditio ut fontes ignorentur, sed habent etiam artes haec fata, ut, quando ad posteros propagentur, hi quidem ipsas doctrinas satis accurate servent, quae vero ad earundem historiam, ortum, progressum et incrementum pertinent, ea fere negligant omnia. Eandem sortem experta est Indica eruditio, cuius origo tenebris adeo est involuta, ut ex illis reliquiis quae hodie supersunt atque ex veterum in rebus Indicis incitiae, vix quidquam certi possit erui. Quae quum ita sint, reliquiae grata sumamus manu atque eas praesertim quae ob nativam suam pulchritudinem ad posteros devenire summopere merentur. Atque hoc de Bhartrihare inprimis testatur vir in rebus Indicis omnium doctissimus Colebrookius, qui Sataca eam potissimum ob causam Hitopadesi editioni Srirâmapurensi adiecta fuisse ait, quod egregiae in iis morum descriptiones deprehendantur et quod nitor insuper poeticus, parciore quidem manu quam in multis operosis Indorum carminibus dispersus in iisdem inveniatur, sed qui lectores eo magis possit allicere. Hoc praecipue dicendum est de libro qui *Niti* inscribitur, cuius sententiae et argumenti elegantia et dictionis suavitate reliquis longe praestant et quem multis de caussis antiquissimum puto, cui postea sese adiunxerint libri *Sringâra* et *Vairagya*, summi

interdum frigoris pleni. In primo libro Sringāra, sive de amoribus, solitis imaginibus laudantur mulieres et vituperantur, earumque nates magnae, lotis similes oculi, tumentium mammarum onus sexcenties occurrunt, in qua re miramur sane poetas Indicos, eos saltem quibus vis ingenii nullo modo deest, quod talibus ineptiis certant et „toties revocatos eandem rem dicunt commutatis verbis et sententiis.” Quod multo magis de libro tertio valet, ubi repetita semper, imaginibus frequenter putidis et pingue quiddam sonantibus, sordida illa Yoginum devotio describitur. Verba, quae Ilgenius (in opusc. philol. II. p. 70.) de poetis Graecorum gnomis protulit, apprime huc faciunt: „Mirari subit, quomodo tot poetae in tam vili orbe morari potuerint, et quidquid in iis erat ingenii, id non rebus praestantioribus, quae ornatum aliquem poeticum admitterent, dedicarint, sed in res transtulerint, quae nisi a pietate, commendationem habent nullam.” In libro secundo contra leguntur adagia vere acuta (cfr. vs. 3. 7. 8. 11. 16 rell.), inveniuntur sententiae morales quae ingenium exprimunt cum quadam novitate et gravitate, quae laudem doctrinae, honestatis et omnis virtutis celebrant cum grato quodam et perspicuo acumine (cf. 4. 5. 6. 12 et rell.); prostant fabulae Aesopis similes, quibus clausulas addit poeta, non tales quidem quales Martialis aut nostrates solent addere, attamen suavitate sua non destitutas (ut 57. 62. 98); adsunt epigrammata ut ita dicam historica, sive historiologiae versibus enarratae (v. c. 67. 82. 86); mythologica denique deprehenduntur permulta, quae fabulosa vocari possunt interdum, sed rem de qua agitur probe illustrent (vid. 10. 15. 27. 28. 29. 38. 68. 69. 72. 85. 93.). In omnibus vero hisce sententiis egregia latent adiumenta ad mores Indorum antiquiores depingendos, et, quod rei caput est, ad intimam linguae Sanscritae scientiam comparandam, quibus de causis et nos, qui iuvenibus imprimis doctrina profectionibus prodesse volebamus, Bhartrihari, quem academicis lectionibus perquam aptum censet Schlegelius (Reflex. p. 163.), denuo edendum curavimus et textum, ceteroquin rarissimum a pessimis, quibus scatebat, mendis purgare studuimus.

Iam de auxiliis meis, quibus in hac Satacorum editione usus sum et de iis in genere quae ad crisin pertinent pauca dicenda sunt, praecipue de manuscriptis Codicibus qui Londini, in collegii mercatorum in Indiam commeantium Museo (*East India House*) asservantur et virorum cuiusvis regionis doctorum usui summa cum liberalitate permittuntur. Codices Bhartriharis, praeter unicum Taylorianum, Gaikavarenses omnes et a viro immortalis memoriae Colebrookio Museo donati sunt. Inter hos Codex optimae notae et a nobis princeps habitus is est, qui scriptura Devanagarica exaratus, in Catalogo numero 1794 signatus, omnes Bhartriharis sententias complectitur cum commentario perpetuo. Scriptura Codicis paullo recentior videtur neque librarius annum quo membranam descripserit notavit. Nos litera A codicem distinximus, cum editione impressa quam accuratissime contulimus eiusque scholia descripsimus, quorum apographum sollers Stenzlerus cura ac diligentia denuo, tempore urgente, perlustravit. — Secundus Codex, quem B nominavimus, in catalogo numerum prae se fert 1987 et praeter alia quaedam, ut Kirâtârjuniyi fragmentum, integrum Bhartriharis opus sed sine commentariis continet, scriptura devanagarica satis antiqua, Samvat 1604, hoc est anno p. Chr. n. 1547 conscriptus. In lectione quidem insignis est aestimandus codex, quippe cuius librarius complures ante oculos habuisse membranas possit videri ex quibus textum quodammodo criticum concinnare studeret, vocabulum aliud transfigendo, aliud obelo notando, et variantem lectionem uncis, hoc modo x—x includendo. Quum tamen eo non processerit ut sphalmata evitaret pessima sed saepenumero intolerabili negligentia atque oscitantia verba vitaret, scriptorem existimo vetus quoddam exemplar criticum negligentius transscripsisse potius quam suo ipsius iudicio ac crisi fuisse usum. Ceterum centuriae in hoc apographo longe ultra centum versus transcurrunt: Vairâgya enim 123 exhibet disticha, Niti 106, Sringâra 121, ita ut librarius aliquis recentior hoc codice usus, centuriam tantum desideraturus esset dimidiam, ad quartam si placuisset digerendam. Nos vero versus omnes, qui apud alios desiderabantur, exulare iussimus:

sunt enim passim ieiuni et merum, ex more recentiorum poetarum, *κρηνοχυτρολόγηταιον* continent; ulceribus laborant gravissimis neque ullo metro, nisi coniecturis factis audacissimis possunt adaptari; sunt praeterea obscuri plerumque et sine scholiis intellectu difficillimi. Nam quid aenigma sibi velit quale vs. 70. exstat, videant me acutiores:

कृतं वर्यं वर्यं कृतं इत्यासीन्मतिरावयोः ।

किं ज्ञातं अधुना येन कृतं कृतं वर्यं वर्यं ॥

Alius codex, litera C notatus, in Catalogo no. 1549, librum Sringāram tantum continet cum commentario. Litteris Bengalicis et quidem negliger scriptus est neque annum prodit. — Eundem librum de amoribus praebet Codex D numerum 1378 in fronte gerens; scriptura est Devanagarica, scholia adsunt eadem, annus autem quo exaratus est, Samvat 1855 sive 1798 post Christum. — Unus exstat liber e collectione Tayloriana no. 140. a nobis T notatus, quem strictim tantum inspeximus. Integra quidem Satāca continet apographum sed misere vexata et versionis tantum in gratiam, ut videtur, subiecta; haec autem versio, litteris devanagaricis, iisdem metris et rhythmis praeterea finalibus instructa, dialecto quadam hodierna confecta est quae vel ipsi Shakespeario aliisque viris doctis, qui idiomatum vulgarium cognitionem sibi comparaverunt, ignota fuit. Ordo denique versuum in Cod. quam maxime est turbatus, ideo ut inutilem fere laborem instituat qui apographum hocce cum aliis velit conferre. — De Editione Satācorum Srirāmapurensi eadem dicenda sunt, quae iam vir clarissimus Aug. Guillemus a Schlegel in medium protulit de Rameidis atque Hitopadesi editoribus. Idem enim Careyus et iidem forsitan litterati Indici, Panditi nominantur, qui fabularum textum prelo paraverunt, Bhartriharis etiam disticha e tribus, mancis quidem sed sese invicem suppleantibus, Codicibus Mst. primi evulgarunt et Hitopadeso tanquam appendicem adiecerunt (Srīrām. 1804.). Etsi vero hi docti viri omnibus muniti praesidiis ad crisin auctorum Indicorum accesserint, queritur nihilominus Schlegelius, hos esse in primis editionibus parandis negliger versatos. Et recte quidem queritur vir acutissimus. Nam Bhartriharim quod attinet, metra portentosis lectionibus

violarent; glossemata in textum, genuina lectione neglecta, receperunt; versuum ordinem turbarent; vocabula falso haud raro distinxerunt; scholia in librum Vairâgyam vitiis plena imprimenda curarunt; confuderunt alia, alia ad lubitum omiserunt; textum denique typis expressum a sphalmatis typographicis non ubique purgarunt. Gravis sane accusatio, cuius tamen commentarius noster in quovis fere disticho praebebit argumenta. Rarior praeterea facta est editio illa primaria, quam iam post vulgatum per duumviros clarissimos Hitopadesum, vix ac ne vix quidem in manus tironum venturam esse speramus: in eruditorum conspectum si forte cadat, ii sane ubique videbunt iudicium nos nimis severum non tulisse. — Restat ut de versione belgica, quae duobus saeculis praeteritis et prima fortasse quae ex lingua sanscrita in Europaeum sermonem translata unquam apparuit, paucis agam. Est haec *Abrahami Rogerii*, sive potius Brâhmani Padmanâbhi, cui omnia sua debet Rogerius, in libro, cuius versione gallica utor: *la porte ouverte pour parvenir à la connoissance du paganisme caché, trad. en franç. par Thom. de la Grue, Amsterd. 1670. 4°*, ubi inde a pag. 291. libri Vairâgyi et Nitis legitur paraphrasis. Religionem christianam propagandi caussa anno 1630 in Indiam tetendit Rogerius et in urbe Paliakatta, in regione Carnatica sita, decennium fere commoratus est ubi ex sacerdote, quem modo nominavi, brahmanico, linguam lusitanicam edocto, compendium non modo mythologicum sed versionem quoque Bhartriharis, prima de amoribus centuria praetermissa, fando accepit et concinnavit. Hanc quidem interpretationem, etsi ubique fere picturae partem aversam satis pellucidam repraesentet et paraphrasis potius dici possit, magna mihi fuisse utilitate ad sensum in dubiis locis universum captandum, ingenue fateor. — Sententias denique selectas Loiseleur de Longchamps chrestomathiae suae inseruit ex Edit. Srir. desumptas et vitiis gravioribus purgatas. Atque haec sunt in novo textu concinnando quae mihi aderant subsidia, quibus quomodo usus et qualia secutus sim praecepta critica, indicabo et religiose, ut par est, cum lectoribus communicabo, „Censendi iudicandique munere, verba sunt Ruhnkenii, sic fungitur aliquis,

ut vera a falsis et suppositis discernat, fraudes suis vestigiis odoretur et demonstret, obscuris sive rebus sive verbis lumen affundat, depravata corrigat, laudet recta, deprehendat vitiosa;" quod quidem praeceptum ut in libris Sanscritis edendis omnibus valet ita maxime in Bhartriharis sententiis, quippe quae, ad publicam instructionem aptissimae, a multis describebantur et vitiis ideoque laborant gravissimis. Primum vero, rem altius ut repetam, ne hoc quidem dici potest quomodo se invicem sequi debeant tres Centuriae, quum ex Codd. Msttis nil certi de hac re possit elici. In codicibus C et D librum de amoribus tantum invenimus, reliqui autem, literis A et B insigniti, Vairāgyam praeponunt, Sringāra libro collectionem claudentes; sed ordo ille ab constitutus esse potest homine qui libros, per se absolutos, postea coniunxit, tametsi Rogerius Vairāgyam quoque Nīti libro anteponat. Scholiastam in Cod. A si audiamus, Vairāgyam ille solita formula claudit इति भर्तृहरिणा कृतं वैराग्यशतकं समाप्तं atque eadem repetit in fine Sringārasataci: in libri tamen de officiis clausula hanc centuriam *primam* appellat, et, quod in aliis libris neglexit, Commentarium finitum declarat: इति भर्तृहरिणा कृतं नीतिशतकं प्रथमं समाप्तं । इति भर्तृहरिणा विरचितं टीकायां नीतिशतकं समाप्तं ॥ cui addi potest eundem commentatorem in solo de officiis libri initio fusius de poeta narrationem instituere, in aliorum contra librorum capite rem tacite aggredi, ita ut merito putare possis eum Nīti centuria totam incipere collectionem. Sed omnes hasce rationes, iamiam sibi oppositas nil probare, quilibet ipse videt, inprimis si statuamus Nītisatācam antiquitus solum exstitisse, quare consultius visum est, ordinem quem Edit. Sr. induxit servare, primum, ne integris libris transpositis maior oriretur confusio ac discrepantia, dein autem quia ex mente Indorum nos egisse putamus quod iuvenilibus nequitiis incipientes ad virilis aetatis officia et morum praecepta transgressi devotione senili ac poenitentia, ut solent illi, finivimus fortasse denique compilerator ipse de consilio collectionem suam ab ἐρωτικῶς auspiciabatur carminibus, quo lectores ad reliqua quoque alliceret et excitaret. Res porro non minus ardua erat singulas cuiusvis libri sen-

tentias ita inter se connectere ut inscriptionibus responderent cuique decadi impositis. Distinguitur enim centuria quaevis in decem capita minora suis quaeque titulis inscripta, contra quam distinctionem liber de amoribus in eo tantum pugnat, quod decadem non servavit sed capita plus ultra decem versus prolongavit, interdum vero, ut in tempestatum descriptione, intra hunc numerum se detinuit. In Ed. Srir. lemmata ibidem reperiuntur ubi in Cod. A, quem in Sringara sequitur illa, prostant, ita ut in hoc libro nec mutandum esset quicquam, neque ordo, quem Cod. B perperam observavit, notandus. In libro tamen secundo editio inscriptiones prorsus omisit, et recte quidem, portentosum e Cod. B et Tayloriano ordinem secuta; in tertio demum libro huc illuc adscripsit lemmata, ad Cod. A denuo recurrens, ita tamen ut nimis saepe interspersa sit sententia quae cum titulo nullo modo concordet. Quae omnia quum ita sint, capita in hisce libris minora ad sensum inscriptionibus indicatum redigi debebant, versus interdum transponendus, interdum transfigendus, saepe etiam ex alio loco, quin imo ex secundo libro in tertium transferendus, ad quam rem magno sane adiumento fuit versio Rogerii. Nam etsi haec, in singulis iusto liberior, saepe-numero ne sensum quidem recte indicaverit, tamen in eo praestantissima visa est, quod decades bene distinxit et distichon quoddam omittere potius maluit quam seriem turbare genuinam. In digerendis autem hoc modo sententiis eadem crisi atque in variantibus lectionibus usus sum, scilicet ut versum non reciperem, nisi duae saltem vel plures adessent auctoritates, quae suum cuique locum adsignarent. Quodsi semel vel bis morem huncce violasse videar, in notis rationes reddidi, quibus argumentis commotus equidem fuerim ieiunae alicuius sententiae loco interserere aptiorem: ordine enim, qualem Edit. exhibet, semel turbato, nihil sane referre opinabar qualem versum alteri expuncto substituerem dummodo locum suum apte tueri posset. Ne tamen lector, editione Sr. usus, in hac re dubius maneat, tabulam in fine opusculi adieci synopticam duorum librorum, qui ad distichorum ordinem a nostra editione omnino discrepant, ex qua tabula simul apparet textum

vulgarem Srirāmapurensē in libro Nāi Codices B et T, in Vairāgyo autem illum quem litera A notavimus, presse sequi, ita ut editores ad Centuriam de moribus redigendam ipso Cod. B usos fuisse haud absimili coniectura statuas; quum vero in lectione non eadem inter utrumque textum necessitudo existat, sed Edit. nimium quantum differat et alia prorsus scholia, quam in Cod. A leguntur, praebeat, tertium quoddam manuscriptum pro norma habuisse omnino putandi sunt editores. Versus denique abundantes ex Cod. principe A et Edit. Sr. in supplementis collocavimus. Prorsus enim absomnum esset *Centurias* vocare Bhartriharis sententias si vel unus versus numerum centenarium excederet; in animi versiones tamen disticha ablegare nolimus ista, ne pro spurcis haberentur omnia de quibus non constaret: de singulis ceterum adnotationes nostras ad eas velimus.

Gravissima utique in re critica momenti est metrorum ratio, quam qui neglexerit, in legendis poetis et quid dicam in emendandis ubique haerebit. Solent enim in opere longo *καλὸν λόγος μέτροις* uti seriores poetae Indici, praesertim in sententioso poeseos genere: eadem quoque Bhartriharis satata metrorum varietate insignia sunt, de quibus, ne cuique disticho schema suum praepondere cogamur, pauca disserere libet. Poteram equidem lectores ad *Colebrookū* tractatum *on Sanscrit and Praecrit poetry* (Asiat. Res. Vol. X.) et ad doctum *Lassenū* in *Hitopadesum* commentarium ablegare, ubi metra illa pag. 197. ad normam suam revocata sunt fere omnia, at quum Kālidāsi opusculum *Srutabodham* dictum, cuius apographum amico debemus Stenzlero, nondum in vulgus sit prolatum, haud ingratum fore speramus, quod ex illo de metris compendiolo, celeberrimo poetae adscripta atque ex *Mallināthi* scholiis, praecepta huc illuc inspergam, quae etsi rem clariorem non reddant, leges tamen continent firmissimas ad quas oratio dirigi debeat poetica. Quoniam vero scientia metrica auditu percipitur, Kālidāsus libellum suum, in cuius praeceptis Pingalum aliosque sequitur antiquiores, *Srutabodham* nominasse narrat.

कन्दर्पा लक्षणा येन श्रुतमात्रेण ब्रुध्यते ।
तदहं कथयिष्यामि श्रुतबोधमविस्तरं ॥

Quadraginta versibus, quos dicimus memorialibus, constat tractatus, ita ut unoquoque disticho metrum quoddam, cuius nomen ac mensuram exhibet, absolvatur, praeceptis quibusdam de pedibus hunc in modum praemissis:

मस्त्रिगुरुखिलषुश्च नकारो
भादिगुरुस्तत आदिलषुर्यः ।
जो गुरुमध्यगतो रत्नमध्यः
सो ऽन्त्यगुरुः कथितो ऽन्त्यलषुस्तः ॥

Hoc est: म est sigla pro tribus longis (Molosso ---), न pro tribus brevibus (Tribrachy ---), भ pro prima longa (Dactylo ---), प pro prima correpta (Bacchio ---), ज्ञ pro media producta (Amphibrachy ---), र quando brevis syllaba mediam sedem occupat (Amphimacer ---, est enim ल compendium scripturae pro लघुः), स ubi longa in fine stat (Anapaestus ---), त quando ibidem brevis locum habet (Antibacchius ---). — Singulos porro regularium metrorum, praeter Sloca epici et Aryae, pedes per tres syllabas dispesci constat, quarum quidem compendia sive singulas litteras inter se connectunt Indorum metrici, in Duali positae si forte iterantur, quam rem tironum, tali brevilloquentiae non adsuetorum, in gratiam exemplo reddam clariorem. Versum Sapphicum:

---|---|---

Indi hunc in modum secarent:

---|---|---|---

sive siglis suis रत्नज्ञौ redderent expressum, quarum litterarum न Dualis nota insignitum docet duas superesse longas syllabas, गुरुः enim sive न longam significat. Magis vero ingeniosum est sed aenigmati fere simile, quando pedum numerus vocabulo quodam, ut ita dicam, technico indicatur, ut in metro e.g. *Mahâmālitam* (*Mallināth.* ad *Sisupālab.* 11,37.), cuius haec est norma, per regulam una cum nomine expressa:

---|---|---|---|---|---

यदिह नयगलं ततो वेदरेफैर्महामालितं ॥

ad verbum: in quo न गeminum tunc, र Vedorum (hoc est: ad numerum horum librorum quater repetitum) *Mahāmālitam* est. — Sed iam ad poetae nostri Bhartriharis metra propius accedamus atque ab antiquioribus quidem incipiamus, inter quae primum locum occupat.

I, 1. *Slocus epicus*. Pertinet vero haec species, ut eae quae proxime sequuntur, ad primam metrorum classem generalem, cuius pedes temporibus componuntur, unde गणकन्दः dicitur; secunda वणविनिः sive मन्त्रकन्दः nominata, omnia complectitur metra quae syllabarum numero scanduntur. Sloco satis frequenter utitur Bhartṛiharis: Sringāra 11. 13. 14. 16. 20. 29. 31. 60. 61. 68. 73. 74. 75. 85. 86. 90. 99. Nīti 1. 11. 21. 24. 25. 43. 47. 56. 74. 83. Vairāgya 2. 9. 56. 90. 94. Supplem. 6. 9. 12. 14. 20. Nolo quidem leges huius distichi, iam a multis viris doctis tractatas repetere, neque enim variat Bhartṛiharis sloco ab slocis melioris constructionis; ea vero quae forte liberiora sunt suis locis notabuntur. Addam tamen regulam Mallināthi (ad Sisupālāb. 19, 1,) ex qua in omnibus pedibus syllaba quinta correpta, sexta producta esse iubetur; in pedibus secundo et quarto autem syllaba septima brevis. Peccant tamen haud raro contra syllabam primi et secundi pedis longam poetae. En regula ipsa:

पंचमं लघु सर्वेषु सप्तमं द्विचतुर्थयोः ।

गङ्गाषष्ठं च सर्वेषामेतच्छ्लोकस्य लक्षणं ॥

2. Sloco maxime cognatum et versui Veterum elegiaco quodammodo accedens metrum illud est quod **अर्ध** nominatum, in singulis sententiis, utpote liberius, satis frequens, in carminibus longioribus huc illuc intermixtum comparet. Distichon quemadmodum Slocus in quatuor dividitur membra, **पदाः**, quorum primum tertiumque tribus pedibus sive duodecim temporibus, **मात्राः** constant, hoc est syllabis brevibus, productis non obstantibus, quae in binas dissolvuntur mâtas. Membrum secundum octodecim, quartum autem catalecticum quindecim mâtis absolvitur. Regula Kâlidâsi, quae schema simul praebet, haec est:

[illegible]

II. Faciliora omnino sunt metra ea quae Colebrookius et Lassenius *monoschematica* appellant quaeque non syllabarum valore sed numero metimur. Tetrasticha possint vocari, pedes enim paribus syllabis quater eodem ordine recurrunt; attamen quum litterarum contactus euphoniae in gratiam, in caesura primi ac tertii stichi semper observetur, melius utique metra illa Indorum more tanquam disticha considerentur, quare et nos singulas versus partes *membra* potius, sive *lineas* interdum et *cola* appellare maluimus, quorum bina hemistichium constituunt. Dividuntur haecce metra, secundum syllabarum in quovis membro numerum, in genera diversa, quorum quod in Centuriis nostris primum in censum venit Hendecasyllabum, *Trishtubh* appellatur. Huius, Kālidāsi ordinem si sequimur

1. prima specie, *Sālinī* vocata, Bhartriharis utitur: Sring. 3. Niti 40. Vairāgy. 30. Schema hoc est:

---|---|---|---|| quater repetitum,

cuius regulas hoc modo proponit Kālidāsas (vs. 17. coll. Mallināth. ad Sisup. 18, 1.):

ह्रस्वो वर्णो जायते यत्र षष्ठः

कम्बुग्रीवे तद्वदेवाष्टमान्त्यः ।

विश्रामः स्यान्नन्वि वेदैस्तुष्टैः

तां भाषन्ते शालिनीं कान्दसीयाः ॥

quodsi sexta syllaba corripitur, o cervice pulchra! et eodem modo syllaba post octavam; si hypotmesis fit, o tenera! in quarta et septima: hanc speciem *Sālinīm* appellant metrorum gnari. Vedi pro quatuor ponuntur, equi scil. solis, pro septem; mulierem alloquitur poeta, ut solent Indorum magistri, nos in sequentibus talia omisimus.

2. Ex *Sālinī* oritur metrum *Indravajrā* si modo tertiam et septimam corripis hoc modo:

---|---|---|---||

Mallināth. (ad Sisup. 14, 86.) pedes indicat: स्यादिन्द्रवज्री यदि तौडगीमः ।

Kālidās. (vs. 19.) praecipit:

यस्यां त्रिषत्सप्तममक्षरं स्याद्
ह्रस्वं सुप्तङ्गधे नवमं च तद्वत् ।

in qua tertia, sexta, septima et nona corripuntur, hanc *Indravajrām* appellant. Utitur *Bhartriharis* hac mensura in locis his: *Sring.* 18. 22. 54. 78. 92. *Niti* 15. 33. 50. 58. 63. 64. 65. 100. *Vair.* 8. *Suppl.* 2. 3. 8.

3. Si etiam primi membri pes primus mutatur in *Amphibrachum*, metrum appellatur *Upendravajra*, apud *Bhartrih.* *Sring.* 23. et *Vairāg.* 84. exstans. Norma est:

— — — | — — — | — — — | — — ||

et nomen videtur metrum accepisse ex *Gitagovind.* 4, 4, 2. ubi in versu eadem mensura concinnato legitur उपेन्द्रवज्र *fulmen*, ad quam rem facit observatio *Colebrookii* (l. l. p. 406.): *where the stanza has the appearance of being a quotation, it might be conjectured that the denomination of the measure was originally assumed from the example.* Haec igitur coniectura si speciem aliquam veri habet, et habet sane ut equidem puto, infra enim aliud huius generis exemplum deprehenditur: post *Jayadevum* saltem vixit qui *Srutabodham*, *Kālidāso* attributum, composuit, quod carmen *Upendravajrām* explicat (vs. 20.) nomine eius addito. Neque tamen exinde consequitur omnes, qui hoc metro usi sunt poetas *Jayadevo* posteriores fuisse, potest enim hoc solum nomen, ex *Gitagovindo* desumptum, mensurae antiquiori inditum fuisse, ut exemplo probari potest: Sic metrum *Kalahansa* (*Colebrook.* p. 470. VIII. no. 7.) apud *Mallināthum* (ad *Sisupāl.* 6, 73.) novum nomen ex *Maghi* versu ipso कुटजानिवीह्येत्यादि accepit *Kutaja*.

4. *Permixture* quodvis ex duobus metris genus vocatur उपजातिः cuius quatuordecim varietates existunt et eum potissimum in finem inducuntur ut rigidior lex, eadem ubicunque syllaba arsin inchoandi evitetur. Sic commixta inveniuntur *Vansashta* et *Indravansa*, *Vātormi* et *Sālini* (vid. *Colebr.* l. l. p. 427.), frequentissime tamen *Indravajrā* et *Upendravajrā* componuntur, quod quidem genus *nar' iṣṭ.* *Upajāti* dicitur. Ex regula *Mallināthi* (ad *Sisup.* 3, 1.):

इन्द्रेपेन्द्रवज्रामिश्रणा उपजातिवृत्तं ॥

अनन्तरोदीरितलक्ष्मभाजौ ।

पादौ यदीयावृत्तजातयः ताः ॥

E variis Upajâtis generibus Bhartriharis illud semel (Nîti. 75.) adhibuit, ubi Upendravajra ter repetitur et Indravajra in ultimo tantum membro locum habet; semel (Nîti 96.) aliud, quo Upendravajra in primo hemistichio ponitur, in secundo Indravajra, quibus varietatibus nomen, si quod habent, non invenio. Alia species *Akhyânakt* vocata, bis in Satacis adhibita est: Nîti 7. 72. et haec quidem fit, si Indravajrae pedes primum membrum faciunt et dein Upendravajra ter sequitur; cf. Srutabodh. vs. 22.

यदीन्द्रवज्रचरणः पुरा स्याद्

उपेन्द्रवज्रचरणस्त्रयोन्ये ॥

5. *Rathoddhatî*, in unico tantum versu Sring. 24. usurpatum, metrum appellatur, quando inter breves syllabas, ut Srutabodh. (vs. 24.) praecipit, prima, tertia, septima, nona et finalis producuntur:

-०-|०००|-०-|०-||

pedes designat *Mallinâthus* (ad Kirâtârj. 13, 35.): रोन्राविहरोत्तालगी ॥ idem repetens in *Sarvankashâ* 4, 58. Verba Kâlidâsi addam facillima:

आद्यमक्षरमथ त्रितीयकं

सप्तमं च नवमं तथान्तिकं ।

दीर्घमिन्दुमुखि यत्र जायते

तां वदन्ति कवयो रथोद्धता ॥

Varietas huius metri illa est, qua Bhartriharis utitur Sring. 55, cui nomen non habeo:

=०=|०००|=००|०=||=०=|०००|=०=|०=

6. *Vatabodhakam* metrum vocatur dactylicum Alcmanium illud quod Colebrookio *Dodhaka* est, apud Bhartr. Sring. 9. Ex Kâlidâsi regula fit, si prima, quarta, septima, decima et finalis producuntur (Srutab. 18.):

-००|-००|-००|--

आद्यचतुर्थमहीननितम्बे
सप्तमकं दशमं च तथान्त्यं ।
यत्र गुरुः प्रकटस्मपाशे
तत्कथितं वतबोधकमेतत् ॥

Mallināthus (ad *Sisup.* 4, 45.) indicat: दोधकवृत्तमिदं भभभागी ॥

7. Iam sequuntur dodecasyllaba metra ad classem apud Colebrookium septimam *Jagatī* pertinentia. Inter haec illud, quod *Drutavilambitam* vocatur, apud Bhartriharim exstat *Sring.* 34. *Niti* 42. 53. 87. 88. Norma haec est:

०००|०००|०००|०००||

sive ut *Mallināth.* (ad *Sisup.* 6, 1.) indicat: इतविलम्बितमाह नभैभरी ॥
Auctor *Srutabodhi* (vs. 28.) productas tantum suis sedibus syllabas enumerat, neque enim hypotmesis in membris ipsis adest.

8. Antiquissimum huius classis metrum *Vansashtam* est, in carminibus epicis satis frequens, in Centuriis bis tantum usurpatum: *Sring.* 2. et *Nit.* 62. Pedes suppeditat *Mallināthus* in *Ghantāpatho* 1, 1. et ad *Sisup.* 1, 1.: इतो त्वं वंशष्टमुदीरितं श्री ॥

०००|०००|०००|०००||

Proxime igitur ad *Upendravajrām* accedit et ita quidem ut illud cum *Ewaldio* (über einige Sanskritmetra p. 14.) *Vansashtam* catalectum vocare possis, quod et *Kālid.* videtur indicare, dum penultimam brevem *Upendravajrae* pedibus insertam docet (vs. 30.):

उपेन्द्रवज्राचरणेषु सन्ति चेद्

उपान्त्यवर्णा लघवः परित्ताः ॥

Primo pede in *Antibacchium* mutato aliud statim evadit genus, cui *Indravansā* nomen; utrumque permixtum habes *Sakuntalā* p. 152.

9. Ad classem *Sakkartī* dictam, quatuordecim syllabis membra efformantem, usitatissimum pertinet metrum *Vasantatilakā*, hac formula ad *Sisupāl.* 4, 19. indicatum: उक्ता वसन्ततिलका तमझाझगोग ut legendum quoque est ad *Kirātārj.* 7, 40. Schema est:

०००|०००|०००|०००|०००||

In Śrutabodho (vs. 34.) syllabae tantummodo productae indicantur. Hoc metrum, quo compositum est carmen *Chaurapanchāsikā* μονόμετρον, satis frequenter adhibuit poeta noster, in versibus videlicet Sring. 1. 8. 10. 17. 21. 38. 58. 84. Niti 2. 20. 26. 38. 39. 49. 73. 76. 81. 94. 99. Vairāg. 16. 25. 39. 68. 69. 70. 71. 75. Suppl. 5. —

10. *Milini* metrum quindecim in unoquoque membro syllabis constans, ad classem Atisakkari, quae est nona Colebrookio, pertinet et bacchicum commodè dici potest. *Corripiuntur*, ex Srutabodhi regula (vs. 35.) *syllabae sex priores, decima item et decima tertia, ita ut hypomesis cadat in septimam et nova arsis incipiat in octava (montes mythici, septem maria claudentes, octo numerantur):*

प्रथममगुरुषट्कं विद्यते यत्र कान्ते
तदनु च दशमं चेदक्षरं द्वादशान्त्यं ।
गिरिभिरथ तुरङ्गैर्यत्र कान्ते विरामः
सृक्विज्ञानमनोक्षा मालिनी सा प्रसिद्धा ॥

pedes igitur sunt hi:

uuu|uuu|'-'-|u--|u--||

sive ut *Mallināthus* indicat (ad *Sisupālabadhum* 11, 1.): ननमयययतेयं
मालिनी भोगिलोकैः ॥ In *Bhartriharis* sententiis metrum exstat *Sring.* 26.
42. 53. 56. 87. *Nīti* 14. 71. 97. *Vairāg.* 54. 55. 99.

11. Classis illius quae *Ashti* vocatur metrum *Prithot* quinques invenitur apud Bhartrih. Niti 4. 5. 46. 68. Vairāgy. 63. Sonat vero hoc modo:

u'u | uu - | u'u | uu - | u - - | - ||

Mallināthas in *Sarvankashā* 4, 66 definit: **ऋसौजसयलावसुग्रहपतिश्च पृथ्वीगः ॥**

12. Sequitur iam, quae *Atyashiti* nuncupatur classis, septemdecim syllabas continens, cuius species *Mundakrāntā* in Satasis compareret Sring. 62. 93. Niti 48. Vairāg. 18. 29. 43. 67. 82. 93. Schema hoc est:

---|---|---|---|---|---

Regula *Mallināthi* (ad Sisup. 7, 74. 9, 87.) sonat: मन्दक्रान्ता जलधिषड-
जैर्मौनततागृह्ण ॥ sic utique legendum est; pausa natura sua ponitur

in quarta et decima, quid vero *oceanus* et *sex montes* sibi velint heic, equidem omnino non intelligo. In *Srutab.* (vs. 15.) hypotmeses indicantur per दृग *quatuor*, रस *sex*, quia sex animi commotiones numerantur, et ह्य *septem*.

13. Mensura, *Harint* vocata, in sententiis adhibetur Sring. 30. 33. 83. Niti 9. 28. Vair. 23. 58. Suppl. 17. Pedes sunt hi:

ॐॐॐ|ॐॐॐ|---|ॐॐॐ|ॐॐॐ|ॐॐॐ||

Mallināthi regula (ad Sisupāl. 12, vs. ultim.) vitiosa est: भवति हरिणा सैन्निगी रसाम्बुजिविष्टपैः ॥ indicat enim pedem ॐॐ- bis, ॐॐॐ et ---, tribrachum et molossum semel inesse, sed omisit amphimacrum et in fine लृग indicandum esset; legendum praeterea रसाम्बुरिति विष्टपैः । Caesuram minorem cadere in sextam et duodecimam *Srutabodh.* indicat vs. 37.

14. *Sikharint* metrum, ad eandem classem pertinens, in sententiis nostris frequentissime prostat, Sring. 4. 6. 39. 40. 44. 45. 51. 52. 63. 79. 88. 94. 96. 98. Nit. 8. 10. 29. 36. 54. 55. 61. 77. 79. 92. Vair. 3. 6. 7. 10. 13. 17. 19. 20. 28. 49. 51. 59. 61. 62. 77. 78. 85. 86. 87. 89. 100. Supplem. 16. 24. Norma haec est:

ॐॐॐ|---|ॐॐॐ|ॐॐॐ|---|ॐॐॐ||

post sextam et undecimam pausa statuenda, ut in *Srutabod.* (vs. 37.) indicatum: रसैरौशैर्यस्यां भवति विरतिः सा शिखरिणी । ubi *domini* undecim dii sunt *Rudri*, quemadmodum *Mallināth.* (ad Sisup. 5, 69. et Kirāt. 10, 63.) रसै रद्वैः किन्ना यमनसभलागाः शिखरिणी ॥

15. Classis quae *Atidhriti* vocatur, undeviginti syllabis quater repetitis efformatae, metrum in serioribus carminibus usitatissimum est *Sārdūlavikṛditam*, qua Bhartriharis delectatur quam maxime. Exstat Sring. 5. 7. 12. 15. 25. 35. 36. 46. 48. 50. 64. 65. 67. 71. 72. 77. 80. 86. 89. 95. 97. Niti 6. 12. 13. 16. 17. 18. 19. 22. 23. 27. 32. 34. 37. 41. 44. 45. 52. 57. 66. 67. 69. 70. 78. 80. 82. 85. 86. 89. 90. 91. 93. 96. Vairāg. 1. 4. 5. 11. 12. 14. 15. 21. 22. 27. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 40. 41. 42. 44. 45. 46. 47. 48. 50. 52. 60. 64. 65. 66. 72. 73. 74. 76. 79. 80. 81. 83. 91. 92. 95. 96. 97. 98. Supplem. 1. 4. 7. 10. 15. — Comparatum vero est hoc modo:

---|००-|०'-०|००'-|---०|---०|---||

Mallināthus (ad Sisup. 1, 76.) regulam exhibet: सूर्याश्चैर्मसजस्तताः सम-
रचः शार्ङ्गलविक्रीडितं ॥ in *Srutab.* vs. 39. describitur. Nomen huius me-
tri denuo ex *Gita Govindo* 4, 2: कन्दर्पो ऽपि यमायते विरचयं शार्ङ्गलविक्रीडितं ॥
eadem mensura composito carmine desumptum videtur.

16. *Sragdharā* metrum, apud Kālidāsum ultimum, *Mallinātho*
(ad Sisup. 15, 130.) *Snigdharā* vocatum, ad *Prakriti* classem pertinet,
xxi syllabis quater repetitis constans. In sententiis Bhartr. hisce ad-
hibitum est: Sring. 19. 47. 49. 59. 66. 69. 70. 76. Nīti 59. 60. 98.
Vair. 24. 26. 37. 38. 53. 88. Suppl. 25. Schema est:

---|---|'-००|०००|०'-|०---|०---||

caesuris minoribus in partes tres distribuitur aequales membrum
quodque, ita ut post syllabam semper septimam hypotmesis fiat, quod
Srutabodh. per मुनिमुनिमुनिभिः indicat, sunt enim *septem* sapientes
numero.

17. Unum restat *Pushpitāghra* metrum, quo semel tantum utitur
Bhartriharis Sring. 28. Ad monoschematica pertinet quidem, sed ad
taliam quorum membra inaequalia sunt et ad modum Upajātis e duobus
metris composita. Sonat enim:

०००|०००|=०=|०==||०००|०=०|०=०|=०=||

In *Srutabodho* deest, *Mallināthus* autem indicat (ad Sisup. 1, 74. 4, 20.
Kirātārj. 10, 1.):

अयुजिनयुगरेफतो यकारे

युजिचनजौजराश्च पृष्पिताग्रा ॥

hoc est: *geminato tribracho* (न) *et amphimacro* (र) *adiunctus bacchius*
(य); *dein simplex tribrachus, duplex amphibrachus, amphimacer et syl-*
laba longa.

Pauca denique sunt quae dicam de carmine erotico, Bhartriharis
sententiis praemisso et *Chauropanchāsicae* nomine, hoc est *quinqua-*
ginta disticha Chauri, insignito. Unum tantum apographum, anno
1798 scriptum, Londini in Museo Indico inter codices Colebrookianos

No. 33. exstat, scriptura devanagaria exaratum et commentario instructum. Hoc sibi descripsit *Lassenius* meus et mecum iam ante hos quinque annos describendum liberaliter communicavit. At quum tenue admodum videretur carmen, neque forsitan singulatim si ederetur, lectores posset allicere; quum praeterea ulceribus quibusdam gravioribus laboraret, editionem hucusque detinui: iam vero una cum scholiis *Bhartrihari* adiciere visum est, quippe quod in centuriam de amoribus egregie introductionis instar esse possit, iisdem ubique imaginibus usum atque coloribus, tum etiam, quia commentarius, pauca si excipias, perspicuus ac facilis ad similes senioris aevi poetas legendos aditum paret et magnae tironibus utilitati fore videtur. Argumentum carminis *Ganapas*, commentarii auctor, hunc fere in modum statuit: *Brâhmanum* quendam fuisse *Chauri* nomine, fama per omnes regiones longe lateque celeberrimum, qui cum regis cuiusdam filia, magna pulchritudine insigni, clandestinos foveret amores. Regis *Sundari*, in urbe *Kanchîpura* domicilium tenentis, filium poetam fuisse aliae addunt traditiones, quae virginem illam, *Vidyâm* appellatam (विद्यानामि केचित् Schol.) et regis *Vrasiñhi*, in regione *Burdvan*, filiam simul prodiderunt. Puella vero, quum graviditatis signa occultare ulterius non posset, res tandem per delatores innotuit, *Chauras* igitur, regis iussu captus et per lictores ad mortem ductus, ὡς ἐκ τοῦ παραχρῆμα λέγων gaudia praeterita et amicae memoriam ac pulchritudinem quinquaginta distichis sibi adumbravit. Confirmatur quodammodo narratio versu 49, non autem, ut equidem sentio, repetitis per totum carmen अद्यापि vocabulis, quae vox mera est, ut Scholiasta loquitur, पूर्वपरामर्शः, qua ad memoriam, pristinae voluptatis revocandam saepius versus inchoantur poetae, quam tamen commentarius semper formula मरणकाले et similibus explicat. Quae vero addunt recentiores: poetam, dum caperetur, *furem* habitum fuisse atque regem illum, somnio ne principis natum occideret monitum, ipsi ignovisse et nuptias dein celebrasse, haec omnia mythicum sapiunt Indorum ingenium; videtur enim ex nomine

चिरं effectum illud esse, ut urbis nomen *Kanchīpura* et puellae *Vidyā* ex disticho priori eiusque scholiis male intellectis. Ceterum carmen hocce eroticum magni vel hodie aestimari Colebrookius testatur (*Asiat. Res.* X. p. 419.) quod ex mea quidem sententia hodiernum Indorum pulchri et venusti sensum haud prodit: totum enim carmen singulis fere constat epithetis compositis, per integrum frequenter distichon protractis, quibus nugis bullatis serior mirifice delectatur aetas, etsi non prorsus negandum est singulas interdum imagines hoc modo inter se conglutinatas suavitatis aliquid habere. Nos vero, quoniam nulla facile lingua talia exprimere potest verba sanscrita, sensum reddere studuimus et epitheton in partes suas divisimus, et modo illud, quoad eius fieri potuit, circumscribere, modo adiectivum quoddam *ornatum*, *pulchrum*, *praeditum* addere potius, quam in artificiosa versionis textura tempus terere maluimus. Haec, quae prudentes offendere vix possunt, de satacarum etiam versione mea valent: casus enim grammaticos in singulis sententiis atque totam vocabulorum structuram similibus ubique reddere haud sollicitus, mentem atque ingenium poetae percipere solum conatus sum; est enim latinae linguae indoles ita comparata, ut, id quod omnes norunt qui rem tentarunt, uberrimum Indorum usum dicendi presse sequi vix ac ne vix quidem possimus. Veteres quidem auctores latinos saepissime collaudat Schlegelius in eo quod more Graecorum vocabula efformaverint composita, sed haec, ut pace viri clarissimi dicam, in vertendis Sanscritis haud magni sunt momenti: perlegi equidem fragmenta Lucilii, Pacuvii, Enniique, perlustravi ea quae Scaliger tentavit in hymnis Orphicis latine reddendis, attamen epitheta quae ad ingenium linguae sanscritae composita forte inveniuntur, nec multa sunt, neque ultra classem quam Bahuvrihicam appellamus procedunt, quare simpliciore ubique praetulimus versionem, ne ineptiarum merito ac molestiarum accusaremur; ceterum autem, ut par est, lacunas, quae inter textum et versionem ubique inveniuntur, commentario suppleudas curavimus. Animadversiones nostras ad archaeologiam magis

spectare et eo tendere ut sensum eruant locisque similibus, vel aliunde ex aliarum gentium poesi petitis confirment, quaestionibus grammaticis intricatioribus, quae minus arriserunt, omissis, libere profiteor: quodsi igitur Paninim vapulare animadvertant perspicaciores, id quod raro accidisse mihi spero, id studio meo tribuant velim quo in mores et instituta populorum semper agitur animus. Neque tamen quaestiones quae ad crisin pertinent, omnino desiderabit lector: in Bhartriharis sententiis codices principes A et B prae ceteris secuti sumus quidem, sed varias aliorum codicum lectiones in censum quoque vocavimus; calami errores vero et farraginem exinde enatam lectionum, quas vix dicas variantes, omnino omisimus. Ex scholiis in Bhartriharim omnia delegimus quae necessaria videbantur ad locum aliquem obscuriorem illustrandum atque ad sensum enucleandum; sunt quidem simpliciora illa et saepenumero aliis tantummodo vocabulis usitatoribus rem circumscribunt, quam ob causam auctorem, cuius nomen ignoro, vetustiore quam Mallināthum aliosque prolixiorum commentariorum scriptores habendum puto.

His rebus absolutis unum, quod aegre tango, lectores quosdam et mihi quidem amicissimos, desiderare video, ut, quemadmodum mos invaluit, de separandis vocabulis euphonice tantum conglutinatis rationem reddam. Duo potissimum sunt, si veterem Indorum syllabas separandi rationem deserimus, orthographiae genera: aut enim, quod ad antiquam illam rationem proxime accedit, continua serie scribunt alii, aut textum ubique separant, sed ita ut Sandhis maneat intacta et vocalium craris apostrophis notetur, quae quidem posterior clarissimo mihiq̃ue amicissimo Boppio debetur ratio: nos, Schlegelii, Lassenii, Rosenii aliorumque exemplum secuti, utramque rationem ita quodammodo coniunximus ut ea tantum, quae natura disiungi potuerant, separaverimus; in scholiis autem eam scribendi licentiam, qua utuntur commentatores ipsi, retinuimus, synaloephe et litterarum coniunctione sublata atque ipsis euphoniae legibus neglectis.

Haec habui fere de nova quae dicerem Bhartriharis editione. Neque vero praefationi meae finem imponere possum, quin Tibi, vir doctissime, amice suavissime *Ferdinande Benary*, pro singulari Tuo et nunquam satis laudando erga me favore, gratias agam quam maximas. Tu enim non modo in schedis perlustrandis et corrigendis tantam posuisti diligentiam, ut, quae subinde deprehendantur operarum vitia, pauca sint et plerumque levia; verum etiam dubia quaedam quae mihi remanserant et calami insuper errores omni, quae *Tua* est, sollertia atque industria solvisti et benevole mecum communicasti. Meritum de me Tuum manet alta mente repostum.

Scribebam Regimontii Prussorum mense Novembr. 1833.

P. a Bohlen.

अथ
चौरपञ्चाशिका

अथ
श्रीभर्तृहरिः

Notes du mont Royal

www.notesdumontroyal.com

Une ou plusieurs pages sont omises
ici volontairement.

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

॥ अथ शृङ्गारशतकं ॥

शम्भुस्वयम्भुकरयोर्हरिणेक्षणानां
येनाक्रियन्त सततं गृहकर्मदासाः ।
वाचामगोचरचरित्रविचित्रिताय
तस्मै नमो भगवते कुसुमायुधाय ॥ १ ॥

॥ तत्रादौ स्त्रीप्रशंसा ॥

स्मितेन भावेन च लज्जया भिया
पराङ्मुखैर्द्वकटाक्षवीक्षितैः ।
वचोभिरीर्ष्याकलहेन लीलया
समस्तभावैः खलु बन्धनं स्त्रियः ॥ २ ॥
भूचातुर्याकुञ्चिताक्षाः कटाक्षाः
स्निग्धा वाचो लज्जिताश्चैव ह्रासाः ।
लीलामन्दं प्रस्थितं च स्थितं च
स्त्रीणामेतद्रूपं चायुधं च ॥ ३ ॥
क्वचित्सुभ्रूङ्गैः क्वचिदपि च लज्जापरिणतिः
क्वचिद्दीप्तिरस्तीः क्वचिदपि च लीलाविलसितैः ।
नवोढानामेभिर्वदनकमलैर्नेत्रचलितैः
स्फुरन्नीलालीनां प्रकरपरिपूर्णा इव दशः ॥ ४ ॥

वक्त्रं चन्द्रविकासि पङ्कजपरीहासक्षमे लोचने
 वर्णाः स्वर्णमपाकरिञ्जुरलिनीं जिह्वुः कचानां चयः ।
 वक्षोजाविभकुम्भसम्भ्रमहरौ गुर्वी नितम्बस्थली
 वाचां हारि च मर्दवं युवतिषु स्वाभाविकं मण्डनं ॥ ५ ॥
 स्मितं किञ्चिद्वक्त्र सरलतरलो दृष्टिविभवः
 परिस्यन्दो वाचामभिनवविलासोक्तिसरसः ।
 गतीनामारम्भः किसलयितलीलापरिकरः
 स्पृशत्यास्तारुण्यं किमिह न हि रम्यं मृगदृशः ॥ ६ ॥
 द्रष्टव्येषु किमुत्तमं मृगदृशां प्रेम्णा प्रसन्नं मुखं
 घृतव्येधपि किं तदास्यपवनः श्रव्येषु किं तद्वचः ।
 किं खग्येषु तदोष्ठपल्लवरसः स्पृश्येषु किं तर्तनुः
 ध्येयं किन्नवयौवनं सुहृदयैः सर्वत्र तद्विश्रमः ॥ ७ ॥
 एताः स्वलद्वलयसंकृतिमिखलोत्थ-
 कङ्कारनूपुररवाहतराजहंसाः ।
 कुर्वन्ति कस्य न मनो विवशं तरुण्यो
 वित्रस्तमुग्धहरिणीसदृशैः कटाक्षैः ॥ ८ ॥
 कुङ्कुमपङ्ककलङ्कितदेहा
 गौरपयोधरकम्पितहारा ।
 नूपुरहंसरणत्पदपद्मा
 कं न वशीकुरुते भुवि रामा ॥ ९ ॥
 नूनं हि ते कविवरा विपरीतबोधा
 ये नित्यमाङ्गुर्बला इति कामिनीनां ।
 याभिर्विलोलतरतार्कदृष्टिपातिः
 शक्रादयो ऽपि विजितास्त्वबलाः कथं ताः ॥ १० ॥

नूनमाज्ञाकरस्तस्याः सुभ्रुवो मकरध्वजः ।
 यतस्तन्नित्रसंचारसूचितेषु प्रवर्तते ॥ ११ ॥
 केशाः संयमिनः श्रुतेरपि परं पारं गते लोचने
 अन्तर्वक्त्रमपि स्वभावशुचिभिः कीर्णां द्विजानां गणैः ।
 मुक्तानां सतताधिवासरुचिरं वल्लोजकुम्भद्वयं
 इत्थं तन्वि वपुः प्रशान्तमपि ते क्षोभं करोत्येव नः ॥ १२ ॥
 मुग्धे धनुष्मती केयमपूर्वाऽपीह दृश्यते ।
 यथा ब्रह्मसि चेतांसि गुणैरेव न शायकैः ॥ १३ ॥
 सति प्रदीपे सत्यग्नौ सत्सु तारारवीन्दुषु ।
 विना मे मृगशावाद्या तमो भूतमिदं जगत् ॥ १४ ॥
 पटुस्तनभार एष तरले नेत्रे चले भ्रूलते
 रागान्धेषु तदोष्ठपल्लवमिदं कुर्वन्तु नाम व्यर्था ।
 सौभाग्याक्षरपङ्क्तिरेव लिखिता पुष्पायुधेन स्वयं
 मध्यस्थाऽपि करोति तापमधिकं रोमावली केन सा ॥ १५ ॥
 गुरुणा स्तनभरिणा मुखचन्द्रेण भास्वता ।
 शनिश्चराभ्यां पादाभ्यां रेजे ग्रहमयीव सा ॥ १६ ॥
 तस्याः स्तनौ यदि धनौ जघनं विहारि
 वक्त्रं च चारु तव चित्त किमाकुलत्वं ।
 पुण्यं कुरुष्व यदि तेषु तवास्ति वाञ्छा
 पुण्यैर्विना न हि भवन्ति समीहितार्थाः ॥ १७ ॥
 मात्सर्यमुत्सार्य विचार्यकार्यं
 आर्याः समर्यादमिदं वदन्तु ।
 सेव्या नितम्बाः किमु भूधराणां
 उत स्मरस्मेरविलासिनीनां ॥ १८ ॥

संसारेऽस्मिन्नसारे परिणतितरले द्वे गती पण्डितानां
 तत्त्वज्ञानामृताम्भः पुलकितधियां यातु कालः कदाचित् ।
 नो चेन्मुग्धाङ्गनानां स्तनजघनभराभोगसंभोगिनीनां
 स्थूलोपस्थस्थलीषु स्थगितकर्तलस्पर्शलोलोद्यतानां ॥ ११ ॥
 मुखेन चन्द्रकान्तेन महानीलिः शिरोरुहैः ।
 पाणिभ्यां पद्मरागाभ्यां रज्जे रत्नमयीव सा ॥ २० ॥
 संमोहयन्ति मदयन्ति विडम्बयन्ति
 निभर्त्सयन्ति रमयन्ति विषादयन्ति ।
 एताः प्रविश्य सदयं कृदयं नराणां
 किं नाम वामनयना न समाचरन्ति ॥ २१ ॥

॥ इति स्त्रीप्रशंसा ॥

॥ अथ भोगादिलक्षणं ॥

विश्रम्य विश्रम्य वनद्रुमाणां
 शयासु तन्वी विचचार काचित् ।
 स्तनोत्तरीयेण करोद्धृतेन
 निवारयन्ती शशिनो मयूखान् ॥ २२ ॥
 अदर्शने दर्शनमात्रकामा
 दृष्टा परिघङ्गरसैकलोला ।
 आलिङ्गितायां पुनरायताब्द्यां
 आशास्महे विग्रहयोरभेदं ॥ २३ ॥
 मालती शिरसि जृम्भणोन्मुखी
 चन्दनं वपुषि कुङ्कुमान्वितं ।
 वक्षसि प्रियतमा मनोहरा

स्वर्ग एष परिशिष्ट आगतः ॥ २४ ॥
 प्राञ्जमेति मनागमानितगुणं ज्ञाताभिलाषं ततः
 सत्रीडं तदनुश्लथोद्यतमनुप्रत्यस्तथैर्यं पुनः ।
 प्रेमार्द्रस्पृहणीयनिर्भररुहः क्रीडाप्रगल्भा ततो
 निःशङ्काङ्गविकर्षणाधिकसुखं रम्यं कुलस्त्रीरतं ॥ २५ ॥
 उरसि निपतितानां स्रस्तधम्मिल्लकानां
 मुकुलितनयनानां किञ्चिदुन्मीलितानां ।
 सुरतजनितस्वेदस्वार्द्रगण्डस्थलीनां
 अधरमधु वधूनां भाग्यवन्तः पिवन्ति ॥ २६ ॥
 आमीलितनयनानां यः सुरतरसो ऽनुसंविदं कुरुते ।
 मिथुनैर्मिथो ऽवधारितमवितथमिदमेव कामनिर्वर्णं ॥ २७ ॥
 इदमनुचितमक्रमश्च पुंसां
 यदिह जरास्वपि मान्मथा विकाराः ।
 तदपि च न कृतं नितम्बिनीनां
 स्तनपतनावधि जीवितं रतं वा ॥ २८ ॥
 एतत्कामफलं लोके यद्वयोरैकचित्तता ।
 अन्यचित्तकृते कामे शवयोरिव संगमः ॥ २९ ॥
 प्रणयमधुराः प्रेमौद्राढा रसादलसास्तथा
 मधुरभणिता मुग्धप्रायाः प्रकाशितप्रमदाः ।
 प्रकृतिसुभगा विस्रम्भार्हाः स्मरोदयदायिनो
 रुरुसि किमपि स्वैरालापा हरन्ति मृगदृशां ॥ ३० ॥
 आवासः क्रियतां गाङ्गे पापहारिणि वारिणि ।
 स्तनमध्ये तरुण्या वा मनोहारिणि हारिणि ॥ ३१ ॥

प्रियपुरतो युवतीनां तावत्पदमातमोत्तु कृदिमानः ।

भवति न यावच्चन्दनसुरभिर्मधुनिर्मलः पवनः ॥ ३२ ॥

॥ इति भोगादिलक्षणां ॥

॥ अथ ऋतुवर्णनं ॥

॥ तत्रादौ वसन्तः ॥

परिमलभृतो वाताः शाखा नवाङ्कुरकोटयो

मधुरविरतोत्कण्ठावाचः प्रियाः पिकपक्षिणां ।

विरलसुरतस्वेदोद्गमा वधूवदनेन्दवः

प्रसरति मधौ रात्र्यां ज्ञातो न कस्य गुणोदयः ॥ ३३ ॥

मधुरयं मधुरैरपि कोकिला-

कलकलैर्मलयस्य च वायुभिः ।

विरहिणाः प्रणिहन्ति शरीरिणो

विपदि हन्त सुधापि विषायते ॥ ३४ ॥

आवासः किल किञ्चिदेव दयितापार्श्वे विलासात्सलः

कर्णे कोकिलकाकलीकलरवः स्मेरो लतामण्डपः ।

गोष्ठी सत्कविभिः समं कतिपयैः सेव्याः शितांशोः कराः

केषांचित्सुखयन्ति नेत्रहृदये चैत्रे विचित्राः क्षयाः ॥ ३५ ॥

पान्थस्त्री विरहानलाकुतिकलामातन्वती मञ्जरी

मा कुन्देषु पिकाङ्गनाभिर्धुना सोत्कण्ठमाल्लोक्य ते ।

अप्येते नवपाटलापरिमलाः प्राग्भारपाटञ्चरा

वान्ति क्लान्तिवितानतानवकृताः श्रीखण्डशैलानिलाः ॥ ३६ ॥

सहकारकुसुमकेसरनिकरभरामोदमूर्च्छितदिगते ।

मधुरमधुविधुरमधुषे विमधौ कस्य न भवेदुत्कण्ठा ॥ ३७ ॥

॥ अथ ग्रीष्मः ॥

अच्छाच्छचन्दनरसार्द्रकरा मृगाक्ष्यो
 धारागृहाणि कुसुमानि च कौमुदी च ।
 मन्दो मरुत्सुमनसः शुचि कर्म्यपृष्ठं
 ग्रीष्मे मदं च मदनं च विवर्द्धयति ॥ ३८ ॥
 स्रजो कृद्यामोदा व्यजनपवनश्चन्द्रकिरणाः
 परागः कासारो मलयजरजः सीधु विशदं ।
 शुचिः सौधोत्सङ्गः प्रतनु वसनं पङ्कजदशो
 निदाघात्पूर्णं तत्सुखमुपलभते सुकृतिनः ॥ ३९ ॥
 सुधाशुभ्रं धाम स्फुरदमलरश्मिः शशधरः
 प्रियावह्नाम्भोजं मलयजरजसातिमुरभि ।
 स्रजो कृद्यामोदास्तदिदमखिलं रागिणि जने
 करोत्यन्तः क्षोभं न तु विषयसंसर्गविमुखे ॥ ४० ॥

॥ इति ग्रीष्मः ॥

॥ अथ वर्षासमयः ॥

तरुणीवेषो दीयितकामा विकसज्जातिः पुष्पसुगन्धिः ।
 उन्नतपीनपयोधरभारा प्रावृट् कुरुते कस्य न कर्ष ॥ ४१ ॥
 विषडुपचितबेधं भूमयः कन्दलिन्यो
 नवकुटजकदम्बामोदिनो गन्धकाकाः ।
 शिखिकुलकलकेकारावरम्या वनान्ताः
 सुखिनमसुखिनं वा सर्वमुत्काणयति ॥ ४२ ॥
 उपरिधनं धनपटलं तिर्यगिरयो ऽपि नर्तितमयूराः ।
 वसुधा कन्दलधबला तुष्टिं यविका वा पातयतु ॥ ४३ ॥

इतो विद्युद्वल्लीविलसितमितः केतकितरोः
 स्फुरद्गन्धः प्रोद्यज्जलदनिनदस्फूर्जितमितः ।
 इतः केकिक्रीडाकलकलरवः पद्मलदृशां
 कथं यास्यन्ते ते विरुदिवसाः संभृतरसाः ॥४४॥
 असूचीसंसारे तमसि नभसि प्रौढजलद-
 धनिप्राप्ते तस्मिन् पतति दृषदां नीरनिचये ।
 इदं सौदामिन्याः कनककमनीयं विलसितं
 मुदं च ग्लानिं च प्रथयति पथिष्वेव सुदृशां ॥४५॥
 आसारेषु न रुर्म्यतः प्रियतमैर्यातुं यदा शक्यते
 शीतोत्कम्पनिमित्तमायतदृशा गाढं समालिङ्ग्यते ।
 जाताः शीतलशीकराश्च मरुतो वात्यन्तखेदच्छिदो
 धन्यानां वत दुर्दिनं सुदिनतां याति प्रियासंगमे ॥४६॥

॥ इति वर्षासमयः ॥

॥ अथ शरत् ॥

अर्द्धं नीत्वा निशायाः सर्भससुरतायासखिन्नश्लथाङ्गः
 प्रोद्धूतासक्यतृष्णा मधुमदनिरतो रुर्म्यपृष्ठे विविक्ते ।
 संभोगल्लान्तकान्ताशिथिलभुजलतावर्जितं कर्करान्तो
 ज्योत्स्नाभिन्नाधराशं पिवति न सलिलं शारदं मन्दभाग्यः ॥४७॥

॥ अथ हेमन्तः ॥

हेमन्ते दधिदुग्धसर्पिरशना माञ्जिष्ठवासोभृतः
 काश्मीरद्रवसान्द्रदिग्धवपुषः खिन्ना विचित्रै रतेः ।
 पीनोरस्थलकामिनीजनकृताक्षिषा गृहाभ्यान्तरे
 ताम्बूलीदलपूगपूरितमुखा धन्याः सुखं शेरते ॥४८॥

॥ अथ शिशिरः ॥

चुम्बतो गण्डभिर्तीरलकवति मुखे शीत्कृतान्यादधाना
 वक्षःसूक्तचुकेषु स्तनभरपुलकोद्भेदमापादयत्तः ।
 ऊव्वनाकम्पयत्तः पृथुजघनतटात्संसयन्तोऽश्रुकानि
 व्यक्तं कान्ताजनानां विटचरितकृतः शैशिरा वान्ति वाताः ॥ ४१ ॥
 केशानाकलयन्दृशो मुकुलयन्वासो बलादाक्षिपन्
 आतन्वन्पुलकोद्गमं प्रकटयन्नालिंग्य कम्पं शनैः ।
 वारं वारमुदारशीत्कृतकृतो दत्तच्छदान् पीडयन्
 प्रायः शैशिर एष सम्प्रति मरुत्कान्तासु कान्तायते ॥ ५० ॥

॥ इति ऋतुवर्णनं ॥

असाराः सत्त्वेति विरतिविरसायासविषया
 जुगुप्सतां यद्वा ननु सकलदोषास्पदमिति ।
 यथाप्यन्तस्तत्रि प्रणिहितधियामप्यतिबलम्
 तदीयो नाख्येयः स्फुरति हृदये कोऽपि महिमा ॥ ५१ ॥
 भवतो वेदान्तप्रणिहितधियामाप्तगुरवो
 विदग्धालापानां वयमपि कवीनामनुचराः ।
 तथाप्येतद्वृत्तौ न हि परहितात्पुण्यमधिकं
 न चास्मिन्संसारे कुवलयदृशो रम्यमपरं ॥ ५२ ॥
 किमिह बद्धभिरुक्तैर्युक्तिशून्यैः प्रलापैरु
 द्वयमिह पुरुषाणां सर्वदा सेवनीयं ।
 अभिनवमदलीलालालसं सुन्दरीणां
 स्तनभरपरिखिन्नं यौवनं वा वनं वा ॥ ५३ ॥
 सत्यं जना वच्मि न पक्षपाताल्-
 लोकेषु सर्वेषु च तथ्यमेतत् ।

नान्यं मनोहारि नितम्बिनीभ्यो
दुःखिकहेतुर्न च कश्चिदन्यः ॥ ५४ ॥

॥ अथ दुर्विरक्तप्रशंसा ॥

तावदेव कृतिनामपि स्फुरत्येष निर्मलविवेकदीपकः ।

यावदेव न कुरङ्गचक्षुषा ताड्यते चपललोचनाचलैः ॥ ५५ ॥

वचसि भवति संगत्यागमुद्दिश्य वार्त्ता

श्रुतिमुखरमुखानां केवलं पण्डितानां ।

जघनमरुणारत्नग्रन्थिकास्त्रीकलापं

कुवलयनयनानां को विहातुं समर्थः ॥ ५६ ॥

स्वपरप्रतारको ऽसौ निन्दति यो ऽलीकं पण्डितो युवतीः ।

यस्मात्तपसो ऽपि फलं स्वर्गः स्वर्गस्य तथाप्सरसः ॥ ५७ ॥

मत्तेभकुम्भदलने भुवि सन्ति शूराः

केचित्प्रचण्डमृगराजबधे ऽपि दत्ताः ।

किं तु ब्रवीमि बलिनां पुरतः प्रसक्त्य

कन्दर्पदर्पदलने विरला मनुष्याः ॥ ५८ ॥

सन्मार्गे तावदास्ते प्रभवति च नरस्तावदेवेन्द्रियाणां

लज्जां तावद्विधत्ते विनयमपि समालम्बते तावदेव ।

भ्रूचापाकृष्टमुक्ताः श्रवणपथगता नीलपद्माणा एते

यावल्लीलावतीनां न हृदि धृतिमुषो दृष्टिवाणाः घतन्ति ॥ ५९ ॥

उन्मत्तप्रेमसंरम्भादारम्भते यदङ्गनाः ।

तत्र प्रत्यूहमाधातुं ब्रह्मा खलु कातरः ॥ ६० ॥

तावन्महत्वं पाण्डित्यं कुलीनत्वं विवेकता ।

यावज्ज्वलति नाङ्गेषु स्वतः पञ्चेषु पावकः ॥ ६१ ॥

शास्त्रज्ञो ऽपि प्रथितविनयो ऽप्यात्मबोधो ऽपि वाढं
 संसारे ऽस्मिन् भवति विरलो भाजनं सद्गतीनां ।
 येनैतस्मिन्निरयनगरद्वारमुद्धाटयती
 वामाक्षीणां भवति कुटिला भूलताकुञ्चिकेव ॥ ६२ ॥
 कृशः काणः खञ्जः श्रवणरहितः पुच्छविकलो
 व्रणी पूयल्लिन्नः कृमिकुलशतैरावृततनुः ।
 क्षुधाक्षामो जीर्णः पिठरक्कपोलार्पितगलः
 श्रुनीमन्वेति श्चा कृतमपि निरुत्येव मदनः ॥ ६३ ॥
 स्त्रीमुद्रां कषकेतनस्य जननीं सर्वार्थसंपत्करीं
 ये मूढाः प्रविष्टाय यान्ति कुधियो मिथ्या फलान्वेषिणः ।
 ते तेनैव निरुत्य निर्दयतरं नग्रीकृता मुण्डिताः
 केचित्पञ्चशिखीकृताश्च जटिलाः कापालिकाश्चापरे ॥ ६४ ॥
 विश्वामित्रपराशरप्रभृतयो वाताम्बुपर्णाशनास्
 तेऽपि स्त्रीमुखपङ्कजं सुललितं दृष्ट्वैव मोहं गताः ।
 शाल्यन्नं सधृतं पयो दधियुतं भुञ्जन्ति ये मानवास्
 तेषामिन्द्रियनिग्रहो यदि भवेद्विन्ध्यस्तरेत्सागरं ॥ ६५ ॥
 ॥ इति दुर्विरक्तप्रशंसा ॥

॥ अथ स्त्रीणां परित्यागप्रशंसा ॥

संसारे ऽस्मिन्नसारे कुनृपतिभवनद्वारसेवावलम्ब-
 व्यासङ्गव्यस्तर्धिर्यं कथममलधियो मानसं संविदधुः ।
 यच्छेताः प्रोद्यदिन्दुद्युतिनिचयभृतो न स्युरम्भोजनेत्राः
 प्रेङ्गत्काञ्चीकलापाः स्तनभरविनमन्मध्यभागास्तरुण्यः ॥ ६६ ॥
 सिद्धाध्यासितकन्दरे हरवृषस्कन्धावगाढदुमे
 गङ्गाधीतशिलातले हिमवतः स्थाने स्थिते श्रेयसि ।

कः कुर्वीति शिरःप्रणाममलिनं मानं मनस्वी जनो
यद्यत्रस्तकुरङ्गशावनयना न स्युः स्मरस्त्रस्त्रियः ॥ ६७ ॥

संसार तव निस्तारपदवी न दवीयसी ।

अन्तरा दुस्तरा न स्युर्यदि रे मदिरेक्षणाः ॥ ६८ ॥

॥ इति स्त्रीणां परित्याज्यविधिः ॥

॥ अथ यौवनप्रशंसा ॥

राजन् तृष्णाम्बुराशेर्न हि जगति गतः कश्चिदेवावसानं
को वार्थो ऽर्थैः प्रभूतैः स्ववपुषि गलिते यौवने सानुरागे ।

गच्छामः सन्न यावद्विकसितकुमुदेन्दीवेरालोकिनीनां
आक्रम्याक्रम्य द्वयं कटिति न जरया लुप्यते प्रेयसीनां ॥ ६९ ॥

रागस्यागारमेकं नरकशतमहादुःखसंप्राप्तिकेतुर

मोक्षस्योत्पत्तिबीजं जलधरपटलं ज्ञानताराधिपस्य ।

कन्दर्पस्यैकमित्रं प्रकटितविविधस्पष्टदोषप्रबन्धं

लोके ऽस्मिन्न क्लान्तं निजकुलदहनं यौवनादन्यदस्ति ॥ ७० ॥

शृङ्गारदुमनीरदे प्रचुरतक्रीडारसश्रोतसि

प्रद्युम्नप्रियबान्धवे चतुरतामुक्ताफलोदन्वति ।

तन्वीनेत्रचकोरपारणाविधौ सौभाग्यलक्ष्मीनिधौ

धन्यः कोऽपि न विक्रियां कलयति प्राप्ते नवे यौवने ॥ ७१ ॥

॥ इति यौवनप्रशंसा ॥

॥ अथ कामिनीगर्हणं ॥

कान्तित्युत्पललोचनेति विपुलश्रोणीभरेत्युत्सुकः

पीनोत्तुङ्गपयोधरेति सुमुखाम्भोजेति सुभूरिति ।

दृष्ट्वा माद्यति मोदते ऽतिरमते प्रस्तौति ज्ञानत्रयि

प्रत्यक्षाशुचिपुत्रिकां स्त्रियमहो मोक्षस्य दुश्चेष्टितं ॥ ७२ ॥

श्रुता भवति तापाय दृष्टा चोन्मादवर्द्धिनी ।
 स्पृष्टा भवति मोहाय सा नाम दयिता कथं ॥ ७३ ॥
 तावदेवामृतमयी यावन्नोचनगोचरा ।
 चक्षुःपथादपगता विषादप्यतिरिच्यते ॥ ७४ ॥
 नामृतं न विषं किंचिदेकामुक्ता नितम्बिनी ।
 सैवामृतलता रक्ता विरक्ता विषवहारी ॥ ७५ ॥
 आवर्तः संशयानामविनयभवनं पत्तनं सारुसानां
 दोषाणां सन्निधानं कपटशतमयं जेत्रमप्रत्ययानां ।
 स्वर्गद्वारस्य विघ्नं नरकपुरमुखं सर्वमायाकरणं
 स्त्रीयन्त्रं केन सृष्टं विषममृतमयं प्राणिनां मोहपाशः ॥ ७६ ॥
 ना सत्येन शशाङ्क एष घदनीभूतो न चेन्दीवर-
 द्धन्द्वे लोचनताङ्गते न कनकैरप्यङ्गयष्टिः कृता ।
 किं त्वेवं कविभिः प्रतारितमनास्तत्वं विज्ञानन्नपि
 तज्ज्ञासास्थिमयं वपुर्मृगदृशां मन्दो जनः सेवते ॥ ७७ ॥
 लीलावतीनां सरुजा विलासाम्
 ता एव मूढस्य हृदि स्फुरन्ति ।
 रागो नलिन्या हि निसर्गसिद्धम्
 तत्र भ्रमत्येव मुदा षडंघ्रिः ॥ ७८ ॥
 यदेतत्पूर्णन्दुद्युतिरुदरमुदाराकृतिवरं
 मुखाब्जं तन्वंग्याः किल वसति तत्राधरमधु ।
 इदं तावत्याकडुमफलमिवातीव विरसं
 व्यतीति स्मिन् काले विषमिव भविष्यत्यसुखदं ॥ ७९ ॥
 उन्मीलन्निबलीतरङ्गनिलया प्रोत्तुङ्गपीनस्तन-
 द्धन्द्वेनोद्यतचक्रवाकमिथुना वक्ताम्बुजोद्गासिनी ।

कान्ता कारधरा नदीयमभितः क्रूराशया नेष्यते
 संसारार्णवमज्जनं यदि ततो दूरेण संत्यज्यतां ॥ ८० ॥
 जल्पन्ति सार्द्धमन्येन पश्यन्त्यन्यं सविभ्रमाः ।
 हृदये चिन्तयत्यन्यं प्रियः को नाम योषितां ॥ ८१ ॥
 मधु तिष्ठति वाचि योषितां
 हृदि कालाकल्ममेव केवलं ।
 अत एव निपीयते ऽधरो
 हृदयं मुष्टिभिरेव ताड्यते ॥ ८२ ॥
 अपसर शखे दूरादस्मात्कटाक्षविशिखानलात्
 प्रकृतिविषमाद्योषित्सर्पाद्वित्तासफणाभृतः ।
 इतरफणिना दष्टाः शक्वाश्चिकित्सितुमौषधेषु
 चतुरवनिताभोगयस्तं त्यजन्ति हि मन्त्रिणाः ॥ ८३ ॥
 विस्तारितं मकरकेतनधीवरेण
 स्त्रीसंज्ञितं वडिशमत्र भवाम्बुराशौ ।
 येनाचिरात्तदधरामिषलोत्तमर्त्य-
 मत्स्यान् विकृष्य पचतीत्यनुरागवक्त्रौ ॥ ८४ ॥
 कामिनीकायकान्तारे कुचपर्वतदुर्गमे ।
 मा संचर मनः पान्थ तत्रास्ते स्मरतस्करः ॥ ८५ ॥
 व्यादीर्घेण चलनेन वक्त्रगतिना तेजस्विना भोगिना
 नीलाब्जश्रुतिनाहिना वरमहं दृश्यो न तच्चक्षुषा ।
 दृष्टेः सन्ति चिकित्सका दिशि दिशि प्रायेण धर्मार्थिनो
 मुग्धाक्षीक्षणावीक्षितस्य न हि मे वैद्यो न चाप्यौषधं ॥ ८६ ॥
 इह हि मधुरगीतं नृत्यमेतद्रसो ऽयं
 स्फुरति परिमलो ऽसौ स्पर्श एष स्नानानां ।

इति कृतपरमार्थैरिन्द्रियैर्भ्राम्यमाणो
 क्यहितकरणादक्षैः पञ्चभिर्विचित्रितो ऽसि ॥ ८७ ॥
 न गम्यो मन्त्राणां न च भवति भेषज्यविषयो
 न चापि प्रधंसं व्रजति विविधैः शान्तिकशतैः ।
 भ्रमावेशादङ्गे किमपि विदधद्व्यमसमं
 स्मरापस्मारो ऽयं भ्रमयति दृशं घूर्णयति च ॥ ८८ ॥
 ज्ञात्यन्धाय च दुर्मुखाय च जरजीर्णाखिलाङ्गाय च
 ग्रामीणाय च दुष्कुलाय च गलत्कुष्ठाभिभूताय च ।
 पच्छत्तीषु मनोरुहं निजवपुर्लक्ष्मीलवस्रद्वया
 पण्यस्त्रीषु विवेककल्पलतिकाशस्त्रीषु रज्येत कः ॥ ८९ ॥
 वेश्या ऽसौ मदनज्वाला त्रूपेन्धनसमेधिता ।
 कामिभिर्यत्र दूयते यौवनानि धनानि च ॥ ९० ॥
 कश्चुम्बति कुलपुरुषो वेश्याधरपल्लवं मनोज्ञमपि ।
 चारुभटचौरचेटकनटविटमिष्टीवनशरावं ॥ ९१ ॥

॥ इति कामिनीगर्हणं ॥

॥ अथ सुविरक्तप्रशंसा ॥

धन्यास्त एव तरलायतलोचनानां
 तारुण्यपूर्णधनपीनपयोधराणां ।
 क्षामोदरोपरिलसत्रिबलीलतानां
 दृष्टाकृतिं विकृतिमेति मनो न येषां ॥ ९२ ॥
 बाले लीलामुकुलितममी सुन्दरा दृष्टिपाताः
 किं क्षिप्यन्ते विरम विरम व्यर्थ एषः श्रमस्ते ।
 संप्रत्यन्ये वयमुपरतं बाल्यमास्थावनान्ते
 क्षीणो मोहस्तृणमिव जगज्ज्वालमालोकयामः ॥ ९३ ॥

इयं बाला मां प्रत्यनवरतमिन्दीवरदल-
 प्रभाचौरं चक्षुः क्षिपति किमभिप्रेतमनया ।
 गतो मोक्षो ऽस्माकं स्मरशवरवाणा व्यतिकर-
 ज्वरज्वालाः शान्तास्तदपि न वराकी विरमति ॥ १४ ॥
 शुभ्रं सद्म सविभ्रमा युवतयः श्वेतातपत्रो ज्वला
 लक्ष्मीरित्यनुभूयते स्थिरमिव स्फीते शुभे कर्मणि ।
 विच्छिन्ने नितरामनङ्गकलदृक्रीडात्रुटत्तनुकं
 मुक्ताजालमिव प्रयाति कटिति भ्रश्यद्दिशो दृश्यतां ॥ १५ ॥
 सदा योगाभ्यासव्यसनवशयोरात्ममनसोर
 अविच्छिन्ना मैत्री स्फुरति यमिनस्तस्य किमु तेः ।
 प्रियाणामालापैरधरमधुभिर्विक्लविधुभिः
 सनिश्चासामोदेः सकुचकलशास्त्रेषसुरतेः ॥ १६ ॥
 किं कन्दर्प करं कर्धयसि किं कोदण्डकङ्कारिति
 रे रे कोकिल कोमलैः कलरवैः किं त्वं वृथा वल्गसि ।
 मुग्धे स्निग्धविदग्धमुग्धमधुरैर्लीलैः कटाक्षैरलं
 चेतश्चुम्बति चन्द्रचूडचरणध्यानमृते वर्तते ॥ १७ ॥
 यदासीदज्ञानं स्मरतिमिरसश्चरज्जनितं
 तदा सर्वं नारीमयमिदमशेषं जगदभूत् ।
 इदानीमस्माकं पटुतरविवेकाञ्जनदृशां
 समीभूता दृष्टिस्त्रिभुवनमपि ब्रह्म मनुते ॥ १८ ॥

॥ इति सुविरक्तप्रशंसा ॥

वैराग्ये संचरत्येको नीतौ भ्रमति चापरः ।
 शृङ्गारे रमते कश्चिद्भुवि भेदाः परस्परं ॥ १९ ॥

यद्यस्य नास्ति रुचिरं तत्रास्यैव स्पृहा मनोज्ञे ऽपि ।
रमणीये ऽपि श्रुधांशौ न मनः कामः सरोजिन्याः ॥ १०० ॥
॥ इति भर्तृहरिणा विरचितं शृङ्गारशतकं समाप्तं ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

॥ अथ नीतिशतकं ॥

दिकालानवच्छिन्नाय चिन्मात्रानन्तमूर्तये ।
स्वानुभूत्यैकसाराय नमः शान्ताय तेजसे ॥ १ ॥

॥ अथ अज्ञप्रशंसा ॥

यां चिन्तयामि सततं मयि सा विरक्ता
सा चान्यमिच्छति जनं स जनो ऽन्यसक्तः ।
अस्मत्कृते च परितुष्यति काचिदन्या
धित्तां च तं च मदनं च इमां च मां च ॥ २ ॥
अज्ञः सुखमाराध्यः सुखतरमाराध्यते विशेषज्ञः ।
ज्ञानलवडुर्विदग्धं ब्रह्मापि नरं न रञ्जयति ॥ ३ ॥
प्रसक्त्य मणिमुद्धरेन्मकरवक्त्रदंष्ट्राङ्कुरात्
समुद्रमपि संतरेच्चपलद्ममालाकुलं ।
भुजङ्गमपि कोपितं शिरसि पुष्पवद्धारयेन्
न तु प्रतिनिविश्वमूर्खजनचित्तमाराधयेत् ॥ ४ ॥
लभेत सिकतासु तैलमपि यत्नतः पोडयन्
पिवेच्च मृगतृक्षिकासु सलिलं पिपासार्दितः ।
कदाचिदपि पर्यटन् शशबिषाणमासादयेन्

न तु प्रतिनिविष्टमूर्खजनचित्तमाराधयेत् ॥ ५ ॥
 व्यालं बालमृणालतनुभिरसौ रोडुं समुज्जृम्भते
 हेतुं वज्रमणीन् शिरीषकुसुमप्राप्तेन सन्नक्षति ।
 माधुर्यं मधुविन्दुना रचयितुं क्षीराम्बुधेरीकृते
 नेतुं वाञ्छति यः सतां पथि खलान् सूक्तैः सुधास्यन्दिभिः ॥ ६ ॥
 स्वायत्तमेकान्तहितं विधात्रा
 विनिर्मितं ह्यदनमज्ञातायाः ।
 विशेषतः सर्वविदां समाज्ञे
 विभूषणं मौनमपण्डितानां ॥ ७ ॥
 यदा किञ्चिज्ज्ञो ऽहं द्विप इव मदान्धः समभवं
 तदा सर्वज्ञो ऽस्मीत्यभवदवलितं मम मनः ।
 यदा किञ्चित्किञ्चिदुधजनसकाशादधिगतं
 तदा मूर्खो ऽस्मीति ज्वर इव मदो मे व्यपगतः ॥ ८ ॥
 कृमिकुलचितं लालाल्लितं विगन्धि जुगुप्सितं
 निरुपमरसं प्रीत्या खादन्नरास्थि निरामिषं ।
 सुरपतिमपि श्चा पार्श्वस्थं विलोक्य न शङ्कते
 न हि गणयति क्षुद्रो जन्तुः परिरुफल्गुतां ॥ ९ ॥
 शिरः शार्वं स्वर्गं पतति शिरसो ऽतः क्षितिधरं
 महीध्राडुत्तुङ्गादवनिमवनेश्चापि जलधिं ।
 अधोधो गङ्गेयं पदमुपगता स्तोकमथवा
 विवेकभ्रष्टाणां भवति विनिपातः शतमुखैः ॥ १० ॥
 वरं पर्वतदुर्गेषु भ्रान्तं वनचरैः सह ।
 न मूर्खजनसंसर्गः सुरेन्द्रभवनेष्वपि ॥ ११ ॥

॥ इति अज्ञप्रशंसा ॥

॥ अथ विद्वत्प्रशंसा ॥

शास्त्रोपस्कृतशब्दसुन्दरगिरः शिष्याः प्रदेयागमा
विख्याताः कवयो वसन्ति विषये यस्य प्रभोर्निर्धनाः ।
तज्जाड्यं वसुधाधिपस्य सुधियो ह्यर्थं विनापीश्वराः
कुत्साः स्युः कुपरीक्षकैर्हि मणयो धैर्यतः पातिताः ॥ १२ ॥
कृत्तुर्याति न गोचरं किमपि संपुञ्जाति यत्सर्वदा-
प्यर्थिभ्यः प्रतिपाद्यमानमनिशं प्राप्नोति वृद्धिं परां ।
कल्पान्तिष्वपि न प्रयाति निधनं विद्याख्यमल्लर्धनं
येषां तान् प्रतिमानमुज्ज्वल नृपाः कस्तिः सह स्पृहते ॥ १३ ॥
अधिगतपरमार्थान्यण्डितान्मावमंस्थास्
तृणमिव लघु लक्ष्मीर्नैव तान् संरुणाद्भि ।
अभिनवमदलेखाश्यामगाण्डस्थलीनां
न भवति विशतत्तुर्वारणं वारणानां ॥ १४ ॥
अम्भोजनीवननिवासविलासमेव
हंसस्य हन्ति नितरां कुपितो विधाता ।
नवस्य दुग्धजलभेदविधौ प्रसिद्धां
वेदग्धकीर्तिमपहृत्तुमसौ समर्थः ॥ १५ ॥
केयूरा न विभूषयन्ति पुरुषं हारा न चन्द्रोज्ज्वला
न स्नानं न विलेपनं कुसुमं नालङ्कृता मूर्धजाः ।
वाण्येका समलङ्करोति कृतिनं या संस्कृता धार्यते
क्षीयन्ते ऽखिलभूषणानि सततं वाग्भूषणं भूषणं ॥ १६ ॥
विद्या नाम नरस्य रूपमधिकं प्रच्छन्नगुप्तं धनं
विद्या भोगकरी यशःसुखकरी विद्या गुह्यणां गुरुः ।
विद्या बन्धुजनो विदेशगमने विद्या परं देवतं

विद्या राजसु पूजिता न हि धनं विद्याविहीनः पशुः ॥ १७ ॥
 क्षान्तिश्चेत्कवचेन किं किमरिभिः क्रोधोऽस्ति चेद्देहिनां
 क्षान्तिश्चेदन्लेन किं यदि मुहुरिद्व्यौषधेः किं फलं ।
 किं सैर्यदि दुर्जनाः किमु धनेर्विद्यानवद्या यदि
 व्रीडा चेत्किमु भूषणैः सुकविता यद्यस्ति राज्येन किं ॥ १८ ॥
 दक्षिणं स्वजने दया परिजने शाब्दं सदा दुर्जने
 प्रीतिः साधुजने नयो नृपजने विद्वज्जने धार्जवं ।
 शौर्यं शत्रुजने क्षमा गुरुजने नारीजने धूर्तता
 ये चैवं पुरुषाः कलासु कुशलास्तेष्वेव लोकस्थितिः ॥ १९ ॥
 जाड्यं धियो कुरति सिञ्चति वाचि सत्यं
 मानोन्नतिं दिशति पापमपाकरोति ।
 चेतः प्रसादयति दिक्षु तनोति कीर्तिं
 सत्सङ्गतिः कथय किं न करोति पुंसां ॥ २० ॥
 जयन्ति ते मुकृतिनो रससिद्धाः कवीश्वराः ।
 नास्ति येषां यशःकाये ज्ञरामरणं भयं ॥ २१ ॥

॥ इति विद्वत्प्रशंसा ॥

॥ अथ मानशौर्यप्रशंसा ॥

क्षुत्क्षामोऽपि जराकृशोऽपि शिथिलप्राणोऽपि कष्टां दशां
 आपन्नोऽपि विपन्नदीधितिर्पि प्राणेषु नशयत्स्वपि ।
 मत्तेभेन्द्रविभिन्नकुम्भकवल्ग्रासैकबद्धस्पृहः
 किं जीर्णं तृणमन्ति मानमरुतामग्रेसरः केशरी ॥ २२ ॥
 स्वल्पं स्नायुवसावशेषमलिनं निर्मांसमप्यस्थिकं
 श्वा लब्ध्वा परितोषमेति न च तत्तस्य नुधाशालये ।
 सिंहो जम्बुकमङ्गमागतमपि त्यक्त्वा निरुन्ति द्विपं

सर्वः कृच्छ्रगतो ऽपि वाञ्छति जनः सत्त्वानुव्रपं फलं ॥ २३ ॥
 परिवर्त्तिनि संसारि मृतः को वा न जायते ।
 स जातो येन जातेन याति वंशः समुन्नतिं ॥ २४ ॥
 कुसुमस्तवकस्थेव द्वयी वृत्तिर्मनस्विनः ।
 मूर्द्ध्निवा सर्वलोकस्य विशीर्येत वने ऽथवा ॥ २५ ॥
 लाङ्गूलचालनमधश्चरणावपातं
 भूमौ निपत्य वदनोदरदर्शनं च ।
 श्चा पिण्डदस्य कुरुते गजपुङ्गवस्तु
 धीरं विलोकयति चाटुशतैश्च भुङ्क्ते ॥ २६ ॥
 सत्यन्ये ऽपि वृहस्पतिप्रभृतयः संभाविताः पञ्चषास्
 तान्प्रत्येष विशेषविक्रमरुची राडुर्न वैराग्रते ।
 द्वविव ग्रसते दिनेश्चरनिशाप्राणेश्चरौ भासुरौ
 श्रान्तः पर्वणि पश्य दानवपतिः शीर्षावशेषीकृतः ॥ २७ ॥
 वदति भुवनश्रेणीं शेषः फणाफलकस्थितां
 कमठपतिना मध्येपृष्ठं सदा स च धार्यते ।
 तमपि कुरुते क्रोडाधीनं पयोधिरनादराद्
 अरुह मरुतां निःसीमानश्चरित्रविभूतयः ॥ २८ ॥
 वरं पक्षच्छेदः समदमघवन्मुक्तकुलिश-
 प्रहरिरुद्धच्छद्दुलदहनोद्गारगुरुभिः ।
 तुषाराद्रिः सूनोररुह पितरि क्लेशविवशे
 न चासौ सम्पातः पयसि पयसां पत्युरुचितः ॥ २९ ॥
 यदचेतनो ऽपि पादैः स्पृष्टः प्रज्वलति सवितुरतिकान्तः ।
 तत्तेजस्वी पुरुषः परकृतनिकृतं कथं सकृते ॥ ३० ॥
 सिंहः शिशुरपि निपतति मदमलिनकपोलभित्तिषु गजेषु ।

प्रकृतिरिषं सत्त्वतां न खलु वयस्तेजसो हेतुः ॥ ३१ ॥

॥ इति मानशौर्यप्रशंसा समाप्ता ॥

॥ अथ धनप्रशंसा ॥

जातिर्यातु रसातलं गुणगणस्तस्याप्यधो गच्छतां
शीलं शैलतटात्पतत्वमिदमः संदृश्यतां वद्विना ।
शौर्ये वैरिणि वज्रमाशु निपतत्वर्थस्तु नः केवलं
येनेकेन विना गुणास्तृणत्वप्रायाः समाप्ता इमे ॥ ३२ ॥

यस्यास्ति वित्तं स नरः कुलीनः

स पण्डितः स श्रुतवान् गुणज्ञः ।

स एव वक्ता स च दर्शनीयः

सर्वे गुणाः काञ्चनमाश्रयन्ति ॥ ३३ ॥

दौर्मन्यान्पतिर्विनिश्चयति यतिः सद्भात्सुतो लास्यनाह
विप्रो ऽनध्ययनात्कुलं कुतनयाच्छेत्तं खलोपासनात् ।

ह्रीर्मद्यादनवेक्षणादपि कृषिः स्नेहः प्रवासाश्रयश्च

मेत्री चाप्रणयात्समृद्धिर्नयात्स्वागात्प्रसादादन्नं ॥ ३४ ॥

दानं भोगो नाशस्तिस्त्रो गतयो भवन्ति वित्तस्य ।

यो न ददाति न भुङ्क्ते तस्य तृतीया गतिर्भवति ॥ ३५ ॥

मणिः शोणोल्लीढः समरविजयो हेतिदलितो

मदक्षीणो नागः शरदि सरितः श्यामपुलिनाः ।

कलाशिषश्चन्द्रः सुरतमृदिता बालवनिता

न निम्नाः शोभन्ते गलितविभवाश्चार्थिषु जनाः ॥ ३६ ॥

परिक्षिप्ताः कश्चिन्स्पृह्यति यवानां प्रसृतये

स पश्चात्संपूर्णः कलयति धरित्रीं तृणासमां ।

अलसनिःकात्या गुरुलघुतयार्थेषु धनिनां

अवस्था वस्तूनि प्रथयति च संकोचयति च ॥३७॥

राजन् दुधुक्षसि यदि क्षितिषिनुमेनां

तेनाद्य वत्समिव लोकमिमं पुष्पाणां ।

तस्मिंश्च सम्यगभिषां परिपोष्यमाणे

नानाफलेः फलति कल्पलतेव भूमिः ॥३८॥

सत्यानृता च परुषा प्रियवादिनी च

हिंसा दयालुरपि कार्यपरा वदान्या ।

नित्यव्यथा प्रचुरनित्यधनागमा च

वाराङ्गनेव नृपनीतिरनेकद्वया ॥३९॥

आज्ञा कीर्तिः पालनं ब्राह्मणानां

दानं भोगो मित्रसंरक्षणं च ।

वेषमिति षडुणा न प्रवृत्ताः

को ऽर्थस्तेषां पार्थिवोपाश्रयिणा ॥४०॥

यद्वात्रा निजभालपटुलिखितं स्तोकं मरुद्वा धनं

तत्प्राप्नोति मरुस्थले ऽपि नितरां मेरौ च नातो ऽधिकं ।

तं धीरो भव वित्तवत्सु कृपणां वृत्तिं वृथा मा कृथाः

कूपे पश्य पयोनिधावपि घटो गृह्णाति तुल्यं जलं ॥४१॥

॥ इत्यर्थप्रशंसा ॥

॥ अथ दुर्जनप्रशंसा ॥

अकरुणात्वमकारणाविग्रहः

परधने च स्पृहा परयोषिति ।

सुजनबन्धुजनेष्वसहिष्णुता

प्रकृतिसिद्धमिदं हि दुरात्मनां ॥४२॥

दुर्जनः परिकृत्वो विद्ययालङ्कृतो ऽपि सन् ।

मणिना भूषितः सर्पः किमसौ न भयङ्करः ॥ ४३ ॥
 ज्ञाद्यं क्रीमति गण्यते व्रतरुचौ दम्भः शुचौ केतवं
 शूरे निर्घृणता मुनी विमलिता दैन्यं प्रियालापिनि ।
 तेजस्विन्यवलिप्तता मुखरता वक्तव्यशक्तिः स्थिरे
 तत्को नाम गुणो भवेत्सुगुणिनां यो दुर्जनैर्नाङ्कितः ॥ ४४ ॥
 लोभश्चास्ति गुणेन किं पिश्रुमता यद्यस्ति किं पातकैः
 सत्यं चेत्तपसा च किं शुचि मनो यद्यस्ति तीर्थेन किं ।
 सौजन्यं यदि किं जनैः स्वमहिमा यद्यस्ति किं मण्डनैः
 सद्विद्या यदि किं धनैरप्यशो यद्यस्ति किं मृत्युना ॥ ४५ ॥
 शशो दिवसधूसरो गलितयौवना कामिनी
 सरो विगतवारिजं मुखमनन्तरं स्वाकृतिः ।
 प्रभुर्धनपरायणः सततदुर्गतः सज्जनो
 नृपाङ्गनगतः खलो मनसि सप्त शल्यानि मे ॥ ४६ ॥
 न कश्चिद्व्याडकोपानामात्मीयो नाम भूभुजां ।
 ह्येतारमपि जुह्वन्तं स्पृष्टो दहति पावकः ॥ ४७ ॥
 मौनान्मूकः प्रवचनपटुर्वातुलो जल्पको वा
 धृष्टः पार्श्वे स भवति जनो दूरतश्चाप्रगल्भः ।
 क्षात्र्या भीरुर्यदि न सकृते प्रायशो नाभिजातः
 सेवार्थः परमगहनो योगिनामप्यगम्यः ॥ ४८ ॥
 उद्भासिताखिलखलस्य विशृङ्खलस्य
 प्राग्जातविस्तृतनिजाधमकर्मचित्तेः ।
 देवादवाप्तविभवस्य गुणाद्विषो ऽस्य
 नीचस्य गोचरगतैः सुखमास्यते कैः ॥ ४९ ॥
 आरम्भगुर्वी क्षयिणी क्रमेण

लघ्वी पुरा वृद्धिमती च पश्चात् ।
 दिनस्य पूर्वार्द्धपरार्द्धभिन्ना
 ह्येन मैत्री खलसज्जनानां ॥ ५० ॥
 मृगमीनसज्जनानां तृणजलसन्तोषविहितवृत्तीनां ।
 लुब्धकधीवरपिशुना निःकारणवैरिणो जगति ॥ ५१ ॥

॥ इति दुर्जनप्रशंसा ॥

॥ अथ सज्जनप्रशंसा ॥

वाञ्छा सज्जनसङ्गमे परगुणे प्रीतिर्गुरौ नम्रता
 विद्यायां व्यसनं स्वयोषिति रतिर्लोकापवादाद्वयं ।
 भक्तिः श्रूलिनि शक्तिरात्मदमने संसर्गमुक्तिः खले
 एते यत्र वसन्ति निर्मलगुणास्तेभ्यो नरेभ्यो नमः ॥ ५२ ॥
 विपदि धैर्यमथाभ्युदये क्षमा
 सदसि वाक्पटुता युधि विक्रमः ।
 यशसि चाभिरुचिर्व्यसनं श्रुतौ
 प्रकृतिसिद्धमिदं हि महात्मनां ॥ ५३ ॥
 प्रदानं प्रच्छन्नं गुरुमुपगते सम्भ्रमविधिः
 प्रियं कृत्वा मौनं सदसि कथनं नाप्युपकृतेः ।
 अनुत्सेको लक्ष्म्यां निर्भिभवसाराः परकथाः
 सतां केनोद्दिष्टं विषममसिधाराव्रतमिदं ॥ ५४ ॥
 करे श्लाघ्यस्त्यागः शिरसि गुरुपादप्रणयिता
 मुखे सत्या वाणी विजयभुजयोर्वीर्यमतुलं ।
 हृदि स्वस्था वृत्तिः श्रुतमधिगतं च श्रवणयोरू
 विनायैश्वर्येण प्रकृतिमहतां मण्डनमिदं ॥ ५५ ॥
 सम्पत्सु महतां चित्तं भवत्युत्पलकोमलं ।

आपत्सु च मरुशैलशिलासङ्घातकर्कशं ॥५६॥
 संतप्तायसि संस्थितस्य पयसो नामापि न ज्ञायते
 मुक्ताकारतया तदेव नलिनीपत्रस्थितं राजते ।
 स्वात्यां सागरश्रुतिमध्यपतितं तन्मौक्तिकं ज्ञायते
 प्रीणाधममध्यमोत्तमगुणाः संसर्गतो ज्ञायते ॥५७॥
 प्रीणाति यः सुचरितैः पितरं स पुत्रः
 यद्गतुरेव हितं इच्छति तत्कलत्रं ।
 तन्मित्रं आपदि सुखे च समं प्रयाति
 एतन्नयं जगति पुण्यकृतो लभते ॥५८॥
 नम्रत्वेनोन्नमत्तः परगुणकथनैः स्वान् गुणान् व्यापयत्तः
 स्वार्थान्संपादयन्तो विनतपृथुतरारम्भयन्तैः परार्थे ।
 क्षान्त्यैवाक्षेपरुक्षाक्षरमुखरमुखान्दुर्मुखान्दूषयन्तः
 सन्तः साश्चर्यचर्या जगति बद्धमताः कस्य नाभ्यर्थनीयाः ॥५९॥
 प्राणीघातान्निवृत्तिः परधनक्षरणे संयमः सत्यवाक्यं
 काले शक्त्या प्रदानं युवतिजनकयामूकभावः परेषां ।
 तृष्णाश्रोतोविभङ्गो गुरुषु च विनयः सर्वभूतानुकम्पा
 सामान्यः सर्वशास्त्रेष्वनुपकृतविधिः श्रेयसमिव पन्थाः ॥६०॥
 असन्तो नाभ्यर्थ्याः सुकृदपि न याच्यः कृशधनः
 प्रिया न्याय्या वृत्तिर्मलिनमसुभङ्गे ऽप्यसुकरं ।
 विपद्युच्चैः स्थेयं पदमनुविधेयं च मरुतां
 सतां केनोद्दिष्टं विषममसिधारस्त्रतमिदं ॥६१॥

॥ इति मुञ्जनप्रशंसा ॥

॥ अथ प्रदानप्रशंसा ॥

भवन्ति नम्रास्तरवः फलोद्गमैरू

नवाम्बुभिर्भूरिविलम्बिनो घनाः ।
 अनुद्धताः सत्पुरुषाः समृद्धिभिः
 स्वभाव एवैष परोपकारिणां ॥ ६२ ॥
 श्रोत्रं श्रुतेनैव न कुण्डलेन
 दानेन पाणिर्न तु कङ्कणेन ।
 विभाति कायः करुणापराणां
 परोपकारिण न चन्दनेन ॥ ६३ ॥
 पापान्निवारयति योजयते क्लृताय
 गुह्यानि गूह्यति गुणान् प्रकटीकरोति ।
 आपद्रुतं च न जहति ददाति काले
 सन्मित्रलक्ष्णमिदं प्रवदन्ति सत्तः ॥ ६४ ॥
 पद्माकरं दिनकरो विकचीकरोति
 चन्द्रो विकाशयति कैरवचक्रवालं ।
 नाभ्यर्थितो जलधरो ऽपि जलं ददाति
 सत्तः स्वयं परहितेषु कृताभियोगाः ॥ ६५ ॥
 एते सत्पुरुषाः परार्थघटकाः स्वार्थं परित्यज्य ये
 सामान्यास्तु परार्थमुद्यमभृतः स्वार्थाविरोधेन ये ।
 ते ऽमी मानुषराक्षसाः परहितं स्वार्थाय विघ्नन्ति ये
 ये तु घ्नन्ति निरर्थकं परहितं ते के न जानीमहे ॥ ६६ ॥
 क्षीरेणात्मगतोदकाय हि गुणा दत्ताः पुरा ते ऽखिलाः
 क्षीरे तापमवेक्ष्य तेन पयसा क्वात्मा कृशानौ कृतः ।
 गतुं पावकमुन्मनस्तदभवद्दृष्ट्वा तु मित्रापदं
 पुक्तं तेन जलेन शाम्यति सतां मैत्री पुनस्त्वीदृशी ॥ ६७ ॥
 इतः स्वपति केशवः कुलमितस्तदीयद्विषां

इतश्च शरणार्थिनः शिखरिपत्रिणः शेरते ।
 इतो ऽपि वडवानलः सह समस्तसंवर्तकैरु
 अहो विततमूर्जितं भरसहं च सिन्धोर्वपुः ॥ ६८ ॥
 किं कूर्मस्य भव्यथा न वपुषि क्ष्मां न क्षिपत्येष यत्
 किं वा नास्ति परिश्रमो दिनपतेरास्ते न यन्निश्चलः ।
 किं वङ्गीकृतमुत्सृजन्न मनसा श्लाघ्यो जनो लज्जते
 निर्वाहः प्रतिपन्नवस्तुषु सतमितद्धि गोत्रव्रतं ॥ ६९ ॥
 तृक्षां हिन्धि भज क्षमां जह्नि मदं पापे रतिं मा कृथाः
 सत्यं ब्रूयन्नुयाहि साधुपदवीं सेवस्व विद्वज्जनान् ।
 मान्यान् मानय विद्विषो ऽप्यनुनय प्रच्छादय स्वान् गुणान्
 कीर्तिं पालय दुःखिते कुरु दयामेतत्सतां चेष्टितं ॥ ७० ॥
 मनसि वचसि काये पुण्यपीयूषपूर्णास्
 त्रिभुवनमुपकारश्रेणिभिः प्रीणयन्तः ।
 परगुणपरमाणुं पर्वतीकृत्य नित्यं
 निजहृदि विकशन्तः सन्ति सन्तः कियन्तः ॥ ७१ ॥

॥ इति प्रदानप्रशंसा ॥

॥ अथ धैर्यप्रशंसा ॥

रत्नैर्महारैस्तुतुषुर्न देवा
 न भेजिरे भीमविषेण भीतिं ।
 सुधां विना न प्रययुर्विरामं
 विनिश्चितार्थादिरमन्ति धीराः ॥ ७२ ॥
 प्रारभ्यते न खलु विघ्नभयेन नीचैः
 प्रारभ्य विघ्नविरुता विरमन्ति मथाः ।
 विघ्नैः पुनः पुनरपि प्रतिहन्यमानाः

प्रारब्धमुत्तमजना न परित्यजन्ति ॥ ७३ ॥
 आलस्यं हि मनुष्याणां शरीरस्थो महान् रिपुः ।
 नास्त्युद्यमसमो बन्धुः कुर्वाणो नावसीदति ॥ ७४ ॥
 कदर्थितस्यापि हि धैर्यवृत्तेरू
 न शक्यते धैर्यगुणः प्रमार्ष्टुः ।
 अधोमुखस्यापि कृतस्य वन्द्ये
 नाथः शिखा याति कदाचिदेव ॥ ७५ ॥
 कान्ताकटाक्षविशिखा न खनन्ति यस्य
 चित्तं न निर्दहति कोपकृशानुतापः ।
 वर्षन्ति भूरिविषयाश्च न लोभपाशैरू
 लोकत्रयं जयति कृत्स्नमिदं स वीरः ॥ ७६ ॥
 वरं तुङ्गाच्छूङ्गादुरुशिखरिणाः क्वापि पुलिने
 पतिवायं कायः कठिनदृषदन्तर्विदलितः ।
 वरं न्यस्तो हस्तः फणिपतिमुखे तीव्रदशने
 वरं वक्रौ पातस्तदपि न कृतः शीलविलयः ॥ ७७ ॥
 वक्रिस्तस्य जलायते जलनिधिः कुल्यायते तत्क्षणात्
 मेरुः स्वल्पशिलायते मृगपतिः सद्यः कुरङ्गायते ।
 व्यालो माल्यगुणायते विषरसः पीयूषवर्षायते
 यस्याङ्गे ऽखिललोकवल्लभतमं शीलं समुन्मीलति ॥ ७८ ॥
 क्वचिद्भूमौ शय्या क्वचिदपि च पर्यङ्कशयनः
 क्वचिच्छाकाहारः क्वचिदपि च शाल्योदनरुचिः ।
 क्वचित्कान्याधारी क्वचिदपि च दिव्याम्बरधरो
 मनस्वी कार्यार्थी न गणयति दुःखं न च सुखं ॥ ७९ ॥
 ऐश्वर्यस्य विभूषणं सुजनता शौर्यस्य वाक्संयमो

ज्ञानस्योपशमः शमस्य विनयो वित्तस्य पात्रे व्ययः ।

अक्रोधस्तपसः क्षमा प्रभवितुर्धर्मस्य निर्व्याजता.

सर्वेषामपि सर्वकारणमिदं शीलं परं भूषणं ॥ ८० ॥

निन्दतु नीतिनिपुणा यदिवा स्तुवतु

लक्ष्मीः समाविशतु गच्छतु वा यथेष्टं ।

अथैव वा मरणमस्तु युगान्तरे वा

न्याध्यात्यथः प्रविचलन्ति पदं न धीराः ॥ ८१ ॥

॥ इति धैर्यप्रशंसा ॥

॥ अथ दैवप्रशंसा ॥

भग्नाशस्य करणडपीडिततनोर्ज्ञानेन्द्रियस्य क्षुधा

कृत्वाषुर्विवरं स्वयं निपतितो नक्तं मुखे भोगिनः ।

तृप्तस्तत्पिशितेन सत्वरमसौ तेनैव यातः पथा

स्वस्थास्तिष्ठत दैवमेव हि नृणां वृद्धौ क्षये कारणं ॥ ८२ ॥

पतितो ऽपि कराघातैरुत्पतत्येव कन्दुकः ।

प्रणिण साधुवृत्तीनामस्थायिन्यो विपत्तयः ॥ ८३ ॥

क्षिप्तो ऽपि रोहति तरुः क्षीणो ऽप्युपचीयते पुनश्चन्द्रः ।

इति विमृशन्तः सन्तः संतप्यन्ते न ते विपदा ॥ ८४ ॥

नेता यत्र वृहस्पतिः प्रहरणं वज्रं सुराः सैनिकाः

स्वर्गो दुर्गमनुग्रहः खलु करैरैरावतो वाहनः ।

इत्यैश्वर्यबलान्वितो ऽपि बलिभिर्भग्नः परैः सङ्गरे

तन्मुक्तं न नु दैवमेव शरणं धिग्धिग् वृथा पौरुषं ॥ ८५ ॥

खल्वाटो दिवसेश्वरस्य किरणैः संतापितो मस्तके

वाञ्छन्देशमनातपं विधिवशाद्विल्वस्य मूलं गतः ।

तत्राप्यस्य महाफलेन पतता भग्नं सशब्दं शिरः

प्रायो गच्छति यत्र भाग्यरहितस्तत्रैव यात्यापदः ॥ ८६ ॥
 गजभुजङ्गमयोरपि बन्धनं
 शशिदिवाकरयोर्ग्रहपीडनं ।
 मतिमतां च विलोक्य दरिद्रतां
 विधिरहो बलवानिति मे मतिः ॥ ८७ ॥
 सृजति तावदशेषगुणाकरं
 पुरुषरत्नमलङ्करणं भुवः ।
 तदपि तत्क्षणभङ्गकरोति चेद्
 अरुह कष्टं अपण्डितता विधिः ॥ ८८ ॥
 पत्रं नैव यदा करीरविष्टये दोषो वसन्तस्य किं
 नोलूको ऽप्यवलोक्यते यदि दिवा सूर्यस्य किं दूषणं ।
 धारा नैव पतन्ति चातकमुखे मेघस्य किं दूषणं
 यत्पूर्वं विधिना ललाट लिखितं तन्मार्जितुं कः क्षमः ॥ ८९ ॥
 दैवेन भ्रुणा स्वयं जगति यद्यस्ति प्रमाणीकृतं
 तत्तस्योपनयेन्मनागपि महान्निवाश्रयः कारणं ।
 सर्वाशापरिपूरिते जलधरे वर्षत्यपि प्रत्यहं
 सूक्ष्मा एव पतन्ति चातकमुखे द्वित्राः पयोविन्दवः ॥ ९० ॥
 मज्जत्वम्भसि यातु मेरुशिखरं शत्रुं जयत्वाह्वे
 बाणिज्यं कृषिसेवनादिसकला विद्याः कलाः शिक्षतु ।
 आकाशं विपुलं प्रयातु खगवत् कृत्वा प्रयत्नं परं
 नाभाव्यं भवतीह कर्मवशतो भाव्यस्य नाशः कुतः ॥ ९१ ॥
 ॥ इति दैवप्रशंसा ॥
 ॥ अथ कर्मप्रशंसा ॥
 नमस्यामो देवान् नु हितविधेस्ते ऽपि वशगा

विधिर्वन्द्यः सो ऽपि प्रतिनियतकर्मैकफलदः ।
 फलं कर्मायत्तं यदि किममरैः किं च विधिना
 नमस्तत्कर्मभ्यो विधिरपि न येभ्यः प्रभवति ॥ १२ ॥
 ब्रह्मा येन कुलालवन्नियमितो ब्रह्माण्डभाण्डोदरे
 विष्णुर्येन दशावतारग्रहने क्षिप्तो महासंकटे ।
 रुद्रो येन कपालपाणिपुटके भिक्षाढनं कारितः
 सूर्यो भ्राम्यति नित्यमेव गगने तस्मै नमः कर्मणे ॥ १३ ॥
 नैवाकृतिः फलति नैव कुलं न शीलं
 विद्यापि नैव न च यत्नकृतापि सेवा ।
 भाग्यानि पूर्वतपसा खलु संचितानि
 काले फलन्ति पुरुषस्य यथैव वृक्षाः ॥ १४ ॥
 वने रणे शत्रुजलाग्निमध्ये
 महार्णवे पर्वतमस्तके वा ।
 सुप्तं प्रमत्तं विषमस्थितं वा
 रक्षन्ति पुण्यानि पुराकृतानि ॥ १५ ॥
 या साधूंश्च खलान् करोति विदुषो मूर्खान् हितान् द्वेषिणः
 प्रत्यक्षं कुरुते परोक्षममृतं दालादलं तत्क्षणात् ।
 तामाराधय सत्क्रियां भगवतीं भोक्तुं फलं वाञ्छितं
 हे साधो व्यसनैर्गुणेषु विफलैश्चास्थां वृथा मा कृथाः ॥ १६ ॥
 गुणवद्गुणवद्वां कुर्वता कार्यमादौ
 परिणतिरवधार्या यन्नतः पण्डितेन ।
 अतिरभसकृतानां कर्मणामाविपत्तेरू
 भवति हृदयदाहो शल्यतुल्यो विपाकः ॥ १७ ॥
 स्थाल्यां वैदूर्यमय्यां पचति तिलखली जङ्गलानिन्धनीधैः

सौवर्णैर्लाङ्गलाग्रैर्विलिखति वसुधामर्कमूलस्य हेतोः ।
 ह्रिवा कर्पूरखण्डान् वृत्तिमिह कुरुते कोद्रवानां समन्तात्
 प्राप्येमां कर्मभूमिं न चरति मनुजो यस्तपो मन्दभाग्यः ॥ १८ ॥
 भीमं वनं भवति तस्य पुरं प्रधानं
 सर्वो जनः सुजनतामुपयाति तस्य ।
 कृत्स्ना च भूर्भवति सन्निधिरनपूर्णा
 यस्यास्ति पूर्वसुकृतं विपुलं नरस्य ॥ १९ ॥
 लज्जागुणौघजननीं जननीमिव स्वां
 अत्यन्तशुद्धहृदयामनुवर्तमानाः ।
 तेजस्विनः सुखमसूनपि संत्यजन्ति
 सत्यव्रतव्यसनिनो न पुनः प्रतिज्ञां ॥ १०० ॥
 ॥ इति श्रीभर्तृहरिणा कृतं नीतिशतकं समाप्तं ॥

~~~~~

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

॥ अथ वैराग्यशतकप्रारम्भः ॥

॥ मङ्गलचरणं ॥

चूडोत्तंसितचारुचन्द्रकलिकाचञ्चच्छिखाभासुरो
 लीलादग्धविलोलकामशलभः श्रेयोदशाग्रि स्फुरन् ।
 अन्तः स्फुर्जदपारमोहतिमिरप्राग्भारमुच्चाटयन्
 चेतः सन्नानि योगिनां विजयते ज्ञानप्रदीपो हरः ॥ १ ॥

॥ अथ तृष्णाद्रूपणं ॥

बोद्धारो मत्सरयस्ताः प्रभवः स्मयद्रूषिताः ।
 अबोधोपकृताश्चान्ये जीर्णमङ्गे सुभाषितं ॥ २ ॥
 न संसारोत्पन्नं चरितमनुपश्यामि कुशलं
 विपाकः पुण्यानां जनयति भयं मे विमृशतः ।
 महद्भिः पुण्यौघैश्चिरमपि गृहीताश्च विषया
 महान्तो जायन्ते व्यसनमिव दातुं विषयिणां ॥ ३ ॥
 भ्रान्तं देशमनेकदुर्गविषमं प्राप्तं न किञ्चित्फलं
 त्याक्त्वा जातिकुलाभिमानमुचितं सेवा कृता निष्फला ।
 भुक्तं मानविवर्जितं परगृहेष्वाशङ्कया काकवत्
 तृप्ते जृम्भसि पापकर्मनिरते नाद्यापि संतुष्यसि ॥ ४ ॥
 उत्खातं निधिशङ्कया क्षितितलं ध्याता गिरिर्धातवो
 निस्तीर्णः सरितां पतिर्नृपतयो यत्नेन संतोषिताः ।
 मन्त्राराधनतत्परेण मनसा नीताः श्मशाने निशाः
 प्राप्तः काणवराट्को ऽपि न मया तृप्ते ऽधुना मुञ्च मां ॥ ५ ॥
 खलोद्घापाः स्रोताः कथमपि तदाराधनपरैर्
 निगृह्यान्तर्वाप्यं हसितमपि श्रून्येन मनसा ।
 कृतश्चित्तस्तम्भः प्रतिकृतधिषामञ्जलिर्पि
 तमाशे मोघाशे किमु परमतो नर्तयसि मां ॥ ६ ॥
 अमीषां प्राणानां तुलितविसिनीपत्रपयसां
 कृते किं नास्माभिर्विगस्मितविवेकैर्व्यवसितं ।
 पदाब्जानामग्रे द्रविणमदनिःसंज्ञमनसां
 कृतं ह्यनव्रीडैर्निजगुणकथय्यातकमपि ॥ ७ ॥

भोगा न भुक्ता वयमेव भुक्तास्
तपो न तप्तं वयमेव तप्ताः ।
कालो न यातो वयमेव यातास्
तृष्णा न जीर्णा वयमेव जीर्णाः ॥ ८ ॥
बलिभिर्मुखमाक्रान्तं पलितैरङ्कितं शिरः ।
गात्राणि शिथिलायन्ते तृष्णैका तरुणायते ॥ ९ ॥
निवृत्ता भोगेच्छा पुरुषबद्धमानो विगलितः
समानाः स्वर्थाताः सपदि मुहूदो जीवितसमाः ।
शनैर्यथ्युत्थानं घनतिमिररुद्धे च नयने
अहो दुष्टः कायस्तदपि मरणोपायचकितः ॥ १० ॥
आशा नाम नदी मनोरथजला तृष्णातरङ्गाकुला
रागग्राहवती वितर्कविरुगा धैर्यद्रुमधंसिनी ।
मोहावर्तमुडुस्तरातिगरुणा प्रोत्तुङ्गचित्तातटी
तस्याः पारगता विश्रुद्धमनसो नन्दन्ति योगीश्वराः ॥ ११ ॥

॥ इति तृष्णाद्रूपां ॥

॥ अथ विषयपरित्यागविडम्बनं ॥

ये सत्तोषसुखप्रमोदमुदितास्तेषां न भिन्ना मुदा
ये वन्ये धनलुब्धसङ्कलधियस्तेषां न तृष्णा कृता ।
इत्थं कस्य कृते कृतः स विधिना तादृक् पतिः संपदां
स्वात्मन्येव समाप्तहेममहिमा भेरुर्न मे रोचते ॥ १२ ॥
अवश्यं यातारश्चिरतरमुषित्वापि विषया
वियोगे को भेदस्त्यजति न जनो यत्स्वयममून् ।
व्रजन्तः स्वातन्त्र्यादतुलपरितापाय मनसः
स्वयं त्यक्तास्वेति शमसुखमनन्तं विदधति ॥ १३ ॥

ब्रह्मज्ञानविवेकिनो ऽमलधियः कुर्वन्त्यहो दुष्करं
 यन्मुञ्चत्युपभोगभाञ्छयि धनान्येकान्ततो निःस्पृहाः ।
 न प्राप्तानि पुरा न संप्रति न च प्राप्ता दृढप्रत्ययो
 वाञ्छामात्रपरिग्रहाण्यपि परित्यक्तुं न शक्ता वयं ॥ १४ ॥
 धन्यानां गिरिकन्दरेषु वसतां ज्योतिः परं ध्यायतां
 आनन्दाश्रुकणान् पिवन्ति शकुना निःशङ्कमङ्केशयाः ।
 अस्माकं तु मनोरथोपरचितप्रासादवापीतट-
 क्रीडाकाननकेलिकौतुकजुषामायुः परं क्षीयते ॥ १५ ॥
 भिक्षाशनं तदपि नीरसमेकवारं
 शय्या च भूः परिजनो निजदेहमात्रं ।
 वस्त्रं च जीर्णशतखण्डमयी च कन्या
 ह्लाहा तथापि विषयान्न परित्यजन्ति ॥ १६ ॥
 स्तनौ मांसग्रन्थी कनककलशावित्युपमितौ
 मुखं श्लेष्मागारं तदपि च शशाङ्किन तुलितं ।
 स्रवन्मूत्रक्लितं करिवरकरस्पर्द्धि जघनं
 मुहुर्निन्यं द्रुपं कविवरविशेषैर्गुरुकृतं ॥ १७ ॥
 दूरादर्थं घटयति नवं दूरतश्चापशब्दं
 त्यक्त्वा भूयो भवति निरतः सत्सभारजनेषु ।
 मन्दं मन्दं रचयति पदं लोकचित्तानुवृत्त्या
 कामं मन्त्री कविरिव सदा खेदभारैरमुक्तः ॥ १८ ॥
 अज्ञानन्माह्लात्म्यं पतति शलभस्तीव्रदहने
 स मीनो ऽप्यज्ञानाद्वडिशयुतमश्नन्ति पिशितं ।
 विज्ञानतो ह्येते वयमिह विपज्जालपटलान्
 न मुञ्चामः कामानरुह गहनो मोहमहिमा ॥ १९ ॥

उदन्वच्छिन्ना भूः स च निधिर्पां योजनशतं
 सदा पान्थः पूषा गगनपरिमाणं कलयति ।
 इति प्रायो भावाः स्फुरदवधिमुद्रामुकुलिताः
 सतां प्रज्ञोन्मेषः पुनरयमसीमा विजयतां ॥ २० ॥
 तुङ्गं वेश्म सुताः सतामभिमताः संख्यातिगाः सम्पदः
 कल्याणी दयिता वयश्च नवमित्यज्ञानमूढो जनः ।
 मत्वा विश्वमनश्चरं निविशति संसारकारागृहे
 संदृश्य क्षणभङ्गुरं तदखिलं धन्यस्तु संन्यस्यति ॥ २१ ॥

॥ इति विषयपरित्यागविउम्बनं ॥

॥ अथ याञ्चादेन्यदूषणं ॥

दीनादीनमुखैः स्वकीयशिप्रुकैराकृष्टजीर्णाम्बरां
 क्रोशद्भिः क्षुधितैर्निर्न्नविधुरां दृश्येत चेद्गहिनी ।
 याञ्चाभङ्गभयेन गद्गदगलस्तद्वद्विलीनाक्षरं
 को देहीति वदेत्स्वदग्धजठरस्यार्थे मनस्वी पुमान् ॥ २२ ॥
 अभिमतमहामानग्रन्थिप्रभेदपटीयसी
 गुरुतरगुणग्रामाम्भोजस्फुटोज्ज्वलचन्द्रिका ।
 विपुलविलसल्लज्जावल्लीविदारकुठारिका
 जठरपिठरी दुष्पूरेयं करोति विउम्बनां ॥ २३ ॥
 पुण्यग्रामे वने वा मरुति सितपटच्छन्नपालीकपाली
 आदाय न्यायगर्भं द्विजङ्गतङ्गतभुग्धूमधूमोपकण्ठं ।
 द्वारं द्वारं प्रविष्टो वरमुदरदरीपूरणाय क्षुधार्तिं
 मानी प्राणी स नाथो न पुनरनुदिनं तुल्यकुल्येषु दीनः ॥ २४ ॥
 गङ्गातरङ्गकणशीकरशीतलानि
 विद्याधराध्युषितचारुशिलातलानि ।

स्थानानि किं हिमवतः प्रलयं गतानि

यत्सावमानपरपिण्डरता मनुष्याः ॥ २५ ॥

किं कन्दाः कन्दरेभ्यः प्रलयमुपगता निर्करा वा गिरिभ्यः

प्रधस्ताः किं महीजाः सरसफलभृतो वल्कलिन्यश्च शाखाः ।

वीक्ष्यन्ते किं मुखानि प्रसभमपगतप्रश्रयाणां खलानां

दुःखोपात्ताल्पवित्तस्मयपवनवशान्नर्तितभूलतानि ॥ २६ ॥

पुण्यैर्मूलफलैः प्रियप्रणयिनीं वृत्तिं कुरुध्वाधुना

भूश्यां नवपद्मवैरकृपणैरुत्तिष्ठ यामो वनं ।

क्षुद्राणामविवेकमूढमनसां तत्रेश्वराणां सदा

वित्तव्याधिविकारविह्वलगिरो नामापि न श्रूयते ॥ २७ ॥

फलं स्वेच्छालभ्यं प्रतिवनमखेदं क्षितिरुह्यं

पयः स्थाने स्थाने शिशिरमधुरं पुण्यसरितां ।

मृदुस्पर्शा शय्या सुललितलता पद्मवमयी

सकृन्ते सक्तापं तदपि धनिनां द्वारि कृपणाः ॥ २८ ॥

ये वर्धन्ते धनपतिपुरः प्रार्थनादुःखभाजो

ये चाल्पवं दधति विषयान्तेपपर्यस्तबुद्धेः ।

तेषामन्तः स्फुरितकृतितं वासराणां स्मरेयं

ध्यानच्छेदे शिखरिकुर्यावशयानिषक्ताः ॥ २९ ॥

एको देवः केशवो वा शिवो वा

एकं मित्रं भूपतिर्वा यतिर्वा ।

एको वासः पत्तने वा वने वा

एका भार्या सुन्दरी वा दरी वा ॥ ३० ॥

भिक्षाहारमदन्यमप्रतिरुतं भीतिच्छिदं सर्वदा

दुर्मात्सर्यमदाभिमानमथनं दुःखौघविधंसनं ।

सर्वत्रान्वहमप्रयत्नसुलभं साधुप्रियं पावनं
शम्भोः सत्रमवार्यमक्षयनिधिं शंसन्ति योगीश्वराः ॥३१॥

॥ इति याज्ञदिन्यद्रूपणं ॥

॥ अथ भोगे ऽस्थैर्यपद्धतिः ॥

भोगे रोगभयं कुले च्युतिभयं वित्ते नृपालादयं
माने दैन्यभयं बले रिपुभयं वृषे तरुण्याभयं ।
शास्त्रे वादिभयं गुणे खलभयं काये कृतान्तादयं
सर्वं वस्तु भयान्वितं भुवि नृणां वैराग्यमेवाभयं ॥३२॥
आक्रान्तं मरणेन जन्म जरसा यात्युत्तमं यौवनं
सत्तोषो धनलिप्सया शमसुखं प्रौढाङ्गनाविभ्रमैः ।
लोकेर्मत्सरिभिर्गुणा वनभुवो व्यालैर्नृपा दुर्जनैरू
अस्थैर्येणा विभूतयो ऽप्युपकृता यस्तं न किं केन वा ॥३३॥
आधिव्याधिशतैर्जनस्य विविधैरारोग्यमुन्मूल्यते
लक्ष्मीर्यत्र पतन्ति तत्र विवृतद्वारा इव प्रापदः ।
ज्ञातं ज्ञातमवश्यमाशु विवशं मृत्युः करोत्यात्मसात्
तत्किं केन निरङ्कुशेन विधिना यन्निर्मितं सुस्थिरं ॥३४॥
भोगास्तुङ्गतरङ्गभङ्गचपलाः प्राणाः क्षणधंसिनः
स्तोकान्येव दिनानि यौवनसुखं स्फुटिक्रियासु स्थितं ।
तत्संसारमसारमेव निखिलं बुधा बुधा बोधका
लोकानुग्रहपेशलेन मनसा यत्नः समाधीयतां ॥३५॥
भोगा मेघवितानमध्यविलसत्सौदामिनीचञ्चला
आयुर्वायुविधटिताश्रपटलीच्छिन्नाम्बुवद्भुजं ।
लोला यौवनलालसास्तनुभृता मिथ्याकलथ्य दुतं
योगे धैर्यसमाधिसिद्धिसुलभे बुद्धिं विदधं बुधाः ॥३६॥

आयुः कलोललोलं कतिपयदिवसस्थायिनी यौवनश्रीरु
 अर्थाः सङ्कल्पकल्पा धनसमयतडिद्विभ्रमा भोगपूगाः ।
 कण्ठाश्लेषोपगूढं तदपि च न चिरं यत्प्रियाभिः प्रणीतं
 ब्रह्मण्यासक्तचित्ता भवत भवभयाम्भोधिपारं तरं तु ॥ ३७ ॥
 कृच्छ्रेणामेध्यमध्ये नियमिततनुभिः स्थायते गर्भवासे
 कान्ताविश्लेषदुःखव्यतिकरविषमो यौवने चोपभोगः ।
 वामाक्षीणामवज्ञा विरुसितवसतिर्वृद्धभावोप्यसाधुः
 संसारे रे मनुष्या वदत यदि सुखं स्वल्पमस्ति किञ्चित् ॥ ३८ ॥
 व्याघ्रीव तिष्ठति जरा परितर्जयती
 रोगाश्च शत्रव इव प्रहरन्ति देहे ।
 आयुः परिश्रवति भिन्नघटादिवाम्भो
 लोकस्तथाप्यद्वितमाचरतीति चित्रं ॥ ३९ ॥
 भोगा भङ्गुरवृत्तयो बहुविधास्तैरेव चायं भवसु
 तत्कस्येह कृते परिश्रमत हे लोकाः कृतं चेष्टितं ।
 आशापाशशतोपशान्तिविशदं चेतः समाधीयतां
 काम्योत्पत्तिवशे स्वधामनि यदि स्रद्धयमस्मद्वचः ॥ ४० ॥
 ब्रह्मेन्द्रादिमरुद्गणांस्तृणगणान् यत्र स्थितो मन्यते
 यच्छापाद्विरसा भवन्ति विभवास्त्रैलोक्यराज्यादयः ।
 बोधः को ऽपि स एक एव परमो नित्योदितो नृम्भते
 भोः साधो क्षणभङ्गुरे तदितरे भोगे रतिं मा कृथाः ॥ ४१ ॥

॥ इति भोगदूषणं ॥

॥ अथ कालमहिमा ॥

सा रम्या नगरी महान्स नृपतिः सामन्तचक्रं च तत्
 पार्श्वे तस्य च सा विदग्धपरिषत्ताश्चन्द्रबिम्बाननाः ।

उन्मत्तः स च राजपुत्रनिवहस्ते वन्दिनस्ताः कथाः
 सर्वं यस्य वशादगात् स्मृतिपथं कालाय तस्मै नमः ॥४२॥
 यत्रानेकः क्वचिदपि गृहे तत्र तिष्ठत्यथैको
 यत्रायैकस्तदनुबहवस्तत्र नैको ऽपि चास्ते ।
 इत्थं चेमौ रजनिदिवसौ दोलयन्द्वाविवाक्षौ
 कालः काल्या भुवनफलके क्रीडति प्राणिशरैः ॥४३॥
 आदित्यस्य गतागतिररुहः संक्षीयते जीवनं
 व्यापारिर्बहुकार्यभारगुरुभिः कालो न विज्ञायते ।
 दृष्ट्वा जन्म जराविपत्तिमरणं त्रासश्च नोत्पद्यते
 पीत्वा मोहमयीं प्रमादमदिरामुन्मत्तभूतं जगत् ॥४४॥
 रात्रिः सैव पुनः स एव दिवसो मत्वा मुधा जलवो
 धावत्युद्यमिनस्तथैव निभृताः प्रारब्धतत्तत्क्रियाः ।
 व्यापारिः पुनरुक्तमुक्तविषयैरित्थं विधेनामुना
 संसारिणा कदर्थिता वयमहो मोहं न लज्जामहे ॥४५॥
 न ध्यातं पदमीश्वरस्य विधिवत्संसारविच्छिन्त्ये
 स्वर्गद्वारकपाटपाटनपटुर्धर्मी ऽपि नोपार्जितः ।
 नारीपीनपयोधरोरुयुगलं स्वप्ने ऽपि नालिङ्गितं
 मातुः केवलमेव यौवनवनच्छेदे कुठारा वधं ॥४६॥
 नाभ्यस्ता भुवि वादिवृन्दमनी विद्या विनीतोचिता
 खट्वायेः करिकुम्भपीठदमनैर्माकं न मीतं यशः ।
 कालाकोमलपल्लवाधररसः पीतो न चन्द्रोदये
 तारुण्यं गतमेव निष्फलमहो शून्यालये दीपवत् ॥४७॥
 विद्या नाधिगता कलङ्करहिता वित्तं च नोपार्जितं
 मधुषूया ऽपि सप्तद्वितेन मत्वासा पित्रोर्मांसादिना

आलोलायतलोचना युवतयः स्वप्ने ऽपि नालिङ्गिताः
 कालो ऽयं परपिण्डलोलुपतया काकैरिवापोषितः ॥४८॥
 वयं येष्यो ज्ञाताश्चिरपरिगता एव खलु ते
 समा येषां वृद्धाः स्मृतिविषयतां ते ऽपि गमिताः ।
 इदानीमेते स्म प्रतिदिवसमापन्नपतना
 गताः तुल्यावस्थां सिकतिनि नदीतीरतरुभिः ॥४९॥
 आयुर्वर्षशतं नृणां परिमितं रात्रौ तदर्द्धं गतं
 तस्यार्द्धस्य परस्य चार्द्धमपरं बालववृद्धवयोः ।
 शेषं व्याधिवियोगदुःखसहितं सेवादिभिर्नीयते
 जीवे वारितरङ्गचञ्चलतरे सौख्यं कुतः प्राणिनां ॥५०॥
 क्षणं बालो भूत्वा क्षणमपि युवा कामरसिकः
 क्षणं वितैर्दुर्निः क्षणमपि च संपूर्णविभवः ।
 जराजीर्णैरङ्गैर्नष्ट इव वलीमण्डिततनुर
 नरः संसारात्ते विशति यमधानीयवनिर्कां ॥५१॥

॥ इति कालमहिमा ॥

॥ अथ यतिनृपतिसंवादः ॥

त्वं राजा वयमप्युपासितगुरुप्रज्ञाभिमानोन्नताः
 व्यातस्त्वं विभवेर्यशांसि कवयो दिक्षु प्रतन्वन्ति नः ।
 इत्थं मानधनातिदूरमुभयोरप्यावयोरन्तरं
 यद्यस्मात् पराङ्मुखो ऽसि वयमप्येकान्ततो निस्पृहाः ॥५२॥
 अर्थानामीशिषे त्वं वयमपि च गिरामीश्वरे यावदर्धं
 शूरस्त्वं वादिर्दृष्ट्वरश्मनविधावक्ष्ये पाठ्यं नः ।
 सेवन्ते त्वां धनाद्या मतिमलकृतये मामपि श्रोतुकामा
 मय्यप्यास्या न ते चेन्नपि मम नितरमेव राजन् गतांसीत् ॥५३॥

वयमिह परितुष्टा वल्कलैस्त्वं डुकूलैः
 सम इह परितोषो निर्विशेषो विशेषः ।
 स तु भवतु दरिद्रो यस्य तृप्ता विशाला
 मनसि च परितुष्टे को ऽर्धवान् को दरिद्रः ॥५४॥
 फलमलमशनाय स्वादु पानाय तोयं
 शयनमवनिपृष्ठे वाससी वल्कले च ।
 धनलवमधुपानभ्रान्तसर्वेन्द्रियाणां
 अविनयमनुमत्तुं नोत्सहे दुर्जनानां ॥५५॥
 अस्मीमहि वयं भिक्षामाशावासो वसीमहि ।
 शयीमहि महीपृष्ठे कुर्वीमहि किमीश्वरैः ॥५६॥
 न नटा न विटा न गायका
 न च सभ्येतरवादिचञ्चवः ।
 नृप संसदि ते ऽत्र के वयं
 स्तनभारानमिता न योषितः ॥५७॥
 विपुलकृद्देरीणैः केशिज्जगज्जनितं पुरा
 विधृतमपरैर्दत्तं चान्यैर्विजित्य तृणं यथा ।
 इह हि भुवनान्यन्ये धीराश्चतुर्दश भुञ्जते
 कतिपयपुरः स्वाम्ये पुंसां क एष मदनञ्जरः ॥५८॥
 अभुक्तायां यस्यां क्षणमपि न घातं नृपशतैर्
 भुवस्तस्या लोभे क इह बद्धमानः क्षितिभृतां ।
 तदंशस्याप्यंशे तदवयवत्वेषे ऽपि पतयो
 विषादे कर्तव्ये विदधति जडाः प्रत्युत मुदं ॥५९॥
 मृत्पिण्डो जलरेखया वलयितः सर्वो ऽप्ययं नन्वणुः
 स्वाशीः कृत्य तमेव संयुगशति राज्ञां गणा भुञ्जते ।

दक्षते ददतो ऽथवा किमपरे क्षुद्रा दरिद्रा भृशं
 धिग्धिकापुरुषाधमान्धनलवं तेभ्यो ऽपि वाञ्छन्ति ये ॥ ६० ॥
 स ज्ञातः को ऽप्यासीन्मदनरिपुणा मूर्द्धि धवलं
 कपालं यस्योच्चैर्विनिहितमलङ्कारविधये ।
 नृभिः प्राणत्राणप्रवणमतिभिः कैश्चिदधुना
 नमद्भिः कः पुंसामयमतुलदर्पस्वरभरः ॥ ६१ ॥

॥ इति यतिनृपतिसंवादः ॥

॥ अथ मनःसम्बोधनं ॥

परेषां चेतांसि प्रतिदिवसमाराध्य बद्धधा
 प्रसादं किं नेतुं विशसि हृदय क्लेशविफलं ।
 प्रसन्ने तथ्यन्तः स्वयमुदितचित्तामणिगुणो
 विविक्तः सङ्कल्पः किमभिलषितं पुष्यति न ते ॥ ६२ ॥
 परिभ्रमसि किं वृथा वचन चित्त विश्राम्यतां
 स्वयं भवति यद्यथा भवति नान्यथा तत्तथा ।
 अतीतमपि न स्मरन्नपि च भाव्यसंकल्पयन्
 न तर्कितगमागमाननुभवस्व भोगानिह ॥ ६३ ॥
 एतस्माद्विमेन्द्रियार्थगहनादायासकादाश्रय
 श्रेयोमार्गमशेषदुःखशमनव्यापारदहनं क्षणात् ।
 आत्मीभावमुपैहि संत्यज निजां कल्लोललोलां गतिं
 मा भूयो भज भङ्गुरां भवरतिं चतेः प्रसीदाधुना ॥ ६४ ॥
 मोहं मार्जयतामुपाश्रय रतिं चन्द्रार्द्धचूडामणी
 चेतः स्वर्गतरङ्गिणीतटभुवि व्यासङ्गमङ्गीकुरु ।
 को वा वीचिषु बुद्बुदेषु च तडिल्लेखासु च स्त्रीषु च
 ज्वालाग्रेषु च पन्नगेषु च सरिद्वर्गेषु च प्रत्ययः ॥ ६५ ॥

चेतश्चित्तय मा रमां सकृदिमामस्थायिनीमास्थया
 भूपालभ्रुकुटीकुटीरविकुरव्यापारपण्याङ्गनां ।
 कन्थाकञ्चुकितः प्रविश्य भवनद्वाराणि वाराणसी-
 रथ्यापङ्क्तिषु पाणिपात्रपतितां भिक्षामपेक्षामहे ॥ ६६ ॥
 अग्रे गीतं सरसकवयः पार्श्वयोर्दक्षिणात्याः
 पश्चाल्लीलावलयरणितं चामरग्राहिणीनां ।
 यद्यस्त्येवं कुरु भवरसास्वादने लम्पटत्वं
 नो चेद्धेतः प्रविश सहसा निर्विकल्पे समाधौ ॥ ६७ ॥
 प्राप्ताः श्रियः सकलकामदुघास्ततः किं
 न्यस्तं पदं शिरसि विद्विषतां ततः किं ।
 संपादिताः प्रणयिनो विभवास्ततः किं
 कल्पस्थितास्तनुभृतस्तनवस्ततः किं ॥ ६८ ॥
 भक्तिर्भवे मरणजन्मभयं हृदिस्थं
 स्नेहो न बन्धुषु च मन्मथजा विकाराः ।
 संसर्गदोषरहिता विजना वनात्ता
 वैराग्यमस्ति किमतः परमर्थनीयं ॥ ६९ ॥
 तस्मादनन्तमजरं परमं विकासि
 तद्वक्ष्ये चित्तय किमेभिरसद्विकल्पैः ।
 यस्यानुषङ्गिण इमे भुवनाधिपत्य-
 भोगादयः कृपणलोकमता भवन्ति ॥ ७० ॥
 पातालमाविशसि यासि नभो विलंघ्यः
 दिङ्मण्डलं भ्रमसि मानस चापलेन ।
 भ्रातृयापि जातु विमलं कथमात्मत्वीनं

न ब्रह्म संस्मरसि निर्वृतिमेषि केन ॥ ७१ ॥

॥ इति मनःसम्बोधनं ॥

॥ अथ नित्यानित्यविचारः ॥

किं वेदेः स्मृतिभिः पुराणपठनैः शास्त्रैर्महाविस्तरैः

स्वर्गग्रामकुटीनिवासफलदैः कर्मक्रियाविभ्रमैः ।

मुक्तैकं भवदुःखभाररचनाविधंसकालानलं

स्वात्मानन्दपदप्रवेशकलनं शेषा वणिग्वृत्तयः ॥ ७२ ॥

यन्नागा मदभिन्नगण्डकरटास्तिष्ठन्ति निद्रालसा

द्वारे हेमविभूषणाश्चतुरगा वल्गन्ति यद्वर्पिताः ।

वीणाविणुमृदङ्गशङ्खपट्टहैः सुप्तस्तु यद्वोध्यते

तत्सर्वं सुरलोकदेवसदृशं धर्मस्य विस्फुर्जितं ॥ ७३ ॥

गात्रं संकुचितं गतिर्विगलिता भ्रष्टा च दत्तावली

दृष्टिर्नश्यति वर्द्धते बधिरता वक्त्रं च लालायते ।

वाक्यं नाद्रियते च बान्धवजनो भार्या न शुश्रूषते

हृत् कष्टं पुरुषस्य जीर्णवयसः पुत्रो ऽप्यमित्रायते ॥ ७४ ॥

वर्णं सितं शिरसि वीक्ष्य शिरोरुहाणां

स्थानं जरापरिभवस्य तदेव पुंसां ।

आरोपितास्थिकलशं परिकृत्य याति

चाण्डालकूपमिव दूरतरं तरुण्यः ॥ ७५ ॥

यावत्स्वस्थमिदं शरीरमरुजं यावज्जरा दूरतो

यावच्चेन्द्रियशक्तिरप्रतिकृता यावत्क्षयो नायुषः ।

आत्मश्रेयसि तावदेव विदुषा कार्यः प्रयत्नो महान्

संदीप्ति भवने तु कूपखननं प्रत्युद्यमः कीदृशः ॥ ७६ ॥

तपस्यन्तः सन्तः किमधिनिवसामः सुरनदीं

गुणोदारान् दारानुत परिचरामः सविनयान् ।
 पिवामः शास्त्रीधानुत विविधकाव्यामृतरसान्
 न विद्मः किं कुर्मः कतिपयनिमेषायुषि जने ॥ ७७ ॥
 डुराराध्यः स्वामी तुरगचलचित्ताः क्षितिभुजो
 वयं च स्थूलेच्छाः सुमरुति पदे बद्धमनसः ।
 जरादेहं मृत्युर्हरति दयितं जीवितमिदं
 सखे नान्यच्छ्रेयो जगति विदुषामत्र तपसः ॥ ७८ ॥
 माने ऽज्ञाधिनि खण्डिते च वसुनि व्यर्थे प्रयाते ऽर्थिनि
 क्षीणे बन्धुजने गते परिजने नष्टे शनैर्यौवने ।
 युक्तं केवलमेतदेव सुधियां यज्जङ्गुकन्यापयः
 पूतग्रावगिरीन्द्रकन्दरदरीकुञ्जे निवासः क्षाचित् ॥ ७९ ॥
 रम्याश्चन्द्रमरीचयस्तृणवती रम्या वनान्तस्थली
 रम्यं साधुसभासमागमसुखं काव्येषु रम्याः कथाः ।
 कोपोपाहितवाष्पविन्दुतरलं रम्यं प्रियाया मुखं
 सर्वं रम्यमनित्यतामुपगतं चित्ते न किञ्चित्पुनः ॥ ८० ॥
 रम्यं कर्म्यतलं न किं वसतये श्राव्यं न गेयादिकं
 किं वा प्राणसमासमागमसुखं नैवाधिकं प्रीतये ।
 किं तु भ्रातृपतङ्गपक्षपवनव्यालोलदीपाङ्कुर-
 च्छायाचञ्चलमाकलय्य सततं सतो वनान्तं गताः ॥ ८१ ॥

॥ इति नित्यानित्यविचारः ॥

॥ अथ शिवार्चनपद्धतिः ॥

आसंसारं त्रिभुवनमिदं चिन्वतां तात तादृग्
 नैवास्माकं नयनपदवीं श्रोत्रमार्गं गतो वा ।
 यो ऽयं धत्ते विषयकरिणीगाढगूढाभिमानः

क्षीवस्थान्तःकरणकरिणः संयमाल्तानलीलां ॥ ८२ ॥
 जीर्णा एव मनोरथाश्च हृदये यातं च तद्यौवनं
 कृताङ्गिषु गुणाश्च बन्ध्यफलतां याता गुणज्ञैर्विना ।
 किं युक्तं सहसाभ्युपैति बलवान् कालः कृतान्तो ऽक्षमी
 कृज्ञातं मदनान्तकाङ्घ्रियुगलं मुक्तेस्तु नान्या गतिः ॥ ८३ ॥
 महेश्वरे वा जगतामधीश्वरे
 जनार्दने वा जगदन्तरात्मनि ।
 न वस्ततो मे प्रतिपत्तिरस्ति
 तथापि भक्तिस्तरुणोन्दुशेखरे ॥ ८४ ॥
 स्फुरत्स्फारज्योत्स्नाधवलिततले छापि पुलिने
 सुखासीनाः शान्तधनिषु रजनीषु द्युसरितः ।
 भवाभोगोद्विग्नाः शिवशिवशिवेत्युद्विग्वचसः
 कदा यास्यामो ऽन्तर्गतबहुलवाण्याकुलदृशः ॥ ८५ ॥
 वितीर्णं सर्वस्वे तरुणकरुणापूर्णहृदयास्
 तरन्तः संसारं विरसपरिणामावधिगतं ।
 कदा पुण्यारण्ये परिगतशरच्चन्द्रकिरणास्
 त्रियामा नेष्यामो हृरचरणचित्तैकशरणाः ॥ ८६ ॥
 कदा वाराणस्याममरतटिनीरोधसि वसन्
 वसानः कौपीने शिरसि निदधानो ऽञ्जलिपुटं ।
 अये गौरीनाथ त्रिपुरहृर शम्भो त्रिनयन
 प्रसीदित्याक्रोशन्निमिषमिव नेष्यामि दिवसान् ॥ ८७ ॥
 स्नात्वा गाङ्गेः पयोभिः शुचिकुसुमफलैर्चयित्वा विभो त्वां
 ध्याये ध्यानं निवेश्य क्षितिधरकुहर्यावशय्यानिषङ्गः ।
 आत्मारामः फलाशी गुरुवचनरतस्त्वत्प्रसादात्स्मररे

दुःखं मोक्षे कदाहं समकरचरणे पुंसि सेवासमुत्थं ॥ ८८ ॥
 महीशय्या शय्या विपुलमुपधानं भुजलता
 वितानं चाकाशं व्यजनमनुकूलो ऽयमनिलः ।
 स्फुरद्दीपश्चन्द्रो विरतिवनितासङ्गमुदितः
 सुखं शान्तः शेति मुनिरतनुभूतिर्नृप इव ॥ ८९ ॥
 एकाकी निस्पृहः शान्तः पाणिपात्रो दिगम्बरः ।
 कदा शम्भो भविष्यामि कर्मनिर्मूलनक्षमः ॥ ९० ॥
 पाणिं पात्रयतां निसर्गशुचिना भैक्षेण संतुष्यतां
 यत्र क्वापि निषीदतां बद्धतृणं विश्वं मुहुः पश्यतां ।
 अत्यग्रे ऽपि तनोरखण्डपरमानन्दावबोधस्पृहां
 मर्त्यः को ऽपि शिवप्रसादसुलभीं संपत्स्यते योगिनां ॥ ९१ ॥

॥ इति शिवार्चनपद्धतिः ॥

॥ अथ अवधूतचर्या ॥

कौपीनं शतखण्डजर्जरतरं कन्था पुनस्तादृशी
 नैश्चित्यं निरपेक्ष्यभैक्ष्यमशनं निद्रा श्मशाने वने ।
 स्वातन्त्र्येण निरङ्कुशं विहरणं स्वान्तं प्रशान्तं सदा
 स्थैर्यं योगमहोत्सवे ऽपि च यदि त्रैलोक्यराज्येन किं ॥ ९२ ॥
 भूः पर्यङ्को निजभुजलता कन्दुकं खं वितानं
 दीपश्चन्द्रो विरतिवनितालब्धसङ्गप्रमोदः ।
 दिक्कान्ताभिः पवनचमरैर्वीज्यमानः समन्ताद्
 भिज्नुः शेति नृप इव भुवि त्यक्तसर्वस्पृहो ऽपि ॥ ९३ ॥
 ब्रह्माण्डो माण्डलीमात्रं को लोभो ऽयं मनस्विनः ।
 शफरीस्फुरितेनाब्धेः लुब्धता ज्ञातुं जायते ॥ ९४ ॥
 भिक्षाशी जनमध्यसङ्गरहितः स्वायत्तचेष्टः सदा

हानादानविभिन्नवर्णरहितः कश्चित्तपस्वी स्थितः ।
 रथ्याकीर्णविशीर्णजीर्णवसनैरस्यूतकन्याधरो
 निर्माणो निरुद्धतिः समसुधाभोगैकबद्धस्पृहः ॥ १५ ॥
 मातर्मेदिनि तात मारुत सखे ज्योतिः स्वबन्धो जल
 भ्रातर्व्योम निबद्ध एष भवतामग्रे प्रणामाञ्जलिः ।
 पुष्पत्ससङ्गवशोपजातमुकृतोद्रेकस्फुरन्निर्मल-
 ज्वालापास्तसमस्तमोहमहिमा लीये परब्रह्मणि ॥ १६ ॥
 स्वादिष्टं मधुनो धृताद्य रसवद्यत्प्रसवत्यक्षरं
 देवीवागमृतात्मनो रसवतस्तेनैव तृप्ता वयं ।
 कुक्षौ यावदिमे भवन्ति धृतये भिक्षाकृताः शक्तवस्
 तावदास्यकृतार्जनेन हि धनैर्वृत्तिं समीकामहे ॥ १७ ॥
 हिंसाशून्यमयन्नलभ्यमशनं वायुः कृतो वेधसा
 व्यालानां पशवस्तृणाङ्कुरभुजः पुष्टाः स्थलीशायिनः ।
 संसारार्णवलङ्घनक्षमधियां वृत्तिः कृता सा नृणां
 यामन्वेषयतां प्रयान्ति सरुसा सर्वे समाप्तिं गुणाः ॥ १८ ॥
 ददति ददतु गालीर्गालिमन्तो भवन्तो
 वयमपि तदभावाद्गालिदने ऽसमर्थाः ।
 जगति विदितमेतद्दीयते विद्यमानं
 न हि शशकविषाणं को ऽपि कस्मै ददाति ॥ १९ ॥
 पुरा विद्वत्तासीदमलिनधियां क्लेशकृतये
 गता कालेनासौ विषयसुखसिद्धौ विषयिणां ।
 इदानीं संप्रेक्ष्य क्षितिलवभुजः शास्त्रविमुखान्
 अहो कष्टं सापि प्रतिदिनमधोधः प्रविशति ॥ २० ॥
 ॥ इति भर्तृहरिणा कृतं वैराग्यशतकं समाप्तं ॥

॥ एतानि भर्तृकुरिणा विरचितानि पद्यानि पुस्तकेषु
विविधेषु संचितानि ॥

शक्यो वारयितुं जलेन द्रुतभुङ्क्त्रेण सूर्यातपो
नागेन्द्रो निशिताङ्कुशेन समदो दण्डेन गोगर्दभौ ।
व्याधिर्भेषजसंग्रहेश्च विविधैर्मन्त्रैः प्रयोगैर्विषं
सर्वस्यौषधमस्ति शास्त्रविरहितं मूर्खस्य नास्त्यौषदं ॥ १ ॥
साहित्यसंगीतकलाविकीनः
साक्षात्पशुः पुच्छविषाणकीनः ।
तृणं न खादन्नपि जीवमानसू
तद्वागधेयं परमं पशूनां ॥ २ ॥
एषां न विद्या न तपो न दानं
ज्ञानं च शीलं न गुणो न धर्मः ।
ते मर्त्यलोके भवभारभूता
मनुष्यद्वयेण मृगाश्चरन्ति ॥ ३ ॥
सूनुः सञ्चरितः समी प्रियतमा स्वामी प्रसादोन्मुखः
स्निग्धं मित्रमवस्रकः परिजनो निःक्लेशलेशं मनः ।
आकारो रुचिरः स्थिरश्च विभवो विद्यावदातं मुखं
तुष्टे विष्टपहारिणि सति कुरौ संप्राप्यते देहिना ॥ ४ ॥
तानीन्द्रियाणि सकलानि तदेव कर्म
सा बुद्धिरप्रतिकृता वचनं तदेव ।
अर्थोष्मणा विरहितः पुरुषः स एव
वन्यक्षणे न भवतीति विचित्रमेतत् ॥ ५ ॥

त्वमेव चातको धारा इति लोचनगोचराः ।
 किमस्मदम्भोदवरं कार्पन्योक्तिः प्रतीक्ष्यसे ॥ ६ ॥
 रे रे चातक सावधानमनसा मित्रं क्षणं श्रुयतां
 अम्भोदा बहवो हि सन्ति गगने सर्वे ऽपि नैतादृशाः ।
 केचिदृष्टिभिरार्द्रयन्ति वसुधां गर्जन्ति केचिदृथा
 यं यं पश्यसि तस्य तस्य पुरतो मा ब्रूहि दीनं वचः ॥ ७ ॥
 किं तेन हेमगिरिणा रजताद्रिणा वा
 यत्राश्रुताश्च तत्त्वस्तत्त्वस्त एव ।
 मन्यामहे मलयमेव यदाश्रयेण
 कं कोलनिम्बकुटजान्यपि चन्दनानि ॥ ८ ॥
 कर्मायत्तं फलं पुंसां बुद्धिः कर्मानुसारिणी ।
 तथापि सुधिया भाव्यं सुविचार्यैव कुर्वता ॥ ९ ॥
 को लाभो गुणिसङ्गमः किमसुखं प्रज्ञेतरैः सङ्गतिः
 का हानिः समये च्युतिर्निपुणता का धर्मतत्त्वे रतिः ।
 कः शूरो विजितेन्द्रियः प्रियतमा कानुव्रता किं धनं
 विद्या किं सुखमप्रवासगमनं राज्यं किमाज्ञाफलं ॥ १० ॥
 अप्रियवचनदरिद्रैः प्रियवचनाढ्यैः स्वदारपरितुष्टैः ।
 परपरिवादनिवृत्तैः क्वचित्क्वचिन्मण्डिता वसुधा ॥ ११ ॥
 एकेनापि हि शूरेणा पादाक्रान्तं महीतलं ।
 क्रियते भास्करेणैव स्फारं स्फुरिततेजसा ॥ १२ ॥
 रक्तत्वं कमलानां सत्पुरुषाणां परोपकारित्वं ।
 असतां च निर्दयत्वं स्वभावसिद्धं त्रिषु त्रितयं ॥ १३ ॥
 प्रायः कन्दुकपातेन पतत्यार्यः पतन्नपि ।
 तथा त्वनार्यः पतति मृत्पिण्डपतनं यथा ॥ १४ ॥

अग्राक्षं कृदयं तथैव वदनं यदर्पणान्तर्गतं
 भावः पर्वतदुर्गमार्गविषमः स्त्रीणां न विज्ञायते ।
 चित्तं पुष्करपत्रतोयतरलं विद्वद्भिराशंसितं
 नारी नाम विषाङ्गुरैरिव लता दोषैः समं वर्दिता ॥ १५ ॥
 इत्येतस्मिन् वा निर्वधि च मत्क्रत्यतिशये
 वराहो वा शेषः प्रभव ननु मत्कारविषयः ।
 महीमेको मग्नां यद्यमवकृदन्तसलिलैः
 शिरो राहुः शत्रुर्निगलति परं संत्यजति च ॥ १६ ॥
 विपदि मरुतां धैर्यध्वंसं यदीक्षितुमीरुसे
 विरम विरमायासादस्मादुराध्यवसायतः ।
 अपि जलनिधेः कल्पापयि व्यपेतनिजक्रमाः
 कुलशिखरिणाः क्षुद्रा नैतेन वा जलराशयः ॥ १७ ॥
 स्पृश्यति भुजयोरुत्तरमायतकरबालकररुक्विदीर्घं ।
 विजयं श्रीवीरिणां व्युत्पन्नप्रौढवनितेव ॥ १८ ॥
 अभिमुखनिरुतस्य सतस्तिष्ठतु तावज्जयो ऽथवा स्वर्गः ।
 उभयबलसाधुवादः श्रवणामुखस्यैव तात्पर्यं ॥ १९ ॥
 को न याति वशं लोको मुखे पिण्डेन पूरितः ।
 मृदङ्गो मुखलेयेन करोति मधुरध्वनिं ॥ २० ॥
 यदि नाम देवगत्या जगदसरोजं कदाचिदपि ज्ञातं ।
 अवकरनिकरं विकिरति तत्किं कृकवाकुरिव हंसः ॥ २१ ॥
 परिचरितव्याः सन्तो यद्यपि कथयन्ति वा सडुपदेशं ।
 यास्त्वेषां स्वैरकथास्ता एव भवन्ति शास्त्राणि ॥ २२ ॥
 कमठकुलाचलदिग्गजफणिपतिविधृतापि चलति वसुधेयं ।
 प्रतिपन्नमलमनसां न चलति पुंसां युगान्ते ऽपि ॥ २३ ॥

अहौ वा हारे वा बलेवति रिपौ वा मुहुरि वा
 मणौ वा लोष्टे वा कुसुमशयने वा दृषदि वा ।
 तृणे वा स्त्रिणे वा मम समदृशो याति दिवसाः
 वाचित्पुण्ये ऽरण्ये शिव शिव शिवेति प्रलयतः ॥ २४ ॥
 धन्यास्ते वीतरागा गुरुचरणरताः त्यक्तसंसारसङ्गाम्
 ब्रह्मज्ञाने विलीना गिरिवरगहने यौवनं ये नयन्ते ।
 ये ऽपि प्रोत्तुङ्गपीनस्तनकलशभरक्लान्तकायां दिनान्ते
 कान्तमालिङ्ग्य गाढे मृदुशयनतले शेरते ते ऽपि धन्याः ॥ २५ ॥

॥ इति सर्वाणि भर्तृहरिणा कृतानि पद्यानि समाप्तानि ॥

CHAURI CARMINIS
ET
BHARTRIHARIS SENTENTIARUM
INTERPRETATIO LATINA.

Notes du mont Royal

www.notesdumontroyal.com

Une ou plusieurs pages sont omises
ici volontairement.

BHARTRIHARIS SENTENTIAE.

CENTURIA PRIMA.

DE AMORIBUS.

1. **P**er quem Sivas, Brahmâ et Vishnus semper redditi sunt mulierum, hinnuleis oculis praeditarum domesticis officiis dediti; qui in sermonum varietate imperceptibili mirandus est: huic Deo florum telis armato sit adoratio!

MULIERUM LAUS.

2. Risu, gestibus, pudore et timore; aversis, semiobliquis oculis, sermone, impatiente rixa et ioco: omnibus hisce artificis capiunt sane mulieres.
3. Nictationes oculis factae, quorum cilia apte inflexa; sermones amabiles, verecundi quoque cachinni; incedendi paullulum et standi gracilitas: mulierum hoc est ornamentum telumque.
4. Modo pulchra supercilia contrahentibus modo autem verecundia inclinatis; modo timore trepidantibus modo vero ioco ludentibus: his novarum nuptarum faciei lotis cum mobilibus oculis omnino quasi opplentur adspectus apum, amore circumvolitantium.
5. Facies veluti luna serena, oculi loti instar expansae languescens; color aurum superans, apes devincens capillorum multitudo; mammae elephantum globum frontalem venustate rapientes, gravis coxarum sedes; sermonisque sertum tenerum: virginibus innata haec sunt ornamenta.
6. Risus modicus in ore, oculi sinceri ac mobilis possessio; ornatus sermonum, iucundis deliciis suaviter prolatorum; incedendi ratio gratiosam surculorum motionem superans; quidem haec pulchrius quam virgines, Antilopae oculis, quando iuventutem attigerunt?

7. Quid amicis visu iucundius quam hinnulei oculos habentium os suave, amore coniunctum? quid olfactu quam oris spiritus? quid auditu quam illarum vox? quid gustatu quam illarum labii surculorum succus? quid tactu quam corpus? quid meditatione aptius quam prima iuventus? ubique illarum suavitas apparet.
8. Illae virgines, quae multo sonantium compedum et zonae vacillantiumque armillarum strepitu superant regios cygnos, cuius mentem non sibi subiiciant oculorum nictibus, timidae atque confusae Antilopae adspectui similibus?
9. Ea quae croci pulvere corpus conspersit, cui strophium contremiscit in flavis papillis, quae pedis, loto similis, perisphyrinde strepitat velut cygnus: quem non sibi subiiciat in terra talis pulchra?
10. Poetae sane ii perversi mente, qui semper canunt debiles esse puellas! Quarum furtivis nutibus ex lascivo oculo emissis vel Indrus aliique capti sunt Dii, numne debiles illae?
11. Sane vel Amor illius, superciliis pulchrae, servus est, quia in eius oculi impetu instruendo versatur.
12. Capilli animum perturbant, oculi ad utramque aurem protendunt; os intus repletum est dentium serie, natura sua pura; margaritarum pulchrum semper domicilium est pectoris vasculorum par: hoc modo, o tenera, corpus tuum etsi quietum, confusionem nobis parat.
13. O misella! arcitenens qualis tu es nunquam antea apparuit, quia percutis corda virtutibus, non autem spiculis.
14. Praesente face, praesente igne, praesentibus stellis, sole ac luna: sine mea hinnuleis oculis praedita caliginosus videtur iste mundus.
15. Cur rotundi istud pectoris onus, radiantia lumina, mobiles ciliorum series et tuus labiorum surculus iste desiderio occoecatis dolorem efficiant, quaeris? Dic potius cur illa crinium fascia, in ventre tuo conspicua, indelebilis pulchritudinis linea ab Amore ipso depicta, immensum excitet calorem?
16. Gravi pectoris onere, lucida faciei lunâ, pedibus lente incedentibus enitet illa idoli instar.

17. O mens, cur tibi turgentes illius papillae, iucundae coxae et os pulchrum perturbationem creant? Pura fac opera si tibi erga talia est desiderium: sine enim virtutibus ista nil valent.
18. Invidiâ abiecta opus est deliberandum o boni, hoc alterutrum elige: vel enim montium coxae sunt colendae vel puellarum Amoris risu iocantium.
19. In mundo hocce insipido atque exitu fluctuante duae sapientibus viae sunt: tempus trasgrediatur aliquando iis, qui mentem in cognoscenda virtute, veluti nectare, exacuerunt; vel etiam iis qui pulchrarum mulierum, mammis coxisque turgentibus voluptatem praebeant, pulposa pudendorum loca avide et manu impudica tangere gestiunt.
20. Facie, lunae nitorem referente, nigerrimis capillis, manibus, loti colorem habentibus splenduit tanquam gemma.
21. Infatuant, inebriant, simulant, vexant, delectant, trepidare faciunt illae, cor virorum, amore saucium intrantes: cur quaeso pulchris oculis ornatae non accedunt ipsae?

DE PERFRUENDA VOLUPTATE.

22. Iterum iterumque quiescens in silvae arborum umbra, tenera processit quaedam mulier, tunica pectorali, quam manu tenebat, impediens quasi lunae radios.
23. Ubi non visa, in conspectum prodire cupit puella, adspecta autem concubitus voluptatem unice quaerit; nos autem in longiocularum amplexu semper cupimus utriusque pugnae indivisum gaudium.
24. Sertum in capite, ridentem vultum habens; santalum croco permixtum in corpore; mammis iucundissima, mentem rapiens puella: talis est paradisu ubi commoratur adiens.
25. Iucunda est voluptas ab uxore parata: primum ad me venit indole superba, dein nato desiderio; tum pudibunda et languorem ipsius coercens, mox reluctationem abiiciens; iam vero clandestinum magnumque gaudium tenerrimum cupiens; postea in ludo amatorio

proterva et sine timore tandem membrorum mobilitate immodicam parans felicitatem.

26. Mariti felices ebibunt labiorum nectar uxorum in quarum pectus deciderunt corolla et cincinni, quae oculis florum instar expansis paullulum connivent, quarum genas sudor, prae gaudio enatus, humectat.
27. Illae mulierum, oculis suaviter nictantium, lacrimae, quas prae voluptate effundunt dum gaudium parant, a coniugibus certe invicem agnoscuntur tanquam desiderium extinguentes.
28. Idem quod viris contingit; ut, quando senili aetate amores commutantur, inexperti et segnes fiant, sic et mulieribus accidit: quid enim vita valet ac gaudium quando ubera dependunt.
29. Hic est amoris fructus in mundo, quod duobus una mens est: amor quando discors fit, connubium veluti duorum cadaverum existimandum.
30. Sermones puellarum, antilopae oculos habentium, qui sponte proferuntur, amore dulces, benevolentia pleni atque ex voluptate titubantes, suavesonantes, innocentes, temulenti, natura sua iucundi, confidentia digni, amoris exortum indicantes: cur tales statim non abripiant virum?
31. Domicilium paretur ad Gangem, aquam illam peccata auferentem, vel etiam ad tenerum puellae pectus, cor rapiens, sertis ornatum.
32. In animo superbia virginum coram amico tamdiu locum habeat quamdiu non spirat ventus santali odoribus fragrans.

TEMPESTATUM DESCRIPTIO. VERNUM TEMPUS.

33. Odorem advehunt venti, arbusta tenerarum millibus gemmarum emicant; femellae cuculorum suavi et alta querela ingemiscunt; modico gaudii sudore consperguntur mulierum facies lunatae: adveniente vere cui noctu non contingit gaudii exortus?
34. Ver illud, suavissimis etiam luscinae querelis ventisque ex Malaya spirantibus, homines ab amore separatos excruciat: in rebus adversis, eheu! nectar ipsum venenum fit.

35. Domicilium sane quaecumque est, ex amoris ludo ad amicae latus quies; in aure suavis Kokilae minuratio, amoenum ex lianis tugurium; consessus cum probis quibusdam vatibus, pergratus lunae splendor: quibuscunque haec omnia oculos animumque exhilarant, iis quoque in mense Chaitra noctes iucundae transiguntur.
36. Viatoris uxor venusta, separationis ignem sacrificio veluti alit (clamando): Non tibi (commorandum est) nunc inter Jasminos cum dolore circumpiciendo! Illi etiam venti ex Srikhandae montibus spirant novae Bignoniae odorem ferentes, cum onere graviter incedentes neque lassitudinis gravitatem curantes.
37. Cui non desiderium commovetur vere (durante) quo coeli plagae fragrantia, ex innumerabilibus Magniferum florum filamentis enata, obruuntur quasi et apes conspiciuntur in dulce mel intentae?

AESTIVUM TEMPUS.

38. Puellae hinnuleis oculis, quarum manus purissimo santali liquore humectatae; balnea, flores et lunae lumen; modice spirans ventus, tabernaculum et domus candida: tempore fervido gaudium amoremque augent.
39. Corollae suaveolentes, flabelli refrigeratio, lunae radii; florum pollen, lotorum lacus, Malayae pulvis, vinum purum; candida hominum urbanorum societas, nitida domus, puellae nymphaeae oculis: his facile gaudent bonis ex calida tempestate viri probi.
40. Domus ut nectar pura, luna candidis radiis effulgens; amatae os loto simile, mirifice odorus santali pulvis;serta suave odorantia: haec omnia in homine amoris dedito confusionem tandem creant, non autem in eo qui in res sensuales aversum vultum commonstrat.

TEMPUS PLUVIALE.

41. Virginis ornamentum, amores accensi, unguenti fragrantia, florum odor; puellae mammarum gravitate onustae — : cui tempus pluviae gaudium non faciat?

42. Coelum nubibus obtectum est, planities arundine splendent; novarum Kadamborum arborum odoris venti sunt pleni, pavonum clamore suaviter resonant sylvae: hilarem moestumque pariter haec commovent.
43. Nubes superior ad nubium gregem inclinat, montes etiam saltantibus pavonibus sunt ornati; terra arundinibus est candida: quomodo quiete fruatur viator?
44. Hic fulguris circumstrepentis lusus, illic Ketaki arboris circumfusus odor; alte tonans hic nubium sonus, illic pavonum ludentium alternans clamor: quomodo puellarum lotiocularum dies, sine amato transacti, felices esse possunt?
45. Quando obmutuit universum et coelum tenebris est obductum; quando ex alta nube, tonitru resonante, imbres in rupem cadunt, tunc fulguris expansio, veluti aurum rutilans, (maritis) narrat in viis gaudium ac tristitiam coniugum pulchris oculis praeditarum.
46. Durante pluvia si domo exire non licet maritis carissimis, tunc uxori pulchrioculae multum est amplectendum frigoris tremorisque caussa; oboriantur frigidae tenuesque pluviae vel etiam venti, immodicam curam dispergentes: ecce felicibus illis dies pluviosus in diem serenum vertitur amicae amplexu.

AUCTUMNUS.

47. Dimidium noctis qui perduxit fractis ac debilitatis per nimiam in voluptate stimulationem membrs, is, vini temulentia in cubiculo solitario delectans, exortam intolerabilem sitim expleat lunae potius luminis portione e labiis fissis haurienda; non tamen ex urceo bibat aquam auctumnalem infelix, debilibus puellae, ex voluptate de lassatae, digitis denegatam.

HIEMS.

48. Felices illi, qui hiberno tempore lac acidum, dulce et butyrum edunt, vestem ex Manjishthā ferentes; qui multo croci unguento corpus

illiverunt, variis defatigati gaudiis; qui in intima domus parte amatam uxorem, magnis coxis praeditam amplectuntur; qui Arecae folio et nuce os impleverunt: hi suaviter dormiunt.

TEMPUS ROBIS.

49. Osculantes genas in facie capillis circumfusa, labiorum tremorem adducentes; in mammis, strophio carentibus, uberum tumorem quasi facientes; lumbos tremefacientes, magnas coxas natesque vestibis denudantes: hoc modo sane adversus virgines saltatorum viam ingrediuntur venti Sisiri tempore flantes.
50. Capillos conturbans, oculos comprimens, vestem vi auferens; gaudii adventum praeparans, amplectendo paullatim tremorem iniiciens; mox permagnum torporem adducens, labia laedens: simili modo nunc Sisiri ventus amorem declarat virginibus.
51. „Insipida sunt illa sensuum oblectamenta, quae ingrato labore continuo comparantur, quia certe omnibus malis sunt coniuncta!” sic sermo contemnentium sonat. Nihilominus tamem in animo eorum qui mentem per veritatem subegerunt, tanta (adversus mulieres) manet inclinatio fortis ut exprimi nequeat.
52. Vos, praeceptoribus addicti, iis (obtemperatis) quorum mens per Vedântam fraenata est; nos autem sequimur poëtas quorum sermones iucundi sunt: nihil enim in terra magis conducit neque in hoc mundo iucundius quidquam muliere lotiocola.
53. Quid multis tandem verbis inutiliter prolatis opus est! Duo hic semper colenda sunt hominibus: Vel enim formosarum iuventus, per primas ebrietatis facetias lasciviens et mammarum pondere vexata, vel etiam sylva.
54. Verum loquor o homines, neque ex partium studio, et inter omnes gentes hoc verum est: Non aliud quidquam mentem rapit quam mulieres neque alia quam haec unica doloris causa existit.

AMORIBUS RELUCTARI DIFFICILE.

55. Tamdiu vel proborum elucet illa intaminatae sapientiae fax, quam-

diu non, exstinguitur mobilium oculorum nutibus puellarum, hinculei oculis ornatarum.

56. Sermone tantummodo doctorum, quorum lingua Vedorum dictis crepitat, agitur historia: concubitus esse vitandum docens; quis enim unquam relinquere potest lotiocularum puellarum gremium, cingulo rubris gemmis bullato, ornatum?
57. Semet ipsum aliosque decipit magister iste qui virgines contemnit tanquam crimen: etenim devotionis fructus est paradisi, paradisi autem Apsarasae.
58. Heroes quidam furibundum elephantem in terram deprimere vel etiam leonem iratum occidere valent: equidem autem puto perpauco esse inter fortissimos homines qui Cupidinis furorem devincere queant.
59. Recta via tamdiu incedit vir atque tamdiu sensibus imperat; tamdiu verecundiam conservat modestiamque tamdiu nanciscitur, quamdiu cordi non infliguntur pulchrarum illa adspectus tela, quae ex intenso superciliorum arcu, ad aurem usque tendente, dimittuntur, quae nigris palpebris instructa, constantiam rapiunt.
60. Nec valet utique ipse Brahmâ irritum facere id quod mulieres tentant insani amoris artibus.
61. Tamdiu celsitudo, doctrina, rei familiaris administratio et discriminatio manet quamdiu non urit in quinque membris flamma mente concepta.
62. Vel ipse Sâstrorum gnarus, humilitate insignis et semet ipsum perfecte noscens, rarissime in hoc mundo vasculum est perfectissimum, quia pulchriocularum semper incurvatus quasi superciliorum arcus intentus est qui ad inferni urbis portas perducit.
63. Canis macer, coecus, claudus, surdus, cauda mutilatus, vulneratus, purulentus, innumeris vermiculis opertum corpus habens, fame vexatus, detritus atque exta, in turpidum vas coniecta, devorans; talis nihilominus sectatur catulam: occisum vel ipsum magis occidit Amor.

64. Qui mulierum decretum, quod amorem gignit omniaque bona parat, stulti post ponunt et hebetata mente frustra insectantur praemia: hi ab Amore puniuntur sine misericordia; alii enim nudi coguntur incedere, tonsi et inter quinque ignes sedentes, alii perplexis crinibus sive cranium manu tenentes ambulant.
65. Visvâmitrus, Parâsarus aliique, qui vento, aqua et foliis vescebantur, hi ipsi, simulac iucundam mulieris faciei nymphaeam conspexerant, infatuati sunt: quodsi igitur fieri posset ut sensus coercerent, homines qui oryzae cibo, cum butyro, lacte et sero permixto, fruuntur: sane mons Vindhya oceanum potius transnataret.

DE MULIERIBUS RELINQUENDIS.

66. In mundo hoc immundo quomodo homines mente puri animum inducerent ut omni studio et abiecta firmitate ante vilis cuiusdam principis portas palatii servitium aucuparentur, nisi illae essent virgines lotiocularae, uberrimum plenae lunae splendorem ferentes, cingulo sonante ornatae, quarum statura mammarum pondere paullulum vacillat?
67. In spelunca a sanctis habitata, sub arbore ex humero tauri Sivi prognata, in Himâlayae rupium, a Ganga concusarum, superficie ubi salus versatur, quis homo sapiens capite, per inclinationem sordido, cultum praestaret nisi non essent mulieres, Amoris telis atque immobilibus hinnulei pulli oculis praeditae?
68. O munde! via tua (nobis) transgredienda non tam esset remota, nisi heu! in medio essent ebriis oculis puellae, difficile praegrediendae.

DE IOVENTUTE.

69. O rex, non facile aliquis in hoc mundo desideriorum oceani ripam attingit: quid tandem eximiae prosunt opes, quando iuvenilis forma, maxime adamata, corpori tuo evanuit? Tamdiu igitur adeamus domicilium dilectarum, quae oculis, expansis lotis similibus, adspiciunt, donec per senectutem, paullatim appropinquantem subito abripiatur forma.

70. Nil aliud in hocce mundo inutilius et quod propriam familiam magis incendit, est quam iuventus: est cupiditatis unicum domicilium, est causa propter quam in centum infernis ingentes inveniuntur cruciatus; semen est ad stultitiam procreandam, nubes crassa, quae intellectus lunam tegit; est Cupidinis amicus dilectissimus, est variis, quae satis apparent, peccatis coniuncta.
71. Beatus ille, qui iuventutem nactus, formae mutationem non subit: iuventus enim nubes est amoris arborem irrigans; flumen dulce nobilissimarum voluptatum; dilectus Amoris consors; oceanus ex quo virtutis margaritae emergunt; norma, ad quam semper sese dirigit perdix oculi formosae virginis; brevi thesaurus Deae Lakshmis est felicitatem praebentis.

VITUPERIUM PUELLARUM.

72. O amata! o lotiocola! o magnis natibus onerata! o tumentibus mammis praeclara! o facies veluti nelumbium pulchra! o superciliis venusta! sic iterum iterumque exclamat amator, videns mulierem etsi aperte impuram cognovit puellam. Insanit, gaudet, exsultatur et laudat: vana eheu dementiae opera!
73. Audita ignem accendit, visa ebrietatem auget, tacta ad amentiam ducit: quomodo quaeso misericors dici potest?
74. Tamdiu nectari similis est illa quamdiu in oculorum conspectum venit, attamen ex oculorum regione remota, vel ipsum venenum superat.
75. Neque nectar, neque venenum ullum manet unam si nominaveris pulchris coxis praeditam, illa enim quando amat, mellitus surculus est; quando irata est, venenosa planta.
76. Vortex dubiorum, impudicitiae habitaculum, urbs poenarum, malorum depositarium, fraus centuplex, ager vitiorum, coeli portae obstaculum, inferni suburbium, omnis fallaciae canistrum est mulierum dolus, per quem, venenum nectaris in speciem creatum, mortalibus ingens existit dementia.

77. Non re vera luna est illa facies, neque nelumbia bina mobiles oculi sunt; non ex auro factum gracile illud corpus, quamvis sic a poetis mentes obscurentur. Verum etsi dignoscit stultum hominum genus, corpus tamen hinnulei oculis praeditarum colit, ex cute, carne et ossibus constans.
78. Suavissimarum puellarum innatae venustates illae stulti solummodo animum alliciunt, nam ubi Nymphaeae rubedo, natura sua pulchra apparet ibi quoque prae voluptate advolat apis.
79. Illud ipsum, quod plenae lunae splendorem superat, pulcherrimâ forma eximium faciei nelumbium gracilis puellae; ibi sane labiorum mel habitat: ast illud interea, tempore hoc praeterito, venenum erit infaustum et maximopere insipidum veluti Colocynthis fructus.
80. Tremulantibus plicis undas repraesentat, praegrandes et tumentes mammae anates binae natantes videntur, oris denique nelumbio efflorescit puella, alveo fluenti similis illa et omnimodo periculosa: quodsi (a vobis) non cupitur immersio in mundi oceano, tunc quam longissime aufugiendum est.
81. Confabulantur cum alio, adspiciunt alium infideles, mente alium cogitant: quis quaeso mulieres amet?
82. Mel existit in voce mulierum, fel autem in corde tantummodo; illud quidem labium ebibit, cor pugnis profecto percutitur.
83. Effuge amice quam longissime a muliere ut serpente, oculorum telis ignem accendente, natura sua venenum praebente, et illecebras veluti cristam expandente: a vera aspide morsi medicamentis sanari possunt, relinquunt autem incantatores hominem per fallacis puellae voluptatem captum.
84. Rete, a mulieribus denominatum, extensum est ab Amore piscatore illic in rerum naturae oceano, quo subito mortalium pisces, in illarum labia tanquam escam invehentes, extrahit et cupidinis igne concoquit.
85. In puellae corporis sylva, abruptis uberum montibus munita, ne proficisci velis o mens peregrinans: ibi enim habitat praedator Cupido.

86. Euge, quod non effascinated sum veluti a serpente ab illius oculo protenso, mobili, obliquo, splendido, libidinoso, coerulae nymphaeae nitorem referente! Aspidis adspectui in omnibus regionibus medici sunt omnino periti: at mihi neque esset medicus nec remedium, ab infatuantibus oculis ornata puella semel adspecto.
87. Hic suavis cantus est, illic saltatio et sapor dulcis; dispergitur hic gratus odor, tactus illic mammarum est: sic quinque sensibus, magnus quodque destruentibus et bonis operibus infestis, circumactus, ubique deceptus es.
88. Amoris dementia non cedit incantationibus neque medicamentis est expellenda, neque solvitur centum lenimentis multifariis; immo vero instabile aliquid ex perturbationis impetu corpori tribuens illa oculum facit trepidare et circum errare.
89. Quae, caecigeno, deformi, senectute omnia membra soluto, rustico, humili familiâ nato, fluentibus lepris affecto, tradunt suave suum corpus lucri vilis pacto, his meretricibus, cognitionis arborem scindentibus, ecquis inhaereat?
90. Ubi a iuvenibus sacrificantur iuventutes opesque, ibi meretrix amoris flammam repraesentat, formae quasi lignis nutritam.
91. Quis tandem paterfamilias osculatur meretriculae labiorum germen quantumvis pulchrum? Vasculum illud est in quod exspuunt exploratores, milites, fures, servi, saltatores et mimi.

DE MULIERIBUS VITANDIS.

92. Felices illi, quorum mens non perturbatur, quando formam vident puellarum, mobilibus ac protensis oculis venustarum, tumidis magnisque mammis formosarum, in gracili ventre plicis tenerrimis ornatarum.
93. O puella, quam ob rem suave ridentes illi venusti oculorum iactus volvuntur? Desine, desine, inutilis tibi labor est! Iam mutati nos sumus, iuventus abiit, locus in sylva paratus est, stultitia evanuit; mundi splendorem culmo similem reputamus.

94. Puella illa in me semper oculum coniicit, Nymphaeae folii splendorem rapientem: quid illi in votis est? Abiit nobis insania; Amoris venatoris tela, immodicum febris aestum gignentia, conquiescunt: nec tamen misella illa quiescit.
  95. Pulchra domus, delicatae puellae, candida umbella, fortuna secunda: his omnibus certe fruitur qui bono operi continuo est deditus; at ubi hoc desideratur, ibi semper abruptam videbitis lineam illam, quae voluptatem ex Amoris rixa capiendam tenuerat, quemadmodum margaritarum sertum cito in omnes regiones dissolvitur.
  96. Homini, sensus coercenti, cuius animo mentique, semper per Yogae consuetudinem calamitates devincentibus, indivisa illucet amicitia; quid illi cum blandis dilectarum allocutionibus, cum labiis suavissimis, cum faciei lunis, cum exhalatis odoribus et cum gaudiis ex amplexu uberum vasorum enatis?
  97. Cur Amor manum fatigas frustra? Quid de arcu facias apum strepitu instructo? Heus o luscinia, quid cantibus amoenis frustra incedis? O puella, apage cum iocis istis caris, aptis, innocentibus, iucundis et cum oculorum nictibus? Mens osculatur et versatur in nectare meditationis ad pedem illius Dei qui lunam in vertice fert.
  98. Quamdiu nobis erat ignorantia, ex tenebricoso amoris impulsu enata, tamdiu totus mundus, nulla distinctione facta, videbatur mulier: nunc autem nobis, verissimam sapientiam oculum tanquam stibio accuentibus, similis visus vel totum universum tanquam Brahman considerat.
  99. In devotione ambulatur unus, alter officia sequitur, amoribus gaudet alius: sic in mundo discrimina sunt inter omnes.
  100. Quodsi cuiquam non est pulchrum aliquid, tamen illi desiderium est pulchri: ut si alicuius mens luna non gaudet venusta, amorem nymphaeis impendat.
-

CENTURIA SECUNDA.

DE OFFICIIS.

1. Laus sit numini illo benigno ac lucido, per coeli plagas et tempora indiviso, cogitatione tamen infinitis formis praedito, in ipsius manifestatione unâ gaudenti substantiâ.

STULTITIAE DESCRIPTIO.

2. Illa, cuius semper sum memor, quae mihi irascitur, alium exoptat amicum; hic vero alteri adhaeret: sic meâ caussa alia quaedam desiderium explet; vae huic, illi, amor, illi mulieri et mihi!
3. Stultus facile dirigendus est; facilius prudens dirigitur: at qui scientia exiguâ tinctus est, hunc virum vel Brahmâ ipse non regit.
4. Violenter potius margaritam depromat aliquis ex crocodili oris dentium serie; oceanum transnatet, tremulantibus fluctibus undique tumultuosum; serpentem denique vel iratum in capite gerat serti instar: non autem regat praëoccupatam stultorum hominum mentem.
5. Elidat sane oleum ex arena aliquis, fortiter torquens; bibat ex aquarum imagine aquam, siti enecatus; circumerrans vel etiam leporis cornu accedat: non autem regat inveteratam stultorum hominum mentem.
6. Serpentem ille teneris lotorum fibris constringere gestit; adamantes findere Sirishae floris spiculo paratus est; per mellis guttam salis oceano dulcedinem dare conatur, quicumque bonis dictis, nectar stillantibus, viam proborum ducere cupit improbos.
7. Unum quidem, quod in potestate habet, omnimodo salutiferum, a creatore datum insipienti est auxilium: imprimis enim in sapientum coetu taciturnitas ornamentum est stultorum.
8. Primum, quum pauca noveram, equidem veluti elephas occoecatus eram fastu; tunc me omniscientem esse, mihi suggerebat animus, superbia fucatus; mox vero, quum paullatim plus a sapientum coetu

edoctus essem, tunc me stultum esse intellexi et superbia me febris instar reliquit.

9. Vermibus infectum, saliva madidum, putridum, abiectum, deforme aridumque et carne destitutum hominis ossiculum cum gaudio comedens canis, vel Deorum principem iuxta se videns adstantem non curat: sic homo vilis patrisfamilias pravitatem pro nihilo habet.
10. Primum in caput Sivi, ex hoc capite in paradisum cadit Ganga illa, dein in montem; ex monte altissimo in terram, e terra autem in oceanum; semper deorsum, locum paullulum inferiorem adit, et hoc modo stultorum casus centenis viis efficitur.
11. Melius est in montium cacuminibus errare cum feris sylvestribus, quam cum stultis hominibus coniunctum vel in Deorum principis palatiis commorari.

SAPIENTIAE LAUS.

12. Praeceptores, librorum sacrorum eruditione facundi; discipuli doctrinae incumbentes; et poetae fama celebres, in cuiuscunque principis terra habitant opibus destituti, hoc ex stultitia principis fit, sapientes enim vel sine bonis sunt domini: lapides pretiosi parum aestumantur ab iis tantum, a quibus, valorem ignorantibus, parvo pretio veneunt.
13. Doctrinae suppellex in furis conspectum non venit, quin imo ubique augetur; egentibus suppeditata magnum semper incrementum capit, neque in mundi interitu ad occasum vergit unquam. Relinquite reges, aemulationem eorum quibus inest: quis enim cum illis possit certare?
14. Eruditos, qui optima bona sunt assecuti, parvi ne aestimes! non magis quam culmus levis Fortuna eos vincit: elephantis etenim, quorum malae striatae per novum uriginis humorem tinguntur, loti filamentum non est vinculum.
15. Potest quidem Brahmá, quando maxime irascitur, interrumpere cygni, quod in Nelumbiorum domicilio sibi paravit, gaudium; ne-

- que tamen illi insignem illum atque innatum honorem, qui in lactis ab aqua discernendi facultate versatur, adimere valet.
16. Armillae non exornant virum neque sarta ceu luna splendida; non balneum, neque unctio, neque caesaries ornata: sermo solus agentem condecorat et hic quidem ornatus manet; intereunt omnia ornamenta, sermonis honos perpetuum est decus.
17. Doctrina profecto summum viri decus; est pecunia in thesauro seposita; doctrina voluptatis est conciliatrix; gloriae felicitatem parans; doctrina praeceptorum honos; doctrina comes est in peregrinatione; doctrina summum numen; doctrina inter reges honorata, non autem opes: doctrinâ destitutus homo est pecus.
18. Ubi patientia est hominibus, quid opus est galea? quid hostibus ubi iracundia versatur mortalium? ubi cognati, quid igne? ubi amici, quid divinis opus est medicamentis? quid serpentibus ubi mali homines? quid opibus, quando doctrina adest praeclara? ubi pudicitia, quid ornatu facias? ubi suavis poesis adest, quid imperio?
19. Rectitudo adversus familiam; benevolentia semper in domesticos; aversio contra malignos; amor erga bonos; obedientia in principem; honor in sapientes; fortitudo contra hostes; patientia erga senes; versutia contra mulieres: qui hoc modo omni tempore agunt homines beati, illis etiam vita terrestris iucunda est.
20. Dic, quid inter homines non efficiat honorum consortium? Mentis socordiam aufert, in oratione verum profert, honoris verticem indicat, peccata destruit, animum propitium reddit, ubique gloriam dispergit.
21. Victoriâ reportant probi illi et elegantiarum gnari poëtarum principes, quibus nulla pro gloria corpore ex senectute et morte enata formido est.

HONORIS ET FORTITUDINIS LAUS.

22. Famem etsi tolerans, senio quoque adfectus, languescente animo et molestam senectutem assecutus, gloria destitutus, extremos adeo spiritus trahens leo, furiosum tamen elephantî principem, cuius

capite fisso vescatur, trucidare unice quaerit: cur gramen aridum edat iste, superbia maximos antecedens?

23. Parvulum, musculis medulla et carne destitutum, foedum ossiculum assecutus, canis contentus est, etsi illo fames ipsius non sedatur: leo contra, canem aureum prope advenientem relinquens, elephantem prosternit. Sic unus quisque, molestiam adeo subit, fructum ut quaerat naturae suae convenientem.
24. Quis mortalis in hoc mundo circum volvente non nascitur? Ast ille vere natus est per quem familia ad gloriam evehitur.
25. Florum veluti fasciculo duplex sapienti status est: vel enim in capite omnium hominum sit, vel in sylva marcescat.
26. Caudam agitat, pedem deorsum dimittit, et humi iacens ora ventremque ostendit canis illi qui frustum praebet: elephas autem firmiter adspicit et centum demum blanditiis adhibitis comedit.
27. Quinque alii tametsi adsint, Vrihaspatis et alii honorati, tamen contra illos hostilitatem non exercet Rahu, fortitudine prae, ceteris clarus: duos tantum devorat lucis Deos, diei principem et nocturnam lunam, Danavorum dominus; ecce per halones circumcurrit, capite insuper abscisso.
28. Seshus portat orbem terrarum, cervicis scuto impositum; ille rursus per testudinis principem medio semper dorso sustentatur; hunc, denuo subiectum apro, oceanus non curat: o quam infinita est magnorum admiranda eminentia!
29. Alarum abscissio per fulminis ictus, ab irato Indro dimissos et multae ignis eruptionibus coniunctos, melius utique contigisset Himalayi filio, quam eheu! quum pater in mortis angustiis versaretur, in oceani fluctus casus ille domino gratus.
30. Quando vel ipsum crystallum non sentiens, solis radiis tactum, incalcescit, quomodo homo generosus iniuriam, ab alio factam, ferat?
31. Leo, tametsi iuvenis, elephantem aggreditur, quorum glandulae maxillares furore madent: haec est natura heroum, non vero aetas ad gloriam impellit.

DE DIVITIIS.

32. Nobile genus in terram eat, eiusque virtutum greges in imum quoque deprimantur; bona indoles ex montis rupe cadat; domicilium igne consumatur; in fortitudinem fulmen subeat, ab hoste iaculatum, decadat: nobis pecunia tantum valet, nam ubi haec una deest, ibi omnes illae virtutes culmi instar levis sunt habendae.
33. Cui divitiae sunt, ille vir nobilis est, doctus ille, audiendus, officii gnarus, facundus quoque et spectabilis: omnes virtutes ad aurum inclinant.
34. Malis consiliis rex corrumpitur, devotus adfectu, filius voluptate, sacerdos neglecta meditatione, familia per filium impium, indoles malorum consortio, verecundia crapula, seges incuria, amor absentia, amicitia amoris socordia, divitiae mala administratione, pecunia negligentia.
35. Dandi, perfruendi, perdendi tres viae sunt divitiarum: qui neque donat, neque iis fruitur, huic tertia via superest.
36. Gemma per flumen Sonam arrosa; in bello victor, etsi telo vulneratus; furore destitutus elephas; flumina per imbres insulis instructa viridibus; luna dimidiata; contrita ex voluptate virgo formosa: sic non humiles sane splendent homines, etsi opes inter pauperes amiserint.
37. Esuriens, qui frumenti tantum cupit, quantum manu capi potest, ille ipse postquam dives evasit, terram universam stramini similem reputat: sic in opibus divitum inter laudem et vituperium variabilis deprehenditur conditio, divitias modo celebrat aliquis, modo aversatur iisdem.
38. O rex emulgere istam si cupis terrae vaccam, iccirco iam ut vitulum illud hominum genus fove: hoc enim ubi recte nutritur, varios semper fructus fert, ceu mundi arbos, terra.
39. Iusta et iniqua, dura simul et suaviloquens, severa ac mitis, opibus parcens largiensque, semper profusa sed item in pecuniam continuo intenta, variabilis sit principis veluti meretricis indoles.

40. Lex, bona fama, tutela sacerdotum, opum distributio atque usus amicorum denique patrocinium: quibus illae sex virtutes non sunt, quaenam caussa sit ad tales sese convertere principes?
41. Qui a creatore in cuiuscunque factorum libro inscriptus est fructus, exilis sit sive largus, illum certe adipiscitur homo, in solo vel inculto sive in Meru habitans, neque plus accipit. Tu igitur firmus esto et propter divites aerumnosam ne frustra tibi facias vitam; vides enim cadum ex puteo vel ex oceano eandem capere aquae copiam.

DE PRAVIS HOMINIBUS.

42. Inhumanitas, sine ulla caussa hostilitas, desiderium versus aliorum pecuniam et mulierem, importunitas contra bonos et familiares: haec est malorum hominum nativa indoles.
43. Perniciosus homo vitandus est etsi scientia sit ornatus: gemma coronatus serpens nonne formidinem quoque iniiciat?
44. Stultitia tribuitur modesto, devotione insigni superbia, innocenti fraus, heroi immanitas, tacenti ignorantia, miseria placide loquenti, nobili vanitas, loquacitas facundo, debilitas constanti: quaenam hercle virtus est proborum, quae a malignis mala non consignetur nota!
45. Ubi aviditas adest, nulla valet virtus; ubi calumnia, peccatis non necesse est; neque opus est devotione, ubi veritas; neque lustratione, ubi animus purus versatur; neque aliis hominibus, ubi probitas; neque ornatu, ubi magnus animus adest; ubi recti cognitio, quid tunc cum opibus; ast ubi mala fama est, morte carere possis.
46. Luna interdiu pallida, amata cuius iuventus evanuit, lacus sine nymphaeis, os indoctum pulchritudinis, vir nobilis pecuniae deditus, difficilis semper aditu probus, homo vilis in principis aulam admissus: haec animo meo septem tela sunt.
47. Nemo sane amicus facile erit regibus iracundia crudelibus: sacrificatorem quoque, sacra obeuntem, tactus urit ignis.
48. Servi officium perquam molestum est et a constantibus vix peragen-

dum: si taciturnus est, mutus vocatur; si eloquens, ventosus et loquax; si ad latus se tenet, molestus est homo; si ex longinquo, socors; in patientia ignavus videtur; sin autem non perfert, simili modo impudens vocatur.

49. Quibusnam tandem bonum contingat ex consortio hominis improbi, malignitatem prorsus manifestantis, dissoluti, cuius insita mens prava in malis sese prodit operibus, qui opes a fortuna accepit et virtutem odio habet?
50. Initio magna, sed paullatim sese dissolvens; brevis antea, sed postea crescens, similis umbrae diei antemeridianae et post meridiem, est amicitia cum malis bonisque hominibus.
51. Feris, piscibus atque probis, quibus herba, aqua et quies destinatae sunt, venatores, piscatores et calumniatores semper in hoc mundo sunt osores.

DE BONIS HOMINIBUS.

52. Desiderium consortii bonorum, propensio in virtutes alienas, veneratio erga praeceptorem, ardor in eruditionem, cum sua ipsius uxore voluptas, metus a mundi vituperio, devotio erga Sivum, facultas sese ipsum regendi, aversio ab improbi consuetudine: tales ubi commorantur candidis virtutibus ornati, illis hominibus sit laus!
53. In rebus adversis firmitas et in fortuna aequus animus, in coetu facundia, in bello fortitudo, in auctoritate humanitas, ardor in libros sacros: haec est nativa magnanimorum indoles.
54. Donum clanculum distribuere, hospiti solitam praebere comitatem, post bene factum tacere, neque in coetu de ope, alicui praestita, sermonem facere; in fortuna secunda non superbire, neque abiectos de aliis facere sermones: haec proborum aspera, ensibus munita et a nemine monstrata est via.
55. Manu optimum quodque dimittere; capite ad praeceptoris pedes se prosternere; ore vera loqui; brachiis vincentibus fortitudinem monstrare incomparabilem; in animo constantiam servare; auribus

denique textum percipere sacrum: hoc est ornamentum clarorum, natura comparatum, etsi alioquin potestate non gaudent.

56. In rebus secundis generosorum hominum animus tener est Nymphaeae instar, in adversis autem perdurus quemadmodum magni montis moles saxeae.
57. Roris gutta, in ferrum candens prolapsa, non amplius cernitur; ea vero in Nelumbii iacens folio splendet veluti margarita; quodsi haec ipsa sub sidere fausto in aequoris concham cadit, unio fit: simili modo infimi, medii et optimi homines ex aliorum consuetudine formantur.
58. Ille filius est, qui exhilarat virtutibus patrem; uxor illa, quae coniugis optat salutem; amicus talis, qui in rebus adversis et secundis aequae adest: hanc vero triadem in mundo assequuntur boni.
59. Qui humilitate insignes, aliorum praestantia enarrata, suas ipius virtutes revelant; qui rem familiarem adaugent propriam, dum aliorum opibus prospicere omni vi incipiunt; qui animi mansuetudine calumniatores confringunt, quorum volubilis lingua conviciis et verbis asperis scatet: tales in mundo praeclari, cum admiratione conspicui atque excelsi cui non videantur honorandi?
60. Ab animantis caede abstinere, alienas opes capiendi studium refracnare, verum sermonem proferre, pro tempore et viribus donare, ubi sermones de aliorum fiunt uxoribus taciturnitatem servare, cupiditatis flumen compescere, erga praeceptores humilitatem et in omnes homines amorem commonstrare: talis in omnibus libris sacris invariabilis norma et hominum proborum semita est.
61. Improbos non ambire neque precibus adire egenum etsi amicum, officiis convenientem vitam degere, vitium vel in vitae detrimento non committere, in calamitate erectum stare, clarissimorum virorum vestigia premere: haec proborum aspera, ensibus munita, et a nemine monstrata est via.

DE OPE ALIIS PRAESTANDA.

62. Inclinatae videntur arbores fructus onere, per aquas salubres deorsum feruntur nubes: nec sese efferunt homines probi propter divitias; sic natura est eorum qui alius beneficium remunerantur.
63. Auris per auditionem nitet, non per inaures; per donum manus, non autem per armillas; corpus per misericordiam erga alios miseria afflictos, non per santalum.
64. Vitiosos abalienat, saluti incumbit, secreta occultat, virtutes revelat, afflictum non deserit, pro tempore donat: haec sunt signa quibus boni amicum describunt fidelem.
65. Nelumbiorum iubar expandit sol, luna aperire iubet Menianthis calicem, non sollicitata nubes aquam tamen distribuit: boni sponte pro aliorum salute vires intendunt.
66. Probi homines sunt illi, qui aliorum rebus operam dantes, suam ipsius utilitatem non respiciunt; homines vulgares ii, qui aliorum rei studium non impendunt, antequam suam perfecerunt; homines furiales sunt illi, qui alienam salutem sui commodi causa disturbant; quomodo autem illi sint appellandi, qui nulla causa fortunam alterius subvertunt, nescio.
67. Ex lacte aquae, animo destitutae, omnes virtutes evenerunt antea: aqua igitur, lactis aestum percipiens sponte semet ipsum igni devovet; lac vero, amici casum videns, contristatur, in flammam abire cupit et, cum aqua demum coniunctum, quiescit talis utique est bonorum amicitia.
68. Ibi dormit Kesavus, ibi etiam ipsius hostium turba, ibi quoque dormiunt refugium quaerentes montes alati, ibi denique ignis submarinus commoratur cum omnibus rebus mundum destruentibus: o quam latum, validum et oneris patiens est aequoris corpus!
69. Cur testudinis dorso ex onere dolor non est ut terram illa deiiciat et cur soli non contingit fatigatio ob quam immobilis sedeat? quam ob rem igitur propositum relinquens vir cordatus mente pudorem non concipit? In rebus oblatis perseverantia: haec via regia est bonorum.

70. Cupiditatem extirpa, cole patientiam, relinque fastum, ad peccatum non inclina, verum loquere, sequere virtutis viam, venerare sapientes, inimicos honore dignos honora, vel prosequere, occulta tuas virtutes, famam conserva, afflicti miserere: haec probos decent.
71. Ille, qui mentem, sermonem ac corpus puro nectare impleverunt, qui trimundum beneficiorum copia exhilararunt, qui alienarum virtutum atomum in montem semper convertunt, tales praeclari in proprio animo gaudium concipiunt.

DE CONSTANTIA.

72. Gemmis pretiosis non acquieverunt Dei, neque ex veneno tremendo metum conceperunt, sed non nisi nectar adepti opus intermiserunt: fortes ex finito opere demum quiescunt.
73. Inceptum haud profecto fit ob difficultatis metum a pigris; incipientes difficultatibus oppressi quiescunt medii; difficultatibus vel iterum iterumque contriti inceptum praeclari homines non deserunt.
74. Pigritia utique hominibus magnus, corpori infixus, est hostis; non est labori similis amicus, nam qui agit, non perit.
75. Viri animo constantis, malis tametsi obruti, non potest extinguere perseverantia: deorsum conversae facis flamma nunquam deorsum tendit.
76. Ille vir, cui mulierum oculorum tela non transfigunt mentem, neque incendit irae ardentis flamma, quem innumerae perceptiones cupidinis laqueis non trahunt, talis universum hunc totum trimundum devincit.
77. Melius utique ex alta praeduri montis rupe in vallem cadat corpus illud, inter praerupta saxa elisum; manus potius porrigatur magni serpentis ori acriter pungenti; melius in ignem cadat aliquis quam ut virtus intreat.
78. Ignis illi in aquam convertitur, oceanus statim in rivulum, Merus mons in exiguum calculus, leo itidem in dorcadem, serpens in serti speciem, venenum in nectaris pluviam, in cuius corpore omnis mundi principes superans enitet virtus.

79. Modo humi stratum habens, modo in lectica dormiens; modo herbis vascens, modo oryzae cibo delicatiore; modo panno vestitus, modo coelesti veste indutus: vir prudens, officiis deditus, nec malum curat nec bonum.
80. Imperii decus est humanitas, roboris oratio mitis, sapientiae continentia, patientiae modestia, divitiarum sex merito distributio, devotionis irae remissio, principis clementia, iustitiae ut sine fraude sit: omnium vero summum ornamentum est, illa omnia efficiens indoles.
81. Morum scrutatores vituperent laudentve, fortuna adveniat abeatve ad libitum, mors hodie adsit vel Yugo demum finito: in virtutis semita pede non vacillant constantes.

DE FATO.

82. Serpenti, spe deiecto et corpore per canistrum vexato, cuius sensus evanuerunt fame, rattus ipse, foramine facto, ad edendum in os cadit noctu; huius carne recreatus celeriter ille per viam, ab hoc factam, abit: confidenter obdurate, fatum enim hominum abundantiae et egestati pariter prospicit.
83. Prolapsa pila manus ictibus iterum exsurgit: sic inconstantes sunt proborum hominum fortunae casus.
84. Amputata recrescit arbor, defecta vel etiam luna denuo fit plena: ita considerantes boni non attristantur calamitate.
85. Dux ubi fuit Vrihaspatis, telum fulmen, Dii milites, coelum arx, foedus vel adeo Vishnuis adfuit, ubi Airāvatus vehiculum; sic potentia et viribus praeditus ille, hostibus tamen potentioribus fractus fuit in certamine: nonne igitur perfugium ad fatum decet? Eheu inanis hominum est vis!
86. Calvus, per solis radios vertice ardens et locum quaerens umbrosum forte fortuna sub Vilvam sese contulit arborem; ibi autem ipsi, per magnum fructum cadentem, fractum ex tempore fuit ca-

- put: sic plerunque ubicunque se convertit fortuna relictus, ibi quoque res adversae eum comitantur.
87. Elephantorum vel et serpentum vincula, lunae solisque per draconem vexationes et sapientum penuriam videnti mihi: fatum eheu esse perpotens, opinor.
88. Creat Deus talem omnis praestantiae fodinam, hominum unionem tanquam terrae decus: quodsi hoc ipsum momento destruit denuo, vae quanta est ignorantia fati!
89. Si in Carirae frutice nullum conspicitur folium, quid culpa est veris? Noctua si interdiu non volat, quid soli criminis est? Guttæ si non cadunt in Chataci rostrum, cur nubes vituperanda? quod antea per fatum ludendo instituit Deus, quis est qui hoc inscriptum delere valeat?
90. Quod per dominum divinum ipsum in mundo cuique ex arbitrio constitutum est, id ipsum adsequitur parvum sit sive magnum; nullum vero ad agendi rationem refugium relinquitur: nam etsi nubes, omni spe plena, quotidie plueret, guttæ teneres non nisi binæ in Châtaci os inciderent.
91. Oceano sese immergat aliquis, in Meruis verticem adscendat, hostem devincat in certamine; mercaturam, agriculturam, servitium et sic reliquas omnes disciplinarum partes ediscat; immensum aether avis instar adeat, magno nisu facto: non fit heic quod fato volente fieri non debet, unde igitur intereat quod existit?

DE OPERIBUS.

92. Colimus Deos: at nonne hi ipsi salutiferae obtemperant necessitati? Fatum ergo laudandum: hoc tamen ipsum unice dependet ab opere frugifero; quodsi vero fructus actionem sequitur, quid opus est Diis et fato? Laus igitur sit operibus, quibus potentiâ non antecedit fatum.
93. Quo opere Brahman, figuli instar, brahmanici ovi vasculum in sinu formavit; quo Vishnus in decem, magnis angustiis plenam

Avatârorum necessitatem est coniectus; quo Sivas, cranium pro vase manu tenendo, stipem erogare iussus est; quo sol semper in coelo vagatur: huic operi sit veneratio.

94. Non forma praemia fert, nec familia, neque indoles, nec sapientia unquam, neque minus servitium omni contentione factum: bona tantum, antea per devotionem collecta, opportuno tempore fructum praebent homini sicut arbores.
  95. In sylva, in proelii campo, inter hostes, aquas et ignes, in magno aequore vel in montis vertice dormientem, desperantem vel in angustiis versantem protegent bona opera, antea peracta.
  96. Quae pravos in bonos commutat, stultos in sapientes, hostes in amicos; quae occultum revelat et venenum statim convertit in nectar: illam cole boni operis Deam, salute si vis gaudere exoptata o bone, neve frustra tibi curam fac per vanum in steriles virtutes studium.
  97. Boni speciem prae se ferat an mali opus aliquid: per sapientem illud adgredientem ab initio omni cura evitanda est praemiorum exspectatio: est enim operibus cum animi perturbatione inceptis aerumnae fructus, qui animum angit veluti telum.
  98. In olla gemmis ornata, multis suppositis lignis arundinem excoquit ut olearius; aureo aratro solum exarat herbae sterilis caussa; Camphoreaceis abscissis arboribus sepem parat ut lentescere ibi seriat, homo infelix ille, qui ad hoc operum theatrum delatus, non ad devotionem sese accingit.
  99. Horribilis sylva illi pro urbe delectabili est, omnes gentes illius colunt virtutem et universa terra plena gemmarum fodina est illi, cui homini multa adhaerent bona opera, antea peracta.
  100. Modestiae et praestantiae copiam parans et candidissimi ipsius quasi animum generans propositum, qui semel conceperunt viri generosi, hi omni labore virtutis voto incumbunt, neque amplius relinquunt sed fortunam potius vitamque.
-

CENTURIA TERTIA.

DE DEVOTIONE.

1. Is, cuius frons pulchro lunae segmento, flamma veluti expanso, ornata est, lucis Deus, qui circumvolitantem amoris phalaenam iocando comburit, salutis statum prodire iubens; qui onus tandem, ex infinitis stultitiae tenebris exorsum, removens, mentem in domicilio devotorum devincit, sapientiae fax est Harus.

DESIDERII VITUPERIUM.

2. Nobiles, qui intelligere possint, invidia capti sunt et amore sui corrupti; alii autem ignorantia afflicti: spreta igitur in libris sacris latent monita.
3. Equidem salutem, devotione in mundo parabilem non praevideo et praemium, probis destinatum, metum mihi parat consideranti: namque res sensibus subiectae tam diu capiuntur ab hominibus magna virtute gaudentibus, ut maximi tandem momenti nobis sentientibus videantur ad studium iis impendendum.
4. Pererrata est regio ubique montuosa et aspera neque emolumentum ullum perceptum; relinquendo debitum adversus genus ac familiam honorem, munera capessita sunt mercede destituta; cibus honore privatus in peregrinis domibus, corvi instar cum timore, quaesitus est: malo operi dedita inhias o cupiditas, neque unquam satiaris.
5. Thesauri desiderio perforata mihi est terrae superficies; igne adustae sunt montium fodinae; transnavigatus porro oceanus et principes summo studio sunt culti; noctes denique in coemeterio transactae sunt, mente in incantationis tantum formulas directa; neque minimum quidem hilum assecutus sum: o desiderium iam relinque me!
6. Quomodo tandem vilissimorum hominum obiurgia perferuntur nobis, illorum obsequio omni cura intentis? Intus cohibitis lacrimis vel ridendum est animo gaudiis deprivato et, cogitatione tanquam

- poste facta, iunctis manibus coram mente captis standum — o spes, vana spes, quid quaeso ulterius me saltare facis!
7. Cur non in gratiam huius vitae, guttae in loti flore similis, opera nobis sit adhibenda ut, nulla consideratione facta, vel ante pedes divitum, quibus auri fames mentem obnubilavit, peccatum committamus virtutes nostras sine omni pudore enarrandi?
  8. Voluptates non capiuntur, nos vero capimur; devotio non solvitur, nos autem solvimur; tempus non praeterit, nos autem interimus; desiderium non teritur, nos autem terimur.
  9. Facies rugis iam decrepita est, canitie notatum caput, membra fiunt debiliora: desiderium solum iuveniliter viget.
  10. Abiit voluptatibus fruendi desiderium; dignitas inter homines evanuit; socii aequales in coelum transierunt; postea quoque amici, vitae similes cari; cum baculo vix erigere me possum et oculi nube quasi tenebrarum sunt obtecti: tamen cheu, corpus illud miserum mortis adventum formidat!
  11. Spes utique flumen est, cuius aquam voluptates repraesentant, desideria undarum strepitum referunt; adfectuum crocodilis distinctionisque avibus repletum est; arborem constantiae abripit; permagnum ac transitu difficillimum praebet stultitiae vorticem et altis cogitationibus veluti ripa munitum est: ad illius ripam pervenientes candida mente exsultant Yogipotentes.

DE REBUS, QUAE SENSIBUS CONCIPIUNTUR, SPERNENDIS.

12. Qui tranquillitatis et felicitatis gaudio exhilarantur, horum non caduca sunt gaudia; qui vero alii divitiarum cupiditate animum implent, horum desiderium nondum est victum: cuius igitur caussa talis per fatum constitutus est fortunae dominus? Etenim ii qui, parato auro magnitudinem assecuti, pro animo suo timent, non mihi placent.
13. Invite abeunt res terrestres, longa quantumvis consuetudine nobiscum coniunctae: quodnam igitur in separatione discrimen est

cur ipse eas non abiiciat homo? Sponte praetereuntes immensum animi dolorem relinquunt, ex arbitrio autem relictæ infinitum tranquillitatis gaudium præbent.

14. Qui e divina scientia sapiunt homines mente puri, o quam arduam rem perpetrant, quod vel gaudia parantes deserant opes, omnino desiderii expertes! Nos autem ea, quæ neque unquam habuimus, neque nunc habemus et in quibus possidendis firma confidentia non est, ea inquam, quæ spe tantum comprehenduntur, relinquere non possumus.
15. Beati illi, quorum, dum in montium cavernis sedentes supremum numen meditantur; prae gaudio effusarum lacrimarum guttas ebibunt aves, sine timore in gremio sedentes: nobis autem vita teritur pretiosa, dum imaginatione effectis palatiis, lacuum fluminisque riparum voluptati et nemorum amoenitati cum ardore intenti sumus.
16. Cibus mendicatus et quidem ex aqua semel per diem constans, pro lecto humus, pro sociis proprium corpus tantummodo, pro veste pannus tritis centum adsumentis consutus: nec tamen eheu! relinquunt sensuum oblectamenta.
17. Ubera, carne constantia, vasis aureis adsimilantur; os cum luna comparatur, quum tamen sit pituitæ receptaculum; nates, fluente urina madidae, pulchri elephantis genis aequiparantur: sic statim contempta est forma illa, quæ optimorum poetarum epithetis extollebatur.
18. E longinquo rem novam repetit suasor et, humilem sermonem longe devitans hominibus bonorum coetum ornantibus quam maxime deditus est; terrestribus cogitationibus occupatus pedetentim exornat orationem, quemadmodum, curarum oneribus semper vexatus, amorem depingit poeta.
19. Rationis expers culex in flammam volat acerrimam et piscis quoque ex ignorantia escam hamo adfixam admordet; nos autem didignoscentes sumus neque tamen cupiditates, tantis infortuniae rebus coniunctas, evitamus: vae immani ingenti stupori!

20. Oceano divisa est terra et thesaurus ille aquarum centum Yojanis patet; sol viatoris instar coeli mensuram semper transgreditur: simili modo, o homines venerandi, quorum, gaudii gemmas agens, vitae status iam effloruit, infinitam quoque illam proborum sapientiae cogitationem debetis aemulari.
21. Alta domus, filii a sapientibus honorati, innumerabiles opes, uxor proba et aetas juvenilis (mihi sunt): sic glorianitur ignorantia decepti homines, hoc omne sempiternum fore putantes quando mundi carcerem ingrediuntur: sapiens vero, quovis temporis momento evanidum videns illud, omnia contemnit.

DE MENDICITATIS ET EGENTIAE MALIS.

22. Quis homo sentiens sui tantum ipsius ventriculi esurientis caussa Da! dicat, quin potius, prae stipem erogandi timore balbutiens, quocunque modo parvum istud vocabulum proferat, quando matremfamilias videat cibo destitutam, cuius vestem laceram arripiunt parvuli ipsius, clamantes, fame laborantes et vultu hilari iam contristati?
23. Magni, cuiuscunque gloriosi, honoris nodum solvens; gravissimarum virtutum cumuli quasi lotum splendide florentem lunae luminis instar enecans et bipenni simile, magnum pulchrumque pudoris arbustum abscindens est ventriculi illud vasculum, quod difficile impletur simulationemque gignit.
24. Melius est ut mortalis, fame vexatus, ad stomachum vacuum implendum, in vico sancto vel in sylva magna, testa sumpta, cuius manubrium candida obtexerit veste, quodvis virtutis gremium, purpureo fumo ex sacerdotum igne insignitum, ostiatum intret honoratus et tanquam dominus, quam ut quotidie cum domesticis ipsi similibus inopia laboret.
25. Himavatis loca, Gangeticarum undarum adpersione refrigerata, cuius pulchra rupium superficies a sapientibus colitur, cur desolata manent? quia homines frusto, ab aliis accepto et contemptu coniuncto, contenti sunt.

26. Quid radices prosunt in cavernis interiturae et cataractae e montibus desilientes? quid arbores succulentos fructus ferentes et corticem praebentes rami? quod hominum vilissimorum, qui ob violentiam omnem pudorem absterserunt, coluntur ora, quorum supercilia, propter exiguas opes iniuria paratas, superbiae vento saltare iubentur.
27. Puris radicibus fructibusque, amoris benevolentia coniunctam, hodie tibi para conditionem, humi lecto e teneris pulchrisque foliis strato: 'exsurge, eamus in sylvam! Ibi turpium nimirum, ob stultitiam mente captorum, dominorum nunquam audiuntur vociferationes, quae ex opibus, morbis et animi perturbatione exoriuntur.
28. Fructus pro lubitu capiendus; nemus curarum expers arborum; aqua fluminum limpidorum ubique frigida ac suavis; stragulum tactu molle, e foliis suaviter sparsum: quae quum adsint, cur tandem iniuriam tolerant ad divitum portam miseri?
29. Meditatione finita lapidosum in montis spelunca stragulum ingressus equidem cum contemptu et risu recordor illorum praeteritorum temporum, quae auctis quidem a divitiarum Deo efflagitatis opibus misere fruebantur, quae tamen exiguum tantum praebebant menti, rerum terrestrium contemptui nondum adsuetae.
30. Unus colatur Deus, aut Vishnus aut Sivas; unus amicus, rex aut mendicus; unum domicilium, in urbe aut in sylva; una uxor, pulcra aut foramen.
31. Devotorum principes cibum emendicatum praedicant minime infelicem ac tristem, sed videtur ipsis formidinem ubique depellens; malam invidiam, iram et insolentiam infringens; malorum copiam prosternens, ubique et quotidie praesens; et sine ullo labore comparandus; piorum grata lustratio; Sivi hospitaculum non repellens verum sempiternis thesauris impletum.

DE VOLUPTATUM INSTABILITATE.

32. In voluptate aegritudo metuenda est, pro familia humilitas, opibus imminet tyrannus, honori calamitas, fortitudini hostis, pulchritudini

- mulier, libris sacris facundus, virtuti pravus homo, corpori mors: omnis res in terra metu coniuncta est, hominum autem devotio non habet quod metuat.
33. Morte invaditur omne natum, senectute pulcherrima corrui iuventus, tranquillitas opum aviditate perit, aequi animi felicitas pulchrarum foeminarum tentationibus turbatur, per homines invidiosos corrumpuntur virtutes, regiones nemorosae serpentibus instantur, principes a malis reguntur amicis, inconstantia vel ipsae vires divinae irritantur: quid tandem est quod noxam alia re non patiatur?
34. Lakshmis ubi curis morbisque centenis ac variis hominis salutem eradicat, ibi casus adversi incidunt, apertis quasi portis; natum quemque nolentem volentem celeriter sibi subiicit mors: quod igitur per Fatum, nullo instigatum stimulo, constitutum est, quomodo tandem stabile dici queat?
35. Voluptates ut altarum undarum aestus sunt tremulae, spiritus vitales subito corruentes, exigui sunt dies et iuventutis insuper felicitas in multis versatur laboribus: inanem igitur mundum cognoscentes, experientia edocti, studium vobis cohibeatur mente a mundi favore aliena.
36. Inconstantes sunt voluptates veluti fulgur in magnae nubis sinu corruscans; vita fragilis quemadmodum aquae gutta, quae ex nube vento commota diffrangitur; celeriter vacillant iuventutis gaudia, corporis adminicula perperam reputata: in devotione, quae constante meditationis scopo facile attingitur, sapientiam cognoscite sapientes.
37. Vita ut undarum fluctus transiens; iuventutis felicitas paucis tantum diebus constans; opes cogitationi sunt similes; voluptatis copiae ut fulgur in nubibus collectis emicantes; cum amasiis quibus fruimur gaudiis ex cervicis amplexu et osculatione, haec omnino non manent: mentem igitur ad divina dirigite! horribilis enim existentiae mare est enavigandum.

38. Moleste corporibus occultis in matris uteri impuri medio commorandum est; in iuventute quoque gaudium, per amicae separationem acerrimo dolore coniunctum, interrumpitur; uxoris mortem experta domus laetitia caret; senectutis etiam conditio tristis est: fatemini o mortales, in hoc mundo ne minimum quidem felicitatis exstare.
39. Tigridis instar senectus stat comminans, morbi tanquam hostes cum corpore pugnant; vita destillat veluti e fracto vase aqua: mundus tamen sectatur inania, quod sane mirandum.
40. Fragilis conditionis variae sunt voluptates in quibus hicce mundus vertitur: cur tandem illius caussa, omni adhibito studio, circumeratis o mortales? Mentem, a centenis spei laqueis quietismo liberatam, in proprio ipsius domicilio, ubi desideriorum origo coeretur, cohibete, si consilium nostrum putatis salutiferum.
41. Quicumque homo in quo sapientia commoratur, is Brahmānem, Indrum et reliqua Marutorum genera stramini similia reputat; illius enim voto opes, trimundi imperium et reliqua irritantur; solus hic est insignis et prae ceteris nitet: o bone, momento fluxam, ab illa diversam voluptatem, ne secteris!

DE TEMPORIS VELOCITATE.

42. Delectabilis illa est urbs et summus ille rex multitudine undique stipatus; ad ipsius latus prudens conседet coetus; ibi mulieres sunt lunae orbi similes facie; illic principis vesana cohors, collaudatores et confabulationes: cuius iussu haec omnia memoriae transmittuntur, tempori illi sit laus.
43. Ubi multi erant olim in aliquo domicilio, ibi nunc unus tantum manet; ubi vero singulus et postea plurimi conspiciēbantur, in fine nullus erit: sic tempus, noctem diemque veluti talos iaciens, cum Kālī in terrae alveolo vivis ludit tesseris.
44. Ortu quovis et occasu solis de die in diem vita evanescit; neque a nobis cognoscitur tempus, dum multo laborum onere gravati

- continuo occupati sumus, neque oboritur formido videntibus nativitatem iam ex senectute in mortem vergere: stultitia praeditum voluptatis vinum hauriens temulentus quasi est mundus,
46. „Nox illa praeteriit et dies quoque,” sic homines frustra cogitantes, inceptos quocunquemodo labores omni studio nihilominus alacriter denuo aggrediuntur: hoc modo infinitis, laudatis modo ac vituperatis, sensuum obiectis per hunc mundum depressi, nos eheu stultitia non erubescimus.
46. Quodsi meditatione, rite facta, Sivi domicilium non attingitur propter mentem in res mundanas defixam, quodsi virtus porro, quae ad coeli portae valvas perducere queat, labore non acquiritur, idem est ac si mulieris uberum et lumborum par in somno non amplecteremur et bipennes tantum essemus ad iuvenile matris nemus scindendum.
47. Scientia, in orbe terrarum honorata, quae altercantium multitudinem refrenat, si obedientiae non adsuescit ipsa; et gloria, quae gladii acie vel elephanti domat cervicem, si ad coelum non perducit; vel denique si succus e teneris amicae labiorum surculis post ortam lunam non bibitur: tunc iuventus, sine fructu eheu praeterita, similis est in casa vacua lampadi.
48. Scientia, quae colitur virtutis signis expers; opes, quae labore non acquiruntur; obedientia porro, si pia adversus parentes mente non insignis est; virgines denique, protensos prae desiderio oculos habentes, si in somno non complexu tenentur: tempus tale aviditate in frusta aliena veluti per corvos nutritur.
49. Nos, quibus liberi adsunt, qui, longo quantumvis tempore circumstant, nobis aliquando similes, senum quoque emortuorum memoriam revocabunt; nos inquam tales sumus ut, de die in diem casibus obnoxii, conditionem adepti simus arboribus in arenosa fluminis ripa crescentibus similem.
60. Aetas centum annorum hominibus destinata est: noctu dimidium transit; alterius vero dimidii pars dimidia infantia et senectute

transigitur; reliquum, morbis et separationis doloribus coniunctum, servitute aliisque teritur: ubi tandem salus erit mortalibus in vita magis inconstante quam aquae fluctu?

51. Per momentum infans et per alterum momentum iuvenis amore gaudens, per momentum opibus destitutus atque per alterum momentum divitiis abundans homo tandem, membris senio adfectis et corpore rugis obducto, histrionis instar, fabula peracta, Yami urbis cortinam ingreditur.

DEVOTI ET PRINCIPIS COLLOQUIUM.

52. Tu quidem rex es, sed nos quoque colimur honore sapientiae a venerato praeceptore profectae; insignis tu es opibus, gloriam nostram vates per regiones divulgant: hoc modo, quum permagnum inter nos utrimque discrimen sit honoris et divitiarum, tu si a nobis aversus es, nos etiam omnino te non petimus.
53. Opibus imperas tu, nos vero eodem modo sermonibus imperamus; tu heros es, indelebilis nostra facultas in praecepto consistit quo gloriosi febrem superbiae extirpamus; te colunt divites, me autem ad mentis macula abstergenda audiendi cupidi: ad me igitur si tibi non patet aditus, mihi semper abiit ad te veniendi desiderum.
54. Nos hic contenti sumus vestibis corticeis, tu sericis: eadem nostra est tranquillitas et sine discrimine discrimen; pauper etenim erit ille cuius aviditas ingens est, at quis dives, quis egenus qui animo contentus est?
55. Adest fructuum ad edendum satis, dulcis ad bibendum aqua, stragulum in terrae dorso et vestimentorum corticeorum par: neque igitur malorum hominum, quorum sensus omnes propter tenuis copiae veluti mellis potum oberrant, probare possum superbiam.
56. Vescamur emendicato cibo, plagas coelestes amictus instar induamus, dormiamus in telluris iugo: quid faciamus de dominis?
57. Non sumus saltatores, o rex, non comoedi, cantores, non turpes sanniones, neque sumus mulieres, uberum pondere inclinatae: quid nos in aula tua faciamus?

58. A magnanimis quibusdam dominis terra creata olim tenebatur; ab aliis, qui eam devicerant, dono profundebatur straminis instar; alii iam nunc heroes mundis fruuntur quatuordecim: undenam igitur ista hominum superbiae febris, paucarum urbium possessione enata?
59. Undenam tanta principibus aviditas ad hanc terram acquirendam, in qua percipienda centum regibus ne momentum quidem commorari licuit? Ut ipsius partis parte et ex hac vel minima tandem particula fruantur domini, angore trepidantes, summum gaudium concipiunt stolidi.
60. Nonne tota ista luti gleba, aquarum fascia vestita, exigua est? hac tamen regum greges sibi ipsi gratulantes per centena bella fruuntur; quodsi hoc modo vel ii flagrant qui dare possint, quanto magis pauperes miseria afflicti: vae, vae vilibus illis hominibus qui parvam quoque horum suppellectilem efflagitant!
61. Quis tandem ille natus fuit, cuius cranium candidum per Sivum capiti alte impositum, ornamento inserviit? Undenam igitur viro- rum gravis illa, incomparabilis arrogantiae febris contra homines quosdam modestos, quorum mens humilis ad vitae salutem directa est?

AD MENTEM ALLOCUTIO.

62. Cur variis modis aliorum mentes quotidie colens, o cor, favorem captare studes, aerumnis suis sterilem? Quam ob rem tandem in te ipso contento, lucida rationis gemma insignito, pura mens non tibi nutrit desiderium?
63. Quid frustra oberras o mens? aliquantulum requiescas! quodsi sponte fit semel institutum neque aliter ideo fit, praeteriti haud memor nec futurum curans animadvertite hic voluptates, quam inconsiderate abeant adveniantque.
64. Requiesce a crassis istis ferreisque sensuum obiectis, confugiens ad bonorum viam, quae omnium malorum lenimentum extempore suppeditare valet; spirituales adnitere statum; relinque tuam, un-

dae instar vacillantem, agendi rationem, neve amplius inconstantem cole mundi amorem; o cogitatio contenta iam esto!

65. Stultitiam desere et laetitiam quaere per eum qui crescentem in vertice lunam gerit gemmae instar; o mens, prope coelestis fluminis ripam domicilium cura parandum: quae enim fiducia est in undis, aquae bullis, in fulgoribus et mulieribus, in flammis, serpentibus et fluviis praeterlabentibus?
66. O mens, ne semel quidem cum ardore cogitare velis fortunam illam inconstantem, mobili meretricum ioco, a nutu principum obliquo pendenti, similem: pannis involuti per Benaris platearum series, domuum portas intrantes, stipe gaudeamus erogata, quae in pateram manu oblatam cadit.
67. In fronte cantus et facundi poetae; in lateribus mulieres formosae; a tergo blandus armillarum strepitus flabellum tenentium puellarum: quodsi haec adsunt, mundanae voluptatis dulcedinem gustare liceat, sin minus, statim aggredere o mens, meditationem omnes cogitationes absorbentem.
68. Impetratae fortunae, omne desiderium explentes prostent: quid tum? pes cervici hostium sit impositus: quid tum? congregati adsint amici opesque: quid tum? ad mundi interitum perdurent mortalium corpora: quid tum?
69. Veneratio erga Sivum; moriendi et nascendi timor animo insitus; nulla in socios adfectio, neque ex amore enatae animi perturbationes; ab innatis malis liberi, per homines non frequentata silvarum lustra colentes: hoc Vairāgyam est, quid melius hoc et magis optandum?
70. Meditare igitur, o mens, infinitum illud, sempiternum, summum, omnipervadens Brahmum! quid istis vanarum rerum cogitationibus? Illius enim cultori voluptates illae, quas terrae imperium et similia praebent, per miseros tantum homines honoratae videntur.
71. Infernum intras, vadis ad aethera, orbem transsiliens terrarum per vagaris o anime cum levitate: cur oberranti tibi nunquam purum

illud, in te ipso habitans, numen venit in mentem, per quod ad salutem pervenis?

DE REBUS AMBIGUIS.

72. Quid faciendum de libris sacris late divulgatis, Vedis nimirum, Legibus et Purānorum lectionibus, qui in paradisi vico tabernaculum ad habitandum promittunt et opera officiaque ludunt? Unā neglecta scientia de domicilio in quo animi tranquillitas commoratur, quae tanquam Kāli ignis est, ex huius mundi malorum caesarie continuo cadens: distinctiones illae negotiatorum quasi merces sunt.
73. Quod elephanti, buccis genisque ex urigine fissis ac somnolentia segnes ante portam stant, auro vestiti; quod equi citato cursu incedunt superbi; quod cithara, tibia, cymbalo, tuba et tympano dormiens suscitatur: haec omnia, Indri tametsi pompae similia, a iustitiae Deo exploduntur.
74. Statura incurvata est, incessus vacillans et diffracta dentium series, visus hebetatur, surditas augetur et lingua iam balbutit, sermonem non amplius honorant cognati homines, neque uxor audit: eheu misera hominis decrepita senectus! neque ipse filius illi amicus est.
75. Colorem in capite candidum videntes capillorum et conditionem virorum ex senectute depressa, mulieres longe aufugiunt, talem evitantes veluti Chāndālorum puteum in cuius situla os depositum est.
76. Quamdiu sanum hocce corpus sui compos est, quamdiu senectus ex longinquo manet, quamdiu sensuum vigor intactus, quamdiu vita incolumis; tamdiu pro animi salute magna contentio est facienda sapienti: conflagrata enim domo puteum fodiendi labor quid prodest?
77. Quam ob rem poenitentes ad Gangam habitemus? Colamus vel potius mulieres virtute insignes, modestas; vel etiam exsorbeamus librorum copiam, in variis carminibus nectaris succum praebentem: nescimus quid faciamus inter mortales, quorum vita paucis tantum oculorum nictationibus constat.

78. Difficilis ad moderandum est dominus et veloci equorum mente praediti sunt principes: nos vero, magna spe inducti in supremam dignitatem dirigimus animum, donec senile corpus et caram illam vitam mors aufert. Quae quum ita sint amice, nulla alia salus in terra relinquitur sapientibus quam devotio.

79. Auctoritate diminuta, divitiis interitis, opibus ad inopiam redactis, mortuis cognatis, domesticis dissipatis et iuventute paullatim evanida, illud unicum mente puris convenit ut alicubi domicilium sibi parent inter frutices excavatae speluncae in monte sacro, cuius rupes Gangetica lustrantur aqua.

80. Iucundi sunt lunae radii, iucunda in herboso nemore commoratio, iucunda felicitas in amicorum advenientium consessu, iucunda de carminibus confabulatio, iucunda amicae facies, in qua ira expressa emicat lacrymae gutta: iucunda haec omnia quum evanuerunt nihil amplius animo sunt.

81. Nihil iucundi est palatium habere pro domicilio, neque cantum et cetera audire, neque magnum bonum voluptati praebet adventus amicorum, tanquam vita carorum: etenim boni semper in latissimam sylvam se contulerunt, omnia illa caduca reputantes veluti umbram candelae tenerrimam, praetervolantis avis alarum ventulo commotam.

DE SIVI CULTU.

82. Mutabilem hunc trimundum putantibus nobis, o amice, non facile oculorum viam et aurium semitam ingreditur fortis illa et occulta in res terrestres cupido; quae, elephantae feminae similis, furiundi mentis elephanti excitat ardorem, devotionis posti alligatum.

83. Trita sunt animi gaudia, abiit quoque iuventus illa; eheu ipsa corporis officia ad sterilitatem tendunt nisi qualitates dignoscimus. Quid faciendum? Subito nos aggreditur validum tempus finem faciendi cupidus: non alia igitur salutis via manet quam ignotum Sivi pedum par.

84. Inter Sivum, mundorum dominum et Vishnum, internam mundi

- animam, ad substantiam non mihi discrimen est: tamen in eum dirigitur veneratio mea, qui novam lunam in vertice gerit.
85. In coelestis fluminis ripam, cuius candida planities per claros lunae radios resplendescit, ubi feliciter consedentes et a voluptate perfruenda lassati, noctibus a strepitu silentibus, o Sive, Sive, Sive! ululamus, quando ibimus, oculorum acie prae multa lacrimarum vi obtusi?
86. Dispersis omnibus opibus, animum tenera misericordia impleti et mundum, ad sterilem vicissitudinis finem iam redactum, enavigantes, quando tandem in sylvâ sacra noctes, auctumnalis lunae radiis collustratas, transigamus, in Sivi pede unicum refugium ponentes?
87. Quando equidem Varanasiæ ad immortalis Gangæ ripam habitans, fascia cinctus et manus in caput attollens compositas, exclamabo: „o adsis Gauris domine! o Tripuri victor! o Sambhu! o Tribicula miserere!” tunc dies transigam veluti temporis momentum.
88. Lustramine Gangeticis aquis facto et praestito puris floribus fructibusque sacrificio, simulac te o domine meditor cogitabundus, stragulo in montis cavernae saxo incumbens, animo quietus, fructibus vescens ac praeceptoris montis gaudens: tunc equidem, o Sive, tua gratia a malo, per iuvenis pisciferi servitium parato, liberabor.
89. Humi stragulum lectus noster, immaculatum cervical brachia praebent protensa, canopeum nostrum coelum, flabellum refrigerans ille Favonius, lampas lucida luna; relictionis tanquam mulieris affectu gaudens feliciter dormit Munis quietus, nullo corporis respectu habito, regis instar.
90. Solitarius, nil desiderans; quietus, pro patera manum et coelum vestimenti loco habens, quando o Sambhu, opera eradicandi potens ero?
91. Manu pateræ loco utere; stipe, candida mente erogata, frui; ubique locorum consede et omnia veluti straminis cumulum vix adspice: qualiscunque enim mortalis inter devotos, indivisi et summi

numinis scientiam cupientes, a Sivo, etsi corpus non deposuerit, gratiae beatitudine cumulabitur.

DEVOTORUM AGENDI RATIO.

92. Subligaculum in centena frusta discissum et pannus eodem modo laceratus, inopinatus et improvisus cibus emendicatus, somnus in coemeterii luco, ambulatio spontanea nec coacta, mens semper quieta, constantia in magno devotionis festo: quae omnia si ad-sunt, quid trimundi imperio facias?
93. Humus pro lecto, proprii lacerti pro cervicali, coelum pro canopeo, luna pro lampade; gaudium de quietis, uxoris instar, adepto studio; per coeli plagas, mulierum loco zephyri flabellis undique ventilatus, mendicus humi iacet tanquam rex, omnibus adeo desideriis vacuus.
94. Ovum brahmanicum gleba tantum rotunda est, quomodo desiderium commoveat sapienti? Num pisciculi vibratione oceanus turbatur unquam?
95. Mendicatum cibum edens, ab hominum familiari conventu liber, ex sua voluntate pendens, ab ordinem deponendi et sumendi discrimine liberatus, ex assumptis in via circumiectis, laceratis ac tritis, tribonium male consutum gerens, sine fastu, sine sui ipsius studio et desideria coercendi voluptate; veluti nectare, unice fruens, poemitens quisque versatur.
96. O mater terra, pater vente, amice ignis, consors aqua, frater aether! iste coram vobis supplex et coniunctis manibus precatur, ut equidem, omnis stultitiae copiâ abiecta, flagrante atque immaculata flamma, quae homini bonis operibus purgato ex vestrorum obsequii favore emicat, in summo numine solvar.
97. Quod dulcius quam mel et butyro succulentius menti, ut nectar purae, profluit vocabulum divinum, hoc nos contenti sumus: quamdiu tales erogatae stipes ad ventrem sustentandum parari possunt, tamdiu conditionem, quae in opibus servitute paratis versatur non desideramus.

98. Pabulum innocens et nullo labore parandum ventus per creatorem serpentibus est destinatus et pecora, quae graminis germina edunt atque in pratis dormiunt, per illum quoque nutriuntur: eadem conditio parata est hominibus, mente praeditis mundi oceanum enavigandi patiente; quam si quaerunt conditionem, omnes animi dotes celeriter ad perfectionem proficiscuntur.
99. Verba danti talia reddant qui nugis adsueti sunt! nos vero a fucō immunes verba dare non possumus: insignis potius in mundo scientia distribuatur, neque leporis cornu: quis enim alteri hoc praebeat?
100. Antea sapientia mortalium, mente purorum, in curis alienandis constabat; procedente tempore sensualibus hominibus in captandis sensuum oblectamentis evanuit illa: quodsi iam nunc principes, exiguum tantum orbis terrarum possidentes, homines a libris sacris recedere vident, eheu, magis magisque indiem sapientia illa deprimitur!
-

SUPPLEMENTUM.

1. Coerceri potest ignis aqua, solis calor umbella, elephas furiosus stimulo acuto, bos et asinus fuste, morbus variorum medicamentorum complexu, carminibus salutiferis venenum: sic omnibus rebus in Sâstris medicina parata, stulto autem non est medicamentum.
2. Poesis et symphoniae partium ignarus similis est pecori cauda et cornibus destituto: nam etsi vivit gramen non edens, illa tamen pecorum conditio ipsi quam maxime convenit.
3. Quibus neque est scientia, nec religio, nec liberalitas, nec sapientia, neque indoles bona, nec virtus, nec iustitia: hi inter homines, vitae onus portantes, sub hominum forma veluti ferae ambulantur.

4. Filius virtuti addictus, coniux carissima, dominus benevola facie praeditus, amicus dilectus, domestici fideles, mens aerumnis vacua, forma venusta, opes constantes, os eruditione ornatum: haec apud Vishnum clementem, coelicolam, optimum, mortalis assequitur.
5. Diviti omnes adsunt sensus, adest officium, sapientia indelebilis et eloquentia; at vero divitiarum calore relictus ille ipse homo statim mutatur, quod sane mirum est.
6. Tu quoque Châtaka, quum guttae hoc modo tibi discernantur, quam ob rem misera voce nostrae nubis beneficium exspectas?
7. Heus tu Châtaka, attenta mente amicum paullisper audias: multae nubes sunt in coelo, at non omnes eodem modo comparatae; aliae etenim pluviam humectant terram, aliae frustra inclamant, quamcunque tu igitur vides illi statim querelam non effundas.
8. Quid faciamus de auri et argenti montibus, ubi arbores crescunt et arbores tantum? Malayum montem potius colamus; ibi enim adsunt aqua, Koli et Nimbi arbores ac Santalum.
9. Homines opere assequuntur praemium, sapientia opus consequitur, quapropter prudenti et agenti de futuro bene deliberandum est.
10. Quid lucrum est, prae bonorum familiaritate? quidnam malum stultorum consortio maius est? quatenam iactura rerum quae suo tempore cadunt? quid dexteritas significat prae gaudio de officiorum studio? quis heros cum sensus coercente certaret? quid prae uxore fidei opes? quid prae eruditione peregrinandi felicitas? quid tandem imperium cum sapientiae fructu comparatum?
11. Ab austera carentibus oratione et miti sermone affatim praeditis, sua uxore contentis, calumniam devitantibus hominibus ubique ornatur terra.
12. Orbis terrarum, unius vel herois pede calcatus, laetitia commoveatur, gloriam expandens veluti per solem.
13. Rubedo lotorum, hominum proborum munificentia et malignorum inhumanitas naturae qualitates tres sunt tribus.

14. Pilae cadenti similis cadens vir nobilis exsilit; ignobilis autem labitur ut glebae casus luteae.
15. Non comprehenditur cor mulierum, veluti facies per speculum reflexa; neque cognoscitur indeles, tanquam via in montis vertice aspera; mens ipsarum a sapientibus tremulanti in loti folio guttae adsimulatur: mulier scilicet liana est venenosa, malis tanquam veneni calicibus impleta.
16. Quod sic incedis o infinite, mea causa hoc unice fit; aper sive Seshus, o domine, nonne mea causa visibilis factus es? Quod unus ille terram immersam ex aquis dente protulit, hostilis Rahu caput praestans devorat iterumque relinquit.
17. Magnorum hominum in calamitate constantiae defectum videre si forte cupis: desine, desine ab hoc studio, cum mala cura et labore coniuncto! Aequoris quoque montium familia in fine cycli viribus suis erit destituta, neque tamen illam ob causam oceanus parvi habendus est.
18. Poscit virorum victoriam, aut unguibus aut longo in manibus ense reportatam Fortuna, quae virginis instar gloriatur impetu.
19. Victoria tandem maneat forti qui averso vultu occiditur vel etiam paradisu: gloriam probi utrobique ex robore reportat et bonam sibi memoriam conservat.
20. Quis dicto non audiens est homo, cuius os frusto impletum? Tympanum vero, ore vacuo clamorem facit.
21. Si quando, forte fortuna scilicet, mundus esset sine lotis cur propterea cygnus formae mutationem experiretur tanquam corvus?
22. Venerandi sancti si quando virtutis instructionem praecipiant, quae sui iuris docent praecepta, ea librorum sacrorum instar quoque habenda sunt.
23. Etsi vacillet terra illa, per testudinem, per immobiles plagae elephantqs et per serpentum principem sustentata: natura hominum, mente purorum, non vel in mundi interitu vacillat unquam,
24. Serpente coronato vel serto, cum hoste truculento vel cum amico

versanti mihi, gemmâ ornato vel luto, in floribus iacenti vel in rupe, inter gramina vel inter liberos, eodem modo praetereunt dies quando in sylva sancta o Sive, Sive, Sive! ingemo.

25. Felices illi, qui animi commotionibus vacui, ad praeceptoris pedes gaudentes, mundi studium relinquentes, in Brahmi cognitione soluti, in optimi montis iugo, iuventutem transigunt: sed illi quoque felices, qui amicam, membris ex magni ac tumentis uberum vasculi onere fractam, vespertino tempore continuo amplectentes, in delicato lectulo dormiunt.
-

COMMENTARIUS
IN
CHAURI CARMEN EROTICUM
ET
BHARTRIHARIS SENTENTIAS.

Notes du mont Royal

www.notesdumontroyal.com

Une ou plusieurs pages sont omises
ici volontairement.

IN BHARTRIHARIS CENTURIAS COMMENTARIUS.

LIBER PRIMUS.

DE AMORIBUS.

Liber inscribitur शृङ्गारः *amor*, quod quidem vocabulum paulo latius sumendum et ad omnia quae mulierum amores tangunt et blandimenta, ad rixas amatorias concordiamque, atque ad universam denique voluptatem est transferendum, unde poesis amatoria hoc nomine designari consuevit. Proprie autem vox illa, quae desumpta a cinabari et aloë trita (शृङ्गारं कूर्पसिन्दूरे लवंगकुसुमे ऽपि च *Viscous* ad *Sisup.* 19, 39. unde pers. شنگرف *atramentum rubrum*), quibus comam imbuere mulieres solent, mutuum in amore ludum intendit et ultimum, si *Rosaratnākari* auctori credimus, gradum ad संभोगं tendentem describit, sic enim ille, a *Mallīndītho* ad *Kīrātīrjunīyam* (9, 71.) in medium productus, septem voluptatis affectus enumerat:

प्रेमाभिलाषो रगमयः स्नेहः प्रेमरतिस्तथा ।

शृङ्गारश्चेति संभोगः संप्रावस्यः प्रकीर्तितः ॥

quos dein omnes amplius definit:

प्रेमादिद्वारमयेषु तस्मिन्नाप्यभिलाषकः ।

रगस्तत्संगसुखिः स्वात्स्नेहस्तत्प्रवणप्रिया ॥

तद्वियोगासहं प्रेम रतिस्तत्सहवर्तनं ।

शृङ्गारस्तत्समप्रीडा संभोगः संप्रधानमः ॥

Ceterum, quod hic in limine liceat observare, in talibus Indorum carminibus amatoriis sat multae leguntur sententiae minime castae, quippe quae, mulierum aures nunquam tangentes, nulla utuntur circumlocutione sed palam profitentur quaemodocunque concepere nequitiarum magistri, memores forsā illius: *castum esse pium poetam ipsum decere, versiculos nihil necesse esse*. Vix tamen apud Indos cynaedi, pathici et qui muliebria patiuntur commemorantur: in mulierum amore, quem seriores Graecorum poetae tanquam bestialem condemnarunt, versantur omnes, neque in hoc, si verum fateri licet, ad Stratonem aliosque accedunt, res voluptuariae ad vividum depingentes. Multo minus denique mulieres inveniuntur ut Philaenis, Cyrene atque Elephantis de qua *Suidas* (s. *Astyanassa*) ἦτις πρώτη τὰς ἐν τῇ συνουσίᾳ κατακλίσεις εὖρεν καὶ ἔγραψε περὶ σχημάτων συνουσιασικῶν (coll. *Martial.* 12, 43. *Scioppii Priapeii* carm. 3. 63. rell.). — Ad primam Bhartriharis centuriam quod attinet, in minora capita, ut in praefatione de omnibus hisce sententiis observavimus, dispescitur

quidem sed numerum horum capitum denarium non ita stricte ut in duobus qui sequuntur libris adhibuit auctor. *mulierum laudem* celebrat primum (2-21), dein ad *voluptatem summam* sese convertit (22-32); *anni tempestates* tunc depingit (33-54); postea ad *amores* recurrit, quibus resistere perdifficile esse docet (55-65), illos tamen *spernendos* praecipit (66-68). *Iuventutis commoda* iam enumerat (69-71), et dein in *mulieres* invehitur (72-91) quas omni studio ac labore evitare debeat prudens homo (93-100). Vides igitur poetam vel si mavis collectorem non omnino similia similibus addidisse sed sententias ad libitum consarcinasse, de qua re diximus in Introductione.

1. Versiculo primo continetur मङ्गलं, auspicationis scilicet formula ad Deum aliquem, ut mos est poetis Indicis, et in libro quidem amorum incipit Bhartriharis a laude Kāmi, per quem vel ipsi Dii maiores in mulierum potestatem redacti, facti sunt patres familias, nedum mortales, puta, homines. Utique legendum est हार्यो ह° cum Cod. A., et Repha, quod ex Edit. Srir. gravi perspicuitatis damno in nostram irrepsit, omnino delendum, nullo enim modo Dualis forma (ab हर् themate) locum potest habere. De singulis epithetis, praesertim Amoris, ad Chaurum passim egimus, neque in versu quidquam deprehenditur quo offendi possit lector.
2. Enumerat illectus atque artes mulierum quibus virum capiunt. Iam videamus de singulis: भाव *phūsis* *indoles* (Cod. A भविन perperam) a commentatoribus चित्राभिप्रायं *animi propositum* explicatur (Nalod. 1, 48.), in re amatoria propensionem designat erga amantem quam nutu ac gestibus produnt meretriculae, quo fit ut ex भाव enasci dicantur artes aliae, voluptatem augentes, quas enumerat *Visvandthus* in *Sāhityadarp.* p. 55. seq. Schol. Nalod. 2, 55., quibus *Benary* scite *Hemachandri* versum addidit. Omnia breviter complectitur *Amarasinh.*, cuius distichon proferre liceat (p. 46. vs. 32.):

स्त्रीणां विलासविश्लोकः विभ्रमाललितं तथा ।

हेलालीलेत्यमी हावाः क्रियाः शृङ्गारभावनाः ॥

Ex his लीला quae in nostro versiculo legitur, alia enim ad alias sententias reservamus, in imitatione morum et vestitus imprimis consistit quibus amata absentem sibi repraesentat amatum, quemadmodum Parvatī inducitur Sivi habitum fingens, in *Sāhitya Darp.* p. 57.

मृपालव्यालवलाय वेणीबन्धकपर्दिनी ।

हरानुकारिणी पातु लीलया पार्वती त्वात् ॥

Dein लीला illecebras ac nugas complectitur omnes, quibus amor significatur erga aliquem, et ut uno verbo dicam, id est quod nos *coquetterie* dicimus, a gallis gallinaeas desumptum vocabulum: *du coq qui se panarde devant les poules* (Menage). — कटाक्ष quid sit indicavimus ad *Chaurum* (vs. 5.); pro वीक्षणे: Editionis Srir. e Codd. B. D. et Schol. वीक्षिते: scripsimus. Commemoratur denique कलह, cuius vocabuli syllabis luditur Naloday. (2, 14.) ac si ex कः लः et ह, particulis advocandi et arcendi conflatum esset (कल्ल लल्ल कल्ल लल्लो)

तथा सहितं पदं वाक्यं कलहं *Schol.*); altercationem ac iurgia amantium designat, atque inter blandimenta comparet quia *discordia fit carior concordia*, sive ut poeta ait: *Iurgia constat Amor ut blandius uret amantes* (*Anthol. lat.* 1,96.). Ab aliis tamen mulier कलहप्रिया vituperatur, ut in *Brahmaovart. Purān.* fol. 16. et 17. *Cod.*

3. In fine एतत् conservavimus, *Cod. C.* et *Schol.* एते legunt पदार्था; supplentes, minus recte. *Telum* शायुधं inducit poeta quia telis adsimilantur aspectus obliqui, quorum arcus supercilia (*v. Srīng.* 59.), unde *dexteritas* ad curvanda supercilia referenda, sive ad nutus amorem indicantes; quam ad rem versus pertinet in *Vita Tīmuri II.* p. 979.:

اشارتنا في الحب رمز عيوننا
 وكل لبيب بالاشارات يفهم
 حواجبنا تعضى الحوايج بيننا
 نحن سكوت والهوى يتكلم

Indices nostri in amore sunt oculorum nictus et amicus quisque illa iudicia intelligit; supercilia nostra negotia inter nos transigunt, nos silemus, amor vero loquitur. Schol. epitheton ita dissolvit: चातुर्येणा शकुंचितानि नेत्राणि येषु एवं भूताः कटाक्षाः ।

4. Novarum nuptarum indolem describit, ut *vs.* 25., quibus adde illecebras *Kāpyaprakāsa* p. 154. descriptas:

स्विपति कृपाति वल्लति विवलयति निमिषति विलोकयति तिर्यक् ।
 अन्तर्नन्दति चुम्बितुमिच्छति नवपरिपाया अधूः शयने ॥

*Sudat, se movet, abscondit se, oblique adspicit, intus exsultat, osculari cupit nova nupta uxor in stragulo. Vocabulum भ्रूमा interdum, ut apud Arabas كسر العين et كسر كسر de adspectu languido usurpatur, frequentius tanquam fastidii et superbiae signum est (मानिचिह्नं), Amarūsat 41. भ्रूमेदः *Schol.* भ्रूकुटी । Vox प्रकरः i. q. स्मृदावः adverbii loco posita, iuvenes h. l. comparantur apibus, quae loti flores, quibus facies mulierum adsimilatur et ad quam omnia redeunt epitheta, circumvolitant (cf. *Chaur.* *vs.* 34.).*

5. Ornamenta quibus natura mulierem condecoravit. Comparationes fere omnes a nostra sentiendi ratione abhorrent: *facies* primum *lunae* adsimilatur (*v. ad Chaur.* *vs.* 2.) ad serenitatem simul et retunditatem indicandam, unde *Schol.* चन्द्रवद् वर्तुलं शोभावसानं । *oculi* porro lilia aquatica referunt expansa, परिहस्त enim, sive usitatus परिहस्त, uti *Codd. B. D.* et *Schol.* scribunt contra metrum, proprie *lusum, gaudium* denotat sed ad expansos loti flores pulchre transfertur, *Sch.* विकसनं । vocabulum epitheti ultimum क्षय *languescens* expressimus quidem, proprie autem est *efficax, potens* *Schol.* तद्वत् क्षये eodem modo quo *nymphaea* mentem rapit sive *nymphaeae similis*. — Laudatur dein color subflavus aurum superans; vocabulo वर्ण Visargum addidimus, nominativi notam in *Codd.* quoque neglectam etsi ante sibilantem non omnino necessariam; scribitur enim हरिः स्फुरति, हरि स्फु^० et हरिस्फु^०

(Colebrooke Gramm. p. 28.). Solent tamen negligentiores esse Codd. in punctis adpingendis, quod statim de ब्रह्मिनी monendum cui Anusvarum superscripsimus contra Membrarum auctoritatem. — *Apibus* similes dicuntur capilli utpote nigri, copiosi et cirris pleni ita ut apum examini similes in botrydes caput exornent. Notum est mulieres Indicas, quibus βλαιστότης negata, calamistro capillos crispare ut de Veteribus Iunius de coma p. 561. docuit (add. India II. p. 171.); Hebraei hac in re figuram de capris montanis desumunt (Cantic. 4, 1.). — Sequuntur uberum *papillae*, quae imagine insolentiore, Indis autem maxime trita, cum Elephantii globulis frontalibus comparantur ut puella βαδύκολπος depingatur (adde Chaur. vs. 14.). Etenim कुंभ *vasculum* h. l. est गण्डस्थलं et saepissime usurpatur ad globulos Elephantii, पिण्डौ शिरसः in urigine protuberantes, designandos, neque mirum est talia ad mammas, interdum quoque ad nates, transferri, quum forma globorum cavo quodam interstitio (विद्रुः) relicto, omnino conveniat. Accedit quod ex Elephantii fronte succus quidam profluat quo apes inebriari dicuntur, igitur imaginem tenere mihi videtur poeta neque Schol. audiendus qui संभ्रमं per श्रोमं tantummodo explicat et हरीं per कठिनीं *graves*: illud autem de circumstrepentibus apibus usurpatur, hoc simpliciter *rapiens* vertere potes, ita ut *capilli* sicut apes circumvolitent *mammas* ceu Elephantii globulos ad sese inebriandum. — Vocabulum नितंब *coxas*, *lumbos* atque *nates* complectitur, est enim, ut hebr. צרמתי locus ubi cingulum alligatur, cf. *Kalid.* Ritusanh. 1, 6: नितंबदेशाच्च सहेममेखलाः 4, 4.: कांचुकीगुणैः कांचनरत्नचित्रैर् । न भूषयन्ति प्रमदा नितंबान् ॥ ut ओषी अपud eundem 3, 20. Hoc loco autem, addito स्थली ad nates videtur pertinere, quarum crassitudinem laudant poetae asiatici καλλιπυγον puellam describentes, quamvis ineptire interdum videntur ut vel ipse *Kaliddsus* (Sakunt. p. 45.) natium pondere puellam vestigia in arena lulentiora imprimere dicit; cui adde *Motenabb.* (p. 42.): لها كفل يكاد عند القيام يقعدھا *Sermones* denique margaritarum sarta aequare, Arabibus praesertim, nihil est frequentius (vid. *Schult.* et *Umbreit* ad Prov. 1, 25. 4, 15.) Schol. expl. tantum: वचनानि श्रत्यन्तकोमलानि ॥

6. Adspectus sincerus et mobilis incorruptam et pudicam describit virginem, oculos prae pudore dimittentem. परिस्थन्दः propr. *capitis ornatum* significat et rectius cum ऽ scribitur, quam परिस्थन्दः notior enim radix est स्थद् *stillare*, spec. de aromatis et unguentis, alia stirps स्थद् a *Vopadevo* omissa apud Colebr. (Gramm. p. 204.) eodem sane sensu exstat. Ne vero परिस्थन्दः h. l. absolute capias, primum hypotmesis post sextam syllabam vetat aliquomodo, dein Schol., structuram verborum hoc modo indicans: विलासेन उक्तिः तया सरसः मधुरः वाचां वचनानां परिस्थन्दः । Vocabulum विलासः (cf. vs. 2.) hilaritas est quae in gestibus puellae, amicum iam ad se redeuntem exspectantis, sese prodit, श्रिषि क्रोडे, sive ut *Sdhity.* p. 57 exprimit:

यानस्थानासनार्थीनां मुखनेत्रादिकर्मणां ।

विशेषस्तु विलासः स्यादिष्टसंदर्भानादिना ॥

Incessus mollior foeminarum vel cum phoenicopteri motu comparatur, vel etiam cum gracili ramorum vento agitatorum commotione (v. *Wilson*. ad Meghad. p. 83. *Motenabb*. p. 55.).

7. Omnibus sensibus, quibus sextum internum मनः addunt Indi, pergratam esse puellae venustatem. In vocabulo दृष्ट्येषु *inter res videndas* ut C. et Schol., variant Codd. Vulg. इष्ट्येषु A. दृष्ट^० exhibet; प्रेम्पा pro प्रेमप्रसन्नं scripsimus Scholiastae auctoritate, quamvis ferri potest Vulg. पवनं *ventilatio* A. C. et postea स्पर्शेषु A. Schol. erroneae lectiones sunt; sphalmata typographica tacite correximus. De epitheto मृगदृक् vid. ad *Chaur*. 19. — शोष्पल्लव *surculus labiorum*, quo nihil est frequentius, os purpureum indicat, unde cum बिम्ब, *Bryonia grandi*, labia comparantur (*Wils.* ad Meghad. p. 155.) cf. *Kāvyaprak*. p. 167.:

बिम्बीष्ट एव रगस्ते तन्वि पूर्वमदृश्यत ।

अधुना हृदये ऽप्येषु मृगप्रावाप्ति दृश्यते ॥

Horum nectar रसं s. स्रुतं collaudant in suaviolo describendo omnium gentium poetae (cf. *Cantic*. 4, 11. ad *Motenabb*. p. 53.): *Theocrit.* (8, 83.) ἄδ' ὅτι τό σόμα τοι — ἡ μέλι λεί-
χεν, (20, 26.): τὸ σόμα καὶ πακτᾶς γλυκερώτερον. *Sosipater* Epigr. 3.: Εκμαίνει
χρῆλ' με ῥοδόχροα, ποικιλόμυθα, Ψυχροτακῆ, σώματος νεκταρὲς πρόθυρα. *Catul-*
lus 99, 2. *suaviolum dulci dulcius ambrosia*; *Petron.* frag. p. 668. *mellea purpureum depromunt ora ruborem*, et sic porro. विभ्रमः (v. vs. 2.) idem fere quod विलासः ut exemplo docetur *Sāhityad.* p. 59., tum pulchritudinem in genere significat, *Vaijayantiksha* (Kīrāt. 4, 3.): विभ्रमः संप्राये भ्रान्ती शोभायां च ॥ id. *Sisup.* 15, 94.

8. Verba सल्ल, सल्ल ut A. C., चल्ल ut B. sensu conveniunt (चलने), conservavimus lect. vulgarem quam et Scholia tuentur, quae शब्दायमानानि वल्लयानि interpretantur. Cod. B. praeterea pro एवाहृत scribit पराक्षित ex interpretamento; lectionem eiusdem in fine सदृशाक्षिपाते: facile praetulerim. विप्रवस्त *securus* Edit. in विप्रवस्त *perterritus* mutavi, iubentibus membranis omnibus et sententiae nexu, sic vs. 67. अत्रस्त *audax* de tali oculo; cf. *Mālatī* p. 73. et *Ult. Rām.* Char. p. 56. अस्त्रैकहायनकुंगविलोलदृष्टिः । De *armillis* et *compedibus* Veterum vid. *Bartholini* schedion Amstelod. 1676. *Armillae* vel sunt βραχίονα vel ψέλλια sive περὶ τὰς καρπὲς τῶν χειρῶν περικάρπια apud Indos ex margaritis frequenter constantia, cf. *Curt.* 9, 1. de rege Indorum: *lacerti quoque et brachia margaritis ornata erant*; saepius ex ebore facta. *Compedes* apud Hebraeos catenulis erant coniuncta (v. *Gesen.* ad *Ies.* 3, 20.) vel etiam tintinabulis praedita, quales Romae olim gestasse libertinas idem *Bartholinus* pluribus docuit. Harum strepitus h. l. कंकार् appellatur (coll. *Schol. Nalod.* 2, 60.), vocabulo apud *Amarum* omissio et de susurro apum, ut videtur, proprio (cf. *Sring.* 97. *Nalod.* 2, 43.). Similem fere sonitum flamingo ad amorem excitandum emittit, unde *perisphyris* simpliciter हंसक vocatur et frequens inter utrumque sonum comparatio inducitur, cf. *Ritusanh.* 1, 5.: सुनूपुरैः पदे पदे हंसहतानुकारिभिः 4, 4.: नूपुरैः हंसहतं भवद्भिः *Kīrātārj.* 10, 4. *Nalod.* 2, 24. Ex *Indralok.* 5, 12. पादौ किंकिपोकिनी vel tironibus noti, cui adde

Córan. Sur. 24, 31. لا يضربن بأرجلهن ليعلم ما يخفين من زينتهن *ne concutiant pedes suos (mulieres) ut sciatur quid habeant occultioris ornatus.*

9. Pulchrae ἐς πόδα ἐκ κεφαλῆς mulieres omnium animos rapiunt. Participium ῥαπαῦ ut Cod. A. postulat contextus. Papillas crocino et rubro colore tingunt Indicae mulieres, unde गिरि (vid. Chaur. 8.), quibus undulantibus sertum ipsum vacillat. Corolla etenim usque ad strophium mammillare descendunt, vel floribus conserta, qualia वैकुण्ठकानि graece ὑποθυμιάδες vocantur (*Stuckius Antiq. convival. p. 354. Böttiger Sabina I. p. 240.*), vel ex margaritis (cf. vs. 12. *Böttiger l. l. II. p. 154.*).
10. Πολλὰ ψεύδονται αἰδοί qui haud memores vel Deos ipsos amore capi de sexu debili semper loquuntur. Deorum amores saepe a poetis advocantur ad hominum peccata excusanda; vid. *Burmman. ad Anthol. lat. I. p. 4. Jacobs ad Meleagr. 37.: καὺτὸν ἀπ' Οὐλύμπυ Ζῆνα καθεῖλεν Ἔρως.* Eleganter Amard vs. 50.:

हारो जयं हरिपाक्षीपां लुठति स्तनमपउले ।

मुक्तानामप्यवस्येयं के वयं स्पर्शकिंकराः ॥

sertum ipsum circumvolūtur in pectore pulchrarum: quodsi vel margaritis hoc accidit, quid nos valemus Amoris servi? ubi लुठति non est descend ut Apudy (Chezyus) sed fortius circumagitur ob mammarum tremorem, quae verba sententiam (vs. 9.) apprime illustrant. De oculorum cum stellis comparatione v. Chaur. 5.

11. Versus vix eget explicatione. Oculorum iactus telis adsimilantur, γυναικὸς ὄμμα τοῖς ἀκμάζουσιν βέλος, non modo apud Indos (cf. 59.) sed omnes omnino veteres. Maxime facit ad versum nostrum locus *Libanii* ab clariss. *Jacobs* ad *Macedonii* epigr. 11. excitatus: Ἔρως εἰσῆκει παρ' αὐτῇ τὰ τόξα τεινῶν καὶ πικρὸν ἐπαλείφων τοῖς βέλεσι φάρμακον, καὶ ταῖς βολαῖς τῶν ἐκείνης ὀμμάτων ἐμπιστεύων τὴν τόξευσιν. *Meleagro* Amor vocatur (Epig. 91. τοξότης ὄμμασι κεκρυπτόμενος et *Aristaenet.* Ep. 1, 1. ἐπιτοξεύων ταῖς τῶν ὀμμάτων βολαῖς, coll. *Anacr.* 16, 6. De *Arabibus* vid. ad *Moten.* p. 53. *Persis* nil frequentius quam دو چشمش تیر خوردن *cor vulneratum esse duobus oculorum telis et vel apud ipsos Hebraeos imago latere videtur in עֵינַי אֶבֶר* ab עֵינַי derivato vocabulo, collato *Proverb.* 6, 25. loco: neque te meretrix palpebris suis capiat. Ceterum Scholia desiderantur.
12. Nativa puellae venustas animum disturbat, लोभं करोति *seditionem movet*, ut Persae eadem in re eodemque verbo آشفتن sexcenties dicunt. Primum capillorum nitor, dein oculi longiores et ad utramque aurem protracti qui pulchriores habentur, unde अवयावताक्षी constans puellae epitheton (v. 59. et *Lass.* ad *Hitopad.* p. 72.). Hoc de superciliis maximopere valet, arcus instar incurvatis, quae ut *Petron.* (c. 126. p. 603.) loquitur: usque ad malarum scripturam currunt et rursus confinis luminum poene permixta sunt. Dentata natura candidi vocantur, non obfuscati Betelo (*Chaur.* 16.), unde saepe *Jasmini* flori-

bus adsimilantur: *Ghatak*. vs. 2. *Gltagov*. 10, 3, 5. कुन्दाभट्त्तो । *domicilium* अधिवासः com-
mode *ornatum* vertere potes ut *Indralok*. 2, 17.

13. Vocabulum मुग्ध amantium attributum interdum proprie sumitur: *stultus*, saepius tamen *miser*, *misellus* est ut dulces simul amoris dolores exprimat, quemadmodum *σχητλιοι οἱ φιλεοντες* (Theocr. 13, 66.); inest tamen notio creduli et amantis sermone nimium confidentis (cf. *Amarā* 18.), ideo *innocens*, *nativus*, nostrum *naiv* (*Amarā* 17. 30. *Mrichhak*. p. 181.) de parvulo: *praedurum loqueris facie innocens* मुग्धेन मुग्धेन coll. *String*. 30. unde tandem *pulcher* मुग्धः सौम्ये नवे मूढे *Vaijayantikosha* cit. ad *Sisupāl*. 1, 47. *Visvus* ib. 9, 32. मुग्धः सुन्दरमूढयोः ॥ Codd. A. C. धानुष्यता omnino vitiosum. Coniunctio च ferri non potest propter negationem, neque adest in Codd., inserui igitur ne metrum vacillaret particulam इह quam Cod. C. praebet: अपूर्वा इह, neque tamen अपि sensum quam maxime augens omittere ausus sum. Pro वदंसि hand dubie legendum बन्धसि non enim lectiones हविषि A et C. et विध्यसि Cod. D. commodum sensum praebere videntur. Scholia desunt huic versui et ei qui consequitur.

14. Versionem huius sententiae adoptavi *Rosenii* mei (in rad. p. 342.); eleganter, ut solet, *Schlegelius* (in *Bibl. Indica* II. p. 474.) germanice vertit:

*Bei der Lampe, des Heerds Flamme, bei Mond- Sternen- und Sonnenschein,
Fern von des Mädchens Rehaugen liegt die Welt mir in Finsterniss.*

15. Quaeris forsā o puella, cur pulchritudo tua in amorem nos abripiat? te ipsam cupimus. — Interrogatio, sive potius ironia, pendet a vocula नम, unde Schol. तन्न ज्ञायते *hoc nescis?* supplet. Etenim नाम sensu et origine ut germanicum *nämlich* venit, siye ut *Amarikoshi* verbis dicam usurpatur प्राकाशसंभाव्यक्रोधोपगमकुत्सने igitur ironice fere sumendum et per *quaeso*, *certe*, (इति निश्चयेन Sch.) et similia vertendum cf. *Nalod*. 2, 20. *Mālati* p. 17. Edit. Lass. *tu sane* (नाम) *amoris telo percussus*. *Sakuntal*. p. 14.: *si nempe* (नाम) *ordini eremitarum adscribenda* (coll. p. 86.); *Mrichhakat*. p. 67.: *ludus sane hominibus regnum absque throno est*, p. 91.: *lyra utique* (नाम) *margarita est etsi non e mari enata*; p. 106. यथा नाम अहं मूर्खः *si sum, per me licet, stultus*; p. 153.: *prostibulum nempe est ut spina in pedem intrans*, et sic sexcenties apud *Bhartriharam* cf. vs. 73. 81. *Nit*. 17. 44. 47. *Vair*. 11. Tertium sententiae membrum, ubi पंक्तिरेव cum membranis legendum pro पंक्तिरे च Edit., appositum est vocis रोमाञ्जली de qua *Rückertus* scite ad *Nalod*. 2, 24. in *Aniversariis Berolinensibus* egit; designat enim plicas et crines in ventre mulieris sub umbilico conspicuas, quae proprio vocabulo त्रिजालि nuncupatur, alias औपि et पंक्तिः *linea*, quam h. l. ab amore ipso depictam esse fingit poeta.

16. Non dubito quin versus vigesimus, huic simillimus, cum hoc sit coniungendus, id quod in Cod. B. recte factum est: ordinem tamen in primo hocce libro turbare nolui. ग्रह propr. de dracone coelesti usurpatur, pro imagine legitur *Chandica* 12, 15. Eodem fere modo

apud *Aristaenetum* *Lais* vocatur ἐμψυχος τῆς Ἀφροδίτης σικῶν, apposite sed contrario sensu *Mrichhak.* p. 21. नगरेवतवत् pallida sicut urbis *Dea.* Pulcher saepe appellatur ब्रह्मार्ते मूर्तिमान् *Nal.* 1, 15. *Brahmavaiv.* fol. 7. cf. *Chaur.* 23. Scholia non adsunt.

17. Libidinem esse vitandam docet versus, si recte video, quamvis sententia proxime sequens eligendi facultatem constituit inter mulieres et vitam solitariam; cf. vs. 95.
18. Vocabulum मात्सर्य *egoismum*, *invidiam* et *zelum* — (cf. 31. 53.) significat, locus classicus exstat *Sāhityadarp.* p. 74.: परवृद्धिमत्सर्हि मनी हि मानिनी *superborum animus aliis celsitudinem invidet.* Acumen quaesitum est in ambiguitate vocis नितम्ब quae ad *colles* simul transfertur. De particulis उत et किमु vid. *Lassen.* ad *Hitop.* p. 6. Textum in Edit. omnino mutilatum e *Codd.* emendavimus. Ceterum versus citatur *Kāṇḍaprak.* p. 60. ubi pro इदं वदन्तु melius legitur उदाहरन्तु *eligit.*
19. In eadem re pergit. Pro यान्तु कालाः singularem numerum uno consensu praebent Mstt. Ultima linea verba praetextata loquitur, est enim उपस्थली प्रोत्थमा, अर्द्धोत्थमा et sententia concubitum indicat, unde Schol. तासां संगेन यातु कालः । De particulis adversativis coniunctis नो चेत् peracute egit *Lassenius* l. l. p. 37. coll. *Vairag.* 67.
20. Vid. ad vs. 16. Scholia desiderantur ut etiam in versiculum proxime sequentem.
21. Hominum mentes occupant quidem mulieres, neque tamen faciles se praebent. चरू cum praep. सं et आ est *aggredi*, *opus accedere*, h. l. sensum habere videtur sese dare. विडम्ब *simulationem* significat, cf. locum class. *Sakunt.* p. 29. कुक्षस्य स्त्रीणां विडम्बयति *curvi gestum simulat baculus*, h. l. de moechis quae oculis lenociniisque venantur viros.
22. Finita sectione de *mulierum laude* sequitur iam भोगादिलक्षणां de *voluptate et similibus rebus* et prima quidem sententia simulationes depingit atque illecebras quibus amatum captare student mulieres: quaerit puella, voluptate flagrans, amasium, pectusque deundavit, ac si veste lunae radios vellet impedire. Ironice dictum puta: placet enim, ut *Bhāravī* dicit actio non quaesita ad amorem tendens (*Kirāt.* 8, 46.). Schol. नवदुमाणां legit loco वन, Cod. A. वत *cheu!* quod facile praetulerim, ut dolor mulieris ab amato relictæ simul exprimatur, nam talis विरहिणी utique intelligenda est.
23. Perstringit mulieres eas, quae in perfruenda voluptate nimium flagrantentes lentam illam viam non ingrediuntur quam versus 25 indicat, sive ex iocoso Monachorum praecepto:

Post visum risum, post risum venit in usum,

Post usum tactum, post tactum venit in actum,

Post actum factum, post factum poenitet actum.

Cohaeret igitur versiculus cum praecedente; cupit ipsa videri puella et quaerit amatum ut sitim suam expleat, viris autem dulcior est procrastinatio, sive कलह ut Schol. recte interpretatur: *amantium irae*, quas per *utramque pugnam* intendit poeta. Cod. A. दृष्टा legit quod ferri potest.

24. Cingere tempora floribus Indicis mulieribus quam maxime usitatum et hodieque माला-
कारः *σεφανηπλόκοι* inveniuntur puellae quae corollis nectendis quaestum faciunt, ut
apud Romanos olim (v. *Böttig.* Sab. I. p. 224.). Corollae capitis, *σεφανοί* vocantur मालाः
h.l. मालती utpote ex Jasmino constantes. Quodsi flores capillitio inseruntur, appellantur
गर्भकाः, sertum cum cirro medio a capite dependens प्रभङ्गकं nominatur, si collo inseritur
प्रालंब, *σέμματα* denique pectoralia हाराः nuncupantur. Pro *अविलं aqua turbida*, quem-
admodum inepte Edit., legendum erat अन्वितं = युक्तं Schol. — Dicit poeta puellam tanta
venustate incedere, ut mentes rapiat *ψυχοπάτης* et paradus videatur ubi summa volu-
ptas capienda, अत्रापि स्वर्गभोगो भवति Schol.
25. Gradus describuntur quibus uxores a pudore ad summum voluptatis fastigium transire so-
lent. Epitheta omnia redeunt ad कुलस्त्रीरतं praeter unicum क्रीडाप्रगल्भा (Schol. त्यक्तलज्जा)
quod in novam nuptam redit, nisi dicis nominis feminini exitum servari in Adiectivo
neutro. Iam videamus singula quaedam: मान est *fastidium* (*Sprödigkeit*) ut h.l. capien-
dum; interdum convitium amantium (*Amaré* sat. 3. 7. 10.) et zelotypia; *Mallindthus* ad
Kirāt. 9, 36.: स्त्रीपामोष्याकृतः कोपो मानो न्यासंगिनि प्रिये । Vocabulum रहः Schol. एकान्त in
re amatoria mutuam libidinem designat; Scholia in Kirāt. 9, 50. de रतिरहस्य verum profer-
erunt hunc:

मस्ततावपुषि मीलनं दृशोर्
मूर्च्छना च रतिलाभलक्षणां ।
श्रेष्येत्स्वतन्त्रघनं मुहुर्मुहुः
सीक्नोति गलगद्गदकुला ॥

Fortius dein est प्रगल्भा eadem libido sed morsiunculis imprimis sese manifestans, cuius
exemplum protulit *Visoandthus* (Sahity. p. 56.): समाश्रिताः समाश्रेष्युञ्जिताशुञ्जनैरपि दष्टाश्च दंष्ट्रानैः
कान्तं दासीकुर्वन्ति घोषितः । Sequitur denique अङ्गविकर्षणं (sic enim leg.) atque idem signi-
ficat quod *clunes in venere movere* in Priapeis carm. 18. p. 27. ib. Sciopp.

26. Scholiis caret versus, neque sane obscurus est. Codd. A. et C. pro धर्मिलूक formam
धर्मिलूक proponunt; genuina videtur धम्मिलूक sine Repha, sic enim constanter scribitur:
Sahity. p. 60. 108. 224. 360. et apud Amarum; signif. *braided hair, tied round the head, or*
with flowers intermixed and covered with pearls. Solent enim virgines Indicae capillos
in cirros complectere et totum dein corymbium in nodum, *κρόβυλον*, componere; ne
vero talis crinium compago laxius flueret et cincinni capillorum, unguentis conspersi,
vestes macularent et sparsi dissiparentur, acu crinali inhibebatur et apud Veteres v. *Isidor.*
Orig. 19, 31. *Martial.* 14, 24.:

Tenuia ne madidi violent bombycina crines
Figat acus sparsas, sustineatque comas.

In monumentis praeterea conspicitur calantica, veli in modum a dorso dependens una

cum *frontali*, σφευδόνη, pretiosis lapidibus ornato. Noctu vero vitta (बन्धनं) ligabantur crines; corollis non sepositis, quare saepe fingunt poetae cincinnos (भ्रमलकाः) una cum corollis in genas et pectus propendere, vel ob puellae dolorem vel in pugnis amatoriis ut h.l. et *Kirdā*. 9, 47. cf. *Chaur*. 4. 12. 17. 25. *Nalod*. 2, 60. *Altes Indien* II. p. 171. Conveniunt quodammodo verba *Claudiani* (de bello Gildonic. 137.) etsi in alium sensum dicta:

— rescissae vestes et spicea passim

Serta iacent, lacero crinales vertice dentes,

Effractum pendebat ebur.

मील् *nictare, nutare* propr. de floribus semiexpansis usurpari videtur; de oculis languidis ac semiclausis *Chaur*. 25. उत् मील् *oculos aperire*, quando prae languore vel timore clausi erant *Vikram*. p. 6.: उन्मीलय चक्षुरायतं निशावसाने नलिनीव पंकजं *aperi oculum latum ut nocte finita Nelumbium*; contrarium est भयन्मोलिताक्षी *puella deliquium patiens*. — *Sudoris* in re amatoria satis frequens est mentio, vid. ad *Chaur*. vs. 10.

27. Lacrimae in summo libidinis fastigio quando prae gaudio proveniunt, ipsae voluptatem iamiam impetratam quasi extinguunt. Verbum मील् cum स्त्रा coniunctum, quam particulam commentatores per ईषत् plerumque reddunt (*Schol. Nalod*. 3, 14. 4, 18.) idem significat quod in versu anteced. cum उत्. Ceterum a verborum structura paullulum deflectendum esse putavi ut sensus melius emergeret.

28. Viris aequae ac feminis stabilitam esse dicit legem ut senectute iamiam imminente ab amoribus desinant. स्तनपतनं est *mamma paucosa*, μαζὸς ὑπεκλίνθη, σπαδόνισμα μαζῶν, sive ut *Propert.* loquitur (2, 12, 21.) *necdum inclinatae prohibent te ludere mammae*. अवधिः *periodus* in fine compositorum (uberum pendentium statum habens vita) est: hoc vel illud pro termino habens, cf. *Brah. Vaiv. specim. Edit. Stenzl*. II, 67.: *in Vrindarum sylvam proficiscere quae irae sedationem pro termino habet* मानापनयनावधि ॥ *Visvakoshi* definitionem अवधित्ववधाने स्यात् सीमकाले बले ऽपि च । citat *Schol. Kirāt*. 2, 17. — Protulit hanc *Bhart.* sententiam *Mammata Acharya* in *Kāvya prak.* p. 86. nulla lectionis varietate, sed observat auctor: pro कृतं etc. legi कुरंगलोचनानां, verum न कृतं superius अनुचितं respondet, nec temere omitti potest. Verba *Mammatae* adscribam: अत्र कृतं इति कृतं प्रत्युत्पन्नमभंगभाव इति ॥ तथा च यद् अपि च न कुरंगलोचनानां इति पाठे निराकाङ्क्षप्रतीतिः ॥

29. Versus facillimus, cui *Schol.* non adsunt.

30. Sermo puellarum laudatur, quo omnia epitheta redeunt. Metro omnimodo vitioso laborat iste versus; est *Harini* quaternis stichis hunc in modum concinnatum:

○○○|○○-|---|--○|○○-|○-

In membro priori contra *Codd.* auctoritatem प्रेमोद्गाहः scripsi tanquam epitheton separatum, ut syllaba longa emergat; secundo autem sticho medelam afferre non potui, sonat enim:

भयान्ति मधुरा मुग्धप्रायाः प्रकाशितप्रमदाः

ॐ - ॐ | ॐ - | - - - | - ॐ - | ॐ - ॐ | ॐ -

in primo igitur et quinto pede vitia latent; Cod. D. et Schol. singularem भयान्ति inducunt, quo quidem numerus sanus evadit, attamen dubius haereo in singulari capiendo et multo magis si participii localem casum intendi (Schol. रत्तिकृति) putamus. Quae quum ita sint ex coniectura dedimus मधुरभयान्ति *μελιφθρυκτοι* quod eo magis forsitan placeat, quod ubique in versu voces compositae adhibentur. Indelebile vero sphalma adhaeret voci प्रकाशितप्रमदाः secundum Scholiastem प्रकर्षेण मदे ये ते प्रकाशितप्रमदाः ita ut ne mutari quidem possit vocabulum; licet quidem syllabam ante *प्र* corripere (*Colebr.* in *As. Res.* X. p. 399. not.), neque tamen *प्र* ipsum produci potest: videant me acutiores! Tertium membrum suis constat pedibus ast in quarto demum मृगदृशां ॐ - ॐ - ॐ - ॐ - debebat esse ॐ - ॐ - ॐ - ॐ - . In singulis vocabulis nulla est obscuritas, de मुग्ध vid. ad 13.

31. Quoad sensum sententia convenit cum vs. 18. Pro क्रियतां Codd. A. D. et Schol. क्रियते exhibent. Captatam paronomasiam *Schlegelius* in huius distichi versione germanica apte reddidit (*Bibl. Ind.* II. p. 474.)

Wohn' an der Ganga Stromfluthen, Sündentrückenden, quellenden,

Oder an zarter Brust Hügel, Sinnentrückenden, schwellenden.

32. Puellas amoris resistere nec posse nec debere, quando vernum tempus incipit. *Pedem protendere* est firmiter se tenere, perdurare; हृदिमानः autem animi superbiam in amantem significat (vs. 25.), Schol. बह्मकारः — In secundo ad metrum Aryae compositi distichi membro inter चन्दन et सुरभिः vocem तर्ह् eiecimus quae glossa in textum irrupit. *Ventus ille fragrans* auster est ex Malayae h.e. Malabaricis montibus Santalum album fragrantissimum unice proferentibus (*Roxb. flora Ind.* p. 464. *Wils. Theatr.* II. p. 103.) spirans veris exinde nuntius (cf. vs. 34. *Gltagoo.* 1, 6, 1. *Ritusanh.* 2, 17.) *Sāhity. darp.* p. 55.:

स एव सुरभिः कालः स एव मलयानिलः ।

सैवैयमखला किं तु मनोऽन्यदिव दृश्यते ॥

Eodem modo poetae persici sexcenties dulcem et fragrantem Zephyrum (باد نسيم) alloquantur, qui suaveolentiam amicae secum portare fingitur, *Motenabb.* p. 54.: تحمل المسك عن غداير الريح *ventus muscum cinnamomum asportat.* Indi contra felicem praedicant ventum quod Santalos arbores lotosque fragrantissimas osculari ac tangere liceat ei. Facit huc versus *Sāhity. Darp.* p. 336.:

धन्याः खलु वने वाताः कङ्कारस्पर्शप्रीतलाः ।

राममिन्दोर्वश्याम ये स्पृशन्त्यनिवारिताः ॥

33. Zephyri commemoratio ansam praebuit poetae ad anni tempestates paucis describendas versibus. In carminibus prolixioribus tales picturas inserere amant veluti *Bhādravis* qui *Kīrat.* 10, 24. seq. ऋतवर्षानं et quidem inde a versu 31 *veris* descriptionem praebet, cum

Zephyro e terra australi spirante (दक्षिणानिल = मलयमाहृत), cum apibus, quae *Sali* arboris flores osculantur (vs. 34.) aliisque ad vividum depictis imaginibus. De वसन्त enim dicunt, ut paroemia a Mallinātho suppeditata docet: अवसन्तिभुवनः त्रैलोक्यवित्तयो पुष्पमासो वसन्तः । Verni temporis gaudia versus noster canit, neque omissus est पिकः qui notiore nomine कोकिलः audit: Schol. Nalod. 2, 12. cuculus scilicet Indicus melanoleucus, luscinae instar propter cantum iucundum a poetis Indicis celebratus. Facili negotio ex Hafizio loca adspargere possim innumera quae veris adventum eodemmodo Bulbuli (بلبل) cantu annuntiant. — Vocabulum कोटि in primo membro simpliciter per millia reddidi, proprie *decies centena millia* significat. Ceterum Harini metrum hoc versu quoque laesum est in sticho tertio, उद्गता, quam vocem omnes tuentur, Amphimacrum constituit qui Molossus esse debebat. प्रियः Edit. in pluralem correxi sensu et Codicibus A. C. iubentibus.

34. Ver amoenum amoris dolores lenire non posse. Errores scribarum in pluribus vocabulis tacite omittam. कलकल et काकली onomatopoeice avium minuritionem in universum, कलरव palumbarum potius gemitum indicat cf. 97. Scholia सूक्ष्मध्वनिः गंभीरशब्दः aliisque reddere solent. विषायते h. e. विषं भवति verbum denominativum ut plura apud Bhartr. (v. Lass. ad Hitop. p. 22.), poetis epicis minus usitata. Cumulantur in versu *Sāhity*. p. 291. et orationi nescio quam brevem addunt suavitatem:

चन्द्रायते शुक्लचापि हंसो
हंसायते चारुगतेन कान्ता ।
कान्तायते स्पर्शसुखेन वारि
वारीयते स्वच्छतया विहायः ॥

Leges Causalium sequuntur verba talia, technico nomine a grammaticis लिटु appellatae, य enim inserunt et vocalem finalem producant.

35. Quid optandum sit ut verno tempore gaudiis fruamur, docet. — Visargum addidi ex Codd. A. D. vocabulo कलरवः (cf. vs. 5.), स्पेरे enim ad *casam frondeam* मणउपः ut ex C. D. scripsi, pertinet. गोष्ठी confabulatio cum amicis est: गोष्ठीसभायामालापः *Pisvakosh*. cit. Sisupal. 12, 38. श्रितांशु conservavi, Cod. A. et Schol. सितांशु iubent, utrumque rectum, constans lunae epitheton est हिमांशुः तुहिनांशुः सितरश्मिः *frigidis radiis praedita*. Ad totam sententiam cf. Hafizii carmen apud Jones. de poes. Asiat. p. 92., ubi صف نشينان *सफ नशिनान* cum nostro सत्कविभिः apprimè convenit. *Mensis Chaitra* idem est quod वसन्त cf. *Pisous* ad Kirat. 10, 36. et Sisupal. 6, 15. चैत्रे दैत्ये वसन्ते च जीवे कोशे मधुः स्मृतः ।
36. Versus lectionem varietate vexatissimus et quoad sensum obscurissimus, quem certissime non cepere viri docti, sive Panditae fuerint sive Europaei, qui textum Srirāmapurae typis mandarunt et cuius versionem equidem valde dubiam propono. Primum verba singula videamus atque perpendamus, paucis, quae Scholia praebent, adiumentis in subsidium vocatis: मंत्ररी *gemmam florum* et *spicam* significat, dein translate *foeminam pulchram*

ut h. l. videtur sumendum, quamvis Schol. काचनवृक्षस्य मंत्ररी explicat de arboribus. ब्राहु-
तिकलां nullo apud eundem interpretamento gaudet, igitur ad verbum sumsi: *sacrificiū*
partem; hanc *protendit* illa, sive, ut metaphoram teneamus, inspergit tanquam oleum
igni, quo propter suam ab amato separationem consumatur (अनिल in Ed. *ventum* significat,
sphalma typographicum). Sensus igitur membri prioris esset: dolorem ipsa adauget in-
ternum, per exclamationem puta quae iam sequitur et ceteram versus partem occupat. मा
prohibitivum Imperativo caret, cuius rei non desunt exempla, neque enim verbum hēmi-
stichium claudens in Imperativum temere mutandum est, etsi vitio laborat: literam य
omnes tuentur praeter Schol. आलोकतो scribentem, sed quid de terminatione तो quae
praeterea ex तः in fine hemistichii enasci nequit, fiet? Gerundium proposui addito pro-
nomine ते cuius fulcrum ex distinctionis signo facile oriri potuit. Reliqua facilia sunt
si modo graves, qui Edit. Sr. defoedant, errores corrigas: Subiectum unicum est vox
ultima, tribus apposis epithetis, primum नवपाटलापरिमलाः ut recte Cod. D. et Schol.;
separatim posita vocabula, ut in Edit., nullum sensum praebent nec structurae accommo-
dari possunt. पाटलः mascul. generis *oryzum* significat, पाटला autem *flos Bignoniae sua-
veolentis* cuius fragrantia venti dicuntur saturati. In Codice A परिमला scribitur sine
Visargo et postea पाटलश्चर्या quae leviores sunt hallucinationes; prius locum habere possit
परिमल scribendo, ita ut duo epitheta in unum coalescant. Iam quaeritur quo modo
capiendum sit compositum lineam hanc tertiam claudens? पटश्चर्या *vestem tritam* significat,
unde derivatum पाटश्चर्या pro Adiectivo habeo: *vestimenta detrita habens* ut sensus sit: *ven-
tum odores ubique ex sinu lacero dispergere*, vel etiam: *ob longum iter trito quasi pallio
incedere*, quae tamen interpretationes a प्राग्भार् पendent quod non minus divinandum est:
प्राक् de tempore fere est *ante*, sed de loco dictum comparet in प्राग्वाङ्मः *προπυλαίων* et in
ipsa vocabuli notione: *ad Orientem versus*, प्राग्भार् igitur potest esse: *qui onus prae se
fert*, vel: *orientis onere sive odoribus onustus*. Prius praefendum videtur, ita ut totam
compositum sit: *per onus quod ante se ferunt, tunica lacera incedentes, venti*. In ultimo
vs. membro नतानवकृताः Edit. nihilum erat; corrigi iubet eadem hanc vocem in वितनवकृताः
quod peius est; Cod. A. unice verum praebet वितानतानवकृताः h. e. वितानता + अनवकृताः
expansionem haud curantes venti. Iam Scholia addam quae exstant ieiuna: अन्त्यत् किं वसन्ते
भवति काचनवृक्षस्य मंत्ररी पाण्डस्य स्त्री तस्या विरह एव अनलः अग्निः तस्मिन् ब्राहुतिकलां आतन्वती
विस्तरयन्ती एवं भूता मंत्ररी पिकांगनाभिः सोत्कपठं आलोकतो ऽपि अथ च श्रीक्षपउग्रैलानिला मलयमा-
हताः प्राग्भार्पाटलश्चर्या वान्ति कथं भूताः । नवा आसी पाटला च तस्याः परिमला येषु ते पुनः क्रान्ति
क्रामानां (sic) posteriora verba iam ad versum sequentem pertinent विमधी वसन्ते कस्य उत्कपठा
न भवेत् ॥ Vides ex his vix extricari posse quae singula verba reddant clariora. Subsista-
mus igitur in sensu generali: uxorem quandam amatum absentem expectare eique zephyri
exemplum proponere, ut solent poetae Indici ex rerum natura exhortationes capientes,

ne amantes fidem violent, cuius rei exempla sat multa leguntur in carmine *Ghatak*. ex illius saltem Scholiastae interpretatione. Unum restat tangendum vocab. श्रीसपुत्र propr. *pars, regio sacra*, quo nomine Malayae regio gaudet etiam Gitagov. 1,9,2. — Textu et interpretatione iam impressis melior eademque faciliior prioris hemistichii nobis parata est explicatio, quam consequere, si पान्यस्त्री tanquam compositionis membrum cum reliquis iungis, deinde pro माकुन्देषु legis माकुन्देषु et denique आलोक्य ते cum Sriramp. conflas in आलोक्यते, quibus factis hanc fere habebis interpretationem: „In viatoris uxoris separationis ignem sacrificii partem effundit Manjaris, quae a Kokilorum femellis in Mango arboribus cum desiderio iam adspicitur.” Consentit ut nunc video Scholiasta, qui breviter quidem et non ab omnibus partibus sed recte versum explicat, dummodo falsam आलोक्यतो पि scripturam in आलोक्यतापि mutaris. Totus autem versus nihil aliud continet quam pulcrum et solemnem veris advenientis imaginem. Arborea efflorescentes excitant augentque amorem et in absentes maritos feminarum desiderium, augent item Zephyri iam e montibus advenientes suaviter spirantes.

37. Secundum Aryae hemistichium duobus syllabis redundat, neque tamen aliam medelam afferre potui: विमथी simpliciori मथी Edit. substitui ex scholiis modo allatis et vocabula कस्य न ex iisdem et Cod. C. inserui; मूर्च्छित metro iubente correxi ex Cod. A. सहकार arbor *Mangifera* est; Schol. bene: सहकारस्य कुसुमानां केसरणि तेषां भरः (भारः perperam), igitur cave ne केसर pro *Mesoa ferrea* aliisque floribus capias, h. l. *filamentum, florum pollinem* significat.
38. Sequitur aestivum sive calidum tempus ग्रीष्मः quod मधुनिदाघकालं appellat *Kirāt*. Arj. 10,36. Enumerat Bhartriharis voluptates per hanc tempestatem capiendas. धारागृह् cuius ad verbum interpretatio esset *stillarum domus*, in Amar. desideratur, Careys in lex. bengal. explicat a *watercourse* ita ut de *rivulis*, et *catadupis* in universum dici queat, intelliguntur vero h. l. ut in Raghuv. 16,49. machinae aquariae seu siphones quibus tempore aestivo aquam rosaceam ac santalinam eiulantur Indi; sic यंत्रधारागृह् *Kalidas*. in Meghad. 63. et जलयंत्र Ritusanh. 1,2. usurpat. In versione *balneum* expressimus. कौमुदी *puros lunae radios* significat, quibus valde delectantur Indi; nomen lunae कौमुदः a कुमुदं *nymphaea* descendit, quae noctu floret (v. ad *Niti* 65.). Noctes per lunam serenam amoeniores fieri, saepe exprimunt, cf. *Sāhity*. p. 350.:

त्वया सा शोभते तन्वी तथा त्वमपि शोभते ।
रजन्या शोभते चन्द्रश्चन्द्रेणापि निशीथिनी ॥

Et apud *Halhedum* (præfat. ad *Leges Ind.*) Anapaesti:

शशिना च निशा निशया च शशी
शशिना निशया च विभाति नभः ।

पयसा क्रमलेन कमलेन पयः

पयसा कमलेन विभाति सर्ः ॥

Quod in sticho tertio exstat vocabulum सुमनस् flores omnes complectitur, speciatim de iasmino grandifloro venit, flores autem iam nominavit et Schol. लताः explicat, quare de *casa frondea* intelligendum. In Cod. D. मुद्दे legitur, quod eodem redit, frequentius tamen मद् *ebrietas* in talibus locum habet descriptionibus.

39. Varie aberrant Codd. Msti et impressa Edit., primum igitur textum castigemus vulgarem: व्यातन - कासरी - सुचिः operarum errores sunt, सिन्धु *fumen* ferri potest, exstat tamen in omnibus, quos inspexi Codd. सीधु Schol. मयं (vid. ad Chaur. 9.). Pluralem porro किर्याः ex C. D. et Schol. induxi et निदाघात् तूर्णं tandem cum Cod. C. praetuli, quia Ablativi vestigia supersunt in lectionibus निदाघास्तूर्णं Cod. A. et निदाघा तूर्णं Cod. D. Ad res memoratas quod attinet, distinguendum est inter *flabella*, *φινίδα*, inter *muscaria* चामराणि (de quibus vid. ad *Vaiv.* 67.) et inter *umbellas* अतापत्राणि (Sring. 95.) quae omnia postea ad Romanos ex Oriente advehebantur. *Flabellum* ad refrigerandam per aetatem faciem vel ex Borasso flabellifero apud Indos constabat, vel ex tenuibus tabellis (coll. *Ovid.* Am. 3, 2, 37.) vel etiam ex pavonis plumis, quale *pavonium* Romani vocabant cf. Propert. 2, 18, 59.

Et modo pavonis caudae flabella superbae.

Prasini coloris interdum fuisse docet Martialis (3, 8.):

Et aestuanti tenue ventilat frigus,

Supina prasino concubina flabello.

Florum pollinem in deliciis habent Indi et in re quidem amatoria saepe fingunt tale pulviusculum in amasii oculum cecidisse, quod iuvenis oris spiritu amovere conatur (cf. *Amarásat.* 70. *Kirát.* 8, 19. *Nalod.* 2, 33. rell. *Sakunt.* p. 63.). Neque minus frequens est lacus lotis pleni commemoratio. Vocabulum सौधोत्संगः Schol. explicat रतसदनस्य उपरिभागः videtur itaque consessum amicorum eruditorum significare ut supra vs. 35.

40. Sententia eiusdem tenoris, antecedentem amplificans: quodsi hae voluptates hominem capere possint in amorem pronum, non facile capiant eum qui res in sensus cadentes devitat. Pessima sphalmata quae Edit. Sr. defoedant ex Codd. auctoritate, qua sane opus vix fuit, correximus. धाम vocabuli significationes enumerat *Hemachandrus* cit. ad *Kirátárj.* 1, 29. धाम रश्मी गृहे स्थाने जन्मप्रभावयोः ॥
41. Scholia quum desint dubitari potest utrum versiculus ad sectionem proxime antecedentem an vero ad partem sequentem pertineat, in codicibus enim una serie scribuntur versus et inscriptio nova vocabulum स्पष्टः demum sequitur. Retuli tamen ut in Edit. Sr. factum, ad *tempus pluviosum*, cuius mentionem sententia iniicit. Ceterum exhibui distichon, erroribus maxime conspicuis sublati, quale exstabat, de metro quod est liberius, iucunda

tamen Anapaestorum et dactylorum varietate compositum, plane desperans; ad Aryae species aperte pertinet, sonat enim per mâtas divisum, hoc modo:

ॐ ॐ | ॐ ॐ || ॐ ॐ || ॐ ॐ || ॐ ॐ || ॐ ॐ || ॐ ॐ || ॐ ॐ ||

In structura autem proxime accedit ad versum 37. — Iam videamus de singulis: वषा Edit. Sr. exhibet, Cod. A. वष, Cod. C. et D. वेषो horum auctoritatem sumus secuti, quum Vulgatae lectio metro repugnet, sed omnibus lectionibus meliorem coniecturam puto proponere वषा, cui si faves ऋषी वषा puella viro obsequens, flexibilis est. ऋतिः quod ex Codd. C. D. praetulimus, idem significat ac ऋती scil. *massa odorifera*, pistilli ut hodie vocantur, ex moscho imprimis confecti; possis etiam duo enunciata in unum conflare praesertim si पष्य rectum habeas: *e floribus enata admodum (वृत्ति) pura fragrantia*. पष्य in A. quoque exstat, reliqui पुष्य proferunt, quod melius, ut alia quam in antecedenti vocabulo fragrantia, designetur. प्रावृत्त tempus est quo pluvia instat; in localem casum convertere vocem in animo erat, potest tamen item iure subiectum esse si post res enumeratas aposiopesin statuas.

42. Nomen कन्दली et कन्दल, quo terra excandescere dicitur versu sequente, significat Antiloparum quidem speciem, sed pluribus etiam plantis tribuitur (Sabdârnnavus Sisupâl. 6, 30. द्रोपापर्णी त्रिभुवनकन्दलीभूमिकन्दली) ut *Musae sapientum et arundini Bambu* quod h. l. intelligimus, utpote prima pluvia cadente celeriter excrescens; eodem modo *Kâlidds. Ritus. 2, 5. समाचिता प्रोहितकन्दलीदलैः*. Fortasse ad aridas tamen et solis calore exustas potius pertinet descriptio quia nondum cecidisse putanda est pluvia, unde etiam *pavones* inducuntur, quos pluviae adventu gaudere omnia Indorum carmina docent (cf. *Nal. 21, 6. Ghatakarp. 2. Bopp. ad Arjun. p. 90. Wilson. ad Meghad. p. 29.* ubi versum nostrum ex Edit. Srir. adduxit). Harum vox pluviam praesagiens propria est केका sonum exprimens; एव in Edit. cum Codd. एव legendum et cum seq. coniungendum; कुटज arboribus in genere convenit, कदम्ब denique arbor pulcherrima est, *Nauclea Cadamba*, de qua vid. *Jones. oper. V. p. 90.*
43. Similes imagines in *Ghatakarpâro* praesertim leguntur, tempus enim ante pluviam peregrinantibus maxime idoneum est, sedatus tunc nimius solis calor neque per imbres ut postea deviae sunt semitae (v. *Wils. ad Meghad. p. 71.*), quare uxores ad se invitare solent absentes maritos, exemplis ex rerum natura captis. Dicit autem poeta: quomodo iam viator, ab uxore vel amata alienus, acquiescere possit quum omnia ad amorem tendant, quum vel ipsae nubes sese coniungere gestiant, et pavones, qui in nubes itidem flagrare dicuntur, prae amore saltent? उपरिघनं Schol. निविडं *clamans* explicat, sensum potius indicans quam vocis originem, est nubes superior quae amicam nubem adit, tonitru inelamans. तिर्यच् de avibus oblique volantibus potissimum usurpatur.
44. Quodsi pluvia instante omnia ad sensus loquuntur et amoris indicia praebent, quomodo

puella amicum expectans non commoveatur. वल्ली i. q. लता *liana* cui fulgur adsimilatur nubem veluti amplectens (cf. *Mrichhak.* p. 163.). केतकि *Pandanus odoratissimus*, cuius flores Amoris vocantur tela. — प्रेयत् Schol. प्रकर्षेण उच्यते explicat, praepositionem vim augere indicans (cf. vs. 47.). Verbum स्फूर्त् de *tonitru* proprie venit et vocali producta semper fere scribitur Colebrooke Gram. p. 234., vid. ad Vair. 1. De vocabulo कलरवः pauca monuimus vs. 35., कल quod praecedit *leniorem gemitum* denotat, utrumque clamorem harum avium exprimit quo invicem sese lacessunt ludentes: केकीना मयूराणां क्रीडासु कलरवः Schol. Epitheton foeminarum पल्लवदृक् *longis palpebris praeditam* significat; idem est in *Sāhityad.* p. 116. *Sakunt.* p. 65. et *Mālatī* p. 16. पल्लवास्ती ubi Lassenius vocabulum tetigit.

45. Viatorem domum redeuntem fulguribus quasi moneri ac certiore fieri de moerore uxoris; nam quemadmodum fulgur prosilit et evanescit, sic illa gaudium ac tristitiam concipit, iam amicum rediturum sperans, iam vero spem abiiciens. Fulgur amantem incitare eiusque desiderium movere, Arabes quoque fingunt, praesertim ubi fulgur emicat in ea, in qua amasius commoratur regione, cf. *Motenabb.* Cod. Goth. p. 14.: ما لاح برق او ترنم طائر لا اثنتيت ولي فواد شيق *non emicuit fulgur neque genuit pulumba quin recesserim animo afflicto*. Primum hemistichium *casu locali* absolute positum est ita tamen ut temporis notio ac loci, quo quid agitur, simul insit, यस्मिन् एवं भूते - पतति part., scil. सति et sic porro. असूचीसंसारे, sic enim corrigenda Edit. Sr., Schol. न सूच्यते संसारे यस्मिन् igitur vertere quoque possis in *mundo ignobili* (cf. vs. 19.), सूच्न् enim est *narrare, praedicare*. त्वमसि et तीरनिचये in Vulg. hallucinationes sunt, quae sententiam prorsus obliterarunt. प्रीतलदध्वनिप्रासे *sonante telo ex alta nube* ad pulchram illam imaginem pertinet qua *Iris* putatur *Indri arcus, fulmen* et *imbres* vero ipsius *telum* (प्रास, अस्त्र), quemadmodum Zeus dicitur *Ἰρίν ἐξ ὑψανόθεν τανύειν — τέρας ἐμμεναι ἢ πολέμοιο* *Ἡ καὶ Χειμῶνος δυσθαπέος* (Il. 17, 547. coll. 4, 27.). Hinc corrigendus, ut *Lassenius* et *Benary* in epistolis ad me missis bene viderunt, versus corruptus *Ghatakarp.* (3) quem sicco pede, ut solet, praeteriit novus illius carminis Editor:

सेन्द्रायुधञ्च जलदो अधसन्निभान् ।

Nubes, Indri telis instructa, infra iaculans, elephantis iram adduxit. Sic et Scholiastes voluit अथः असन् जलं सवन् est autem अथर् adverbium ad instar अन्तर. Sed haec obiter. Quid proprie sit सौदामिनी *Nilakanthus* docet ad *Nalūm* 1, 12. scil. *fulgur* ex pluviosi temporis nube (सुदामन्) procedens, quod fortius et maioris solet esse splendoris (अत्यन्तं शीतमानं). ग्रानं denique mutavi in मृन् *marcescere* ex Codd. A. D et utriusque scholiis.

46. Sententia satis plana neque in textu quicquam mutandum, nisi unicum अयतदृशं cui *Instrumentalem* substituimus (विस्तीर्णनेत्रया स्त्रिया Schol.) ex Codd. A. C. quorum *Anusvarum* दृष्टं non curamus quia Genitivus locum habere plane nequit. Cod. D. रत्यन्त praebet pro वा° ex scriptura bengalico obortum.

47. Sequitur tempus शरदृ *auctumnale* scilicet, sed post imbres amoenissimum, quod *Bhartrih.* uno tantum versu absolvit, maiori laude efferunt *Bhāravis* (Kirāt. 10, 24.) et *Kālidāsus* (*Ritus*. III.) ob frigores maturescentes, novos flores expansos et coelum noctu serenissimum, ut etiam in *Sāhit.* legitur (p. 294.): विमलाः कुमुदानीव तारकाः प्ररदामये । Sententia, obscuritate quadam laborans, monere videtur ne aquam frigidam statim post gaudia nocturna bibat amator sed oscula potius decerpat ex ore uxoris, potum denegantis. Quodsi verum perspeximus, Scholiastes enim in explicandis vocabulis, neque omnibus quidem, acquiescit; *lumen lunae* ad amicae faciem referendum. Ceterum separari potest सरभस्तुरात् si locativum statuas, a vocabulo sequente, neque tamen, ut in Edit. factum epitheton ad सलिलं pertinens. तर्जितं vox nihili est, legendum erat वर्जितं Schol. निवेदितं । — कर्करासः denique Ablativus est solito in तः exitu, पञ्चम्यास्तसिल् ut Grammatici loquuntur.
48. *Hleims* हेमन्तः quam pluribus describit *Kirāt. 10, 28.*, varia praebet commoda domestica, omnia potissimum lactis genera quae bonis maxime exoptatis annumerantur et Indorum, ut satis constat, una cum oryzo cibum constituunt cf. vs. 65. — दधि *lac inspissatum*, *acidum* significat, दुग्ध *lac simpliciter*, सर्पिः autem *butyrum*, alias घृतं, हविः utpote sacrificiis inserviens, nuncupatum. Falluntur autem egregie viri docti qui totum Orientem praeceunte *Kinderlingio* in butyri historia, butyrum ignorare contendunt; hoc fortasse ne de Hebraeis quidem affirmari potest, quorum חמץ *compressione* saltem (חמץ) fiebat (*Proverb.* 30, 33.), apud Indos vero nihil frequentius quam imagines a circumrotatione, qua lac in butyrum cogitur, desumptae (v. modo *Niti* 27.); commemoratur vasculum (मन्थनी) ad tympani formam comparatum, memoratur rudicula (मन्थदण्डकः) laudatur oxygala (दण्डाहतं) etc. — संतिष्ठा planta est rubri coloris, *Rubia Manjith*, unde मांसिष्ठ ali- quid ex hac confectum, tinctum, *rubrum*, itaque vestis significare videtur splendorem vid. *Uttarāramacharitr.* p. 82. वासञ्च मांसिष्ठिकं *the madder tinted garb*, ubi alia explicat vestimenta militaria, hoc tamen intactum relinquit *Wilso.* Accedit dein corporis unctio, cum uxore concubitus et os betro impletum, de quo vid. ad *Chaur.* 9. Circa variantes lectiones non diu morandum: in primi membri fine भृतः legunt Membrae omnes pro vulgato धृताः. Vocabulum गृहाभ्यन्तरे quod idem significat quod हर्म्यपृष्ठे विविक्षे vs. 47. sive अन्तःपुरे uxoris nimirum *domicilium*, in गृहाभ्यन्तरे falso mutant Cod. A et C.
49. Tempestatem ultimam tangit शिशिरं ver antecedentem, frigidam quidem ventis frequente- que rore, ceteroquin autem amoenam et a *Bhāravi* (Kirāt. 10, 30.) स्प्रेकखन्धुं vocatam. — Lusus non prorsus illepidus proponitur: venti eandem agendi rationem sequi dicuntur ac saltatores ob nequitias famosi, dum virgines insectantur ad voluptatem capiendam, cuius imaginis flamina quasi deprehenduntur *Amarāsat.* 40. collat. *Kirāt.* 8, 28. *Vikramor.* p. 23. Vocabulum चलकवत् praegnans dici potest, inest enim cirros huc illuc fluctuare प्रव- ला वायवः मुखे केशानि इतः ततो नयन्ति Schol. Verbum शीतकृ *labiis tremere* sibilante pa-

latali scripsi, quamvis dentali in proximo versu Cod. A., Nalod. 2, 62. et saepius exstat; librarii in talibus vocabulis etymologiam vix sequuntur. उक्तेषु sensu negativo capiendum esse vix dubium est, lectionem adoptavi unice veram quam et omnes tuentur Codd. In Edit. exstare videtur वक्तव्यक^o vox enim crasa est in eo quo utor exemplari. Prorsus corruptum erat संसयन्तोऽनुकानि sed haec leviora sunt.

50. In eadem re pergit poeta totum fere concubitus actum describens. मुकुलयन् a मुकुल *gemma floris* descendit, Schol. वाष्पादयन् *tegens*, significat igitur: oculos saepenumero cum floribus comparatos, ita comprimere adversus ventum pulveremque ut gemmae quasi videantur florum. Labia cur tremebunda supra dicantur, ex hoc versu apparet, sunt enim vulnerata ventis ut inter oscula morsiuiculis laesa dicuntur. Ceterum suffixum कृन् paullo ante usurpavit, h.l. plenius कृत. Verbum denique कान्नायते denominativum est (cf. 34.) *tanquam amatorem se gerere* कान्त एव भवति । Hucusque anni tempestates una cum voluptatibus in iis percipiendis descripsit poeta, iam vero pergit in iis indicandis quae vel peragenda vel relinquenda sint, sive potius in utramque partem considerat amorem, quem si condemnare velint sapientes, continuo pietatis viam esse eligendam. Nova inscriptio nusquam comparet, Scholiastes autem versus sequentes introducit his verbis: इति कामिनां विषयिनां मनोरथः तथा प्रीतिभावः कथं तेषां कर्तव्यानि सात्वा त्यक्तव्यानि च इति कर्षणात् उक्तानि । कथुना पक्षद्वयनिर्णयः ॥

51. Verba satis sunt perspicua, praeter unicum महिमा *magnitudo, superbia*, quod *inclinationem*, tota sententia suadente, vertimus. Superciliosorum hominum fastum perstringit, qui amores spernere quidem profitentur sed nihilosecius mulieres sectantur (cf. vs. 62.). Textus vulg. in primis verbis omnino corruptus et metro contrarius deprehenditur; correctiones nostrae Mstorum auctoritate nituntur. Voculam यद्वा Schol. diserte dissolvit: यद् यस्यात् कर्षणात् वा pertinet enim ad sermonem sanctorum et rationem addit cur amores sint vitandi. Inseruimus versioni *adversus mulieres*, Schol. तस्याः स्त्रियाः ut sententia clarior fieret.

52. Idem thema variatur iuxta normam Anacreontis (36): *τί με τὸς νόμους διδάσκεις; μᾶλλον δίδασκει παίζειν*, scil. poeta discrimen statuit inter vitam austeram, quam philosophis Vedāntinae scholae adscriptis relinquit et inter amoris oblectamenta qualia poetae praeicipiunt. Illustrat igitur sententia versum quodammodo antecedentem, et quod ibi तन् *veritas*, h.l. est वेदान्त de quo ad Windischmannum (Sancara) instar omnium laudare sufficit. Particip. अनुचर per ἐν διὰ θεῶν ad duo enuntiata pertinet si verbum substantiv. suppleas. — सन्तु ex vs. 51. in hunc deano irrepsit in Edit. Sr. legimus त्राप ex Codd. A. C et Schol. — Epitheton denique carminum विदग्ध proprie *adustum* sonat, deia, plene ut persicum پیخته *expertum, consorium, sapiens*; usurpatur vox विदग्ध de indole hominis

κατεξ. bona, quae menti infixae et quasi inusta est, uti Arabes طبع sigillo imprimere adhibent, cf. ceterum Niti vs. 3. 15. rell.

53. Sententia cum vs. 18. convenit: amores esse colendos vel pietatem adeundam. In primo iuventutis epitheto सुन्दरं proponunt Cod. C. et Schol. अभिनवा नूतनाश्च अपूर्वा मदस्य लीलाः ताभिः सुन्दरं ita quidem in duobus vocabulis similibus grata apparet paronomasia, quam in fine versus captavit poeta; acquievimus tamen in लालसं ceterorum Codd., quod, cum antecedentibus coniunctum, titubantem, ut nobis videtur, puellae molliem, iisdem literis quaesitam, depingit. लालसं desiderans h.l. idem quod विलासिनं iocans, sive ut eadem radice latina expressimus, lasciviens.
54. Queritur de γλυκοπίκρῳ in amore poeta, neque ulla explicatione eget sententia. Lectionem B. सर्वेषुपि सत्यं glossam esse, nemo non sentit.
55. Lemma praeponitur novum दुर्विरक्तप्रशंसा cuius sensus, ex sententiis quae sequuntur satis apparet: difficile esse amori resistere. विरक्त proprie alienus, haud curans est ac repudiatus. Sphalmata in Ed. Sr. vel sine Codicum ope facile erant tollenda; nulla ceteroquin varietas apparet, nisi quod B. चटुल nitidus loco चपल proponit. कृतिनां agentium potiore sensu capiendum erat pro religiosis hominibus; lampas distinctionis sive sapientiae ut in Hebraeicis נֶר הַחַיִּים sexcenties metaphorice dicta est; verbum तद् ideo electum quod lucere simul et percutere (vs. 82.) significat, percutitur igitur sive exstinguitur fax आचलैः admotis nictibus; delevimus enim Anusvaram, nisi forte अचल ab अच् मavis derivare. चक्षुषा habent Codd. Anusvaro negligenter omisso, recte vero Srir. चक्षुषा, sed in metro haereo; positionem enim facit क्व igitur Amphimacer exstat loco Dactyli in mensura certis suis pedibus definita. Scholia desunt, neque aliam vocem habeo substituendam.
56. Argumentum cum vs. 51. convenit: perstringit morum doctores quorum facundiae illudit amor, nec tamen ipsi mulieres relinquunt न तु त्यागं कुर्वन्ति supplet Schol. Membranae omnes conspirant in legendo संगत्यागं igitur संका Edit. Sr. sive संका ut in fine corrigi iubet, auditus errorem puto. मुखर् ironice dictum, Schol. बहुवक्तुः ॥ Zonam lapidibus pretiosis, h.l. rubinis exornant mulieres, clavam praesertim ac nodum, ग्रंथि. —
57. Ultima huius versus verba in Edit. sonant: स्वर्गस्यापि फलं तथा सत्सः quibus conspirant Codices, nisi quod अप्सरसः recte legunt; attamen contra metrum Aryām peccant अपि फलं, quae vocabula sine dubio delenda, a glossatore textui intrusa. Ceterum virgines coelestes Indri coeli fructus appellari, cuius notum est ex Indralok. 4, 13.
58. Sententia apud omnes mire conspirat; scholia vero desiderantur. दलन quam vocem Careyus (in Lex. Bengalico) praebeat, est contritio, huic igitur adstruximus भुवि ut sit: in terra conculcare. Simile quid Mrichh. p. 39. legitur: feras vi capi, Amorem autem corde.
59. Distichon in re Orientalium erotica pulcherrimum e Bhartrihare sibi sumere Hitopadesae Editiones Sriramapurensis et Londinensis, omittunt autem Codd. quos Lassenius

- inspexit fabularum (v. Commentar. ad Hit. p. 72.). Dicit poeta: virum tamdiu virtuti adhaerere quamdiu puellarum non viderit lascivos oculorum nutus, sive कटाक्षान्, nam hoc sibi volunt अवपापयता: quia simul, ut supra observavimus, oculi longiores laudi sunt. Telis adsimilantur oculorum iactus; ideoque in imagine pergens poeta verbum कृष् usurpat quod cum चा *arcum intendere* significat; laculis praeterea addit epitheton नीलपद्माया: *nigra cilia habentia*, scilicet *tanquam pennas*. Quae quum ita se habeant, non possunt tela quin fortissimi cuiuscunque constantiam defatigent, proprie *furentur*, मुष् verbum est quod sensu translato: oculos mentesque furandi, interdum usurpatur: *Nalus* 5, 7. *Mrichh.* p. 76.; persice روجن نل; *Ilias* 1, 132. κλέπειν νόον; hebraice *Genes.* 31, 20. *2 Sam.* 15, 6. — Coniunctionem च in primo membro Cod. A. delet, quia forte variantem lectionem मुष् pro नः quam Edd. Hit. exhibent, ante oculos habebat librarius.
60. Sensum exprimit tritum illud *Eurip.* (Iphig. Taur. 1032.) δεινὰ αἱ γυναῖκες εὐρίσκειν τέχνας, nam संस्पः non solum *initium* est sed de mulierum quoque *lascivia* et *iocis* dicitur, Schol. चादृ quod eodem sensu venit *Nalod.* 2, 55. Correctiones in Sloco necessariae Codicum fide nituntur. कातरः *confusus* h. l. est *impotens* असमर्थः ut Schol.
61. Convenit sententia cum vs. 55. — Scholia desunt. — स्वतः पावकः *ignis ex semet ipso natus* ponitur pro Amore, alias मनसितः *mente natus* nominatur; *quinque membra* ad sensus pertinere quilibet ipse videt.
62. Φεύγειν δὲ τὸν Ἐρῶτα, κενὸς πόνος, etenim vel is qui sapientissimus et sui compos videtur, perfectam vix attingit virtutem quia mulieres amorem semper iniiciunt. Quod vs. 59. भूचापः आकृष्टः hoc loco est भूलता आकुंचिका qui quidem arcus hominem percutit, peccare facit, ideoque ad infernum ducit, ad portas Yamapuri, Schol. निर्यस्य नगस्य द्वारं उच्चारयन्ती ॥ Pro भावनं Edit. Codd. omnes recte भाजनं *vasculum* habent, पात्रं Schol. quod in *Chaur.* aliquoties metaphorice legitur. De Adiectivo विरल vid. *Lassen* ad *Hitop.* p. 28. Ceterum superiorem devotionis ac religiositatis gradum indicat: *se ipsum noscens*, quam antecedens: *librorum sacrorum peritus*, ex qua scientia *humilitas* demum oboritur quae ad γυνῶνι σταυτόν tandem ducit; saepius igitur scientia sui आत्मबोधः inculcatur (cf. *Wilson* ad *Meghad.* p. 113.) praesertim per Vedantinos.
63. Versus iste, exemplo superiora illustrans fortissimo, denuo, sed scholiis paullulum mutatis, legitur in libro tertio versus finem, p. 107. Edit., cuius rei exemplum vs. 98. quoque habes: neque tamen editores textum, si modo sententiam iterare voluerant, conformem reddidere, ut certe in tertia huius versus parte corruptissima debuerant. Sringáro distichon Codd. omnes praeter B. adscribunt et hic locum sane necessarium obtinet. पूर्वक्रिन्ः scribendum cum Mstis omnibus, varie tamen aberrant apographa in epithetò canis ultimo. Variantes loci vexatissimi lectiones primum in unum conspectum redigamus: legitur enim

in *Edit. Vairdg.* पिबर्नृकपालार्पितगलः

Schol. ibid. पिबर्नृकपालसन्धितगलः

Cod. B. Vair. पृथुतरपिठार्पितगलः

Edit. Sring. पिबर्ककपालार्पितगलः

Schol. ibid. पीठर्कपालार्पितगलः

Cod. A. मृन्मयकपालार्पितगलः

Cod. C. पिठर्कपोलार्पितगलः

Vocabulum पिबर् = स्थूल in lexicis vix obivium, पीबर् autem contra metrum peccat; नृकपाल *cranium hominis* putida lectio est et omnino videtur reiicienda, ut et आर्दित *vexatus*, pro quo अन्वित = युक्त stare posset, dummodo sensum praeberet idoneum. Lectio *Cod. B.* falsissima पिठर् tamen praeberet, quod, quum *Schol. A. et D.* per मृन्मयपत्रं, cuius prior pars vel in textum irrepsit, explicaverint, non dubito quin vera sit vox, quae in contemptum quasi suffixum कः adsumpserit (cf. अयं *iste*, मापावक *homuncio* rell.). Tum etiam कपोल cum *D.* scribendum, *Schol.* कपठः Quibus omnibus rite perpensis, lectionem metro et sensui adaptavimus, vix enim decernendum est in talibus lectionibus quatenus a prima manu sit. Videant acuti doctique critici, quo successu textum restituerim; quae nisi probant, meliora expeto. Ultima sententiae verba *Schol.* hoc modo illustratः अतो मदनः इत्तं अपि च आदौ शरीरावस्थया मृतप्रायः तं हन्ति मारयन्ति । hanc ob causam Amor *daemon devorans* vocatur *Nalod. 2, 7.* et *saevus Amor* apud veteres (*Tibull. 3, 4, 65. Ovid. Rem. Am. 529.*), quippe qui omnes cogat ad vexillum suum.

64. Supplicia addit, quibus ab Amore puniuntur ipsius dicto non audientes. *Schol.* rem bene illustratः राज्ञो मुद्रया सर्वं कार्यं भवति अतो मदनस्य स्त्रीमुद्रया भवति । यो उल्लङ्घनं करोति तस्य राज्ञा दण्डकरो भवति मारयति च अतो मदनः rell. Desumpta etenim imago est a regis edicto, *فرمان* मुद्रा proprie *sigillum*, cuius formam feminini generis insolentiorum ideo forsitan inducit poeta ut eum जननी *genitrix* conveniat: hoc melius sane sensu passivo sumendum: *ab Amore profectum* ut *Gltagov. 10, 2, 5.* मन्मथनिर्देश *Cupidinis decretum* dicitur, quia ab Amore ipso proponitur lex mulieres esse colendas. Deia viros morosos et austeros eorumque varia castigationis genera, ex vita Indorum ascetica satis nota lepide tangit poeta et tanquam poenas depingit a rege illo inflictas. Sunt autem potissima devotionis genera ut nadi et capite tonso incedant sive comam implicatam gerant sive ut inter *quatuor ignes, solem quintum superne habentes* consideant (*Manu 6, 23.* ग्रीष्मे पंचतपास्तु स्यात्) de quo vetere praecepto पंचचर्षणिः *homines devoti in Vedor. spec. p. 16.* Rosen. lucem fortasse accipit. *Cranium* hominis denique manu gerunt qui hominem, imprimis Brāhmanem occiderunt (*Manu 11, 72. 73. 89.*), victum in hocce cranio sibi colligentes; facile tamen inducor ut credam *cranium* h. l. pro vase quovis ascetico poni, *Schol.* पात्रे करे धृत्वा भिक्षाटनं कारिताः Tale proprie कमण्डलु et कुण्डली vocatur, quocum illud *μόνδου* convenit

Athenaeum 2, 55. Fructum, quem talī poenitentia sibi comparare student, frustra illos quaerere dicit poeta quia ante oculos haud positum est et incertum; Schol. definit: स्वर्गाधिकानि वपत्यकाणि ॥

65. Sapientissimum quemque amore tangi (cf. 62.) quin vel ipsos Deos (vs. 10.). — *Visdomitrus* ex Ramaide satis innotuit, cuius episodum clariss. *Boppius* germanice vertit in *Coniugationis systemate*. *Pardaro* nomine, utrum Rāmas ille an alius huius nominis intelligatur, non habeo quod dicam; ob rigidam certe devotionem clarus fuit, unde quartus religiosorum ordo पारार्य vocatur. Quodsi igitur illi viri foeminis reniti non potuere et तपोभंगि experti sunt, quanto minus mortales laute viventes! Lectiones variae haud magni sunt momenti, in A exstat ये चाक्षुषत्राग्रना pro वात^o, *vento vesci* tamen in hac re saepius dicitur; idem Codex transponit कृतसंयुतं दधिपयो quod ferri potest; सागरे ut Edit. in nullo exstat apographo. *Vindhys* montium iugum est inter Indiam Gangeticam, शार्यवर्त et दक्षिणापथ, apud Ptolem. Οὐνδίων ὄρος, et nomen accepisse fertur quod solis cursum obstruat तैन्ध incolis saltem urbis celeberrimae Ujjayinis (v. *Wilson*, ad Meghadūt. p. 24.). Hunc montem mare transnare paroemiam sapit. Unum restat oris muliebris attributum सुललितं paucis tangendum: descendit enim a stirpe लल् quod de titubantium potissimum amantium sermone, ubi lingua torpet, ut *Catullus* loquitur, usurpatur, plane ut *λαλῶ* de *dulci loquela*. Dein transfertur ad habitum mulierum et gestum languidum, sive ut *Sāhityadarp.* p. 59. definit सुकुमारतयांगनां विन्यासो ललितं भवेत् quod exemplo illustrat; unde fit ut inter puellarum illecebras nominetur, vid. ad vs. 2.

66. Novum, tribus distichis absolutum sequitur capitulum, cuius inscriptio परित्यागप्रस्ता pro quo in fine sectionis स्त्रीणां परित्यागविधिः legitur, suadent etenim sententiae omnes ut mulieres deserant homines cordati quod tamen ob ipsarum venustatem res sit ardua. Sensum versus 66, cuius structura paullo intricatior, bene indicat Schol. यदि स्त्रियो न वासन् तदा क्षुडिमन्तः सेवां न कुर्युः स्त्रीनिमित्तं रात्रसेवां कुर्वन्ति तेन व्यासंगेन मनः चंचलं भवति ॥ *Lusum* संसारः संसारः *mundus exsucus, ieiunus* iam habuimus vs. 19. et aliquoties recurret adiuncto hoc epitheto, cf. quoque *Mālat.* p. 85. *Utturādm.* p. 22.; eodem modo Persae دنیای دنیا coniungere amant. Varians lectio A. भवने ni sola staret, magis fortasse placeret, tunc दारसेवा plane nostrum *Hofdiens* esset. Ut nunc est, totum epitheton ad मानसं redit ut omnes iubent Msti, sola Edit. Sr. ad homines retulit lectione व्यस्तर्थाः — Vocabuli प्रेङ्गत् origini इत् नalla alia additur significatio quam गतौ unde प्रेङ्गा *lectica*, प्रेङ्गित *concussus* rell. Schol. tamen प्रेङ्गत्वात्नः explicat et ad zonae compedumque tintinabula certissime referendum est.

67. In antecedentibus poeta dixerat homines vel arduum quidque adire mulierum causa, ut scilicet familiam alant, iam pergit: devotionem ab hominibus fieri ob poenitentiam post vitam cum mulieribus peractam flagitiosam et rem acu tetigit qui de devotis

cuiuscunque aevi fere omnibus similia sentit. De sensu scholiastam audiamus: मनो मलिनं स्त्रीभिरेवक्रियते अतः स्त्रीणां प्रभाव एव उत्पन्ना न स्युः तदा मनो अपि मलिनं नैव भवेत् । तदा मनस्वी जनो हिमवतः स्थाने गत्वा शिरःप्रणाममेव किमर्थं मलिनं करिष्यति rell. Pro primo versus vocabulo scholia in Cod. B. सिंहैः inducunt *leonibus habitata spelunca*, quae quidem lectio speciem veritatis prae se fert, nec tamen admittenda est. *Arbor in humero tauri Sivi crescens* vel potest esse *montana*, quia Sivas montium Deus est, vel etiam arbor sacra iuxta templum Siviticum et taurum नन्दी, ipsi sacrum, Schol. nil nisi nomen tauri proprium addit. Molestiam vero creat vocabulum: गंगाधीतशिलातले ubi Schol. divisit गंगाधीतानि शिलतलानि primum igitur putavimus corrigendum esse गंगाधी शिलतले तले in *Gangae aqua*, in *frigida superficie Himdlayi*; Gangeticam enim aquam in lustrationibus et peccatis luendis efficacissimam putari constat. Attamen unius Schol. auctoritate mutare noluimus sed in vulg. acquievimus, आधीत igitur nomen est: *concussio* et totum adiectivum ad रचने referendum: *locus ubi rupium superficies per Gangem percutitur* cf. *Vairag.* 25. Quod vs. 8. hinnuleis addebatur adiectivum वित्रस्त *perterritus*, hoc loco contrarium est अत्रस्त, nil tamen mutandum, quum firmum ac audacem *mulierum* oculum simul depingat.

68. In eodem argumento addit: in vita nostra terrestri foeminas obstacula saluti opponere. De संसारं quod vocabulum in talibus Indorum sentiis magnam vim habet, in libro *Vairagy.* videamus vs. 82. *Oculi mulierum ebrui* vocantur ut apud *Catullum* (45, 11.) *ebrios oculos suaviata*, quam imaginem bene illustrat *Quintilianus* (11, 3.); sunt enim: *lascivi et mobiles aut natantes et quadam voluptate suffusi oculi*, quales Graeci ὄγρηδες appellant, v. *Fischer* ad *Anacreont.* 27, 21. et *Burmannum* ad *Petron.* c. 126. vs. 12. Eodem sensu apud Indos मग्न et उन्मग्न *insanus* venit et similiter ἐκμαίπειν s. amorem incendere dicitur Iuno apud *Eurip.* *Eccles.* 959. — Slocus Bhartriharis epicus arte quadam compositus, exitu anapaestico gaudet et ad metrum lyricum tendit. Caesura in primo hemistichio neglecta est ~~et~~ membra utriusque strophii negligentiora nisum tantummodo faciunt ad partem sloci finalem, grata praeterea alliteratione concinnatam.

69. Non urgendum lemma यौवनप्रशंसा *iuventutis laus*, tribus, quae sequuntur, distichis additum, neque enim in laudanda tantummodo iuventute versatur poeta et प्रशंसा in genere *descriptio* tantum valet. Primum docet: iuventute, utpote fragili, esse fruendum, ut ad puellam alius poeta: माने मा कुरु तन्वक्त्रिं ज्ञात्वा यौवनमस्थिरं » *Sāhit.* p. 244. Noster regem alloquitur divitiarum cupidum, monetque ut potius amoribus sese tradat, antequam se-nectus ceu hostis adveniat cf. *Vairag.* 39. — को वार्यो अर्थः unice verum omnes exhibent membranae; झालोकिनीनां e Cod. B. sumpsimus, D. male झालोकिनीनां - नयनेन्द्रीवरं quod D. praebet et C. in margine tentavit, minus exquisitum videtur quam कुसुद ~~nate~~ rubrum quidem *Nymphaeam* significans, ut इन्द्रीवरं *coeruleam*, at in hisce imaginibus, ad nauseam usque repetitis, poetae vix genera distinguunt, praesertim quando ridentem et expansum

- vultum indicant. Distinctius sane रत्नपंकजलोचन de irato venit, ut *Brahmavaiv.* fol. 36. 46. rell. Pro लुप्तते unus Cod. D. लङ्घ्यते proponit. — *Mare cupiditatis* frequens apud Indos metaphora ut alias κακῶν θάλασσα *Ghatakarp.* 12. *Rāmāy.* II, 46, 84. 60, 3. rell. Totam denique vitam cum Oceano comparant et qui vitam transigunt ut apud Graecos διαπλέειν τὸν βίον dicuntur (cf. *Palladae* Epigr. 104. in *Anthol. graec.*). Epitheto iuventutis सानुराग (Schol. सतिप्रिय) suavitatis aliquid inest, cf. جان شیرين in Persicis, φίλον ἥτορ *Ilias* 15, 251. et contrario sensu תורה שבעה *vita pretiosa, Proverb.* 6, 26.
70. Vituperat iuventutem tanquam omnium malorum genitricem. Codices mire conspirant. *Centum inferna* pro innumeris dicuntur, sunt enim quinquaginta fere tormentorum loca, quae fusius enumerantur *Brahmavaiv.* fol. 71. seq. — *Stellarum dominus, sideridux*, frequens lunae nomen est, sic fortasse in *Hammasae* p. 43. *mater stellarem* contra Schol. dubitantem, qui وقيل في أم النجوم أنها الشمس addit. *Intellectus luna* metaphora iam ex nomine dramatis allegorici प्रबोधचन्द्रोदय innotuit. Ceterum omnia ad nomina in ultimo membro conspicua redeunt adiectiva, nos autem perspicuitatis causa quodvis enunciatum distinximus in versione, ut in versu seq. aliisque.
71. Iuventutem denuo collaudat poeta sed eam solam quae cum pulchritudine coniuncta ad amorem impellit iuvenem. बहुतरुकीडा sola Edit. Sr. praebet, Codd. C. D. प्रचुर tunc autem metri in gratiam कीडापातं legendum, sed licentiam illam qua syllaba ante क corripiatur caute statuas, legimus igitur cum Cod. A. प्रचुरत्तकीडा° « Imaginem de arbore bene illustrat Schol. यथा जलपापी वृक्षाः शोभन्ते तथा यौवनेन शृङ्गाराः शोभन्ते । Idem चतुरता per लक्षणाणि reddit. Avis चकोर cui ob mobilitatem oculi adsimilantur, *perdix rufa* est, cf. *Gitagov.* 1, 4, 7. *Mrichhak.* p. 1. ibiq. Wilson in versione; *Raghuvans.* 6, 59. 7, 22. *Brah. Faiv.* spec. 1, 10. *faciem tuam nectore plenam exhaurio perdicis oculis* h. e. cupidis सुधापूर्णाननं तव चक्षुःशकोराभ्यां पिवामि » Simili modo वक्रलोचन legitur *Brahmavaiv.* fol. 7. Verbum कलवति Schol. diserte explicat करोति, reliqua faciliora sunt.
72. Nova et usque ad versum 91 tendens incipit sectio, in qua mulieres onerantur convitio, cuius rei exempla sat multa exstant apud omnes Veteres. Dicunt enim: πῦρ καὶ θάλασσα καὶ γυνὴ κακὰ τρία, putant ὡς ἐκ αἰνότερον καὶ κύντερον ἄλλο γυναικός, vel etiam δῆλον ὡς γυνὴ κακὸν μέγα (*Eurip. Hippol.* 627.) quam nominare sufficiat ut vituperium exprimat, ut *Carcinos* apud *Athen.* 13, 8.:

ὦ Ζεῦ τί χρεὶ γυναικας ἐξειπεῖν κακόν;

Ἀρκὺν ἂν εἶη, καὶ γυναικὶ εἴπης μόνον.

Similes loci apud *Hesiodum* Erg. 375. *Theognid.* 600. et *Simonidem* integro carmine. Sententia caput aperiens eos deridet qui meretriculam, cuius pravam norunt indolem sectantur eamque omnibus quibus virgines alloqui fas est, exornant epithetis. Versus est facillimus et id solum observandum, Vocativos foeminini generis कान्ते et reliquos per

synaloephen voculo इति agglutinari, quod insolentius est pro कान्त इति — *posmes* quidem hanc licentiam evitare et vertere: *mea amica* ut *Chaurap.* 27. vel *qualis amical* sed Schol. vocativum ubique expressit.

73. इयिता *dilecta* magis ad sensum reddimus *misericordem*. *Ignem* per amorem accensum *stope* queruntur poetae, cf. *Mrichhak.* p. 17. *Uttararam.* p. 57. त्वलयति तनूपमदीहः करोति न त्वयसात् । *Mālat.* p. 147. *Asclepiad.* Epigr. 24. τήκομαι ὡς κηρὸς παρὺ πυρὶ κάλλος ὀρῶν. *Ovid.* Rem. Amor. 731. Sed res est satis trita. Vocabulum दृष्टा ex coniectura in दृष्टा mutavimus ut aliis participiis consona feret oratio. Schol. desiderantur in slocis hisce omnibus.

74. Sensus est: ὅδ' ὁ μελιχρὸς Ἔρως ἀεὶ γλυκὺς. De vocabulo मोघर, quidquid in sensu cadit significante, fusius egit *Lass.* ad *Hit.* p. 108.

75. Pro एका मुक्ता *unam relinquens* h. e. *praeter* rectius cum *Cod. A.* scribendum pato एका मुक्ता ut plane cum *versu*, quem ex *Athenaeo* supra produximus conveniat sententia, etsi noster addit: puellam in amore *lianæ mellitæ* similem esse.

76. Varia enumerat, concinnitati orationis minime studiosus poeta ut demonstret mulierem omnium vitiorum esse compagine. Variantes lectiones minoris sunt momenti: A. et C. पट्टपि male legunt, in secundo autem hemistichio iidem cum Schol. विष्व et recte quidem.

77. Sententia nulla explicatione egens cum vs. 72. quodammodo convenit, contra poetam prolata, qui mulierem semper exornant magnisonantibus attributis. Negatio ना pro न haud insolens est; errores scribarum leviores indicare non attinet.

78. Dicere videtur *Bhartrih.* amoribus capi non posse sapientem sed iuvenem tantum incautum; मूढ ut ॠड apud Hebraeos usurpatur. In huius corde efflorescunt mulierum venustates h. e. invite quasi pellicitur gratiosis ac delenificis puellae illecebris, sicut apis susurrat quando Nymphaea calicem aperit venustum, de qua imagine ad mulieris faciem translata vid. ad *Chaur.* vs. 34. Sed affirmare non ausim me mentem poetae bene cepisse, neque enim adsunt Scholia. In *Cod. A.* तत्रैव loco ना एव legitur, रामो autem omnes *Mst.* praebent, *ruborem* h. l. proprie designat. षडङ्घ्रिः *apis* est, idem quod alias षट्पट् *Manus* 7, 129.

79. Idem sensus ut vs. 74. 75. sed pleniore expressus imagine et ad iuventutem proxime pertinens. Variant Codices in scribendo पुतिहरं quod unice verum C. praebet; in A. est हारदुहार° non omnino malum, in Edit. हारप°, in D. हारपु utrumque ex पु enatum. Pro षाकृतिवरं solas B. वरं quod ferri potest, immo fortasse habet quo se commendat. पाकफल apud *Amarum* est *Caronda*, *Karandas*, *Carissa*, indeque पाकहुम arborem sumpsi cui in versione *Colocynthidem* substitui, sed iam vereor ne rectius *Srir.* तावत् पाकम् scribat.

80. Foeminam cum flumine comparat poeta (ut *Kalidās.* in *Vikramorv.* p. 92. *Chaur.* 44.), mo-

netque ne quis tali amne confidat, quippe qui in Oceanum peccatorum abducat hominem incautum. Convenit fere in his *Bhartr.* cum *Nicarcho* (Epigr. 3. Anthol. III. p. 59.) ubi iuvenes hortatur ut meretriculas, cum navibus comparatas, devitent, ne naufragium faciant; coll. *Horat.* (Od. 1, 5, 6.) *aspera nigris aequora ventis emirabitur insolens* etc. Inversam de fluminibus sub specie mulierum incedentibus imaginem *Kātidās.* in *Rāṣaṇh.* 3, 3. et *Raghuv.* 16, 63. depingit. De singulis iam videamus picturae, ad Indorum sentiendi rationem conceptae partibus; primum *crines* et *plicas* in puellae ventre (de quibus v. vs. 15.), quas *conniwere* h. e. undulare dicit, fluvii undas facit; propr. *underum habitaculum*, निलय Schol. स्थानं ita ut tota descriptio unum ad कान्ता pertinens epitheton praebeat, quod de reliquis quoque monendum. Attributum sequens ad verbum sonat: *annitentium* h. e. *natantium anatum geminis praedita est per uberum par.* चक्रवाक *anas Caesarca* avis aquatica rubicunda est (the ruddy goose) quam fingunt cuiusdam Munis voto noctu a coniuge separatam querelas fundere et dehinc exemplum est amoris coniugalis (cf. *Meghad.* vs. 82. ib. *Wilson. Kirdārj.* 8, 56. 9, 4. 14. etc.). Sequitur dein *os Nymphaeae simile*, corrigendum enim ex apographis omnibus वक्राभ्युक्तं pro काराभ्युक्तं Edit. cuius sensum non assequor. Hoc modo dicit *puellam* esse कारधरा नदी इयं अभितः कूराशया propr. *nisum faciens flumen*, quod de cursu rapido et translate de Veneris collectatione intelligo, et hanc quidem undequaque, समन्ततः periculosam. Ultima verba in Edit. sonant जना दूरात्परं स्वयत्तां adoptavimus lectionem *Codd. A. C. D.* et Schol. qui unicum quidem जनाः ante oculos habuit, neque tamen Vocativus omnino necessarius.

81. Inconstantiam mulierum queritur, qua fidem non conservant, cf. *Niti* 2. — Scholia considerantur hic et in sententiam sequentem.
82. Similes sententiae iam aderant vs. 74. 79. योषितां *Codd. A. C.* in विषतो *ex veneno* mutant quod sensum mutat et metro *Vaitaliyo* maxime contrarium; *venenum* praeteres sequitur. Cf. similitimum *Plauti* (*Trucul.* 1, 2, 75.) *in melle sunt linguae sitae, corda felle sunt lita*; *Cistell.* 1, 1, 71.: *Amor et mella et felle est foecundissimus.* *Proverb.* 5, 3. 4. *Mel destillant labia meretricis at postea amara fit ipsa ut absinthium.* *Mālati et Madh.* p. 81. *Ass.* adspectus tela melle et veneno tincta et rell.
83. Sensem exprimit illud graecum: *ὁς πέφικεν ἀσπίδος κακὴ γυνή* sed sanari posse aspidum morsus docet, nullam vero medicinam paratam contra mulierum dolos; suadet igitur ut sibi caveat iuvenis ab obliquis illis oculorum nutibus tanquam sagittis flammantibus et a iocosis puellarum blandimentis ad modum cristae expansis ut viros alliciant. Textum, in Edit. misere mutilatum e *Codd.* emendavi. Ablativi redeunt ad योषिस्तर्पात्, compositum, ac si dicas: *Weiberschlange.* कपा unde in universum serpentes dicuntur कफिनः proprie *colubris Nagae* Lin. cristam designat, quam expandit irascens, quod, nisi notum esset, *Kātidās* docet, *Sakunt.* p. 144.: विप्रकृतः पन्नगः कपां कुरुते ॥ De serpentum incan-

tatoribus multa collegit *Bochartus Hieroz.* III. p. 384. qui neque *Arabonis* omisit locum de Indis, sed in eo fallitur *Nearchus*, quod praeter ἐπωδὺς nullo eos usos dicit remedio καὶ εἶναι σχισδόν τι ταύτην μόνην ἱατρικὴν, semper enim plantae officinales, औषध proprie annuae (ab औषधः = कलपाकान्तः *Amar.*) simul commemorantur. मंत्र est formula e Vedis desumpta (मन्त्रादिगुरुक्तिः *Vaijayanat* a *Mallināth.* a *Kirāt.* 4, 32.) quam murmurant मंत्रिणः illi sive ἐπωδοί. Adiectivum इतर ut hoc addam, in compositione vel antepositum vel suffixi iustar additum contrarium sensum infert, h. l. *diversus ab illo serpens* id est *verus*, sic प्रसेतर in versu 10. Supplem. est प्रसाद इतरः a sapiente *diversus* sive मूर्खः « वामेतरं नयनं oculus dexter *Sakuntal.* p. 97. *Mālat.* p. 135.

84. Aliud simile proponitur de Amore rete tendente per mulieres quo homines tanquam pisces capiat, cf. *Plaut. Trucul.* 1, 1, 21.: *interim ille hamum vorat*; et *Ovid. A. A.* 3, 425.:

Casus ubique valet: semper tibi pendeat hamus;

Quo minime credis gurgite piscis erit.

85. Amor praedo in pulchro puellae corpore insidias struit hominum menti. Simili fere metaphora amor in *Anoari Soheily* inducitur ut dux exercitus, omnes vexillum suum sequi iubens:

لشکر کشید عشق و دله ترک جان رفت
صبر گریز پای هر اندر جهان گرفت

Amor exercitum ducit et cor meum de vita desperat, patientia aufugit et in mundum abiit.

In *Cod. A.* पाव्यः Nominativus exstat *tanquam viator*; Vocativus rem auget. Schol. desunt.

86. Gloriatur poeta se amore puellarum non captum, quod malum magis immedicabile fuisset quam δῆγμα ἀσπίδος (cf. 83.). Primo vocabulo praepositionem *वि* addidi ex *Codd. A.* C. D., धन्याः autem, quod in Edit. secundum inchoatur hemistichium, mutavi in दृष्टे: ut Schol. habent, A. दृष्टः C. दृष्टः D. दृष्टे, in quibus omnibus lectionem illam cognoscas; supplendum autem est: a vero serpente (इतराहिदृष्टे: Schol.): putant enim Indi colubres oculorum tantum intuitu posse vulnerare. Hanc ob rem दृष्टः *videndus* per vocabulum expressimus *effascinare*, quia βασκάειν a φάσει κτείνειν derivant Grammatici.

87. Sensuum oblectamenta hominem a virtutis via abducunt. Correctiones, quas subire versum iussi, omnes Codicum nituntur auctoritate: अयं pro अपि legunt A. C. et Schol. भाव्यमापणो loco Instrument. ut ad sensus pertineat, praebent A. C. D. et Schol., हि ante membrum quartum inserunt iidem.

88. „Amoris dementia (fortius ἐπιληψία) tactus nullo modo potest sanari”, satis apertus huius versus sensus est.

89. Sententia per se quidem clara structuram praebet paullo intricatiorem si Scholiastam audias, qui omnia parum distincte Plur. पण्यस्त्रीषु adstruit addito solito illo कथं भूतासु; nos vero simplicem versus constructionem secuti sumus, ut sensus emergat: meretrices omnino

omnes esse fugiendas, quare et Schol. एवं वादिषः et sic porro addit. Codices in lectione concordant omnes; in unico D. per hallucinationem scriptum est पुण्यस्त्रीषु. *Lepra* in primo hemistichio memorata est *lepra alba*, λευκή, eodem nomine apud Indos श्वेतं et श्वित्रं nominata. Difficilius paullo ultimum epitheton est, कल्पवृक्षा — frequentius कल्पवृक्ष (proprie mundi, creationis arbor) *Vikram*. p. 118.: हेमः प्रोह इव जगत्कल्पवृक्षः ut mundi arbor radice aurea (cf. *Meghadūt*. vs. 68.) — arbor abundantiae in mythis cum Hebraeorum עץ חיים convenit fere et cum *vacca abundantiae* ideo coniungitur (*Niti* 38.) quod omnia bona suppeditat. Mohammedem in Corano exinde arborem paradisiacam sumsisse Schlegelii est coniectura (*Reflexions sur l'étude des langues Asiat.* p. 13.), sed nomen quod addit *Tuba* a serioribus ex *Sur*. 13, 28. desumptum, non ad arborem illam pertinet quia طوبى لهم simpliciter est: felicitas erit illis. Nomen habet سِدْرَةُ الْمُنْتَهَى *Sur*. 53, 14. cuius folia sunt ut aures elephantis et fructus sicut hydriae. Huic opposita arbor زقوم *Sur*. 37, 60. cuius fructus ut capita Daemonum: Neque tamen ulla adest causa idonea tales de arboribus fictiones ex India repetendi. Poetae saepe arborem illam respiciunt, et ita quidem ut pro mundo interdum universo inveniatur, cf. *Mrichh.* p. 38. ubi Charudattus vocatur: egenorum *Kalpavrikshus* virtutum suarum fructibus inclinatus दीनानां कल्पवृक्षः स्वगुणफलमतः in *Brahm. Faiv. Pur.* p. 13.: benedictio melior quam *Kalpavr.* कल्पवृक्षपरं वरं et ib. p. 95. o Munis in mundo optime! कल्पवृक्षमुनिश्रेष्ठ igitur discriminationis mundus metaphorice mentem significat, huius autem tela sunt cogitationis obstacula, quae mentem maxime angunt, plane ut *Niti* 46. loquitur Bhartrih.

90. E sacris petita imago: meretrix sacrificii quasi flamma est quam pulchritudine sua fomentare studet ut invenes iniiciant iuventutes (cuius vocabuli abstracti pluralis est insolentior) opesque. Scholia non adsunt.
91. Meretricum genus, a vilissimis hominibus frequentatum, paterfamilias ne adeat monet. Accuratori singulorum in altero hemistichio vocabulorum definitione vix opus est, nisi primi fortasse et sexti: चार Schol. हेर quod utrumque deest in *Amarakosho*, pro *exploratore* sumsi (*Man*. 9, 256.) qui, etsi magnae utilitatis, pro homine nequam habebatur; चिटः mimus est, is, qui in dramatis scurrae personam induit, ac nequam herum comitans sy-cophanta et parasitus; alias, ut *Mālat.* p. 135. कन्याचिटः, etiam pro mundulo delenifico venit (*Mädchenjäger*). Schol. recte भाषटः explicat coll. *Fairag.* 57. Fabularum exactores, saltatores, mimi et id genus alii contemptui habebantur, praesertim ob vitam libidinosam; hanc ob causam prostibuli os vasculum nominat in quod salivam expuunt illi. Convenit fere *Proverb.* 22, 14. 23, 27. עמיקה פי ובהו fovea profunda est os meretricis.
92. Ultima sequitur huius libri sectio विरक्तप्रशंसा sive ut post versum 98 sonat subscriptio सुवि-रक्तः; omnino falsa est in Edit. Sr. सुचरित्रप्रशंसा « Agunt enim sententiae quae sequuntur

de firmo mulieres relinquendi consilio ita ut illi दुर्विचार्यो vs. 55. quodammodo oppositae sint, quamvis iam in antecedentibus eadem et similia saepius repetita invenias et tituli ab alia manu ad libitum sint adscripti. — Primum felices illos praedicat qui pulchritudine mulierum se commoveri non patientur. Scribarum sphalmata vix notari deent, pro तरल in Cod. B. et apud Schol. कपल legitur. उपरिलसत् propr. *superna amplectens* Schol. शोभायमान, idem विकृति एति per शोभं न एति explicat.

93. Se iuvenilibus lasis iam defatigatum vitam dicit elegisse asceticam quare puellam monet ne oleum operamque perdere velit amplius. In lectione क्षीयो pro सान्तो omnia conspirant, quotquot inspexi apographa. — बाल्य propr. *pueritia* est, in mulieribus usque ad annum sextum tendens (Schol. Nalod. 1, 5.) in viris बालः usque ad annum decimum sextum, sed latius tunc sumitur ut *puer* apud Romanos. *Iuventus* यौवनं virorum intra annos 16-70, mulierum intra 16-30 complectitur, postea incipit *senectus* वृद्धत्वं. De virgine immaculata usurpatur कन्या - गौरी - नग्निका et कुमारी sed haec strictim.

94. Eandem sententiam proponit, verbis venatoriis ad res amatorias relatis; cf. *Jacobs* ad Anth. Graec. I. Epigr. 91. — शवर् ad tribum illam Barbarorum pertinet quae piscatum simul et venatum exercebat, alio nomine किराट venit (Nalod. 3, 37.), Schol. कैवर्त ut vs. 84. Ceterum शर्व Srir. lectio, si pharetram intelligis, potest ferri. — Anusvarus delendus in दल; चोरं habent C. D. alii चौरं utrumque rectum; ज्वालाः autem legimus contra Codd. auctoritatem, Visargum, ut fit, negligentium.

95. Sententia ad eam, quam vs. 17. proposuit proxime accedit: omnia amoris oblectamenta sine virtute esse vana et citissime dispergi veluti extricatas margaritas nulla linea insertas. Virtus autem sive bona opera quae intelligantur facile apparet, sunt गृहकर्मणि praesertim vs. 1. commemorata, officia videlicet erga lares ceterosque Deos omnes sacrificiis praestanda, ita ut sensus simplex emergat: extra connubium et cum legitima uxore voluptatem, nullam decere aliam. Vocabulis सद् Edit. et सप्र Cod. D. corruptis substituiimus सप्त *domus*, *कटे*, *praestantior* ex Mstis A. B. C. et Schol. *Umbracula candida* divitem et hominem delicatulum designat unde epitheton श्रेतातपत्रः de regibus et sanctis frequenter legitur in *Brahmavaiv.* collat. *Raghuvans.* 9, 15. Tales umbraculas, Indica arundine fulcitas Romanis mulieribus servi umbelliferi praegestabant; vid. *Böttiger* Sabina II. p. 191. et *Paciandium* de umbellae gestatione. — Imaginem de margaritarum filo non intellexisse autumo Editores Sr. जुटत् तत् तु किं scribes; neque forsā scribae omnes perspexerunt, in A. exstat जुयन्तु in C. जुतन्तु Schol. bene explicat: अनास्य कलहेन या क्रीडा तस्याः जुटन्तुं गच्छति मुक्तामालं इव शोघं भ्रष्टं एकैकं संतुर्दिशसु प्रयाति separari igitur nullo modo possunt vocabula. Verbum जुट् in hac re proprium videtur, cf. similem locum pulcherrimum *Uttaram Rāmachar.* p. 13.

96. Hominem devotum parum curare docet mulierum pulchritudinem; talis hominis menti at-

que animo amicitia, Dei puta, comparata est, quam ob rem foeminarum amore non eget amplius. Structuram totius distichi in versione, quantum fieri potuit, retinimus, de योम et यमिन् h. e. इन्द्रियनिग्रहकर्तृ in libro tertio videamus. Primum hemistichium Cod. B. claudit hoc modo: कृतिमस्तस्य सुकुले; posterius tamen vocabulum denuo correxit scriba in किमिने: calami errore pro किमु ति: — Nomen *lunae* विषु omnes exhibent, Schol. विक्राशितैः *παραφράδων* कलस्य denique sibilante palatale scripsimus ut erat in apographis, quamvis dentali quoque scribatur ut Edit. Sr. corrigi iubet: *hydriam fictilem* significat vocabulum, dein ad mammas translatum. Ceterum quinque sensuum oblectamenta indicari quilibet ipse videt.

97. Amoris potentiam sacra devotione devictam ridet poeta. Scholia desiderantur, textum igitur Codicum opè sensui maxime idoneo adaptavimus. Verbum कर्हय *parvi aestumare, vilipendere* (cf. Sâhity. p. 243: कर्हय म मो वृण) propr. est *malam rem habere* कष्टं प्राप्तुं ut Schol. Niti 75. explicat; intransitive h. l. usurpatur et sensui convenit *fatigare*, quem expressimus. In Cod. B. रे कर्हय exstat, quod facile praetulerim ut singulum enuntiatum a quoque membro absolvatur, neque tamen in textum recepi unius apographi lectionem nisi rationes accederent satis idoneae. कर्हय के. In eodem Cod. omnino falsum est; de vocabulo कर्हय vid. vs. 8: *aptum strepitus* vel ad *nerum* pertinet arcus, qui aptum serie confectus fingitur vel ad apes, Amoris tela ex floribus constantia, circumstrepentes. In Edit. Sr. porro legitur कोमले कलस्य — भास्ते sed longe exquisitius est verbum वलसे in omnibus Mss. A. B. C. D.; cum Cod. B. vero legendum erat कोमले: कलस्ये. De vocabulo मधुर vid. ad vs. 43.; prius in vocativum mutavimus ex Cod. C.; primum, ne idem adiectivum in attributo bis ponatur, deinde etiam ne allocutio ad puellam deesset necessaria. Totum vero compositum ad कटाक्षैः retulit Cod. B, lectione मधुरक्षयैः in क्षिपैः corrigenda, sed कोले: omnes tuentur reliqui. *Deus lunam in vertice gerens* Sivas est, de quo ad *Vair.* vs. 6. vid.

98. Antequam ad coelestia evehebamur, omnia terrena nos arridebant et in quavis re mulierem videbamus, nunc autem in omnibus rebus summum numen contemplamur. Apposite *Melaeus* canit (Epigr. 33.):

Ἦν ἐσιδὼ Ὀψρώνα, τὰ πάντ' ὄρω· ἦν δὲ τὰ πάντα
 βλέψω, τὸν δὲ γε μὴ, τέμπαλιν ἰδὲν ὄρω.

Denuo legitur sententia, quibusdam vocabulis differens, in libro *PairAgyo*, Edit. Sr. p. 102 et in Cod. B. Scholia ad utramque retensionem diversa sunt non tamen multum, ut concordia vocum suadet, abeunt. Extirpavimus versum in tertio libro, rectius enim ad Ambros pertinet, ibi vero ordinem aliquomodo turbat. Ut autem lector de variantibus lectionibus et de corruptelis quas in secunda recensione passa sit sententia, possit iudicare, tria priora apponamus membra:

यदासीदज्ञानं स्मृतिमिरसंस्कारान्तिं

तदा दृष्टं तारायमिदम्मेवं जगदिति ।

इदानीमस्माकं पुत्रविवेकात्त्वलनुयः

Vocabulum ज्ञानं altiori sensu sumendum de ignorantia rerum divinarum, cui opponitur *vyāptis* sive in hemistichio secundo विवेकः *vera* (तद्भाति) *dignoscendi facultas*, quam antea mundanis vinculis impeditam et Cupidinis praesertim tenebris obfuscata fuisse dicit. संस्कार in Vairāg. loco संचार introducedum; *ornamentum kateḥ*. externum per flores, unguenta et alia quaesitum (*Lass.* ad Hitop. p.5.), sed etiam *studium* ac *laborem* significat (प्रतियुतः *Vaijayanṭi*. Sisupālab. 3, 54.); utrumque bene quadrat. ज्ञानं propr. *movens* de mundo terrestri ac visibili (दृश्यमानं Schol. Vair.) venit et toto universo त्रिभुवनं opponitur: mundum olim omnem (अग्रायं = सकलं) mulierum speciem induere putavimus; ut *Mrichh.* p.3. loquitur श्रोतव्यं तीव्रलोकं पश्यामि *mundus mhi oryza videtur*, iam vero sapientioribus nobis vel invisibilia Dei speciem, अज्ञायं, prae se ferre videntur. तारायं in Vairāg. et नानात्रयं Schol. aperte corrupta sunt ex नारीयं epata, quod nisi statuas omne sententiae acumen perit; neque इति vel अपि ut B. habet, aequae placeat ac verbum ज्ञानं. *Stibium* oculorum aciem acuit (vid. ad Chaur. 16.), igitur sapientiae tale collyrium adscribit, ideo quod illa eundem visum, antea hebetatum, iam acuerit; Schol. Vair. पुत्रविवेक एव ज्ञानं चक्षुषा निर्मलीकरावस्तु ॥ vides igitur चाक्षुषं merum esse *sphalma*; ननु autem, forma कृष्ण haud infrequens (cf. *Mālat.* p.79. शोणितपंककुंकुमनुषः pag.84.), hoc loco coacte tandem locum potest obtinere, Schol. तदेव नृपति सेवन्ते ये ते, vertendum esset: nobis, qui *stibium sapientiae colunt, adhibent*; longe melius tamen Genitivus cum ज्ञानाय concordat. Quae quum ita sint, in lectionibus acquievimus iis, quas versus ille in libro Śring. exhibet.

99. Versus यमित्र्यादि in Edit. Sr. librum claudens ad centuriam secundam pertinet et typothetarum tantum errore ad primam relatus est (v. *Colebrooke* introductory remark. p.XIV. not.). Versus gemini, qui sequuntur e Cod. A. desumpti, librum optime claudere videntur, neque tamen, ut in praefatione monuimus, ex ordine quo libri h.L. nominanter argumentum sumi potest, quod illi revera talem ordinem sequi debent. Dicit poeta: inclinationes hominum esse diversas atque invicem inter se distinguendas; alii enim religioni et devotioni (वैराग्यं) addicti sunt, alii mundanis officiis (नीतिः) obstringuntur, alii denique amorum voluptates (शृङ्गारः) sequuntur. Scholia deunt.
100. Quodsi homo mentem in Deum dirigere non possit, res mundanas sequatur; illud per *lunam*, hoc per *lotos* indicat poeta et simul ad Centurias ipsas alludit, ut Schol. recte intellexit: ज्ञानो नीतिः शृङ्गारश्च वैराग्यं च उक्तं एतेषु यस्य प्रीतिः तेन तद् दृष्टव्यं ॥ In Cod. D. ubi haec quoque sententia exstat, aliud sequitur distichon, hanc rem clarius exprimens, quod tamen ad totius operis finem relegavimus, vid. infra *Supplem.* vs. 25. Ex coniectura

ceteroquin एव priori hemist. inseruimus ne metrum vacillaret; possis etiam भवति proponere a Schol. constructioni insertum: अस्य स्पृहा भवति. Pro falsa lectione in A. स्पृहामभोगे ऽपि ex Cod. B. et Schol. eam recepimus quae in textu comparet.

LIBER SECUNDUS.

DE OFFICIIS.

Centuria sententiarum secunda, quae sub Bhartriharis nomine circumfector, inscripta est नीतिशतकं sive *de virtute*, nimirum ea quae in officiis erga se ipsum atque alios versatur. Vocabulum नीति: *bonos mores* in genere significat (vid. *Schleg.* ad Bhagav. 18, 78.), inprimis comitatem, liberalitatem aliasque virtutes quae virum exornant, unde de principibus maxima laus est नीतिं sequi (cf. *Nalod.* 1, 5.). Praecepta moralia sive Ethice in libris, quibus est nomen नीतिशास्त्र, traduntur, ex talibus Vishnuserman regis filios erudire instituit (*Hitopad.* p. 8.) et his revera Bhartriharis centuria, quamvis singulis constans sententiis, annumeranda est. Liber decem minora complectitur capita, agit enim: *de stultitia, de sapientia, de fortitudine ac patientia, de opibus, de pravis hominibus, de bonis et virtutis studiosis, de ope aliis ferenda, de constantia, de fato, de bonis operibus*, ita ut quaeque sectio per decem disticha transcurrat. De aliis ad hanc distinctionem pertinentibus et praesertim de confusione per totam Centuriam in Editione Sr. conspicua, in Introductione egimus. Schol. Cod. A. librum huncce duobus, in laudem Ganesi ac Vishnuis, inchoat distichis, misere laceratis, quibus describendis ac restituendis chartam perdere noluimus.

1. Slocus, in Editione impressa omissus, auspicationis formulam continet ad numen supremum ब्रह्म, per spatium et tempus indivisum. In codicibus omnino mutilatus est versus, qui tamen abesse nullo modo poterat, praesertim si Scholiastae regulam audiamus, tres Bhartriharis potissimum centurias spectantem: ग्रन्थादौ ग्रन्थमध्ये ग्रन्थान्ते मङ्गलं आचारनीयं इति त्रिष्टुक्कारो ऽस्ति ॥ In Cod. A. primum hemistichium hoc modo legitur:

दिक्कालानवच्छिन्नानन्तचिन्मार्तये

omissis, per calami festinationem, post literas चिन्मा syllabis त्रय्, quas Cod. B. suppeditat, sed ne sic quidem metrum perfectum est neque caesura conspicua. In B. exstat:

दिक्कालापनवच्छिन्न°

in qua lectione hypotmesin desideramus tantummodo; ex coniectura igitur bina epitheta induximus Dativi casu efformata, quo facto et suavis rhythmorum numerus restituitur et idoneus praeterea sensus evadit, quem in versione expressimus. दिश् Schol. per दशदिशसु circumscribit, sunt tamen octo tantum coeli plagae, quibus h. l. procul dubio annumerat punctum coeli superius inferiusque, sive ut poeta Arabs in simili descriptione

de Deo praedicat eum esse a sex lateribus vacuum *من جهات الست خال* (Amāli vs. 7.) hoc est eum nullum spatium complectitur. Neque minas tempus cadit in Deum supremum, sive praeteritum sit, sive praesens sive futurum, भूतभविष्यवर्तमानः त्रिकालः Schol., id quod per कालादि indicare videtur lectio Cod. B. Aeternum igitur est neque ullo tempore divisum etsi mens humana numen illud innumerabilibus sibi effingere possit formis, sive ut idem loquitur carmen arabicum: وفي الأذهان حق كون جزء بلاوصف التجزى — अनुभूतिः = अनुभवः conceptionem significat sive vim divinam, qua se in operibus suis manifestat et tanquam ὁμοῦσιον sese praebet. Pro सारय in Cod. B. male मानाय scriptum est.

2. Incipit caput de hominum stultitia अज्ञप्रस्ता h. e. *stultorum descriptione*, cuius hic primus versus in Ed. Sr. falso ad librum de amoribus relatus est ut supra vidimus. Queritur poeta de inconstantia mulierum, quae sententia, nisi in omnibus apographis locum suum occuparet, melius sane referenda esset ad caput de mulierum vituperio. Dicit poeta: mulier, quam amo, alium sequitur virum, sed quo minus fruatur illius amore, communis vetat hominum inconstantia, qua aliam vel ille cupit mulierem. Atque hoc illud est distichon ex quo de Bhartriharis vita concludere posse autumant Indi, id quod equidem in observatione tam communi ac lata vix affirmaverim. Videtur potius summam stultitiam hoc versiculo, quo omnibus maledicit, depingere Bhartriharis. Lectionum varietas paucis notanda est: particulam अपि in secundo membro Cod. B. bis ponit; in fine saltem तनो वक्ष्य-स्तः, ut et A. praebet, contra metrum. In tertia autem versus parte च cum Codd. A. B. legimus pro अपि. — In fine licentia poetica च इषां observanda est.

3. Sententia sane verissima: qui insciens tantum est (केवलं न ज्ञानाति) erudiri potest et multo facilius ille qui rerum iam nescit distinctiones, non tamen facile corrigas eum, qui pauca gloriatur sapientia; cf. vs. 8. Eadem fere κλίμαξ in proverbiiis biblicis saepe observatur inter תְּכֵלֶּת, תְּכֵלֶּת, et לֵץ. Mendosae huius versiculi lectiones विशेषतः et postea तं नरं iam correxit Lassenius ad *Hitopad.* (in Comment. p. 191.) ubi Bhartriharis sententia legitur p. 129. Postremo dicto convenit fere locus *Hitopad.* p. 75: omnibus rebus remedium esse ac coercendi modum; Brahmanem ipsum vix corrigere posse mali hominis cogitationes: मन्ये दुर्जनचित्तवृत्तिहृषो धातापि भग्नोपमः » quibus cf. versum arabicum in Scholiis ad *Haririum* p. 37.: كَلَّ دَاءٌ دَوَاءً يَسْتَنْطَبُ لَهُ ❖ إِلَّا لِلْمَاقَةِ أَعْيَتْ ❖ مِنْ يَدَاوِيهَا

4. Idem sensus aliis imaginibus illustratus. In singulis vocabulis nulla difficultas, imagines tamen, quae insunt, versione latina vix erant exprimenda: दंष्ट्राकुलं propr. *dentium germen* homericum illud ἔρκος ὀδόντων exprimit; मकरः de quovis monstro marino usurpatur कष-विशेषः Schol.; inutilem igitur institueret laborem qui margaritas extricare vellet ex talis monstri ore, ubi nullo modo inveniuntur; Schol. disertis verbis मणोरभावः addit. Fallitur ergo *Rogierius*, vel in hac imagine poetica, animum Missionarii infestum prodens, dum addit:

les payens disent que les crocodilles ont des perles entre leurs dents, mais c'est un grand mensonge; les Chrétiens ne l'ont point encore trouvé. ऊर्मिमाला plane germanicum *Wellenkranz* est et de fluctibus decumanis venit; similiter तर्गमाला *Kirātarij*. 3, 28. — चपलत् legimus cum Codice B. et Schol., in A. प्रचुत् exstat; adiectivum चपलं Edit. Sr. et Loiseleur exhibent, sed particip. praes. in talibus compositionibus frequentius est, forte quia *tremulans* Aoristi vim magis exprimit quam *tremulus*. Tertiam imaginem de re ardua et periculosa proponit poeta: ut si quis serpente vellet caput accingere, (cf. Suppl. 24.) cui non opponas: inter mulierum ornatum commemorari δράκοντα περὶ καρπῶν καὶ βραχίονσι, satis enim demonstratum est talia ornamenta, periscelides, annulos aliaque in formam saepius serpentum fabricata, δράκοντας fuisse appellata (*Jacobs* ad Antipatr. Epigr. 21.). De innoxiiis serpentibus, quos refrigerandi caussa in sinu gerunt orientales mulieres, talia intelligere dicta, h. l. कोपित vetat, alibi nomen aspidis ipsum.

5. Tres proponuntur eodem sensu de re inani imagines, quarum prima graecum illud adagium ἐκ τῆς ψάμμου σχοινίον πλέκειν, et Plautinum: *aquam ex pumice postulare* exprimit; ad stultum corrigendum relata, convenit Proverb. 27, 22.: *si contuderis stultum in mortario*, coll. Siracid. 22, 7. συγκαλλῶν ὄσρακον ὁ διδάσκων μωρόν. Verbum पीड् extorquere in tali re magnam vim habet, cf. *Nalum* 5, 2. — Altera imago de sole in desertis arenosis refulgente desumpta est, quam speciem aquarum (चित्रं imaginem), Indi मरीचिकां *radiationem* (ut hodiernum *mirage*) et मृगतृष्णिकां *hinnuleorum sitim* appellant, quia vel ipsae ferae in errorem ducuntur aquam expectantes. Saepissime hanc imaginem usurpant Orientales ad spem inanem et rerum vanitatem designandam, sic *Sāhityad.* p. 118. et *Kāoyaprak.* p. 51. *in mundo errare mente, aurea aquarum specie circumdata* कर्मकमृगतृष्णास्तधिया; *Hitopades.* p. 132.: मृगतृष्णासमं वीक्ष्य संसारं क्षणभंगुरं; *Sacuntal.* p. 130. et 155. Ed. Chezy; *Vikramoro.* p. 23. p. 19. *Mālat.* p. 154. प्रमोदमृगतृष्णिका *Vita Timuri* II. p. 508.: لو لم تكن الدنيا وما فيها هباء خيثغور — add. Schol. *Harir.* p. 294. *Lebid* Moall. vs. 15. *Coran. Sur.* 24, 40. ubi Gelaledd. السراب هو شعاع يرى فيها نصف النهار في شدة الحر inprimis vid. *Gesenium* ad Iesaiam 35, 7. ubi vir doctiss. veterum et recentiorum loca larga collegit manu. Apud Iesaiam צרור appellari notum est, quam vocem persicam haud miraberis si vocabula exotica in linguam hebraicam irrepsisse videas alia, v. c. צרור pers. فردار *domus aestiva*, 2 Reg. 23, 11.; צרור pers. فرائد *magnificus*, Numeror. 34, 25. unde *Pharnaces* ille apud Herod. 7, 66.; צרור pers. نيرك *obtrektor* Proverb. 16, 28. et id genus alia in Genesi, librisque serioribus, sed hoc ὡς ἐν παροδῷ. Vocabulum سرآب *faciem aquae* proprie designat, coll. nominibus eiusdem rei persicis ثورآب *aqua coeca*, آب نمایش *species aquae* et alia (v. *Ousely travels* I. p. 270.). Nostrates praeterea *Fata Morgana* appellant, quod arabicum videtur فاتحة مرغنة *manifestatio desiderii*; ver-

- hum ^{غنى} *bibit et desideravit* huic rei bene convenit. Ab his, de quibus modo egimus, differunt imagines quae in omnibus Indiae centralis regionibus tempore frigido conspiciuntur et *Seekote* h. e. शीतकोट *frigoris, castellum et Desasūr, देशसूर (?) regionis omen* vocantur. — Proverbialis videtur locutio: *cornu leporis capere* de velocitate leporis simul et de re nihili desumpta, (cf. *Fairāg.* 99.) मृगशृङ्ग *dorcadis cornu* in manu quidem gestant devoti (*Raghuv.* 9, 17.) sed hoc absonum esset in hoc nostro loco. — Verbum ^{वध्} *speciatim de venatu* usurpatur, *विषाणं cornu animalium et dentem simul apri et Elephantis* significat: *विषाणं पशुशृङ्गे* स्यात्क्रोडद्विरुदन्त्योः *Visvakosh.* Sisupāl. 1, 60. Ceterum pro लभेत *Cod. A. et Schol.* malunt लभेच्च, sed Medium in hoc verbo usitatus est, et च in distichi initio vix locum habet.
6. Convenit sententia in *Hitop.* p. 74. obvia: *centum beneficia vana esse in malis, सत्सु, totidem bona verba in stultis, सन्नुषे*; coniunguntur enim et invicem ponuntur *stulti et mali* ut apud Hebraeos. Adde proverbium illud Zabiorum: *sapientum praecepta stultis esse inutilia, veluti suis margaritae* (*Lorsbach.* Museum für bibl. und Or. Lit. Marb. 1807. p. 37. seq.) et similia Proverbiorum biblicorum loca. समुत्तुयन्ते correximus e *Codd. A. B.*; de constructione Infinitivi sanscriti vid. *Boppium* ad *Indralok.* 1, 16. docte disputantem; खाल *propr. crinem, hilum* h. l. idem quod कोमलं significat. — भेनुं *Cod. B.* eodem sensu quo हेनुं exhibet; वज्रमणीन् pluralem e *Cod. A. et Schol.* induximus. *Mimosa Sirlsha* Roxb. admodum tenera, ut iam ex verborum contextu apparet, ad *Acaciae* species pertinet, flores suavissimi, quos auribus imponunt mulieres, spicarum formam referunt, aristam igitur huius floris intelligit poeta (cf. *Chaur.* vs. 22.). In secundo hemistichio क्षाराम्बुधे: veram habent lectionem *A. et Schol.*, *Srir.* क्षार°, *Cod. B.* क्षीर° quod casu fortuito in nostrum textum irrepsisse dolemus. Est enim: *lactis oceanus* qui inter maria mythica comparet, sententia vero: mellis guttulā huius dulcedinem adaugere, (γλαῦν Ἀθήναζε) hoc loco et reliquis versus sententiis inepta est. Quamobrem si quis क्षीर° vocabulo veluti क्षीरसिन्धु etiam magnum oceanum, quem Dii turbarunt olim ut nectar pararent (*Kirātārj.* 9, 28.), in universum vult significari, fortius et significantius *salis mare* commemorari ideoque tutius क्षार° lectionem stare contendimus. Ceterum सुक्ते: falso praebent *Codd.* omnes, scripsi cum *Srir.* सुक्ते: (e सु + उक्ते:).
7. Sensum exprimit illud: *si tacuisses, philosophus mansisses, sed omnino convenit Epigramma Palladae* 76. (*Anthol. graec.* III. p. 130.):
- Πᾶς τις ἀπαίδευτος φρονιμώτατος ἐστὶ σιωπῶν,
Τὸν λόγον ἐγκρύπτων, ὥς πάθος αἰσχρότατον.
- et *Iobus* 13, 5. Multi omnino sunt Orientales in taciturnitate commendanda, praesertim *Hebraei* (*Proverb.* 10, 19. 13, 3. 17, 27. 28. 21, 23.), *Zabii* (*Lorsbach.* l. l. p. 12-19.), *Persae* (v. *Pendnam.* et *Gulist.* sexcenties) et *Arabes*, quibus adagium *Alidis* سكوت اللسان سلامة الانسان semper in ore est. Observandum tamen est omnes hosce populos in loquacitate

- periculosum aliquid videre propter imperium, quo coercentur, despoticum, apud Indos autem taciturnitatem solum tanquam signum sapientiae commendari, cf. *Sāhit.* p. 309. साने मीनमित्यादि ex *Raghuo.* 1, 22. errores in Edit. Sr. correximus; pro एकान्तहितं Cod. A. et Schol. legg. एकान्तगुणं quod eodem redit.
8. In Edit. typis vulgata sententiā haec legitur *Fairdy.* p. 110., ubi nexum sententiarum interrumpit; ab omnibus praeterea Codd. ad librum Niti relata est. Schol. in Edit. Sr. paullisper differunt ab illis in Cod. A. conspicuis, neque tamen attinet diversas vocabulorum interpretationes inter se comparare; id unum addo: अकिंचित्तः in Schol. impressis, sensui repugnare. Dicit enim poeta: se scientia paullulum tinctum olim, arrogantia fuisse inflatum, donec tandem, sapientia imbutus modestiam didicerit; iam vero hoc ipsum de se profitetur quod Graecorum sapientissimus dixisse fertur: se omnino nil scire (cf. *va.3*). — अनुलिप्यं Cod. A. praebet, conservavimus अवलिप्यं quod sensui metaphorico peculiare est; सुध omnia apographa गुरु illi Ed. Sr. substituunt.
9. Sententia frigoris summi plena, eo redit ut stultitiam demonstret hominum, qui per familiae ac generis pravitatem non moneantur ut altiora adeant, sed vitam simili modo contemptam agunt, canis instar, vel Deum adstantem, id quod de Indri statua procul dubio intelligendum, non curantis cf. *sloe. 58. Hitop. 92.* huic sententiae conveniens. Sensus a duobus pendet vocabulis, primum a कलगत, abstractum adiectivi कलगु quod de plantis medulla destitutis et aridis (*pitheles*) usurpatur, unde कल in textum impressum irrepsit, metro contrarium; Schol. निःसृता bene explicuit. Quae quum ita sint haud male *familiae ariditatem* intelligere possumus de *egestate domestica* quam sublevare non studet infimae gentis homo, quem quidem sensum Cod. B. indicat fortasse, loco तन्तुः lectione मैत्रो, quod cum vocabulo sequente coniunctum *amicos non curat* simpliciter significaret. Obstat tamen, quominus hanc unius codicis lectionem accipiamus diserta verbi न गपायति explicatio न लज्जति *non pudet* quo Schol. sensum, quem indicavimus tuetur. Pro विगन्धि quod unice rectum (Rogerius: *qui put.*), Cod. A. et Schol. interpretamentum विगर्हितं in textum recepere. In निरुपमत्वं Schol. secuti sumus, quā निरुपमत्वं explicat, videtur ergo अप. vocalis in compositione correpta cf. etiam अनुत्तं et नीरुप.
10. Versus haud infacetus, per editores Sr. omissus, in Codd. A. B. circa lectionem difficultatis aliquid habebat quod primo obtutu ne scholiorum quidem adiumento solvere poteram. Etenim in mythis a Sivi cultoribus profectis, qui quidem hac in re maxime sunt vulgati, Gangā dicitur ex coelo in Sivi caput primum cecidisse, deinde autem in montem Himālayam (vid. *Ramāy.* 4, 62.) pigritur in sententia nostra स्वर्गात् expectares, ex quo in caput Siviticum, शिरः शर्व, cadere posuit, ut etiam Rogerius vertit: *lequel est venu de Surgam sur la teste d'Esvara.* Ablativum metrum quidem permittit, tumentur tamen Accusativum स्वर्ग Codices, et recte quidem Schol. si audias, qui शिरः शर्व पतति primum enuntiatum et Gan-

gam ex Vishnuis pedibus in Sivi caput profluxisse, ad mythum Vaishnavorum (vid. Roger. porte ouverte p. 273.) docet: विष्णुपादोदकं आदी महादेवस्य शिरः तत्पति अगतं पतति ॥ Iam vero his praemissis, facile corrigas lectionem Cod. A. शिरस्त, ubi particulam तु primum suspicatus eram, in शिरसो ऽतः, praesertim quum B. शिरस्तः praebat, ita ut tota structura sit: आदी शिरः शार्व पतति शिरसा स्वर्गं अतः स्वर्गात् पतति सित्तिधर् ॥ Aliam in altero hemistichio molestiam parat lectio Cod. A. अधो गङ्गाक्षेपं cuius postrema vox आक्षेपे h. l. *casus*, *propulsio* cum उपगता non concordat. Glossam sapere videtur nisi merum sphalma pro अधो गंगेयं Cod. B., quod et Schol. habent. विवेकग्रहः propr. significat eum qui *e distinctione excidit*, sive अविवेकिन. Ultimum vocabulum शतमुखैः ad Gangam proxime referendum est, quae in oceanum per centum capita defluere dicitur, alias सप्तमुखी *septem ostia* habens nominata (cf. *Pompon. Mela* 3, 7.); epitheton tamen saepius postremo loco ponitur ad metaphoram absolvendam, ita ut ad reliqua quoque possit referti et hoc quidem loco ad interitum simul stultorum, sive quod idem est, improborum hominum, omnem disciplinam contemnentium.

11. Slocum hunc ad caput primum retulimus non modo ut decem versibus constaret sectio, auspicationis formulam non complectens, sed ob totius distichi tenorem potissimum ac sensum, cui convenit *Proverb. 17, 12: ursa potius orbata occurat viro quam stultus. Rogerius* sententiam omisit neque Scholia adsunt. Lectionem परित, cui दुर्मेलius convenit quam गहन illi in Edit. Sr., debemus Cod. A., retinimus tamen सत्तर्गः pro संपर्कः quod idem Cod. praebet. Ex coniectura, ut videtur, *Loiseleur* भान्तु proposuit: obstant Msta, neque Infinitivus vocabulo अर्त् solet adiungi (cf. *Hitop.* p. 33. Sl. 144. अर्त् etc. भक्षणं, न etc.).
12. *Secunda sectio* in laude sapientum विद्वत्पुंसः versatur, ita ut per sapientes viros simul probos et virtuti addictos intelligat poeta. Tria eraditorum genera proponuntur: librorum sacrorum interpretes nimirum, horum discipuli et vates in universum, sed variant auctoritates. Videamus igitur de singulis. Per शास्त्रं omnes in genere libri intelliguntur, qui ad religionem non modo sed ad liberalem simul doctrinam et humanitatem ducunt, ut *vel grammatica*, व्याकरणाभिधानादिभिः शास्त्रैः Schol., quippe quae revelata divinitus putetur et ad Vedorum fontes perducatur: primum itaque enunciatur: *qui per librorum sacrorum conditos sonos facunditatem oris adepti*, magistros, sive गुरुः indicat religiosos potissimum, quorum discipuli, sive ब्रह्मचारिणः sequuntur. Attamen Codd. A. et B. vocabula sequentia in novum magistrorum epitheton coniungunt, ille: शिष्यप्रदेयागमाः, alter: शिष्योपदेयागमाः *qui discipulorum eruditionem curant*; Rogerius *qui est capax d'instruire les autres*, quod facile sane praetulerim, nisi Schol. per तत्तत्त्वं seiunxisset singula enunciata. In secundo hemistichio uterque Cod. कवयः iteram proponit pro सुधियः, Schol. कवयः तु सुधियः nihil mutavimus, neque in ultimo colo, etsi lectio B. कुपरीक्षका न multo clarior: *maît explorateurs, non lapides pretiosi sunt vituperandi*. Verba Schol. adscribam: अथ

महामणयो बहुमूल्याः ते कुपरिज्ञेयैः वसन्त्या खर्वन्तः मूल्यानः पातितः प्रान्थमूल्याकृताः तर्हि अयं दोषः परिज्ञेयकाणां । ननु मणीनां परिज्ञेयकाः कुम्भाः स्युः कुत्सिता एव न तु मणयः ॥ *Convenit Hitopad.* p. 55.: *gemma manet gemma etsi in pedibus pendens*; p. 71.: *si ademas stanno circumcluditur, luce tamen et vitium illi est qui tam male eum inseruit.* In eodem libro p. 26. praecipitur regionem illam esse deserendam in qua nullus sapiens, विद्यागमः. De laude poetarum cf. *Niti* vs. 21.

13. Subiectum totius sententiae est विद्यास्येन्नर्थमेव in quo अस्य *sic dictum* metaphoram indicat, idque sensu quodammodo ironico ut alias नाम (cf. 17. ubi in Scholl. विद्यास्येन्नर्थमेव pro नाम). Talem suppellectilem dicit semper augeri, quia docendo discimus, neque unquam interituram etsi periodi mundi, कल्पाः volvantur. Gravis sane doctrinae commendatio, in qua multi omnino sunt Indi, quorum lingua pro *sapiente* plus viginti nomina consignavit. Ceterum Edit. Sr. sphalmata correximus, ut ज्ञानि in versus initio, ex solita literarum त्रैत्य confusione eodem modo infra vs. 32. et saepius; sic ज्ञानं dicitur et यवन *equus celer* यमुना hodie *Djamuna Δαμύνα* nomen fluvii etc. उत्पन्न e Codd. scripsimus pro ऋच्छति quod nullum sensum praebet.
14. Eruditi haud sane contemnendi sunt, summa enim gaudent potentia, neutiquam casus fortunae timentes, quae non magis eos vincere potest quam culmus levis, quemadmodum elephantes furiosi florum fibris non constringuntur (cf. *Niti* 6.). Pessima hypothetarum vitia in Edit. Sr. emendavimus. Hemistichia transponit Cod. B. una cum Schol. स्वलान्तं legens et विस्रं sibilante dentali scribens; exstat enim विस्रं, विस्रं et विस्रं pro कम्पलक्षणाः. Elephantorū furorē indicat epitheton *humore frontali striatam genam habentes*, sive ut Schol. verbis dicamus: अभिन्वा सुन्दरा मदञ्जलक्षणा तया श्यामायमानाण्डस्वलान्ति येषां ते.
15. Versum, Edit. Sr. lectionem si sequeris, obscurissimum, e Codd. A. B. quibus ubique ad stipulantur Scholia, emendavimus; in hemistich. secundo tamen unius Cod. B. lectionem विधि cum vocab. sequent. coniunctam et अपहर्तुं etsi stare poterant, reieccimus. Sensum Schol. bene indicat: यो यस्य स्वाभाविकः सदुषः तदुषां न को अपि हर्तुं शक्नोति । *Rogertus* in notula addit: Deum ipsum sapienti adimere non posse doctrinam; recte quidem uterque quoniam de virtute et doctrina agitur, plus tamen inest versui, scilicet: Brahmanem ipsum nil valere adversus fatum (विधि) et unum ipsi negatum esse ut infecta reddat quae *φυσικὸς* menti quasi fuerint inusta (वेदेषु vid. *Sring.* 52.). Sic Ibi quidem turbare nidumque eius destruere potest numen neque tamen innatam ipsi facultatem auferre valet, qua bibendo lac ab aqua intermixta separat, ut proverbio de hac ave narrant Indi. Eandem rem, fabulam sive observationem naturalem, spectat *Kalidāsus* in *Sakunt.* p. 143.: हंसोऽपि क्षीरमादत्ते तं मित्रा वर्तयत्ययः ubi *Chesy* (II. p. 250.). *Bhartriharis* sententiam vertit quidem, sed, ut ex mendosa editione aliter fieri non potuit, liberius.

16. Sententia eodem redit quo nostrum: *vestis non facit virum* (cf. vs. 63.); sermone tamen simul intelligitur sapientia, oratio erudita atque expolita, sive ut simili verbo dicamus λόγος. Vocabulum कृतिने servavimus utpote exquisitius et bona hominis opera simul indicans; Cod. A. et Schol. पुण्यं denuo legunt. सत्युं certe mutavimus in सखिल ex Cod. A. et Schol. qui सकल explicuit.
17. En summam doctrinae atque eruditionis laudem, illo Ciceronis loco nobilissimo haud sane cedentem: *Haec studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, adversis perfugium ac solatium praebent; delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur* (pro Arch. c. 7.). Sententiam nostram Edit. *Hitopadesi* Londinens. suam fecit sed ex nova demum Edit. Bonnensi expulsa est (vid. *Lassenium* in Comment. p. 14.). Ibi vero ordo membrorum ita variat ut 1.2.3.4. sese invicem sequantur, quorum secundum et quartum hoc modo sonant:

विद्या कीर्तिकरी सभाशक्ती विद्या परं सोचनं

विद्या जीवनहेतुत्र भुवने विद्याविहीनः पशुः ॥

Doctrina laudis et publici assensus est conciliatrix; doctrina clarissimum lumen; doctrina vitae praesidium in hoc mundo; doctrina destitutus est pecus. Exstant quoque विद्यातिगुणं pro प्रवृत्तगुणं et विद्याशक्त्यं संबलं *doctrina inexhaustum viaticum* pro विद्या परं हेतुं neque tamen est quod mutemus quidquam quum omnia apographa et vel ipse *Rogerus* textum qualem dedimus, exhibeant, si unum vocabulum शुचि in Edit. Sr. excipias quod in न हि commutant membranae; *Roger: mais l'argent ne peut pas tant servir.* Cod. B. litteram श्र iam pinxerat, शुचि scripturus, mox vero delevit. Vocabulum पशुः compositione ad sequentia pertinet, Schol. कीर्तिसुखं करोति ॥ *Yatesius* (Gramm. p. 330.) posterius hemistichium ex Edit. impressa haud dubie desumpsit, eadem atque illa legens vocabula. Ceterum ne durius dictum existimes विद्याविहीनः पशुः cf. *Proverb.* 12, 1 et pulcherrime *Mulawi Manool:*

فرستہ رست بعلم بهیمہ باجهل

میان هردو منازع. مانند مردم زان

Angelus creatus est cum sapientia, brutum cum stultitia; inter utrumque ambiguum haeret hominum genus.

18. Bonā quaedam totidem malis opponuntur (cf. 45. Supplem. 10.), sed non ita quidem ut opposita ubique quaesiverit poeta, in secundo enim hemistichio, ubi cardo sententiae vertitur, tria inducuntur laude digna: *eruditio, modestia et poesis.* ज्ञानिः lenitas est atque *aequabilitas*, quae ubi adest, *verbis lenientibus*, वचनेन non opus habet. Sic Cod. A. legit et Schol., apud quos sententia, in aliis Membranis et in Edit. Sr. omissa, sed ad caput supplendum necessaria, exstat: lectionem tamen verissimam कवचनेन quam tutius in textum recepimus, *Rogerus* prodit: *n'a point besoin de harnois.* Lenitati, iam nulla casside incedenti et omnium animos sibi concilianti, opposita est *iracundia*, quae ubique

hostis instar hominem conturbat. De *cognatis* saepe queruntur Indi et amicum sincerum in rebus adversis longe praeferendum esse fratribus et propinquis, ut veteres Hebraei, docent: cf. *Proverb.* 17, 17. 18, 24. 19, 7. 27, 10. *Hidimb.* 1, 39. *Hitopad.* p. 98.: परो ऽपि हितवान् बन्धुर्बन्धुरप्यहितः परः ॥ Hoc loco ignem discordiae inflare dicuntur notissima imagine (cf. *Gulist.* p. 212. et *Proverb.* 26, 20.) cognati, amici contra consilio et opera omnia conciliare, सुहृत्सर्वहितं करोति Schol. — Pravi dein et perniciosi homines serpentibus similes sunt, nam, ut addit Schol., सर्पाः दंष्ट्राविषेषा मारयन्ति तथा दुर्जना अपि हित्वान्वेषणेन मारयन्ति ॥ Ubi vero *eruditionem*, omnibus laudibus maiorem, अनवर्षा i. q. सुन्दरा, tibi comparaveris, ubi *verecundia* ac modestia tanquam ornatu utaris et *poesi* animum applicaveris, tunc rebus externis omnibus poteris carere.

19. Enumerat virtutes, quibus vita humana, लोकस्थितिः ut ex Cod. A. lego, beata fiat. परित्तन *domestici*, οἱ περὶ τῶν, ex Edit. Sr. retinui, परित्तन ut A. proponit, idem esset quod प्रवृत्तन in secundo hemistichio. Transpositio enunciatorum in secunda linea et tertia, Codicum A. B. nititur auctoritate, adstipulatur quoque Rogerius. नयो नृपत्तने melior lectio est quam स्यः सलत्तने quum iam de malignis egerit poeta neque स्यः simpliciter positum contemptum satis exprimat. Particulam तु denique in membri posterioris initio, quae oppositi aliquid semper in se continet, cum च permutavi, quod ipsae membranae confirmant. Scholia desiderantur.

20. De bonorum hominum natura alia quidem sectio sequitur infra, at, quum probi cum sapientibus semper coniungantur et in versuum ordine magna omnino confusio deprehendatur, quam tollere nemo facile possit, sententiam hanc et proxime sequentem suis locis movere nolui, codicem A secutus, alioquin certe melius ad caput sextum pertineant. De bonorum consortio plura vid. *Hitopad.* p. 7.

21. Slocus hic laude poetarum, utpote eruditorum, de sapientia caput optime claudit; vates enim, dummodo recte agant, omnes superant homines, carminibus suis immortales fiunt et in ore virorum semper versantur; cf. supra vs. 12. 18. *Hitopad.* p. 33. sl. 145. et *Kāvyaprak.* p. 132.:

दिवमप्युपयातानामाकल्पमनल्पगुणामणा येषां ।

रमयन्ति जगन्ति गिरः कथमिह कवयो न ते वन्द्याः ॥

Ambiguitas exinde quodammodo exoritur, quod सुकृतिनः obiectum quoque esse potest, nos tanquam epitheton poetarum sumsimus, quemadmodum ex ore magistri recepit Rogerius: *celui qui est sage et qui peut faire des livres, ne crains ny la vieillesse ny la mort.* रससिद्धाः et Codd. A. B. substituimus रसवैयाः Edit. quod eodem redit; in fine autem cum apographis legendum erat भयं ne tota sententia claudicaret, quid enim sibi significaret in Edit. Sr. *illis gloriam non esse ex senectute, morte et natalitate?* यत्रःकाय compositum est: *gloriae corpus*, poetice dictum, etenim tali corpori interitus sane non imminet.

22. Gloriam, fortitudinem, ambitionem ac magnum animum hocce capite tertio, मानश्रीर्यप्रशंसा inscripto, celebrans, exempla plerumque sumit poeta de elephantis et leonibus et hoc quidem versu sensum inculcat eum: hominem ad extrema quaecunque perductum, animi generositatem exuere non debere quocum *Luciani* illud ἔλεφας μὲν ἐχ' ἀλίσκει conferras. Pro शिथिलः प्रायः ut Vulg. exhibet, Codd. omnes compositum inducunt; Cod. A. et Schol. praeterea शिथिलप्रायो = विगतप्रायः *vitas facultate evanescente* quod ob sequens प्रायेण fortasse melius. Lectionem dein Codd. मन्त्रेभेद् qua rei gravitas augetur, praetulimus. केसरी sibilante dentali scribunt librarii, rectius tamen, etymon si spectas, केसरी *iuba praedius* exaratur; vocabulum दीधिति *radius* ad gloriam ac splendorem transfertur; कवल cum यास *bolo* convenit fere et coniunctim nostrum *Hungerbissen* exprimunt, acsi dicas: *frustum ad famem satiandam*.
23. In eadem imagine pergit versus, quem iam antiquitus fabularum *Hitopadesi* collector suum fecit. Legitur ibi p. 51. et *Lassenius* p. 91. discrepantium lectionum valorem docte, ut solet, perpendit: स्वल्पं Codd. exhibent, ad अस्थिकं referentes, neque igitur ad epitheton sequens est restringendum; illud autem अवसेक quod ex Cod. Paris. recepit *Lassenius*, tanquam exquisitius, vereor ne cadat, quum omnes, quos inspeximus Codd. अवशेष id est शेषमात्रं praebeant. In ultimis secundi membri vocabulis *Membranas* presse secuti sumus: in unica particula च variant auctoritates, A तु legit, B पुनः तस्य, attamen तत् vix abesse potest. Operae pretium videtur versionem *Mokassae* (*Calila* p. 83.) adscribere, ut videas quam scite *iumentum* substituerit elephanti, Arabibus minus noto: يابساً يفرح به — كلالسد الذى يفترس الارنب فاذا رأى البعير تركها وطلب البعير
24. Hoc etiam distichon sibi vindicavit *Hitopadesus* p. 4. coll. *Calila* p. 83. ubi sensus paulatim mutatus, quia apud Indos ad dogma metempsychoseos spectat sententia. Transpositionem hemistichiorum, ad sensum recte capiendum necessariam, bene instituerunt Codd. A. B. hanc igitur nativam consecutionem libenter adoptavimus. Scholia desiderantur.
25. Emendavimus versum, uti nunc sese habet, e Codd. A. et B. In Edit. Sr. legitur:

हे मृन्नी तु मनस्विनः ।

सर्वलोकस्य वा मूर्द्धि विप्ररीयते वने ऽथवा ॥

melius utique *Potentialis* venit, iam ob metrum quia contra sloci naturam in tertio pede diiambus est (*Videsis Ewald* über einige ältere Sanskritmetra p. 9.). In Cod. A. sententia iterum prostat vs. 104. paucis tantum mutatis, videlicet:

मालतीकुसुमस्येव हे गतीह मनस्विनः ।

मूर्द्धिवा सर्वलोकस्य प्रीयते वन एव वा ॥

et in *Hitopades.* p. 31. ultimum distichon sonat:

सर्वेषां मूर्द्धिवा तिष्ठेद्विप्ररीयते वने ऽपि वा ॥

In eodem sensu fere *Bhaavahūtis* in *Uttararāmacharitro* p. 7. et *Mālati* p. 160. dicit: सुर-भिषाः कुसुमस्य सिद्धा मूर्द्धि स्थितिर्न चर्यौवताउनानि ॥

26. Versus in Hitopadesum receptus, p. 51., atque ex illo, sive potius e communi fabularum fonte Panchatantra versioni Arabicae insertus est, p. 83. ubi hoc modo sese habet sententia: *الا ترى ان الكلب يصبص بذنبه حتى ترمى له الكسرة وان الغيل المعترف: بفضل وقوته اذا قدم اليه علفه لا يعتلفه حتى يمسح ويتملق*. Per *अथश्वापावपातं deorsum pedem dimittere canis gestum puto designari illum, quem nos pedem dare vocamus*. Schol. comparisonem inter ambitiosos atque viles homines amplius deducit, quam tamen exscribere haud necesse est, quia sensus per se satis patet.
27. Ex mythologia petita de fortitudine imago est, quam vix intelligas, nisi fabulam ipsam, ad quam spectat, ante oculos habeas. Narratur etenim in *Ramaide* 1, 45. et fusius in *Bharateo*, ex quo *Wilkinsius* episodium anglice vertit, nuperrime a *Poleyo* (*Chandic.* 5, 63.) denuo exhibitum: Quum Dii et Danavi, sive daemones (*असुराः*) coniunctis viribus oceanum agitarent olim, ut nectar exinde elicerent, et venenum iam apparuisset a Sivo occultatum (v. *Chaur.* 50.), Rahu, Danavorum princeps, primus, ut immortalitatem sibi compararet, clam gustavit potum; Chandrus vero, sive Deus Lunus furtum ulciscens, caput illi abstulit, quod statim, aequae ac Rahuis corpus, immortale factum, ad coelum tetendit. Iam vero ex inveterata erga lunam et solem simul omnia tuentem, qui factum prodiderat, hostilitate utrumque semper sidus persequitur Rahu atque ex parte devorat quando eclipsin illi patiuntur. Quinque alii in versu commemorati planetae sunt, scilicet *वृहस्पतिः Jupiter*, *शुक्रः Venus*, *बुधः Mercurius*, *मङ्गलः Mars* et *शनी Saturnus*, quos etsi praesto sint omnes, non tangit sed praecipuos tantum adit Rahu et id quidem mutilato corpore: eodem modo fortes homines et generosi rem arduam nunquam deserere debent. Vocabulum *पर्वन्* hac in re proprium, iuncturam planetarum, phases lunae et aequinoctia etiam designat, hoc loco de tempore usurpatur, ubi deliquium patiuntur astra diei et noctis. Fabulam hancce poetae saepe respiciunt, cf. *Mālati* p. 84.: *राहोश्चन्द्रकलामिवाननचरौ देवात्समासाय* « ib. p. 155.: *आपूर्णाश्च कलाभिरित्नुर्मलो यातश्च रहोर्मुले* » *Chaur.* vs. 10. *Nal.* 16, 14. et plane similis poetae Arabici *Ali ben Abi Taleb* est sententia (p. 185. Ed. Kuypers):

وفي السماء نجوم غير ذي عدد
وليس يكسف الا الشمس والقمر

Etsi in coelo sunt stellae innumeri, tamen sol tantum et luna deliquium patiuntur.

28. Vishnuem Deum in decem transformationibus s. *Avatāris* varia sub specie externa hominum salutem olim quaesivisse et in tertia revelatione sua *apriiformi* orbem terrarum ipsum, ne diluvio periret sustentasse, omnibus notum est iis certe qui ad *Bhartriharis* sententias accedunt lectoribus. Mythum hunc, aliis exornatum fabulis popularibus, sibi sumsit poeta ad exemplum perponendum: generosiores animos magna quaeque sine ulla molestia moliri ac perferre, sicuti *Chaur.* vs. 50. fabula utitur, ut, promissis standum esse et

Kaliddasus (Sakuntal. p. 92.) ut principum officia (coll. *Sdhity.* p. 239. infr.) demonstret. Docet vero *Bhart.*: mare illum hodieque portare *aprum*, hunc dentibus suis *testudinem* sublevare marinam, in illa ingentem incumbere *serpentem* et hunc tandem, cervicibus porrectis universum terrarum orbem sustentare; qui quidem rerum in hac sententia propositarum ordo, ex simplicissima de Nārāyano imagine enatus paullatim videtur. Spiritum etenim divinum sibi fingunt antiquiores mythologi, sive विष्णु *omnia pervadentem*, tunc, quod aquas permearet, नारायणं nominatum, aeternitatis serpenti, proprio nomine शेष *discriminatio* nuncupato incumbentem in aquarum facie natasse, donec ex huius Dei umbilico nymphaea exsurgeret quae demiurgum Brahmānem mox emisit in lucem. Ex hac opinione, qua terram serpenti impositam recte poterant concludere, fabula augebatur, quum alii exstarent mylhi, qui *testudinem* et *aprum* hoc onere occupatos inducerent: unum igitur alteri impositum sibi fingeant seriores, ad oceanum semper recurrentes, qui tamen ipse in mythologumenis quibusdam aliis elephantis tandem superstruitur. Eandem fere fictionem veteres Arabes excogitarunt seu ex Rabbiorum fortasse fontibus hauserrunt et sciscitantibus de universi structura proponunt, quando terram primum per angelum, Atlantem forsitan volunt, dein per lapidem Iacuthum, tunc per taurum, illum denique per piscem ingentem in aequore natantem portari fabulantur. Operae pretium est locum ex Cod. *Damiri*, quem Bibliotheca huius urbis Wallenrothiana conservat, describere; exstat fol. 37. hoc modo: قال وهب بن منبه كانت الارض كالسفينة تذهب وتجس فخلق الله ملكا في نهاية العظم والقوة وامره ان تدخل تحتها وجعلها على منكبيه فاخرج يدا من المشرق ويدها من المغرب وقبض على اطراف الارض فامسكها ثم لم يكن لقدميه قرار فخلق الله تعالى صخرة من ياقوتة حمراء في وسطها سبعة الاف ثقبه تخرج من كل ثقبه بحر لا يعلم عظمه الله تعالى ثم امر الصخرة حتى دخلت تحت قدمي الملك ثم لم يكن للصخرة قرار فخلق الله تعالى ثورا عظيما له اربعة الاف عين ومثلها اذان ومثلها انوف وافواه والسنة وقوايم ما بين كل اثنين منها مسيرة مائة عام وامر الله تعالى هذا الثور فدخل تحت الصخرة فحملها على ظهره وقروته واسم هذا الثور لوثيا ثم لم يكن للثور قرار فخلق الله تعالى حوتا عظيما لا يقدر احد ان ينظر اليه لعظمه وبريق عينيه وكبرها حتى قيل له وضعت البحار كلها في احدي مناخره فكانت كخردلة في فلاة فامر الله تعالى الحوت ان يكون قواما لقوايم الثور واسم هذا الحوت بهموت ثم جعل قراره الماء وتحت الماء الهواء Refert *Wahab ben Menubbah terra est sicuti navis quae abit venitque. Creavit autem Deus angelum summa magnitudine et validitudine instructum quem terram subire iussit et humeris suis portare. Protendens igitur manum*

unam ab Oriente, alteram ab Occidente complexus est terrae angulos illamque sustinuit, neque tamen erat pedibus ipsius quietis locus. Quare creavit Deus lapidem ex carbunculo, in cuius medio erant septies mille foramina, ex unoquoque foramine mare exibat cuius magnitudinem nemo novit praeter Deum. Tunc iussit Deus lapidem subesse angeli pedibus neque tamen lapidi erat fundamentum. Creavit tunc Deus taurum ingentem, cui erant quatuor mille oculi et totidem aures, nares, ora, dentes et pedes inter quos erat distantia itineris centum annorum. Hunc bovem iussit Deus lapidi subesse eumque ferre super dorsum et cornua sua. Vocatur autem bos ille *Lutsid* (?). Neque porro bovi fuit stabilis locus, quapropter Deus creavit piscem pergrandem, quem nemo poterat intueri propter ipsius magnitudinem et splendorem atque amplitudinem oculorum suorum, ita ut proverbio dicant de eo: si ponas maria omnia in una narium ipsius, sane essent ut granum sinapi in deserto. Huic pisci praecepit Deus pedes subire bovis; nomen autem piscis est *Behemot*. Sic fundamentum ipsius fuit aqua, sub aqua autem est aer, sub aere iterum aqua, huic denique substratae sunt tenebrae. — Sed iam ad sententiam nostram revertamur. In priori hemistichio मध्येपृष्ठं singulare quoddam compositum est, de quo cfr. Wilk. Gramm. p. 561. nr. 1074. Schol. recte, पृष्ठमध्ये explicat. In altero hemistichio पयोधिः, ut cum Cod. A. pro पयोनिधिः quod falso Scholia quoque exhibent, legimus, subiectum est: *Oceanus illam (testudinem) ab apro dependere sinit*, quod breviter dictum pro: illam testudinem, apri dentibus innitentem, aequor portat. Ceterum serpentis nomen proprium शेषः ex A. B. et Schol. recepinus pro कपी in Edit. Sr. In A. praeterea विधायते deletio et scribitur et errore कपाक pro कलक *circulus, scutum*.

29. Aliam mythologicam imaginem proponit ut fortitudinem et mutuum simul auxilium ferendum recommendet poeta. Montes fingunt alis quondam fuisse instructos; quum vero homines frequentissime molestarent et in urbes transsiliendo eas obruerent, mortales ad Indrum sese converterunt, naturae visibilis dominum, qui fulmine iacto pennas montibus intercidit, unde Indri arcus महीप्रपक्षव्यपरोपपोचितं vocatur *Raghuvans*. 3, 60.; ex alis vero abscissis nubes factae sunt, quae secundum *Brahmāndapurānum* vel ex igne constant, vel ex halitu Brahmanis, vel denique ex montium pennis. Erant tamen inter montes qui in Oceanum cadentes sortem illam evitarent, ut *Mainacus* mons, *Himavantis* filius alique (*Raghuv.* 13, 7.), ast illi quoque, Indri vigilantiam timentes, ex mari prodire non amplius audent (v. infra vs. 68. et Supplem. 17.). Memorabilis sane traditio, quae, quum ignis eruptiones sive vomitus (उद्गार) simul commemoret, ad vulcanorum, alias उल्काः et ज्वालामुखिनः *flammiwomi* dictorum, spectaculum haud dubie pertinet, cui accedit quod montes Indrum lapidum pluvia aggredi dicantur *Raghuv.* 4, 40. — मद्यवन् नomen Indri, तुषारादिः frigoris sive glaciei mons *Himavantis* est, cuius pennas abscissas per क्लेशविशेषां indicat poeta.

30. सवितृत्तिकान्तः *solis amantissimus*, in Scholiis et apud *Kalidāsum* proprio nomine सूर्यकान्तः vocatur Sakuntal. p. 33., ubi eadem imagine monet poeta ne pii, patientia quidem insignes sed ignem intus celantes, irriterentur:

स्पर्शानुकूला अपि सूर्यकान्ताः ।

ते हान्यतेजो ऽभिभवाद्दहन्ति ॥

Sed qualis intelligatur lapis disceptari potest: *Chezius crystallum* proponit; *vitrum ustorium* sive *bullam vitream* Rogerius (*une pierre comme un oeil de verre*); *Jonesias carbunculum*: equidem *Topazium* suspicor, qui proprio quidem nomine पितः *flavus* (unde hebr. *טָטָר*) audit, sed a sole aliud nomen तपुः *sol* traxit, quia radios solares ita imbibere putatur ut tandem in tenebris luceat, *ἐν σκότει διαλάμπει* (*Diodor. Sic. 3, 38.*). Huic *solis amico* opponitur चन्द्रकान्तः quem lunae radiis, tametsi per se frigidis (v. *Sring. 35.*) ita fingunt incallescere ut sudore conspergatur; loca indicavimus ad *Chaur. vs. 2.* — Lectionem vulgarem निकृंतं servavimus contra Cod. A. et Schol. qui विकृतं ad animi commotionem magis pertinens, inducunt.

31. Sensus est: homines generosos natura sua, स्वभावेन iam ad magna quaeque ferri, neque iuveni solum ardore stimulatos gloriam accedere; सत्त्ववतां Schol. बलवतां explicat.
32. Novum incipit caput quartum, cuius inscriptio in Codd. deerat, apud Rogerium tamen legitur *de l'argent*, proposuimus igitur lemma धनप्रशंसा. Imprecationem et quidem ironiam continet sententia e mente eorum, qui divitiis unice intenti, virtutes postponunt omnes. Similia saepe ab omnium gentium poetis proferuntur: in *Proverbiis* exstat (10, 15.) *opes arcem esse divitum*; apud *Motenabbium*: *فلا مجد في الدنيا لمن قل ماله* graece dicitur: *δύναμις πέφυκε τοῖς βροτοῖς τὰ χρήματα* et rell. Ad lectionum varietatem quod attinet, ज्ञातु corrigendum erat in यातु (vid. *Nit. 13.*). अर्थः in singulari legendum esse येन quod sequitur, iubet; in fine autem प्रायाः ut recte habent Codd. — In reliquis Scholiastam secuti sumus, qui ज्ञातिं *nobilem originem* per महत्त्वं, ज्ञेत्वं per सदृशं explicat; अभिजनः tamen hoc loco non videtur *familiam* स्वजनः ut ille reddidit, sed potius significare *natale domicilium, a native spot*, Amar.
33. Ordinem membrorum a nobis receptum servant Codd. A. B. et Rogerius. Ceterum cf. *Hitopad. p. 30.* ubi plures de auri sacra fame querelae exstant. Schol. desiderantur.
34. Coniunguntur plures res quae aliis corrumpuntur, pereunt atque dehonestantur, verbum enim विनश्यति per Zeugma ad omnes pertinet. In universum quidem sententiae sensus est *παισὶς ἐμὴν καὶ τὸς ἐκβήσῃ κακός* ita ut cardo in ultimo membro, quod in talibus collectivis observari licet enunciatis, versatur: pecuniam male administratam inutilem esse et evanescere. In Cod. B. दुर्मन्त्रात् *per malum consiliarium* legitur haec male; pro पतिः *dominus*, ut est in Edit. Sr., substitui यतिः *devotus* ut et Rogerius habet, in Codd. य et य simili fere ductu scribuntur, neque adsunt Scholia, sed नृपतिः iam aderat et सङ्गः „studium

et affectus, quo animus vehementer tenetur" (Schleg. ad Bhagav. 2, 48.) κατ' ἐξοχὴν de coenobitis usurpatur, cf. *Uttarādm.* p. 25.: सतां सद्धिः सङ्गः कथमपि हि पुण्ये न भवति coll. *Bhartr.* Vaiv. 89. ब्रह्मलनात् in Edit. Sr. aperte falsum est, delevimus apostrophen, apographis et sensu iubentibus; नध्ययन praebet A. scripsimus ergo अनध्ययन, अध्ययन enim vulgatae et metro et sensui repugnat.

35. In avaros dictum, ut apud *Saadium* in *Gulist.* p. 208.: dignus est is ut opes amittat qui neque iis fruitur ipse neque aliis opitulatur. Post नाशः Cod. A. च inserit quod metrum respuit. Scholia desunt.
36. Sententia haud sane, singula si spectas, facilis, in eo vertitur ut demonstret: homines olim divites honore semper frui, etsi divitias eleemosyna pauperibus distributā amiserint, quemadmodum valor quarundam praestantium rerum atque auctoritas haud destruitur etsi earum vis et virtus debilitata sit. Scholiis caret versus, qui in lectionum varietate simul est vexatissimus, iudicent igitur critici num mihi contigerit sensum ubique divinasse et sententiam sanavisse, certe medelam probabilem attulisse. Primum प्रापाल्लीढः ut Edit. exhibet, *cote allius* esset ac *detritus*, quod tamen de auro potius valeret; de lapidibus pretiosis ne id quidem dici potest quod Rogerius suggerit: *qu'oyqu'une pierre pretieuse devienne plus petite en l'usant*. Verum tamen apographa प्रापोल्लीढः scribunt, sed in hoc denno haereo, neque enim rubinus, qui प्रापोल्लीढः et प्रापामणिः dicitur (cf. *Sāhity. Darp.* p. 121.) quadrare videtur, quare de flumine *Sona*, donec certiora didicerim, intelligam, cuius fluctibus gemma parumper deteritur. Fluvium illum, in Gangem decurrentem et ob auri saltem copiam insignem, unde nomen traxit हिरण्यवाहः Ἐρᾶννοβόας (v. *Schleg. bibl. Indic. I.* p. 251.) lapides quoque pretiosos secum ferre, quum tota fere India illorum sit ferax, vix est dubitandum. Dein pro हेतिनिहतः ex Cod. B. हेतिदलितः recepi, quia निहतः proprie *occisum* significat et in hoc nostro loco ambiguitas certe tollenda erat. Idem Cod., multa ut scriptoris errata taceamus, शर्दि et quae sequuntur transponit cum सुरतेत्यादि ex hemistichio secundo; शर्दा Cod. A. proponit et cum सरितः contra metrum coniungit. Pertinent haec ad fluminum Indicorum faciem, tempore pluviae prorsus saepe numero mutatam, sive ut est in *Uttarādmach.* p. 35.: पुरा यत्र स्रोतः पुलिमधुना तत्र सरिता ॥ dicit ergo flumen ipsum manere etsi per alluviones detrimenti aliquid ceperit, sicut in antecedentibus elephantis valorem non imminui ait tametsi urigine non amplius tacti. Initium hemistichii alterius ad lunae phases pertinet, quae lunam ipsam non debilitant; शेषः scripsimus, Anusvaro delete. Enunciatum sequens singularem simul ac pluralem numerum admittit, praetulimus priorem, sensus autem fere est ut in *Proverbiis* 30, 19. בעלמח דרך הגבר non enim prodit se cum viro rem habuisse. Pro निम्न in Cod. A. निम्नः exstat, quo forsitan निम्नः *inclinati* significare voluit scriptor, ferendum sane vocabulum, sed praefendum videtur निम्न proprie *profundus* h. l. depressus, humilis. In Cod. B.

denique राजन्ते legitur et in fine वराः quod tamen नराः quoque legi potest. Ceterum Rogerius laudandus est propter ultimam versus partem bene perceptam.

37. Sensus est: eundem hominem, inopia laborantem modo desiderare videas res mundanas, modo vero illum ipsum, ubi desideria expleverit opes spernere omnino; haec poeta indicat per अनेकान्त्या गृहलभुतया *non uno modo comparatam rem, honorificam simul et levem habitam*. Vocabulum यव per *frumentum* in universum reddidi, proprie tamen *hordeum* et *panicum miliacum* designat, hoc loco vero haud dubio *oryzae* vel etiam *hordeacei decoctum*, quod gratis distribuitur in diversoriis, intendit, iam propter vocabulum प्रसूति *hapsum*, ut Medici loquuntur, quod de liquidis tantum est in usu; Rogerius praeterea de aqua oryzata intellexit. Verbum स्पृह h.l. fortius quasi *inhiare* est, ubi Dativo et Locativo illi cognato (cf. 42.) adstruitur; huic praecedit genitivus, ut ita dicam partitivus: *aliquid decocti*. *Op-pletum*, संपूर्णं cave ne de fame ac siti extincta capias, sed de fortuna ampliore dicitur h.l. (लक्ष्या ut Schol. addit). कलयति ex membranis recepinus pro गणयति Edit.
38. Versus aureus regibus suadet ut omni cura ac diligentia homines imperio subiectos colant, bonis omnibus recte frui si cupiant. *Terram* sub vaccae specie sibi repraesentare Indos, tum ex vocabulis गौः et भूः quae *vaccam* simul *terramque* significant, tum ex mytho illo de पृथिवी dea, notum est, quem in *India* (I. p. 252.) illustravimus; sic etiam celeberrima illa vacca कामधेनु et कामधुक् (*Nalus* 2, 18. ubi prima explicatio quam *Boppius* in Notis ad novam edit. proposuit, hac nostra sententia confirmatur) revera tellus est, omnia desideria explens, ut satis indicat poeta cui accedit *Raghuv.* 1, 26. गां दुदोह *vaccam* s. *terram* *mulsit*. — लोक *homines*, ut saepe complectitur omnes; de कल्पलता supra vidimus (*Sring.* 89.). *Loiseleur*, qui sententiam chrestomathiae suae inseruit, यदि दुधुक्षति transposuit, quod metrum non admittit; एनां legimus cum A. et Schol., पुषाण Imperativum, (Schol. पोषय) omnia praebent apographa; in secundo hemistichio Cod. A. परितुष्यमाणे, B. परितोष्यमाणे exhibet, cuius alterum ferri potest. अन्तिशं denique huic verbo non adstruximus sed sequenti कलयति ex auctoritate Scholiastae.
39. Cobaceret sententia, quam suam fecit Vishnusarman in *Hitop.* (p. 77.) cum antecedente: ditescere si cupiat princeps et felicitate gaudere, meretricum quasi indolem prae se ferat; neque enim in universum est sumendum praeceptum, sed, uti Rogerius fecit, hypothetice: *un gouverneur du pays se doit comporter* etc. Epitheta omnia ad नीतिः sive *vitae rationem* redeunt. In *Hitop.* alii प्रचुरत्तु^० in secundo hemistichio, alii प्रचुरमित्र^० quod *Schlegelius* recepit, legunt, ut वेश्यांगना pro वार्तांगना (vid. *Lass.* in Comment. p. 132.): nos nihil omnino mutavimus, quia Codd. omnes, quotquot inspeximus, inter se conspirant et lectionem Edit. Sr. tuentur, quam etiam sequitur Rogerius. Scholiasta tantum मृदुवादिनी inducit et per मधुवा^० explicat. Ceterum, ut comparisonem recte intelligat lector, Va-

santasenae in *Mrichhakat*. vitae rationem sibi ante oculos ponat, meretricis aequae famosae ac Phryne, Lais, Doridion, Nico Samia aliaeque fuerunt.

40. Scholia desunt et sententia sine dubio facillima est. चत्ता mendosum, in चात्ता correximus, iubentibus Membranis ac sensu.
41. Hominum sortem per Deum praescriptam esse sententia inculcat (cf. vs. 89.). Notanda memorabilis figura de libro divino in quo mortalium fata a Deo conscribuntur, quemadmodum hominum facta in tabulas referre Iovem existimabant veteres; cf. *Euripidis* fragm. Melanipp. p. 100. in poetis scenic. Graecor. Edit. Dindorf: coll. Exod. 32, 32. et saep. in Bibliis. नित्त Schol. स्वकीय ad hominem, non ad Deum pertinere vel ipse contextus docet; vocabulum भाला a भल् *describere, destinare, fatum* hoc loco significat, पट्ट autem proprie *sericum textatum* est, dein *regis diploma*, Indos enim iam antiquitus ἐν σινδόσι scribere consuevisse, Nearchi apud Strabonem (p. 493.) testimonium prostat. Vocabulum फलं in fine coli prioris cum धनं commutant Codd. de frumento, κατ' ἐξ. oryza, desumpta imagine, illud vero de arbore frugifera; nos *fructum* in versione retinuimus ne pulchra periret ambiguitas. Pro नियते eadem varietate, quam *Chaur*. 42. invenimus, Codd. नितरां h. e. निश्चये Schol., legunt; in vocabulis च न° dein variant, scilicet A. habet ततो नाधिकं B. nova imagine inducta: वनान्ते ऽपि वा *vel etiam in syloa*, neque tamen placet haec lectio, quia iam sibi opponuntur *solum aridum* et mons *Meru* auro abundans, सुवर्णादूरी Schol. — In hemistichio secundo त्वं धीरो recepinus ex A. et Schol., quia sententiae vim auget, तदीरो esset *quapropter* तस्मात् कारणात्; pluralem denique *cadi capiunt* sola Edit. Sr. praebet. Ceterum ad sensum proxime accedit illud *Mewlani*

نم بریز بحر در گوزء چند کنجد قسمت یک روزء

42. Primus in sectione दुर्जनप्रशंसा versus vitiorum enumerationi illi vs. 52. fere opponitur, facillimus ceteroquin est neque scholiis instructus. Inter lectiones variantes secundi membri eligenda erat ea quae maxime est concinna in casibus similibus; in B. ubique genitivus est पद्मनस्य हृत्ति पर्योषितां, in Edit. Dativus, sed sequente Locali पद्मनाय रतिः पर्योषिति, in A. Locativus utriusque nominis, quem adoptavimus, praesertim quia च abesse vix poterat. Quae restat lectio B. स्वजन haud spernenda est.
43. Legitur distichon in *Hitopades*. p. 22. cuius lectiones eo libentius recepinus, quod in secundi hemistichii vocabulo भूषितः pro बलंकृतः Codd. conspirant omnes; in priore A. legit विषया भूषितो ऽपि सन् B. autem: विषयालंकृतो यदि ॥ *Rogerius* ex mente quorundam Indorum refert angues olim rubinos in capite gessisse (collat. *Raghuv.* 17, 63. सर्पस्य शिरोरत्नं ।) quae quidem opinio ex hac sententiae imagine forsitan enata est, cui accedit quod कपा serpentis gemma frontalis vocatur. Narrant quidem veteres δράκοντος λίθον sive *Dracontitem* in draconis capitibus inveniri (*Poseidippi* Epigr. 15. a., in *Anthol.* II. p. 50. *Plin.* 37, 37.) sed vix de hac re sermo est apud Bhartriharim. Scholia non adsunt.

44. Ad calumniatores et malevolos redit sententia qui omnes virtutes in vitia convertunt, sive ut adagium graecum loquitur: *φασιν κακίους οἱ πονηροὶ τὰς καλὰς*. Lectionum varietas nulla adest praeter unum in membro secundo vocabulum *ऋती* recto, quod Cod. A. una cum Schol. in *मुनी* commutavit, et recte quidem, opposita si spectas: sequens enim *स्मिता* est *प्रसारहित्यं* ॥ Cetera nulla egent explicatione.
45. Singula distichi enuntiata paullulum circumscripsimus ut linguae latinae ingenio consuleremus, etenim in talibus sententiis collectivis ut ita dicam breviloquentia, coniuncta simul vocum *πολυσημεία*, obscuritatis aliquid parat praesertim si forte pronomen in genere duobus substantivis correspondet, his insuper metri necessitate transpositis, ut in Suppl. vs. 10. *राज्यं किं चाक्षाफलं* quod, nisi contextus obstaret, reddere posses: *quid sapientiae fructus valet prae imperio?* Amant enim poetae interrogatione *किं* res enumerare diversas (cf. vs. 18.), ita ut *libido quid de virtute* revera sit: nil inhonestius est libidine; in aliis vero phrasin solvere debemus: *non opus est hac re quando adest illa*. Quae si recte suis locis capiuntur, versum, scholiis destitutum, facile intelligamus, cuius sensus in univ-ersum est: suis virtutibus contentum hominem, malorum calumniam curare non debere, ita ut vis omnis cadat in *malam famam* in fine nominatam, quae tamen morte peior est reputanda. *लोभम्र चेदू* contra metrum scribunt Codd. A. et B., variant vero omnes in secundi hemistichii vocabulo *किं निजे*: Edit. Sr., *किं गुणैः* B. (forte *गणैः* voluit) et *किं जने*: A.; posterius in textum recepinus hoc sensu ut multis hominibus non sit necesse quando bonorum consortium contigerit. *सुमहिमा* ut Cod. A. vocabulum sequens consignavit, male *सुमहीमा* scribens, reiiciendum duco, idem enim *स्वमहीमा* denotat ac *महात्म्यं*.
46. Citatur versus in *Kāvyaprakāśo* p. 166. et exinde in *Sāhityadarp.* p. 357. tanquam exemplum bonarum rerum cum pravis coniunctarum, *सदस्योगः*, sive vitiis laborantium. Annotat auctor esse aliquos qui in universum sumant sententiam et ad improbum referant omnia quae enumerantur mala; alios autem qui contrarium in quovis enuntiato septenario ponant. Recte quidem, tametsi ad hominem vilem, in fine commemoratum, omnia tendant. Num *मुखं घनक्षरं स्वाकृते*: recte intellexerim de homine pulchro sed muto prorsus et indocto, affirmare non ausim; Scholia enim desiderantur. Veram vocabuli *नृपांगगतः* scriptionem uterque supra laudatus liber rhetoricus praebet, proprie est: *qui principis atrium adit*. *Talum menti infixum* proverbialis est locutio pro eo quod ingratum habetur et cordolium, sic *हृदयशाल्यं* legitur *Mālatī* p. 26. 110. *Vikramorv.* p. 4. *प्रियनाशं हृदि शाल्यमर्पितं* *Raghuv.* 8, 87. et saepius.
47. Posterius hemistichium adagium sapit a sacris petum, quod iisdem fere verbis *Saadi* expressit in *Gulist.* p. 21.:

اکرمد سال گیم آتش فروزد ✽ اکثر یکدم در او افتد بسوزد

होतुः sacerdos est qui sacrificio in solem, *Homa* dicto, praest, होमकर्तु होमसमये Schol. — Pro particip. तुह्यन्तं in Cod. B. et Schol. तुह्यन्तं legitur.

48. Ordinem, qualem exhibuimus, membrorum, contra Edit. Sr. et *Hitopades.*, ubi versus exstat p. 48., tuentur Membranae, Scholia, *Rogierius* et *Jonesii* versio (Opera Vol. XIII. p. 67.). In correctionibus levioribus a nobis factis conspirant apographa neque attinet singula Edit. Sr. sphalmata referre. मूर्खः vero pro मूकः nullus Cod. praebet, neque illud *Hitopadesi* वसति नियतं etsi in his vocibus mirum aberrant Mss.: प्रभवति तदा Cod. A. proponit et falso quidem ob constantem sibi verbi मू cum प्र significationem: भवति च तथा Cod. B. reiecit, quia tertia postea sequitur coniunctio अपि. Idem Codex transponit शल्लको वातुलो वा, melius sane, quia secunda vox paullo fortior est, nostrumque *Windbeutel* et origine et significato exprimit. Alia vocabula ad contextum magis quam ad vim propriam reddidimus, veluti न अभिज्ञातः propr. *abiectus*, e genere obscuro, *Jonesius*: *an errant rascal* et rell.
49. Ex malorum hominum consuetudine mala tantum oboriuntur, sive ut *Saadi* loquitur: *qui cum malis consedit, bonum non videbit* نیکى نشیند نیکی بد بدان (*Gulist.* p. 223). उद्भासित^o est येन शल्लत्वं प्रकटीकृतं, secundum membrum ita solvendum: प्राक् पूर्वं ज्ञाता सा विसृता निता स्वकीया अधमकर्मणा वृत्तिरू ये: legit enim वृत्ते: in fine Schol. neque omnino mala est lectio. Idem गोचरगतैः reddit समीपवर्तिभिः पुरुषैः कैः सुखं नैव उपविशन्तुं शक्यते । Sic bene singula vocabula explicat Commentarius, praeter unum विशृङ्खल quod propr. est *Zona solutus* (de cognato vocabulo *Hemachandrus* ad *Sisup.* 2, 62.: उच्छृङ्खलोद्दामानियंत्रितमर्मलं), eadem metaphora qua Romani paratum ad negotium et expeditiorem praecinctum vocant et *alte cinctum* et in *Hammās.* p. 379. کیش الازار خارج نصف ساقه secundum Schol. est التشيبي مثل في الجد, imbellem autem et effoeminatum *discinctum*; plus tamen vitii vox sanscrita in se continere videtur, praesertim quum शृङ्खल de elephantis quoque compepede veniat.
50. Sententia pulcherrima, quam ex *Rogierio* iam diu germanice reddidit *Herderus* noster (*Zerstreut. Blätt.* 1792.):

*Wie der Schatte früh am Morgen
Ist die Freundschaft mit den Bösen;
Stund' auf Stunde nimmt sie ab.
Aber Freundschaft mit den Guten
Wächst wie der Abendschatte,
Bis des Lebens Sonne sinkt.*

Similiter in *Kirātārj.* 9, 10.: *malus amicus bonum relinquit sicut crepusculum*, et eodem fere modo in *Proverb.* 4, 18. de iustorum via dicitur: eam ut solem fieri magis magisque

- splendentem usque ad meridiem, malorum autem viam caliginis instar. Bhartriharis locum coniectura restituisse mihi videor, nam ut concinna fieret oratio, necessarie legendum erat खलसज्जनानां quamvis omnes Codd. खलु certe praebeant. Scholia desiderantur.
51. Ultimum vocabulum जगत् metro, sensu et Codd. iubentibus in जगति commutavimus, reliquas vero scribarum festinationes tacite omittamus. Scholiis destitutum est distichon ut etiam quae sequuntur, bina 52. et 53.
52. Sequitur caput sextum सज्जनप्रशंसा regulas continens et praecepta moralia diversa quae ad नीतिं proxime pertinent. परगुणे e Codd. A. B. loco गुणिगुणा recepimus ut sensus postulat. Lectionem Cod. A. यथैतेषु नरेषु in orationis clausula pro एते यत्र वसन्ति notare tantum licet ne quid desideres. शूलिन् tridentem gerens epitheton Sivi notissimum est. Reliqua faciliora sunt.
53. Recepit sententiam hanc fabularum Hitopadesi collector, ubi p. 13. prostat. Lectio non variat nisi quod Cod. A. अभिरुतिः gaudium pro अभिरुचिः splendor, amabilitas proponit; Jonesius: in fame resolution to preserve it, coniectura, ut videtur, reddidit. Per श्रुतिं propr. audible, Vedos intelligi constat.
54. Huius versus in singulis vocabulis paullisper intricatioris mentem omnino me cepisse affirmare non ausim. Primum enim enunciatorum interstinctionem, prout ex auctoritate Schol. constituimus, in dubium vocare liceat, ut ab initio statim, ubi donum praebere hospiti simplicior forsitan et magis nativa sit verborum iunctura, ita ut सम्भ्रमविधिः pro se ipso stet et modestiam significet. Hanc enim significationem सम्भ्रम habere, docet Visvakoshus (cit. Kirāt. 9, 54.) सम्भ्रमः साधवसो ऽपि स्यात् संवेगादयोरपि ॥ Schol. vero nil nisi आदर initium, observantia, lascivia addit, igitur observantiae norma hospitalitatem designare debet ac comitatem in omnes qui domum aggrediuntur. Dein membro secundo Edit. Sr. et B. legunt क्षात्युपकृते: (sic enim in Genit. corrigendum) affirmative scilicet, ita ut उपकृतिः retributio passive sumatur de ope quam alii tibi tulerunt: nos tamen cum Cod. A. न legentes, sensum activum praetulimus ut fecit Schol., एकस्य उपकारः कृतः तस्य कथनं न करोति explicans et ante सदसि interstinguens, quamvis vocabulum hocce ad antecedentia quoque pertinet. In altero hemistichio obscuritas, quae ex lectionum varietate, sive potius corruptela oboritur, Scholiorum ope tollitur: लक्ष्मिः in Ed. omnino falsum; Cod. A. लक्ष्म्या Anusvarum tantum neglexit; Locativum integrum Commentarius praebet. Idem अनुत्सेकः per अगर्वः explanat, sed habet forsitan, quo se commendat lectio Cod. B. अनुत्सेका लक्ष्मी fortuna non superba. Vocabulorum sequentium sensus pendet ab अभिभव [भू cum अभि superare] et सार quod hic, opinor, naturam, potestatem denotat, ita ut de aliis sermones facere liberos a superbiae (insolentiae) natura dicere nobis videatur poeta; his tamen paullisper alienum habemus, nisi fallimur, Scholiastam, lectionem aliam secutum verbis: सत्कथाः भवसाराः परमार्थरूपाः निर्वचधिकर्तव्याः legit enim Cod. A. निर्वचिभवसाराः unica

syllaba metrum turbans. Clausula denique orationis, in qua epitheton वसिधार् (cui arborem conferas in inferno वसिधार् Raghuv. 14, 48.) proverbii naturam sapit pro re molesta, कठिने, mox recurreret vs. 61. et per interrogationem केनोदिष्टं negative sumenda est: a nullo demonstratum न केनापि, quod idem exprimit ac स्वाभाविकं, प्रकृतिसिद्धं aliaque huius generis vocabula, animo scilicet insitum.

55. Enumerat poeta virtutes quae cuique hominis membro conveniant: ब्राह्मस्यामः est optima relictio quod nomen ut reliqua in verba resolvimus, mallet tamen ब्राह्मत्यागः, ut ad beneficia simul et ad vitam devotam, omnia bona spernentem, pertineat. Vocabula स्वस्या वृत्तिः sibi constans conditio e Cod. A. recepimus, quum स्वेच्छा वृत्तिः non bene quadrare videretur; reiecit vero eiusdem Cod. lectionem अधिगतैकवृत्तफलं Scholia non adsunt, neque in distich. sequens. •
56. In vocabulo कर्कशं quaesita latet et elegans amphibolia, non solum enim perdurum significat et violentum sed plantam etiam designat शार्दारोचनि nomine, quae liliae aquaticae h. l. opponitur. Ceterum cf. Zabiorum similem sententiam apud Lorsch. l. l. p. 13. Proverb. 10, 25. Horat. Od. 3, 3, 7. et Anvari Soheily: Vir tenax propositi is est, qui non ex loco movetur etsi voluatur orbis terrarum sicut coelum; est ut Simurg, quem nec procella e loco aufert, non ut passer qui fistulae spiritu cadit:

مرد ثابت قدم آن ست که از جا نرود
ورچه سرکشته بود گرد زمین هیچو فلک
مثل سیمرغ که طوفان نبرد از جایش
نه چو کنخشک که افتد بدم از باد تفک

57. Sententia haec elegantissima ab Herdero germanice reddita et multis iam seculis ante a Saadio in Bustano persice exhibita est, cuius fabulam satis notam denuo vulgavit Chezy ad Sakunt. Vol. I. p. 231. — तन्मौक्तिकं loco मुक्ताफलं Edit. legimus ex Cod. A., quia B. quoque तज्जायते मौक्तिकं praebet. स्वाति et स्वाती propr. Arcturus est, tum de stella quavis fausta (महानक्षत्र Schol.) usurpatur; opinio, ex veterum populorum, a stellarum positione omnia auspantium, Astrologia petita. In Cod. A. संवासतो quod magis vulgare, pro संसर्गतो exstat. Ceterum in comparatione κλῆμαξ notanda; de malis ne nomen quidem manet; meliores pro tempore tantum nitent, optimi vero in perpetuum.
58. Pronomina addita rem augment, ac si dicas: ille verus est filius et sic porro. यः प्रीषयेत् Cod. A. exhibet minus bene quum verba sequantur positiva; idem in secundo hemistichio सुप्तं च समक्रियं यद् proponit coacte, quare equidem in vulgata tersiore lectione permanserim. In vocabulo कलत्रं pro uxore eadem latet imago quae Graecis ac Romanis vulgaris, sonat enim seminis (cf. Chandic. 11, 5.) vasculum, ut alias क्षेत्रं ager (Manus 3, 175.). Notissima sunt sulcus (Priap. p. 95.), muliebria conserere arva, ἀλλοτρίας σπείρων, ἀρέραν ἀρῶν et rell. cf. Sophocl. Oedip. Tyr. 1210. Eurip. Phoenix. 18. Hebraei puteum (בֵּיר) dicunt,

Arabes *vestem* (لباس). — Amicum in malis cognosci, saepe agnoverunt Indi, cf. *Hikop.* p.21. Scholia desiderantur.

59. Commendatur hoc versu animus *submissus* ac lenis qui aliorum famae et fortunae unice intentus gloriam ipse exinde assequitur. Pro vulg. नुतिमि: in Codd. A. B. et Schol. legitur कयनै: quod in textum recepimus, Schol. praeterea स्थापयन्तः *stabilientes* ante oculos habuit. Idem in membro secundo विगत male scribit pro विनत, *inclinatus* autem est *omni labore nitens*. पृथुतरा porro, quod in प्रियतरा mutat Cod. A., *servavimus*, यत्: tamen, in pluralem fortasse numerum mutandum, ex Cod. B. in Instrumentalem casum convertimus. सान्त्यैव membranae omnes exhibent; pro दुर्मुखान् A. induxit समन्तात् quod tamen unius codicis fide noluimus recipere, praesertim quum in toto hemistichio secundo adnominatorem aperte captaverit poeta, qua de caussa ultimum quoque verbum अयर्चनीया: ut A. et Scholia habent, videtur praefendum. Initium certe lineae quartae intactum debet servari: Cod. A. et Commentarius सन्तो अयर्चनीया: legunt, sed अयर्च: idem valet quod अयर्च: scilic. अष्टः.
60. Versus in Edit. Sr. omissus in Cod. A. numerum vigesimum sextum prae se fert quidem, sed ad caput nostrum cum Rogerio referendus est. Varia praecepta moralia continet, quae in Vedis aliisque libris sacris exstare poeta testatur, ita ut Octologum appellare possis versum; vetat nempe caedes, furtum, mendacium, commendat beneficia, continentiam, castitatem, modestiam et prae caeteris in omnes homines benevolentiam atque amorem. Verba singula faciliora sunt, neque variantes deprehenduntur lectiones in uno, quem consului, Cod. B.: non enim exstare videtur sententia in D. et Tayleriano codice ceteroquin corruptissimo.
61. Cod. A. primi hemistichii membra transponit et ante अस्तन्तः particulam तु inserit. Vocabula प्रिया न्यायावृत्तिः quae Schol. per विध्युक्तं वर्तनं explicat, de tali intelligenda sunt vitae ratione qualem doctrina de moribus praecipit, ita ut Adiectivum न्याय *conveniens* ad Ethicam, Nyāyam, alludat simul; Scholiorum विधि: ambiguitatem non tollit quum de *fato* et *praecepto* dicatur: quaecunque autem est conditio illa vel moralibus demonstrata praecipis, vel fato circumscripta, ea *cara*, प्रिया, debet esse homini. De clausula sententiae vid. supra vs. 54.
62. Incipit caput pulcherrimum, प्रधानप्रशंसा inscriptum, hoc est de beneficiis praestandis, de gratitudine animi et in universum de ope aliis hominibus ferenda. Primus huius sectionis versus suavissimus in *Kālidāsi* exstat Sakuntala p.97. et disceptari sane potest num sententiarum collector sententiam ex illo sibi sumpserit dramate, an vero poeta celeberrimus, Bhartriharis nostri aequalis, distichon hocce, popularibus iamiam notum, fabulae suae inseruerit. Hoc ultimum mihi veri similis est, quia et Bhavabhūti alique opera sua talibus sententiis tanquam gemmis ornare. *Chezius* ne verbum quidem de hac re protulit,

cui melius sane ex variis codicibus ad literas Indicas illustrandas consulisset, quam quod exercitia iuvenilia nobis delibaret. Lectio दूरिविलंबिनः in Edit. Cheziana falsa est; in Edit. Sr. Bhartr. भूमि exstat, in codicibus A. B. unice rectum भूरि *multum* legitur, quae vox, cuius repham दूरि in Sakunt. servat, in compositis tantum adhibetur sed propria vi, ut autumo, quum obsoletus videatur Localis vocabuli भू: quasi χαμαίφορον, in terram versus, erit igitur: *multum innitentes, tangentes*. Imagines de liberalitate a nubibus et arboribus desumptae apud Orientales perquam frequentes sunt (vid. Interpret. ad Proverb. 11, 25.); pauca addam exempla ad ultimam comparisonem pertinentia. *Hitopad.* p. 19.: *arbor umbram non detinet obliquam ab illo qui abscedit*

हेतुः पार्श्वगता द्वायां नोपसंहर्ते हुमः ॥

Distichon ab *Halhedo* in praefatione ad leges Indicas p. 24. adductum, sonat: *Fir benignus, aliorum saluti prospiciens, odium neque interitus tempore fovet: arbor Santalina, vel in delectu, dolabrae oram reddit fragrantem.*

सुप्तनो न याति वैर् परहितबुद्धिर्विनाशकाले ऽपि ।

हेदे ऽपि चन्दनतहः सुरभयति मुलं कुठारस्य ॥

Mrichchhak. p. 146.: *Amicorum aves libenter adeunt virtutis arborem illam, virtutibus tanquam fructibus ornatam, quae praestantiam ceu truncum habet, modestiam pro ramis, honorem pro radicibus, magnitudinem pro floribus.*

गुणपञ्चालं विनयप्रज्ञासं

विसम्भमूलं महनीयपुष्पं ।

ते साधुसं स्वगुणैः कलाह्यं

सुहृदिहंगाः सुसमाश्रयन्ति ॥

Saadi in Gulist. p. 209.: *arbor liberalitatis ubi radicem agit, ad coelum usque ramos et celitudinem extendit: quodsi igitur ex illa fructum percipere cupis, cum exprobratione seram ne admoveas ad illius truncum.*

درخت کرم هرکجا بیخ کرد

گذشت از فلک شاک و بالای او

گرم آمید داری کزو بر خوری

بخت منه آره بر پای او

quibus adde Adagium arabicum: *dives absque liberalitate est ut arbor sine fructu* غنی بلا
سخاوة کشمیر بلا ثمره. Scholia desiderantur, ut et versibus 63. 64.

63. *Externa non condecorant virum ornamenta sed virtutes. Viros in India nobiliores in aures gestare iam ex Curtio 9, 1. discimus: rex Indicus cum duobus filiis occurrit. — Lacerti et brachia margaritis ornata erant, pendebant ex auribus insignes candore et magnitudine lapilli. Correctiones a nobis factae Codicum nituntur auctoritate; in B. praeterea exstat*

कहपाकुलानां lectio satis bona, in A. denique परोपकारैर्न ubi particula saltem तु sive च erit delenda.

64. Amici constantis virtutes describuntur, inter quas praeceptum hoc praecipuum: $\mu\eta\ \phi\epsilon\upsilon\gamma\epsilon\tau\alpha\iota\sigma\tau\omicron\nu\ \epsilon\nu\ \kappa\alpha\kappa\omicron\upsilon\tau\iota\ \kappa\epsilon\acute{\iota}\mu\epsilon\nu\omicron\nu$ apud Indos saepius inculcatur. In Cod. A. गुह्यं च exstat, in B. गुह्यं निगूहति, retinimus tamen pluralem ob पापान् et गुणान्.
65. Conferri quodammodo potest gnoma Zabiorum (apud Lorsch. p. 14.) et illud Evangelicum (*Matth.* 5, 45.) de sole in bonos malosque lucente; quibus adde *Hitopad.* p. 19.: lunam vel Chandali domicilium radiis collustrare. Primi hemistichii nostri similitudines *Kālidāśus* expressit, *Sakunt.* p. 107.:

कुमुदान्येव शशाङ्कः सविता बोधयति पङ्क्तान्येव ॥

distinguendum enim est inter *Nelumbium* speciosum, rubrum, (पद्म, पङ्क्त et rell.) interdiu florens liliū aquaticum, et inter *Menianthem*, sive *Nymphaeam*, (कुमुद, कैरव) lotum esculentam, candidam, quae noctu flores expandit et lunae nomen dedit unde *Raghuv.* 17, 75.: lunae radii haud penetrant in *Nelumbium* (पद्मे) neque solis radii in *Nymphaeam* (कुमुदे) vid. ad *Sring.* 38. De *Nelumbio* rubro pulcherrime *Bharavis* (*Kirātārj.* 9, 3.): *radiantibus manibus sol, valde sitiens, loti spiritu nimium gustato, ad ebrietatem redactus, ad occasum vergens purpureum corpus gestiebat:*

शंशुपापिभिर्तोवपिपासुः पद्मजं मधु भृशं रसयित्वा ।

क्षीवतामिव गतः क्षितिमेष्यल्लोहितं वपुरुवाह पतंगः ॥

In Edit. Sr. tertium versus membrum sonat नाभ्यर्चितो ऽपि जलदः सलिलं ददाति, lectio a nobis recepta Codicum est A. et B., Scholiis confirmata. Ceterum चक्रवाल orbis proprie *coelestis* est, h. l. lotorum copia पद्मसमुदाय.

66. Homines in quatuor classes dividit poeta, ita ut a bonis distinguantur primum *intermedii*, मध्यमाः qui, ut Schol. optime illustrat आदौ स्वकार्यं कृत्वा पश्चात् परकार्यं कुर्वन्ति, dein *peiores*, कपिष्टाः ad suam utilitatem omnia referentes, quos राज्ञसान् *daemones inter mortales* vocat vel diabolicos ut nos diceremus. Pro pessimis autem, अधमानाः sive malevolis, qui ex alienis malis vel laetitiam concipiunt, nomen ait non reperiri, quod sententiae nobilitatem quam maxime auget. In lectione apographa mirā inter se conspirant, scribarum aliquot maculas si excipias nullius momenti.

67. Suavis admodum apologus ad amicorum fidelitatem atque intimam devotionem depingendam. Fingit sibi poeta lac cum aqua permixtum, qua quidem coniunctione amicorum quasi, aqua per se quidem insipida, dulcedinem demum acceperat, eam vero ob causam et gratum animum monstratura aqua prius ex olla redundat coquendo, hostilem ignem adgrediens. Scholiasta ut par est, lac sine arte inducit loquens: तदनन्तरं स्वमित्रेणा जलेन मर्दय्य आत्मा कृशानी हुतः तर्हि अहं अपि पातयिष्यामि इति बुद्ध्या क्षीरं पावकं गन्तुं उत्कपितं अभवत् । Lac igitur aquam sequitur, in ignem ruit, cum amico coniunctum quiescit et, quod sub-

intelligendum est, ignem tanquam hostem coniunctis viribus devincunt amici, etsi cum vitae detrimento. Aliter in *Hitopadeso* p. 24. de malis, beneficia non retribuuntibus dicitur: aquam quantumvis calorem ab igne acceperit, illum tamen extinguere सुतपुमपि पनीये श्रम्यत्येव पावकं ॥

68. Sensus huius distichi ad versum 28. proxime accedit: oceanum, multas atque tantopere inter se discrepantes res ferentem exemplo esse posse hominibus ut se invicem tolerent opemque sibi ferant. Etenim primum in mari Vishnu cubat serpenti Seshe incumbens, deinde ipsius hostes sive Asuri, असुराणां कुलं in oceano commorantur; tum montes illi alii praediti, de quibus vid. quae dicta sunt ad versum huius Centuriae 29. Ignis denique ibi iacet वाडवानलः dictus (cuius vocabuli primam poeta metri necessitate corripit syllabam; quemadmodum in *Uttarardm.* p. 94.: अयं शैलाघातकुम्भितवडवाक्कुहुतभुक् १) sive etiam वाडवाग्निः ut est apud *Chaur.* 50., unde apud *Roger. Barrabageni* corruptum. Fingunt enim ignem quendam mythicum formā ingentis flammae, capite equino instructae, ex sapientis cuiusdam *Uroi* lumbis enatum et exinde apud *Calidasum* (*Sakunt.* p. 44. et *Raghuo.* 9, 82. 11, 75.) शैर्वः nominatum, mundum olim incendisse donec Brahman eum in oceanum relegasset. Ibi iam aquis pascitur, sed aliquando in terram redibit mundum conflagraturus, cui rei innuit noster per सह समस्तसर्वलोकैः Fabulam ex *Hariyanso* fusius enarrat *Chesius* ad *Sakunt.* II. p. 213. et ad montis ignivomi in maris aliqua insula conspicui eruptiones haud absimili ratione refert. Quae quum ita sint, delenda sunt quae in libro meo (*Altes Indien* II. p. 65.) de igne Bengalico in dramate *Sakuntala* proferuntur; antequam enim textum sanscritum inspicere licuit, Jonesii versio in errorem facile potuit ducere virumque celeberrimum Forsterum re vera duxit. Ad lectionum varietatem quod attinet, Cod. A. male legit इतश्चरुपार्थिनः Schol. ब्रामताः in textu habuit; prius omnino falsum, neque enim de *Charanis* mythicis sermo est. Idem Codex शिसुरिणां गणाः exhibet, mera correctio, uti videtur, librarii qui rem de qua agitur minus bene perspexerat. In secundo hemistichio हतो ऽपि scripsimus cum Codd. A. B.

69. Versum selegimus qui ad hocce caput, novem alioquin tantum sententiis constans, com-mode posset referri et Rogerii versioni aliquomodo corresponderet, quanquam non negamus distichon nostrum aequo iure ad caput sequens de constantia relegari posse et sane in *Visakhadatti* dramate *Mudrārākshaso* p. 48. una cum versu nobis 73. tanquam constantiae ac firmitatis exemplum afferri ubi *Wilsoni* tamen verus auctor non in mentem venit, dicit enim (*III.* p. 72.) *it may be doubted if perseverance is any where recommended in a more manly and spirited tone.* Ast enim, quum solus fere stet versus, in Cod. A. omissus, et in hoc toto libro summa ordinis sententiarum confusio deprehendatur, neque in singulo quidem versu de una tantum re agatur sed varia plerumque praecepta moralia sint prolata, putavimus locum suum inter adagia de officiis erga alios bene posse occupare, praesertim

quum sensus simul insit: neminem officia deserere debere, quemadmodum neque testudinem, terram portantem, neque solem defatigatos videamus unquam. Pulchre hac in re versiculus exstat in *Kāvyaprakaso* p. 92.: *exit sol rubicundus, purpureus quoque occidit: in rebus secundis et adversis magnorum hominum eadem est indoles*; उदेति सखिता ताम्रस्ताम् एवास्तमेति च । संपन्नी च विपन्नी च महतामेकत्रपता ॥ Veram lectionem दिनपतेरस्ते न debemus *Mudrārākshasi* editioni; in *Vulg.* exstat दिनपतेरस्तेन *occasu immobilis*, quod sensum turbat. शेषस्य ut ibi legitur pro कूर्मस्य reliendum, nec tamen omnino spernendum est (cf. vs. 28.); minoris momenti sunt कृपावत् pro न मन्सानिर्वृद्धं loco निर्वहः et एकं हि pro एतदि. Vocabulum संगीकृतं *oblatum* (vid. *Lassen* ad *Hitopad.* p. 185.), *propositum*, sive *officium* reddidimus.

70. Versus aureus, integro *Vairagyo* libro, nagis bullatis referto, facile anteponendus. Scholia non adsunt neque ambigua esse possunt singula. Lectiones variae admitti possunt omnes: *Cod. B.* त्यज् मदे प्राेबेत्, *A.* मत्ति मा कृवा et in hemist. secundo प्रख्यायय *fac ut celebrentur* pro प्रच्छादय. Ultimum vocabulum *A.* in लक्ष्मणं mutat, ut etiam *B.* corrigi iubet.
71. Tria sunt quae de hominibus exiguntur hoc versu, ut puri sint *mente, oratione et corpore* h. e. opere (cf. *Bhagavadg.* 17, 14. seq. ut त्रिविधं तपः debet esse: कायेन वाचा मनसा *Raghu.* 5, 5.) quod plane cum lege Zoroastrica toties in *Zendavesta* inculcata convenit (cf. *Zendav.* I. p. 86. 109. 126. inprimis II. p. 324. vers. *Kleuk.*); deinde ut beneficia praestent *Diis, hominibus* atque *inferis*, quod per trimundum hoc loco indicat poeta; उपकारं scilicet officium tale est quo aliis aliquid retribuimus. Tertio loco poscit ut bona aliorum opera magni faciamus et, si quid particulae instar fecerint, id in montis magnitudinem evehamus. परमाणुं *atomum* in singulari numero scripsimus cum codicibus *A* et *B*; Edit. habet परमानो: quod ferri quidem potest sed in Errat. in Accus. pluralem mutatur. Alias de re minima *granum sinapi* usurpatur, cui opponitur fructus *Bilvi* et mons *Merus* in *Episod. Sakuntalae* 7, 79. 81. coll. *Matth.* 13, 32. Hoc modo qui agunt, hi in suo ipsorum corde efflorescunt, hoc est gaudio fruuntur uberrimo; correspondens pronomini कियन्तः *quam multi*, supplendum est इयन्तः, Scholia desiderantur.
72. Nova sectio octava de constantia agit ac firmitate, धैर्यं, quam vocem auctor *Sāhit.* p. 57. ita definit: मुक्तात्मग्रावना धैर्यं मनोवृत्तिरचक्षता ॥ Primum perseverantiam in laboribus quantumvis arduis adhibendam esse Deorum exemplo monet, qui in Amrito parando non lassati erant, qua de re vid. ad vs. 27. Pro महर्षेः in *Cod. B.* legitur महर्षेः eodem sensu; pro धीराः ibidem सन्तः quo quidem vocabulo sententiae vis omnis infringitur. In *Cod. A.* न निश्चितं sensum bonum praebet: ne finita quidem re constantes quiescunt sed novam aliquam aggrediuntur. Scholia desunt.
73. In uno tantum *Cod. A.* legitur versus, quem tamen et *Rogierius* hoc loco ante oculos habuit. Tres hominum classes inducit poeta a pessimis incipiens qui propter difficultates

rem non aggrediuntur, procedens ad eos, qui aggrediuntur quidem sed rem adgressam mox relinquunt, et sedulos ac constantes summo loco ponens, qui arduum quidquid inceptum ad finem perducunt. Citatur sententia in *Mudrārākṣhaso* p. 48. ubi membrum ultimum ita sonat: "प्रारब्धमुत्तमगुणास्तत्त्वमिवोद्वहन्ति ex qua lectione प्रारब्धं recepinus, utpote unice rectum, pro प्रारभ्य, ut Codex, hiatum non respiciens, praebet. Verbum autem परित्यजन्ति tuentur Scholia.

74. Praecedenti sententiae bene sese adiungit distichon, causam quasi addens cur homines quieti plerunque addicti sint, scilicet quia socordia tanquam hostis in corporibus commoratur; labor vero perseverans amicus est quem omnes sibi sociare debent. Sic versum intelligo nullis Scholiis intractum et a lectione in omnibus apographis sibi constantem. Apud Rogerium alia sententia exstat quae nusquam reperitur.
75. Sententiam hanc sibi vindicavit *Hitopadesus*, ubi p. 55. exstat, Editionis Sr. lectionem fere repetens, in qua membrum secundum et tertium sonant hoc modo:

सुखेर्विनाशो न हि प्राङ्गनीयः ।

अथः कृतस्यापि तनूनपातो ॥

nos lectionem Codd. A. B. et Scholiorum adoptavimus simpliciore, quae repetitionem simul particulae हि iusto duriorem, ut Lassenius recte animadvertit, evitat. In quibusdam praeterea *Hitopadesi* editionibus ab initio scribitur vocali producta कदार्चितस्य quam recte Lassenius dolet se retinuisse, quum verbum कदर्थ्य in *Bhartr. Sring.* 97. quoque legatur. Sed audiamus potius editores doctissimos ipsos de hac sententiae nostrae varietate disputantes (p. 97.): „Quodsi कदा legitur, id licentia poetica seiunctum est ab अर्थि et construendum न कदापि id est न कदाचित्. Schlegelius lectionem कदर्थितस्य (कदं प्राप्स्य Schol.) tuetur, siquidem अर्थित pro अर्थिन् admitti nequeat. Verbum denominativum कदर्थयति significat *vilipendere, parvi facere*, compositum est cum particula कत्, themate obsoleto pronominiis किं quod et ipsum cum significato contemptus vocabulis quibusdam proponitur.” Hactenus viri celeberrimi, quorum sententiae nil addo. Verbum यन्ति in plurali, ut *Hitopad.* P. exhibet, nullus legit *Bhartriharis* Codex. Metrum, ut in praefatione observavimus, est उपज्ञानि, permixtum ex *Upendravajro* et *Indravajro* genus, et ita quidem, ut, lectione *Hitopad.* admissa, *Amphibrachys* et *Antibacchius* in pedibus initium facientibus alternent, ex nostra autem lectione *Antibacchius* in ultimo tantum colo locum habeat, cuius generis nomen speciale desidero. Ad imaginem quod attinet, cf. *Sisupālab.* 1, 2.: ut in altum ascendat ignis, natura ipsius est प्रसिद्धं उद्ध्वलनं हविर्भुजः Aliud in *Kāvyaaprak.* p. 153. exstans distichon, imagine etsi paullulum diversa, non possum quin adscribam:

यदि दहत्यनलो उत्र किमहुतं

यदि च गौरवमग्निषु किं ततः ।

सवपामम्बु सदैव महोदधेः

प्रकृतिरेव सतामखिषादिता ।

76. Adoptavimus Cod. A. lectionem कोपकृ° pro को ऽपि कृषानुतापः et in hemistichio secundo लोभपात्रैः pro Nominativo quamvis utraque vulgata lectio possit defendi, *posterior* autem, iam vereor, debet praeferrri. Ultimum vocabulum वीरः bene se habet, neque in वीरः eiusdem Cod. commutandum, iam enim in ipsa stirpe latet virilitas ac strenuitas. Tertium versus membrum imaginem repetit a laqueis quibus hostes capiuntur [in textum autem pro कर्षन्ति male irrepsit वर्षन्ति]. Tales vero laquei, qui collis ferarum et hostium iniiciuntur, apud omnes fere populos commemorantur, Arabes hoc modo asinum silvestrem cepisse testis est *Arrianus* (de venat. 24.), inter arma Persarum *Herodotus* (7, 85.) refert; *Pausanias* (1, 21.) de Sauromatis, *Suidas* de Parthis, qui σείράφοροι (vid. Suid. h. voc.) exinde dicebantur, eadem narrat, et apud *Homerum* (Il. 5, 487.) ἀψίδες λύες haud dubie de laqueis istis intelligendum. Plura vid. in *India* mea II. p. 62. Scholia in distichon nostrum desunt.

77. In Cod. B. initium versus sic se habet:

वरं शृङ्गोत्सङ्गागुरुशिलरिपां क्वापि विषमे

quae quidem lectio sensum non mutat, neque tamen habet cur Editionis textui praeferratur. In A. sententia desideratur una cum scholiis quae in distichis de constantia omnibus fere desunt vel saltem iciuniora sunt. Pro तीव्र in Cod. तीव्र्या exstat. Vocabulum ग्रील *indolas* h. l. fortitudinem et virtutem κατ' ἐξοχήν significat, quod in ipsa vocis latet origine si cum शिला *saxum* conferas; dein ad illam vitae rationem transfertur, quae sensu veri, boni et pulchri nitet, sive ut uno verbo dicam, ad humanitatem et sensu denique latissimo ad eam hominis indolem qua sibi consentaneus est aliquis in omnibus quae peragit. Sic in versu proxime sequente adhibetur, ubi *Rogierius* bene circumscribit: *celui, qui sçait s'accommoder à l'humeur d'un chacun.*

78. Generosiores viri et sibi constantes omnem rerum naturam sibi subiiciunt. De verbis denominativis, quibus utitur poeta, vid. ad *Sringar.* 34.; inter haec गुणायते rectius est quam quod Cod. A. proponit गुणीयते. Maluimus porro cum A. et B. कुल्यायते — quod et *Rogierius* expressit: *un ruisseau* — pro कूपायते *puteum fieri*; in वर्षायते autem gravitas multa inest, ideoque suo loco eripere nolui et cum चर्यायत A. vel चर्यायते B. commutare, quae mera forsitan scriptorum vitia sunt. Notandus est Superlativus audacior in Composito अखिललोकवल्लभः ।
79. Homo कार्याचिन् is est qui bona opera atque officia omnibus viribus persequitur, res externas non curans. Humi stragulum opponitur lecticae पर्यङ्कः, quod quidem vocabulum in *India* nostra (II. p. 109.) falso cum persico پلنگ contulimus, scribitur etiam पल्यंक unde hodiernum nomen *Palankin* descendit. Morem in *India* antiquum esse quo reges et homines delicatuli „*sexta cervice ferri*” sese passi sint, ex *Curtio* discimus (8, 9.): *Quum*

rex sese in publico conspici patitur, thuribula argentea ministri ferunt, totumque iter, per quod ferri destinavit, odoribus complent. Aurea lectica margaritis circumpendentibus recubat. Artaxerxem Timagorae φερσίων tale dono dedisse, Plutarchus refert; hoc modo ex Cappadocia et Bithynia luxuries illa ad Graecos et tempore Gracchorum (Gellius 10, 3.) ad Romanos quoque delata est, quibus arcata quoque et *clausa lectica fenestra*, plane ut Indis erat in usu (vid. Scheffer de re vehiculari II. p. 88.). — Nominativum retinuumus ग्रयनः, Cod. A. Locativum, B. Accusativum praebet. Vox ग्राक *olera* non modo sed herbas etiam viliores complectitur, quae ग्राखि et ओदन *oryzae generibus*, tanquam cibis lautioribus opponuntur; in B. विष्टग्रानह्विः exstat, *cibus delicatior* in universum, speciatim *carnes* quibus non omnino abstinere Indos pluribus comprobavimus argumentis (India II. p. 160.). कन्वा *pannus*, पृथग्युता, इत्युप oppositum est *vesti splendenti* दिव्याखर sive ut Cod. A. mavult चित्राखर *variegatae*. Idem vero in fine versus contra metrum transponit न मयायति सुखं न च दुःखं. Scholia non adsunt.

80. Singulas enumerat poeta virtutes, quae unumquemque decent quibus superius tamen श्रीलं इदं सर्वकार्यं est; ultima duo vocabula recepinus e Cod. A. et B. pro vulgato सर्वकालनियमं sed timeo, inconsideratius, iam enim magis aridet ex hac lectione profecta sententia: „omnium vero summum decus est quovis tempore sese continens indoles.” Scholia desiderantur. Ceterum molestiam quandam faciunt abstractis vocabulis concreta quaedam permixta, veluti ज्ञान *sapiens* et प्रभवतु *nobilis* sed in his Indorum poetae concinnitatem verborum non multum curant.
81. Nobilis huius capitis conclusio: quidquid dicunt morum periti — sed निपुणाः sensu aliquo modo peiori sumendum, quasi dicas *morosi* — quidquid fortunae casu accidit, fortis et sibi constans homo, ne mortem quidem timens, virtutem sequitur. Neque huic disticho adsunt Scholia.
82. Necessitate divina omnia regi et quemlibet sorte sua contentum esse debere, caput sequens exemplis commonstrat; fieri enim posse versus statim octogesimus alter fabula docet Aesopica, ut serpens per praestigiatorem canistro inclusus et fame iamiam attritus, murem rattum, qui corbem perforaverat, adipiscatur et per ipsum insuper foramen evadat. भृगुश्रः cave ne victu carens, श्राश्रः explices; Scholiastes rem illustrat: कश्चित् सर्पः (quod in fabula notissima supplendum) कर्पडमध्ये निक्षेपितः अहं अस्मान् मोक्षविधौ इति श्राश्रा भृगो यस्य ॥ Cod. A. loco ततोः videtur legere ततो quod ferri non potest quia Genitivus tunc पीडितस्य debebat praecedere; idem Cod. in fine लोकाः पश्यत *homines videte* legit; melius tamen est स्वस्याः *sibi compotes*. Sphalmata in Edit. नक्तं, मुलेः rell. correximus.
83. Rogerius versum, in Edit. Sr. proxime sequentem reddidit, at quum eadem imagine utatur sententia et in Cod. A. omisa sit, videtur disticho nostro olim fuisse adscripta, donec postea in textum sit recepta (dedimus in Supplem. 14.). In secundo hemistichio हि

सुवृत्तानां legit Cod. B. — Vocabulum विपत्तिः *adversitas* per fortunae casus expressimus ut cum pila cadente conveniret; ad mala tantum pertinet ex quibus acrior animi impetus hominem debet erigere. Similis figura in *Nitopad.* p. 68.: *manu dimissae pilae casus nesus-que hominum sunt*, कर्त्तव्यकृतकुसमाः पातोत्पाता मनुष्याणां et *Proverb.* 24, 16.: כִּי שֶׁבַע יָפִיל יֵשׁוּעַ וְיָשׁוּעַ יִפֹּל בְּרִיחַ וְיָשׁוּעַ יִפֹּל בְּרִיחַ

84. Eadem quae antecedit sententia novis illustratur figuris, prima similitudo de arboris trunco denuo progerminante desumpta (cf. *Jobum* 14, 7. et in *Vedis* apud *Jones.* Vol. XIII. p. 378.), secunda est de luna per Rahum laesa, क्षीपा, qua de re vid. ad *Nit.* 27. collat. *Kāvyaprak.* p. 155. atque ex hoc *Sāhityadarp.* p. 325.: *etsi saepius laesa semper tamen indies crescit luna*, क्षीपाः क्षीपो ऽपि क्षणी भूयो भूयो ऽभिवर्द्धते नित्यं » Bene huic figurae convenit verbum उपची propr. *recolligere vires*. In Cod. A. distichon, ut omnia fere quae *Arya* metro concinnata sunt, valde corruptum est; primum ibi hemistichium claudit उपमुते लोके quod non intelligo, secundum autem ते न विमुता लोके. Scholia vero in utrumque distichon desiderantur.

85. Mythologico utitur exemplo poeta, ut fatum sive omne moderans numen ipsis Diis potentius esse, multo minus igitur hominum viribus confidendum demonstret. Ille, qui aliis Diis hostilibus victus inducitur, Indrus est, cuius exercitus dux primus planetarum Vrihaspatis sive Jupiter, cuius milites Dii minores dicuntur, qui tamen cladem saepius expertus est, vel contra homines, ut carmina docent epica, devotione insignes pugnaturus. *Airdvatus* Indri elephantis nomen esse vel pueri norunt; वाहन vero, quod cum teutonicae stirpis vocabulis *waggon*, *Wagen*. proxime convenit, a *vehendo* sive वह् deductum, non pro curru solum, sed de iumento, nave et re qualibet qua quis vehi potest usurpatur, ut de *vehiculi* voce pluribus quoque docuit *Schefferus* l. l. I. p. 3. Sed de lectionum varietate iam videamus quae Scholiorum absentia sola crisi est discutienda. Pro सलु in Cod. A. किल exstat idem significans; idem Mst. वाहनः mutat in वारपाः *elephas*, quam lectionem qui defendere vult, adsentientem habet Rogerium. Secundi hemistichii initium in Cod. A. sonat इत्याशयं quod Rogerius quoque expressit: *merveilleusement ruiné*, pro समन्वितः tamen in utroque Codd. A. B. legitur अलम्वितः quam quidem vocem recepimus. Maior discrepantia in vocabulo sequenteprehenditur: Edit. Sr. अलम्वितः praebet ita ut *vim findens* epitheton Indri, qui alias पुंरुद्रः audit, habendum sit; in B. alio usitatore nomine Indrus inducitur: मद्यवा मयः neque tamen, necesse erat in re notissima Deum illum nominare: praetulimus igitur lectionem Cod. A. अलिभिः, quod cum प्रैः coniungendum est. Idem Cod. in ultimo colo legit तयुक्तं वरमेव देवशर्पा satis languidum ut mihi quidem videtur sed eligat lector. Rogerius denique addit: *et pour cette raison le feu devorera celui qui veut acquerir quelque chose par son travail*, quae verba, a Brahmane Padmanabho addita, fabulae explicationem intendunt sed, ut saepius factum, a re aberrant.

86. Parabola trita ac vulgaris docet: neminem effigere posse ea quae per Fatum semel destinata sint quippe quod nos veluti pecora ducat, ut est *Mālat*. p. 146. Vocabulum सल्लट paucis investigemus et ad suam stirpem referre conemur: सल्ल quod per सल्ल explicatur, de senum potissimum incessu vacillante et incurvato videtur adhiberi, unde persicum كال curvus remansit, ita tamen ut de capillorum canitie et raritate simul repetatur notio, ut كالیو apud Persas is est cui capilli horrescunt, verbum كالیدن calcare et canos feri capillos, quemadmodum hebr. יָדָה senex de barba et mento vacillantibus descendit. A verbo सल्ल suffixo Unádico उ (ut तनु a तन्) nomen derivatur सल्लु (*senex, calvus*, german. *kahl*), quod ipsum obsoletum, in Vocativo tantum adverbiascente pro certe, sane remansit, ita enim talibus Vocativis saepius contingit ut ex erebra allocutione Adverbii tandem naturam induant. Novum dein accedit suffixum Taddhita टाट, quod maculam quandam ac turpitudinem indicat, v. c. बल्लट *loquax*, sic सल्लट *calvus* est. Notabilis igitur similis vocabuli formatio in lingua latina observatur, siquidem littera v in *calvus* ad radicem non pertinet sed postea themati adhaesit, v. c. in *calo-arium* pro cranio, proprie locus ubi capilli sunt, ut *virid-arium*, *gran-arium* et alia. Ab eadem stirpe descendit nomen सल्ल *miser* est. सल्लट *sarvus* proprie *verrens*, deductis forsitan a miseria senectutis notionibus. Sed haec meos omnia mōiuntur coniecturis donec acutissimo et sagacissimo Boppii iudicio confirmentur. — Nominativum संतापितः non Locatē casum membranae praebent. Cod. A. aliam proponit arbores, ताडल्ल lectione; ताडि et तालि, cuius igitur forma masculina quoque sive neutra prostat, est *Corypha Taliera*, *umbraculifera* Roxb. sed malim tueri vulgarem lect. तिल्लल्ल, magnis etenim fructibus praedita est *Vilva*, s. *Aegle marmelos*, ut iam ex sententia patet in *Eptoch. Sakunt.* 7, 79: *Vides o rex alius peccante ut gramum śmāpi, tua vero, ut Nīla ingentia, videns etsi non animadvertis.*

राजन् सर्वपमाश्रयि परंकिद्रायि पश्यति ।

शक्त्यान् विस्त्वमत्रायि पश्यन्पि न पश्यति ॥

Hemistichium secundum in Cod. A. incipit तत्राप्यसु falso, quia तत्राब्द sequitur, in fine idem habet तत्रापदां भातने quod admitti potest.

87. Sententiam pervulgarem ac tritam, in Edit. Sr. et Codd. omnibus, praeter A. omissam, retinui primum quia locum suum bene occupat, tum quia in *Hitopades*. (p. 16.) est recepta et a Rogerio hoc loco lecta. Neque variantes adnotandae lectiones, nisi quod *Hitopad.* membrum primum et secundum transponit, neque adsunt Scholia. De dracone Rahardictum est ad vs. huius libri 27.

88. Versus hic, qui ut octogesimus novus in solo tantum Cod. A. legitur, simili mensura sese adiungit praecedenti. Scholia adscribam integra, de acumine, in fine distichi, quod omnino videtur frigidius, paululum dubitans: अस्मा तावत् प्रथमे अशेषगुणाकरं सर्वगुणानां उपनिस्तं भुवः अलंकारं अलंकारं एतादृशं पुरुषार्तं सृजति यदपि पुरुषार्तं तपो भगवतोस्ते चेत् अहह

इति खेदे कष्टं यथा स्यात् तथा ह्यं विधेः अक्षया अपचिडतता व्रतानं । In his vellem अक्षयापचिडतता ut *fatum* accusaretur tanquam caecum et nulla summi numinis cognitione praeditum, quod poeta sane intendit; prout nunc stat vocabulum अक्षया, Visargo omissio, sive accuratius अक्षयतो अपचिड°, vocabulum antecedens explicans Genitivus videtur, ex mente videlicet senioris Commentatoris, *εἰμαρμένην* et Deum unum eundemque putantis.

89. Sensus est: Perferas, neve culpes id quod mutari nequeat करीर non modo arundinis Bambu sarculus est, sed etiam frutex spinosa in arena habitans quam intendit poeta. Offendit masculinum दोषः cum किं quod tamen simpliciter *cur* reddi potest, igitur nihil muto. Secundo exemplo ad verbum fere reddito, utitur *Saadi* in *Galist.* p. 11.:

گرنه بیند بروز شیره چشم چشمه آفتاب را چه گناه

Avis चातकः *cuculus melanoleucus* durante tantum pluvia bibere et guttas roris nubiumque captare volando dicitur, quemadmodum Cicadam rore vesci perhibent Veteres (τῇ δρόσω τρέφεται μόνον *Aristot.* H. An. 4, 7.). Unde चतकः appellatur Châtacus et poetis frequenter inseruit in nubilosus depingendis temporibus, hoc loco vero molestum aliquid esse poeta significat quod guttae in huius avis rostrum sponte non cadant, ac si nos diceremus: assa non in os volat columba. In sententiae clausula subiectum est summum nomen, quod regit fata hominum et ludo quasi ad libitum distribuit dona sua; qua in re लट् optime usurpatur: *pueriliter agere, infantilem esse*, quomodo mundum ludendo creasse Deus saepius dicitur (v. *India* I. p. 160.). *Ludere* de hominum sorte tempus dicitur infra (*Fairág.* vs. 43.) et *fatum* ipsum veluti in puteo rota aquaria *Mrichh.* p. 343.: एष क्रीडति कूपयंत्रघटिकान्यायप्रसक्तो विधिः cui loco adiungas illud *Arabschahi* (vit. *Timur.* II. p. 494.): *mundus rota est aquaria, qua convertuntur tam laeta quam adversa* الدهر دولا ب يدور. Huic cognata imago est illa qua tempus ac fata rotae adsimilantur, ut *Hitopad.* p. 36., *Brahmaiva.* p. 95. et 96. r.

यथा भ्रमति कालस्य यथा विषयिणो मुखं ।

चक्रनेमिक्रमेणैव सिचं एवेष्टुरेच्छया ॥

Meghadūt. vs. 109. quibus cf. illud *Anacreontis* (4, 7.):

τροχὸς ἄρματος γὰρ οἷα
βίος τρέχει κυλισθεῖς.

Ceterum de factorum libro divino vid. ad vs. 41. Schol. desunt.

90. Sententiam exprimit versus illam: πρὸς τὴν ἀνάγκην πάντα τὰλλ' εἰς ἀσθενῆ et cum disticho huius Centuriae 82. proxime convenit: quemlibet sortis sua contentum esse debere. परिपूर्तिरे cum Cod. B. legimus loco पूर्त्ते Edit. Sr. — In Cod. A. versus omissus est et Scholia quoque desiderantur.

91. „Fatum nulla umquam potest effugi intentione, contra eius vim opera omnino nihil valent,” hac optime clauditur caput sententia, ita, ut transitus simul fiat ad sequentem de

operibus sectionem idemque vel ipso कर्म vocabulo quod tamen in versione temere pro fato sumpsimus, vera autem ultimae versus particulae interpretatio haec est: Non existendum non existit ex operis auctoritate, existendi interitus unde? Latinae linguae genio certe parum apta, vernaculo sermone ita fere sonat sententia: Was nicht sein soll ist nicht da Kraft der That, was sein soll findet Kraft der That keinen Untergang. Ceterum de fati vi similes sententiae in *Hitopadeso* exstant et ad nauseam usque repetuntur; cf. p. 47. ubi eadem figura: निपततु शिखराददुर्मस्तु जलघी fatum non effugiet. De *Meru monte* cadere dicitur etiam *Mrichhak.* p. 61. de re periculosa. In coelum adscendere eadem fere occasione dixit *Zoheir* in *Moallac.* vs. 54. *qui caussas timet interitus eum assequuntur, quamvis ad coeli regiones scala adscendat.*

ومن هاب اسباب المنايا يتلنه
ولويرق اسباب السماء بسلم

92. *Opera*, quae in hoc capite celebrantur, *religiosa* potissimum intelligunt Indi; sunt enim praecipua quae vitam futuram beatam reddunt haec: sacrificia praestare Diis Manibusque; Vedorum studio se dedere, liberalitatem exercere, Vedos docere eorumque quae inculcant vitae rationem aliis tradere et aedificia denique publica quae ad utilitatem tendunt, qualia sunt deversoria, putei et id genus alia exstruere. Versus nonagesimus secundus antecedenti sese ita adiungit: Est vero *bonis* operibus laus et virtus iisque deditum esse magis conducit quam Deos colere minores (देवान् Schol. इन्द्रादीन्) (cf. *Vair.* 41.) nam et hi ipsi necessitati sunt obnoxii, quae tamen a bonis operibus regitur. — हितविधे: recepimus ex Cod. A. et Schol., quum हत sive fortasse अनुहतविधे:, negatione omissa, aptum sensum non praebere videretur; Schol. bene explicat: Deos hosce a fato dependere, nec sponte sua salutem dare posse ऋद्धाधीना: स्वातंत्र्येण फलं दातुं अशक्या: Pro यदि किममरे: in Cod. A. exstat: किममरगणै: quod eodem redit.
93. Sensus est: vel ipsos Deos maiores salutifera quondam opera perpetrasse, ad ea videlicet per summum numen adactos; huius etenim nutu ac iussu demiurgum Brahmanem difficile creationis opus in se suscepisse constat. Non minus notum est Vishnuem decem transformationes pro salute hominum subiisse. Sivas vero filios sacerdotis cuiusdam, ut fabula narrat, occiderat, quam ob causam poenas, a Manue constitutas (vid. *Sring.* 64.) luere et per duodecim annos, cranium occisi manu tenens, eleemosynam rogare coactus est *Ovum brahmanicum* saepe pro mundo invenias secundum problema illud de ovo mundano cosmogonicum (v. *Man.* 1, 9. et *Windischmanum* docte de hac re disputant. *Sankar.* p. 20.) cui h. l. भण्ड vas figulinum adiungit poeta ut imaginem conservet. Eadem fere figura in *Brahmasaiv. Pur.* p. 96. legitur: *Vasculum humi fingit rotā ex luto figulus; eodem modo creator premium distribuit actionis instrumento.*

कुम्भं निर्माति चक्रेण कुम्भकारो मृदा भुवि ।
तथैव कर्मसूत्रेण फलं धाता ददाति च ॥

b. e. quemque a creatore secundum actiones suas iustum pretium accipere, ut *Hitopades*.

p. 6. eadem utens metaphora docet: figulus effingit quidquid vult, sic homo opus adaptat.

यथा मृत्पिण्डतः कर्ता कुर्वते यथादिच्छति ।

एवमात्मकृतं कर्म मानवः पतिपद्यते ॥

Unica in disticho nostro lectio varians, quae notari meretur, est क्षिप्पः सदा संकटे in Cod. B. hemist. prioris in fine. Scholia non adsunt versiculis 93. 94. et 95.

94. Pertinet sententia ad dogma illud Indorum tristissimum, ad quod iam in antecedentibus respeximus: पूर्वं जन्मकृतं कर्म तद्दैव्यं sive omnia in hac vita evenire et sortem hominis omnino regi secundum opera in alia vita, antequam denuo natus esset, peracta. Vocabulum सेवा ut vs. 91. de militia et regum ministerio est sumendum; खलु in apographis legitur pro किल. Plenius ceterum h. l. expressa est de fructibus metaphora, quam et Veteres amant; cf. *Ἀνδρὸς δικαίᾳ καρπὸς ἐκ ἀπόλλυται* et: *Ἔστι δὲ καρπὸς ἀγαθὸς εὐτακτοῦ βίος*.
95. In eadem re pergit, पुण्यानि enim sunt *opera pura* quibus bonam sibi parat sortem mortalis et cum तपस् in versu antecedente convenit. Vocabulum मस्तक *frons, vertex* monti fere adiungitur; in Codd. A. B. संकटे prostat, ex versu fortasse 93 desumptum et rei minus conveniens. Rogerius vertit: *s'il avale du poison*; habuit forsitan विषयास्थितं lectionem, quam si adesset, equidem haud sane contemnerem.
96. Versum in Edit. Sr. vehementer typosetarum incuria laborantem bene mihi videor sanasse, vereor tamen ne tertium vocabulum हि, quod sententiam antecedenti bene adiungeret disticho, paullo festinantius et Scholiorum auctoritate commotus, in च mutaverim, cuius etiam vestigium manet in शकलान् Codicis A. Vox देषिपा: corrupta, quam in दोषिपा: quidem possis corrigere, in omnibus quotquot inspexi Mss. देषिपा: scripta est. प्रत्यक्षमित्यादि in bina dispescere enuntiata visum est contra Scholiastem, qui structuram: *venenum occultum statim in nectar visibile convertit*, fieri iubet हालाहलं परोक्षममृतं प्रत्यक्षं करोति quod ad Amritum per Deos paratum alludit. Sequitur Commentarium Rogerius sive potius Padmanāthus quem saepe Scholiis insistere et in versibus, hac ope destitutis haud raro aberrasse animadvertimus. Ceterum quae sint in hemistichio primo subiecta et quae obiecta ac praedicata, verborum contextus satis superque docet, tametsi praecedere debebant खलान् et sic porro. Addam insuper Schol. या खलान् साधून् करोति मूर्खान् विदुषः करोति देषिपो हितान् करोति ex quibus apparet minime vertendum esse: *quae bonos et malos facit*. In vocabulo hemistichii secundi tertio maxumopere variant auctoritates: Cod. B. वक्रतां falso scribit, A. vero et Schol. सत्किर्या quod unice verum puto; Edit. Sr. प्रकृतिं habet, hoc est *uxorem Sankari* sive Sivi quo etiam alia in Scholiis allata tendit lectio चक्रिया, et enim Commentator posteaquam versum explicavit, de novo incipit: अथवा विपरीतां ग्रन्थिन्

मोहाब्दी गुणेषु श्रान्त्या मा कृयाः मा कुरु चक्रियां भावतीं श्रापय ॥ Hoc tamen scioli cuiusdam, qui *actionem*, in Deam poetice effictam, ad Sivum Deum referre vellet, interpretamentum esse mihi quidem persuasum est. Pro Infinitivo भोक्तुं, sic enim corrigendum, verbum *si cupis* suppleri debet ex Adiectivo वाञ्छितं ut recte Schol. यदि वाञ्छितं फलं भोक्तुं इच्छति ॥ Pro त्वमतो linea ultima omnes legunt व्यसनैः Schol. प्रीतिभिः explicat, sensum magis reddens quam veram significationem: *studium* scilicet cum calamitate coniunctum. Vocabulum denique विकलेषु cum B. विकलेषु scribendum est; in A. विपुलेषु exstat, quod rem augeat quidem neque tamen videtur praeferendum. Unum restat observandum: विपरीतां in Scholiis modo allatis prostans, nullo autem Codice confirmatum, ad hanc versus sedem pertinere, et alterum मोहाब्दी loco हे साधो ex mente Glossatoris poni debere. Quibus omnibus absolutis sensus versiculi obscurus non esse potest: *opus bonum* videlicet sive sortem exinde enatam qua mala convertuntur in bona celebrat poeta ita ut virtutes omnes nisi actione coniunctae sint, vanas esse doceat.

97. Finem respicere et praemium non debere agentem sed cum animi tranquillitate et nulla spe commotum ad opera, religione praescripta accedere, constans librorum sacrorum atque ethicorum est praeceptum. Hoc versus noster suadere conatur, metaphora de frugibus desumpta; est enim परिपातिः idem quod विपाकः *maturitas, fructus bene percoctus*, ultimum a पच् deductum, ut پختن Persae, כבש Hebraei (*Genes.* 40, 10.) et coquere Romani (*Virgil.* Georg. 2, 522.) pro *maturescere* usurpant; primum परिपातिः de pendentibus et inclinatis pomis proprie in usu. Scholia praeant: explicant. Nulla observatur lectionum varietas, nisi आदौ in fine membri prioris pro ज्ञातं Edit. Sr. quod in textum recepimus. Scholia addam integra: गुणावदुपौष्टं अथवा अगुणावत् कार्यं कुर्वन् कर्तुं इच्छता पण्डितेन विवेकिना आदौ पूर्वमेव यत्ततः प्रयत्नात् तस्य कार्यस्य परिपातिः प्रान्तः अवधार्या विचारणीया कर्तुं शक्यं प्रान्तः शुभ इति आदौ विचार्य कर्तव्यं ॥ अन्यथा अतिरभसकृतानां अतिवेगे स्वादेन कृतानां कर्मणां विपाकः प्रान्तः फलं अविपक्वे मर्यापर्यन्तं हृदयदाही अत्यनुत्थो भवति ॥

98. In solo Cod. A. et apud Rogerium prostat distichon in quo multum laboravi, et etiam nunc paulisper laboro, sed iam interpretationis ratio reddenda est. *Devotio* ut तपस् vs. 94. est ratio bene agendi, स्वधर्मनिष्ठा सत्क्रिया न चरति यः Schol.; quam normam qui non sequitur, omnibus ad virtutem exercendam facultatibus egregiis instructus, is saluti suae non prospicit, स्वहितं न ज्ञानति Schol. atque oleum et operam perdit. Hoc tribus illustratur imaginibus, in quarum prima quidem vehementer peccavi cum, temere in verbis haesitans, verae lectionis चन्दनैरिन्द्र^० loco novum prorsus vocabulum अङ्गुलान् coniectura intruserim. Illa autem lectione (चन्दनैरि^०) restituta, hanc versus partem ita vertas: In olla gemmis ornata coquit olearius sandalis lignis multis suppositis rell. Quod ad singula spectat: वैदूर्य lapis Lazuli hoc loco de lapidibus pretiosis, quibus vasa aurea ornantur, in genere sumendum: रत्नकचितायां सुवर्णास्थाल्यां Schol. Vocabulum बली, in nullo, quo uti mihi licuit,

sanscrito Lexico obvium habui; exstat tamen in lexico Bengalico *सल* *mortarium ad medicinam parandum* et *सलिक* *coquus*, qua propter *तिलसलिन* *olearius* videtur esse, proprie is qui sesamum extorquet, excoquit; इन्धनीघैः appositionem facit ad चन्दनैः i. e. Santalum, lignum quod uti constat, maximo habetur pretio. Reliqua faciliora sunt: *solum exarat*, विलिख् h. l. proprie (cf. *Nalod. 4, 15.*), *ut herbam inutilem plantet*; *अर्क* nomen quidem arboris est (*Episod. Sakunt. 1, 25.*) et sic Schol. *अर्कवृक्ष*, sed h. l. *zizanium* potius s. *triticum repens* (*swallowworth* Amar.) denotabit. Utilissimas denique Camphoram praeberes excindit arbores ille ut olera minoris pretii ibi serat et harum arborum lignis circumstipet; *कोदू* *cicerum* s. *lentium* species est (*a sort of grain* Am.) Roger. aliud nomen substituit: *Nuetsemi, une certaine semence donc les pauvres se servent pour faire de la bouillie.*

99. Ex Cod. A. et Schol. correximus सुतनतां, B. male स्वतनतां exhibet. Ceterum sententia est facillima neque ulla eget explicatione.
100. Bene mihi claudere videtur versus sectionem et totum de moribus officiisque librum; ultimus praeterea est in Cod. A. etsi numero centesimo decimo insignitus; in Cod. B. centesimum locum occupat quamquam aliae sequuntur sententiae quas in supplementum coniecimus omnes. In eo autem nobis constare studuimus, ut novem tantum capitulo tribueremus sententias et centum versibus Centuriam clauderemus. Quodsi vero omnes, quae huc trahi poterant, sententias velles adiungere, Satakum hocce longe ultra centum disticha excurreret. Ceterum in utroque Cod. et Scholiis legitur अनुवर्तमानां sed Edit. lectionem genuinam puto, nominativum scilicet ad तेनास्विनः pertinentem.

LIBER TERTIUS.

DE DEVOTIONE.

Vocatur Satakum hoc tertium वैराग्यं vocabulo, quod romanum *devotio* s. *temperantia* (ut Schlegelius Bhag. 6, 35. reddit) non bene exprimit: est enim proprie conditio ac status hominis ille ubi ab affectibus liber omnes cupiditates exuerit, animi commotiones coercuerit et sensuum incitamenta domuerit idque vitā solitaria atque ascetica. Igitur *Vairagyam* devotio quidem est, sed cum poenitentia coniuncta. Decem huius libri capita inscribuntur: *de cupiditate fraenanda, de rebus quae in sensus cadunt evitandis, de paupertate, de voluptatum inconstantia, de temporis velocitate, de vitae asceticae praestantia, ad animum admonitio, de rebus transeuntibus et constantibus, de adoratione Sivi et de mendico religioso.* Uti vero in Amorum libro incipiendo Kāmum, ita in centuriae, devotionem pingentis, initio *Sivum* invocat auctor, religiosorum hominum atque austera vitam degentium patronum.

1. Lectio Cod. A. in fine हरिः omnino falsa est etenim Vishnus amoribus potius gaudet, Sivus vero delectatur devotione, ut versus exprimit quem excitat *Vopadevus* in *Mugdhabodha* p. 73. शङ्करस्य हरिस्तुतः पूर्णः श्रान्तेन शङ्करः ॥ Sivum lunam crescentem in vertice gerere atque ita depingi, res est notissima; secundum quod sequitur enuntiatur ad mythum illum alludit pulcherrimum (*Râm.* 1, 24.) quo *Kâmus*, vel ipsum Mahâdevum devincendi et in amores incitandi cupidus, illius Dei (मदनान्तक inde dicti *Mâlat.* p. 145, *Vair.* 83. मदनरिपु *Vairag.* 61. स्मरारिः *Vair.* 88. et rell.), oculo combustus traditur, ita ut postea corpore destitutus, घनङ्गः hominum mentes occupare fingatur; at vero hunc Deum, oculo crematum, ad spectu denuo excitare, mulieres lepide dicuntur, in versu illo *Kâvyaprak.* p. 184.:

दृष्ट्वा दग्धं मनसितं जीवयन्ति दृष्ट्वैव याः ।

विद्वपाक्षस्य जयिनीस्ताः स्तुवे धामलोचनाः ॥

Accedit pulchra et Orientalibus perquam frequens imago de pyrausta, non sine gravi alarum damno, lucernas circum volante, quae *προσπέταται τοῖς λύχνους* (*Aelian.* H. An. 12, 8.) atque ideo Veteribus de momentanea non modo voluptate in adagiis est, veluti *χαρὰν πυραύς χαίρειν* et *πυραύς μῶρος*, verum etiam ad animum transfertur et vel ipsa *ψυχὴ* vocatur (vid. *Creuzerum* Symbol. III. p. 568.). Frequentius in re amatoria imagines praebet शलभः sive पतङ्गः (cf. *Sakunt.* p. 24. *Saadi* Gulist. p. 146. *Pendnam.* II. p. 171. 263. 309.), ut in illo quoque *Meleagr.* Epigr. 59.:

Τὴν πυρὶ νηχομένην ψυχὴν ἂν πολλάκι καίης

Φεύξεται Ἐρως καὶ τὴ σχετλὶ ἔχει πτέρυγας

Persae praeterea ad animum saepissime transferunt mystico amore cum Deo coniunctum et in summo numine tandem veluti absorptum. — In secundo hemist. घनः स्फुटद् scribunt omnes praeter B., qui स्फूर्तद् iubet, quod vereor ne praeferendum sit, apud plerosque enim vocalis huius verbi producitur (vid. *Colebr.* Gramm. p. 234.). Quibus omnibus absolutis, sensus versiculi emergit hic: homines versus Sivum, ut felicitate fruantur convertere se debere, amoribus aliisque posthabitis voluptatibus; tenebras etenim, quae ex cupiditatibus oboriuntur, Sivus divinae sapientiae face dispergit, उचाटयन्, cuius verbi loco Cod. B. minus bene उन्मूलयन् legit.

2. Prima huius libri sectio lemmate inscripta est तृष्णादूषणं cui capiti distichon hocce introductionis instar est habendum. Queritur enim de neglecto librorum sacrorum (सङ्ग in univ-
ersum sumendum est) studio: sapientes, श्रोतारः Schol. श्रोतारः qui audire possint, invidia ac *philantia* (अहंकारेण) efflati dicta sapienter prolata sperant, dum alii contra, ex ignorantia non capiunt: igitur tritum ac lacerum veluti iacet dictum quodcunque; Schol. bene: घनः कवित्वं श्रोतारं ज्ञानं न को अपि पृच्छति शृणोति च. *Rogierius* hunc versum in libro *Niti* (vs. 2. p. 328.) protulit, Cod. B. in *Sringâr.* vs. 3.

3. Cod. B. et Schol. चिरे परिपृहीताः legunt, attamen particula अपि necessaria videtur ad caus-

sam indicandum, propter quam poeta et ipse (बल्लकं supplet Schol.) cupiditatibus inservire se fatetur. Dicit enim: quantumvis magnus aliquis videtur et virtutibus insignis, tamen ille terrestribus rebus adhaeret, ita ut alii tandem ipsius exemplum sequantur, quantumvis bene gnari fructus operum (कर्म in Schol. legendum pro काम) aliquando non admodum insignes fore. Haec sententiae nativa videtur structura, quam in versione, alioquin liberiori paullulum, exprimere studuimus ut cum proxime sequente cohaereat versus. Rogerius, num p. 295. vs. 7., an vero p. 296. vs. 1. sententiam nostram circumscribat, haud facile dixeris; sensum reddit uterque, nec tamen singula expressa sunt vocabula.

4. Insatiabilem alloquitur suam ipsius in bona caduca huius vitae sitim, qua impulsus ad ardua quaevis paratus virtutes neglexerit. Vocabulum सेव in talibus ad Vairāgyum spectantibus sententiis militiam frequentissime et munus in genere quod principi debetur, significat (cf. *Niti* 94.) quo inquinare se putant homines religiosi, ut etiam *Ali Hasbi* in vita sua (p. 33.) de filiis talis viri sancti loquitur اولادش بمناسب دیوانی آلوده شدند. Codex B. श्रीलकुल minus bene proponit, ज्ञाति enim h. l. ordinem sive castam intendit, quae tali servitio de-honestatur. In lectione autem निरते pro पिशुने quod heic commodum sensum non praebet, conspirant A. B. et Scholia.
5. In eadem re pergit et quinque commemorat negotia, quibus se immisisse dicit ut divitiarum cupiditatem exleret: thesaurifossorem egit; aurifodinas perscrutatus est; navigationem instituit; reges coluit et vocibus sacris crematos excitare mortuos tentavit. Indos veteres navigationi se dedisse, plurimis alibi comprobare studuimus argumentis; metallicos ipsos egisse et puteos, igne admoto, instruxisse, ex hoc loco discimus. अमज्ञान est locus ubi mortui concremantur et ubi *Pisāchi*, *Kraavyādi* et id genus alii daemones, ut apud nostrates in triviis, degere putantur, quos ut opes praebent, carminibus sacris impellunt. Erant apud Veteres quoque *τρυβωρύχοι*, qui defossam cum mortuis pecuniam rapiebant, quae in re *Plautus* (*Pseudol.* 1, 4.): *ex hoc sepulchro vetere viginti minas effodiam ego hodie*; erant *bustirapi*, qui in sepulchris ipsam de rogo coenam capere (*Catull.* 59, 2.) et lucri causa omnia nefanda subire non verebantur; erant denique veneficae ac Magi, qui, ut *Apulejus* ait, *et bustis et rogis reliquiae quaedam et cadaverum praesemina ad exitiabiles ventium fortunas petebant*, quibus nefariis artibus eae quodammodo conveniunt quae h. l. commemorantur. Omnibus hisce negotiis poeta sese dicit ne minimum quidem acquisivisse बराटकं, quod proprie *loti semen* est et dein pro numo levissimo usurpatur, ut कपर्दक s. *conchula* (cowrie) quam Schol. substituit. Protulit hunc versum *Halhedus* in praefat. ad *legēs Indicas* (p. 22. vers. german.), ultimum membrum legens: प्राप्ता काशि बराटिका न च मया तृप्तो सकामा भव ॥ Ultima verba सकामा भव Cod. A. quoque praebet; reliqua scribarum vitia et scholiorum sphalmata leviora omittamus.
6. Scholia in Cod. desunt, in Edit. Sr. prostant. Pro प्रतिहता propr. *laesus*, दुष्टा बुद्धिः यस्य सः

Cod. A. प्रपिहित legit, quod in laudem potius esset. Cogitationem dicit columnae vice fungi debere hoc est immobilem et fixam in dominorum voluntatem esse directam, more servorum qui iunctis manibus adstant. Spem appellat मोक्षा = निष्कलां quia omnibus istis aerumnis ad finem minime pervenisse se profitetur.

7. Sententia, per se satis perspicua eo redit ut poeta studium ad dignitatem perveniendi vituperet, qua in re opus sit ut, nosmet ipsos ante divites prosternentes, virtutes nostras collaudemus. *Cur non faciamus*, किं न ironice dictum pro *faciamus quidem*, vilium vitae facultatum caussa; प्राणाः enim sunt *spiritus virtuales* et a जीवितं differunt. कृते corrigendum erat in Edit. ubi etiam म्रानं ad *peccatum* referri nequit, sed e Cod. A. cum vocabulo sequente coniungendum: *flaccidum pudorem habens* magis poeticum est quam चीतवीड in Cod. B., quod tamen Schol. ante oculos fuisse videtur, dum per विगत explicat. Imago admodum pulchra et in carminibus Indicis satis trita est: vitam similem esse guttae in loti folio pendenti; cf. *Mohamudgaram* vs. 4. (Jones Oper. III. p. 296.):

नलिनीदलगततलवत्तरं
तद्वत्जीवनमतिशयचपलं ॥

Mrichchh. p. 108. et 183.: भगवन् कृतान्त पुष्करपत्रपतितलविन्दुसदृशैः क्रीडसि त्वं पुष्पभागधेयैः ॥

8. Nec scholia adsunt nec variantes lectiones, quam quidem rem in sententia tam facili et concinna ne mireris. Ut vero videat lector, quomodo Rogerius versus quoque facillimos circumscripserit, versionem ipsius adiiciam; *Je ne me souvie pas de la joye de mon corps, mais la joye me prend prisonnier; je ne trouve point de difficulté dans les promesses, mais je devient foible dans la tristesse: le temps ne se passe point, mais moy: la concupiscence ne se corrompt point, mais moy avec le temps.*

9. Similiter plane carmen *Mohamudgaram* (Jones Works III. p. 296.) vs. 7.:

अङ्गं गलितं पलितं मुपडे rell.
तदपि न मुञ्चत्याश्रमपडे ॥

10. Depingit poeta corporis debilitatem senilem, qua quidem homo non impediatur quo minus vitam amet, sive ut loquitur *Abbas Ibn Ahnaf* (apud Reisk. ad *Abulfed.* II. p. 653.): *intramus in mundum invitati et vix adsueti illi exitus invitati*

اقمنا مكرهين بها فلما
اللقناها خرجنا مكرهين ॥

Sententia nostra in Edit. Sr. denuo legitur p. 106.; scholia quidem paullisper inter se differunt et Codd. igitur auctoritate repetitio illa quodammodo nititur, non tamen debuerant Scholiorum in gratiam disticha repetere editores sed potius ex semet ipsis invicem supplere. Lectionem विगलितः pro अविगलितः, quam tuentur Codd. A. B. et versus repetitus, meliorem agnosco, quum vocabulo praecedenti nihil insit ad rem admodum augendam; magis etiam arridet (in sententia p. 106.) epitheton corporis अष्ट *fractum*, quam दुष्ट,

quod tamen in omnibus apographis prostat. *Baculum* cave ne h.l. de vita intelligas adscetica, ut in solita phrasi *baculum sumere*; est enim ut verborum contextus docet: vix ac ne vix quidem baculo se erigere posse, तथा प्रनैर्मन्दं मन्दं यथा ह्यात्तया यद्वा उत्थानं Schol.

11. Scholia desunt et sane sententia nulla laborat ambiguitate. Spem ac cupiditatem qua in res terrestres continue vehimur, fluminis specie inducit poeta, eique adiungit epitheta perquam apta ut demonstret quam difficile sit cupidines illas compescere. *Gaudia tanquam aquam habens* ad Gangem respicere videtur, cuius aqua honorifica habetur, *desiderium* vero fluxum est atque inconstans quemadmodum undarum strepitus; ग्राह् de multis usurpatur monstris marinis, h.l. *aligatorem gangeticum* aperte significat, cui similes affectus hominem devorant, nisi discriminatio, hoc est clara rerum distinctio supervolat veluti aves visu perspicaciores. Firmitas denique desiderii fluctibus facile infringitur uti arbores in fluminis ripa crescentes repetitis abripiuntur decumanis; stultitiae praeterea vortices adsunt et superbia, quae, cogitationum altitudine praeruptae ripae similis, impedit quominus quisquam tale flumen possit permeare nisi is qui omnes sensus devicerit Yogi. Similem figuram, sed in contrarium sensum, habes *Huop.* p. 126.: ब्राह्म नदी भारतं पुण्यतीर्था सत्योदका शैलमहा द्योर्मयः ॥
12. Novum incipit caput de opibus omnibusque in universum rebus quae sensus afficiunt, relinquendis et parum aestumandis agens. Tria tamen desiderantur disticha ut decem versibus constet sectio, quod infra in quibusdam aliis quoque capitibus observandum. Circumspiciendum igitur erat qualis sententia eandem rem tractans in libro Niti, perturbatione insigni et longe ultra centum disticha progrediente, seriem vel interrompere videretur, vel in Cod. A. deesset, atque has quidem ob causas versum, quem hic inseruimus, ex illo libro, ubi decimus octavus est, depromere non dubitavimus. Ibi enim nexum turbat, in Cod. A. omissus est nec scholia adsunt, Rogerius tamen, quod rei caput est, in hoc nostro loco versum legit; itaque Cod. B., cum Edit. Sr. conspirantem, qua de re in praefatione sententiam nostram protulimus, non amplius moramur. Pro मुद्रा Cod. B. exhibet मुद्रो quod ad idem recurrit, ex eodem vero Cod. पतिः recepimus pro पदे, illud enim sensum faciliorem praebere videtur in constructione aliquantulum impedita, cuius vim fortasse non cepimus, in interrogatione illum latere sensum putantes quem versus proxime sequens adiungit: res secundas eam scilicet ob causam datas esse ut homo eas sponte abiiciat.
13. Nulla interpretatione eget versus, dummodo teneas, posterius hemistichium responsum dare: discrimen illud imprimis esse rell., Schol. अत्र विशेषो ऽस्तीत्यादि ॥ In membro quarto Cod. A. त्यक्तास्ते proponit, B. त्यक्ता स्ते, attamen particula तु optime adhibetur. Pro मुक्षं scripsimus प्रमक्षं, in scholiis typis impressis legendum est न संतुष्टा अपि loco सत्या अपि,

leviora corrigere nolumus, sperantes fore ut pauciores virorum doctorum quibus illa editio in usum veniat, sphalmata facile perspiciant.

14. Sensus huius versus hic est: multo difficilius esse, omnes quibus fruimur opes ex consilio ablicere, ut viri pii, qui devotione summum numen cognoverunt, ब्रह्मज्ञानेन विवेकिनः (sic enim in scholiis legendum), faciunt; quam desiderium in eas res, quas ne possidemus quidem et quas spem nullam habemus ut possideamus, vincere. Circa lectionem quod attinet, Cod. B., quocum conspirant Schol. Cod. A. secuti sumus.
15. Depingit sententia felicitatem devotorum, qui, omnibus rebus humanis posthabitis, in speculantis mente in lumen supremum sive Brahman fixa, tam quiete habitant, ut aves accedant atque in ipsorum gremio nidum sibi parent, ut est in *Sakuntalâ* p. 149.: अंशव्यापि शकुन्तलीडक्षितं बिभ्रत्तटामण्डलं ॥ quod ne quis hyperbolice dictum putet, hodiernos in India Tapasvinos in mentem revocet quietismo tam immobiles ut in ipsorum corpore formiceta accumularent formicae. Aves haud dubie h. l. sunt Châtaki, quae nunquam fere in hominum consortio vivunt et pluviae tantum guttis vesci dicuntur. Talibus devotis, quorum vita salutifera, एव तेषां आयुः सार्थकं क्षीयते Schol., homines mundanos opponit voluptatibus inhiantes, inter quas commemorantur lacus et ripae in deliciis habitatae, et क्रीडाकाननं viridarium sive παράδεισος quem nos Park appellamus; केलिकौतुक ad praecedentia in universum pertinet. Has vero vitae suavitates ne possidemus quidem omnes sed nobis effingimus tantum, neque enim legendum उपरिचितं antea collectum sed cum Cod. A. et eiusdem scholiis उपरिचितं, unde Scholia explicant मानसिकाः कृताः क्रीडाः et in fine मनस्येव मनोरथैः सानन्दा भवामः Rogerius: nous faisons avec nos pensées. Verbum रञ्ज् karṇḍ. de fictionibus poeticis usurpatur cf. vs. 18. et *Sakunt.* p. 52. — In Cod. A. अश्रुकपात् e guttis lacrymarum legitur.
16. Miserorum deplorat sortem qui, centone induti mendicantes vivere quam desideria comescere malunt; distinguuntur etenim tales a mendicis religiosis, de quibus infra. मल्लिन pro usitatore मलिन sordidus, ex Cod. B. in मयो च mutavimus. Scholia desiderantur.
17. Sententia admodum putida et sordido devoto digna, quam pudet multis explicare. Cod. B. कवित्रन proponit, quod praefendum utique esset utpote magis ironicum, nisi crederem in कविर् et कविर् adnominationem quaesitam esse. In Schol. Ed. Sr. ut in Codd. legendum est कर्ः गण्डस्वले pro किरः शृण्डस्वले, h. l. enim कर् non proboscidem sed frontem elephantī significat, vid. *Sring.* 5.
18. Denuo quaerendus erat versus qui vituperium rerum sensualium quodammodo exprimeret, quum aliud in hac re iudicium criticum prorsus nullum se praeberet; neque enim, quam Rogerius exhibuit, sententia septima (p. 297.) inter Bhartriharis disticha reperitur. Elegimus igitur ex libro secundo versiculum, in Edit. Sr. centesimum (p. 59.), cuius vero sensum num bene perspexerimus alii videant nobis perspicaciores. Imagines aperte ex genere

poetico sunt desumptae: श्रयः नवः est materies de qua agitur, अप्रसब्दः linguae barbaries, समा consessus auditorum, पद pes versus, रच् versus componere et sic porro; at quum scholia adsint nulla, obscurior est sententiae ratio quae mihi quidem haec videtur esse: quemadmodum poeta, quo magis ipse amoris cruciatur curis, novis coloribus amorem depingit et elegantiozem captat sermonem, ita homo, mundanis rebus irretitus sollicitatorem agere solet et bonis sese obtrudere ut eorum quoque animos corrumpat. Multa fa-teor, huic explicationi inesse quae frigida videantur, tamen cum versu proxime antecedente coniuncta sententia haud prorsus absona videri potest, in vituperium scilicet poetarum res vulgares supra modum exornantium. निरतः dedimus ex Cod. B.; lectione Edit. Sr. नियतं (Chaur. vs. 42.) retenta, corrigendum fortasse erit सत्सु भारं ज्ञेयुः probis hominibus oneri potius evadit.

19. Lectionum varietas non magni est momenti; धृतं in Cod. B. pro युतं lectio satis tolerabilis; खलिषा apud eundem, ex solita literarum ल र् et उ permutatione (*Sdhity*. p. 277. Schol. *Nalod*. 3, 53.) enatum. De phalaena vid. ad Vair. vs. 1.
20. Versum difficillimum, cui praeterea scholia desunt, recepimus ex Nīti libro, in Edit. Sr. p. 45.; in Codd. omnibus desideratur, Rogerius aliam sententiam praebet, sed similis nostrae apud illum ea quodammodo est quae Nīti vs. 87. legitur. Membrum versiculi primum citatur *Sdhityadarp*. p. 235., ita tamen ut पतिर्पां legatur loco निधिर्पां et alia lectio proponatur: मित्ता भूः पत्तर्पां स च पतिर्पां etc. concinnius tamen est उदन्वच्छिन्ना *ocean*o *fissa*, coll. πέλαιος, vocabulum a semitico 𐤒𐤍𐤕 deductum. Prius hemistichium difficultatem non habet, dicit enim poeta: solem immensum quotidie coeli spatium permeare quamvis terra, mari distincta iam satis ampla sit. Hoc exemplum, similiter ut Nīti 28, hominibus proponit, sed locum esse impeditum lectores sentiunt. Nos, ut obscuriora quae in libro Vairāg. sat multa leguntur disticha scholiis haud instructa, ad verbum reddidimus, भावाः pro vocativo, ut in poesi dramatica sexcenties legitur, habentes; cui appositum epitheton, quod de vitae periodo intelligimus qua rationis adminiculo iamiam ad altiora niti possunt homines et omnibus terrestribus posthabitis, coelestia, ut viri pii faciunt, adspirare. Vocabulum उन्मेष iuxta *Carey*i lexicon bengalicum *perceptionem* significat ac *sensum*; huic proborum sapienter conceptis cogitationibus, quantumvis infinitis, antevertere debemus atque omnia vincere obstacula sive *sensus* coercere.
21. Sannyasin, sive illum वः संन्यस्यति सर्वं, solum beatum praedicat, non vero divitem rebus fluxis adhaerentem. Lectionum varietas nulla est et verborum singulorum versio scholariorum fere nititur auctoritate.
22. Tertium sequitur caput de egentia et summa penuria, cuius incommoda nemo ferre possit, quare potius divitum misericordiam commoveat aliquis et stipem colligat, quantumvis durum etiam hoc quibusdam videatur (cf. *Hitopad*. p. 32.). — Hanc vero pauperiem ex opum

inconstantia enasci satis prodit auctor, non enim mendicitatem eam cui sponte sese obstringit devotus aliquis, in malis ponit. Versu altero et vigesimo sententiam inculcat hanc: neminem fore, qui familiam angustiis oppressam videre possit quin eleemosynam potius flagitet, etsi ipse fame cruciatus id facere metuerit. Pro स्वकीय in Cod. B. male legitur मदेव mox vero बुधिताननैर्न विधुरं, cuius lectionis vocabulum posterius, Schol. suffragante adoptavimus, quia णठर् ut est in Edit. Sr. in fine recurrit. Vocabulum देहि *li- quidum* vocat (विलीनाङ्गरं) quia facile pronuntiatur, tametsi egenus titubante tantum lingua proferat vocem.

23. Exprimit versus adagium illud: *πτωχῷ πῆρα ἔ πίμπλαται*, simul autem ventriculum esurientem omnem honorem, virtutem et modestiam paulatim auferre et fictam dissimulationem parere poeta docet sesquipedalibus verbis, quae per totam lineam transcurrunt et tanquam epitheta composita nullo modo possunt separari. Deest autem orationis concinnitas, quum imagines de lunae radiis et securi ad ollam absurde satis relatae sint. De Nymphaea, noctu clausa et marcida vid. ad *Nt.* 65. Schol. explicat: यथा चन्द्रिकया सूर्यविकसि संभोक्तं म्रानतां याति ॥
24. Suadet auctor ut cibum potius emendicet aliquis quam ut misere vivat una cum familia sua; vitam igitur mendici religiosi commendat quae devotis honori, imo officio est iis qui Vanaprasthi dicuntur (*Manu* 6, 87.). पुण्यग्राम non de vicis in universum sed de coenobiis eremitarum intelligendum, quorum casam, ex longinquo sacrificiorum fumo perspicuam (cf. *Ramay.* II. 42. *Raghuvars.* 1, 53.), officii gremium appellat. Vocabulum पाली varia significat: *aciem gladii, infusionem, angulum* et de manubrio vasculi forsitan intelligendum (Schol. पटः तेन चन्ना पाली यस्याः तां कपालीं चादाय), quod veste sua obtegit mendicus modestiae causa ne manus appareat. Paronomasiam captat poeta in quovis distichi membro पालीकपाली - हुतहुतभुधूसधूम - दारं दारं - उदरदरो - मानी प्राणी etc., constructio autem ad genus poeticum et irregulare (अव्ययं) pertinet, quod Scholl. ad structuram grammaticam fere referunt. Lectionem नाथो intactam conservavimus; in Cod. B. et Schol. अन्यो legitur.
25. Quaerit cur vita ascetica neglecta sit fere, causa statim addita: homines alienorum potius potestati sese tradere velle quam devotionis libertate frui. Scholia desunt, sed प्रत्ये गत quid sit ad verum sequentem docent, scilicet नाथं प्राप्त् hoc est secundum huius sententiae contextum: *incultum ac derelictum*. अवमान correximus e Codd. A. B. pro कवमान usui loquendi minus adaptato.
26. Versum praecedentem illustrat sententia ista eadem re proposita, dicit enim: quum in silvis omnia parata sint ad vitam tranquillam agendam, radices nimirum et arborum fructus quibus frui possimus, aquae salubres et rami denique subtiles ex quorum cortice vestimenta nectere liceat eremitis convenientia (v. *India* II. p. 169.), cur tandem divites

- adeamus, qui superbia inflati donum pauperibus denegant (cf. *Hitopad.* p. 20. sl. 62.). Codd. A et B legunt प्रध्वस्ता वा तर्ह्यः ita ut omnia ad membrum pertineant secundum: *vel delapsi ex arboribus rami, succulentos fructus et corticem praebentes*, melius tamen प्रध्वस्ता: ad antecedens refertur निर्करः quum किं novum introducat enuntiatum et महीना magis poeticum videatur. In scholl. manuscriptis शाखा: omissum est secundum diversam lectionem भग्नाः quam et Edit. Sr. prodit. Cod. A. वीक्ष्यन्तेवं scribit falso. *Ventus superbiae* सप्तपवन eleganter dictum est: huius Dei veluti iussu (अज्ञात् = ईषात् Schol. A.) supercilia fastuosi hominis saltant, h. e. duri oris est ipse et frontem corrugatur perfrictam: अलीकभु-कुरियुक्ता ut Schol. *Amarāsat.* vs. 2. explicat आनर्भितभूलता ॥
27. Corrigenda erant कलैः, प्रपाखिनीं, मनसां et गिरो in Edit. Sr. depravata omnia. E Scholl. वृत्तिं scripsimus pro प्रीतिं quod minus convenit. In Cod. A. सकृप्योः exstat loco सकृप्योः eodem sensu: *non miser* eximium significat (पुष्कल Schol.); idem pro विकारविह्वल legendum iubet विवेकव्याकुल omnino male.
28. Pro स्पर्शा e Cod. A. et Schol. स्पर्शा scripsimus neque ulla praeterea adest lectionum varietas in versu ceteroquin facillimo qui commentarii loco antecedentibus est.
29. E mente Schol. concepimus sententiam, ये non ad homines sed ad *dies* referentes, quo varians lectio quoque in Cod. B. pertinet, दीर्घा loco भातो proponens; *sensus* enim est: opes quidem augebant illi dies miseria coniunctas, non autem animi tranquillitatem, quae ex rerum sensualium contemptu demum enascitur. धनपतिः Deus Kuverus est quem sordidi tantum homines colunt. Pro हसितं Cod. B. legit हसितैर् quod ferri potest. Ad- dam, ne quid desideret lector, Schol. interpretationem, omissis tantum textus quibusdam vocabulis: अहं पर्वतः तस्य विलं तस्मिन् शिलाश्रया तस्यां उपविष्टः सन् ध्यानावसाने तेषां दिवसानां अन्तःस्फुरितं हसितं स्पर्शा भवति । केषां ये धनपतेर् अग्रे प्रार्थनां दुःखाय भजन्ति वृत्तिं प्राप्ताः । पुनर्ये च विषयाणां आक्षेपाः तैः विस्पृता बुद्धिः तस्याः अल्पत्वं दधति ॥
30. Optime locum suum occupare videtur versus quem huc traximus e libro secundo (vs. 52. Edit. Sr. p. 51.); deest in A. desunt Scholia et *Rogierius* aliam sententiam exhibet in Sa- tacis haud exstantem. Nostra vero per se satis perspicua sententia docet, quatuor esse, quibus omnino hominem non posse carere, nimirum Deum, amicum, domicilium et uxorem, quorum nisi sui generis optimum quodque habeat vel pessimo utatur necesse est. Vi- des simul ex auctoris mente Sivum deum Vishnue inferiorem. Quid दरी sit satis ex op-posito सुन्दरी apparet, scilicet contemptibilis feminae e muliebri parte nominatio, uti alias etiam प्राङ्ग (concha apud Plautum) quocum cfr. दर् neutrius formae. — Ceterum Co- dex B. minus bene transponit मित्रं चैकं et postea रासा चैका.
31. Encomium cibi emendicati, quo Yogines vescuntur, annectit atque huic cibo multa ad- haerere commoda contendit, etenim victus tali modo comparatus *timorem abscindit* (चिदं), propter fures puta aliosque fortunae casus, quibus obnoxiae sunt opes: multa dein vitia,

quae ex divitiis oboriuntur, *occidit* (मघनं) et omnes fere *curas prosternit* (विध्वंसनं), quae verba h.l. desumpta videntur e re militari. *Piorum lustramen* साधूनां पावनं = पवित्रकरं. Schol., hunc cibum ideo appellat, quia ab omnibus illis purgat vitiis atque eam ob causam paupertatem sponte eligunt devoti, qui *φιλοσοφία καὶ πενία σύντροφοι* student esse. Quod restat attributum: *Sivi* सत्रं, Schol. पूजनं *hospitium* explicat; apud *Amarum* vocabulum deest legitur tamen सत्रिन् *pater familias generosus* (*constantly giving alms*), unde Rogerio credendum in notula addenti: *les sattram sont lieux ou les mendiants etrangeres viennent manger*. Publico igitur hospitio, Sivae dicato, comparandus est talis cibus, qui ubique paratus neminem abigit.

32. Quarta quae sequitur huius libri decas de vanitate et inconstantia voluptatum agit, sive de usura (भोग) omnium rerum quae sensibus percipiuntur (विषय). Lemma capituli भोगे स्थैर्यपटति: conservavimus ex Cod. A., in fine sectionis भोगदूषणं solum scribes. — E rebus voluptariis, quibus semper metuendum sit, novem statim enumerat praecipuas, de quibus iam paullo accuratius videamus. Agmen ducit voluptas in universum quae morbis impeditur et continua corporis imbecillitate, donec ipsum corpus morte rapiatur, कृतान्तः enim, sive *finem faciens*, Deus inferni Yamus et ipsa mors est. *Casus familiae* ad ordinem s. castarum institutionem pertinet, ex legibus enim Indorum anxie cavendum est ne ob minima saepenumero peccata ordines deprimantur. *Principem*, ne opes arripiat, timendum esse, despoticum satis indicaret tunc temporis imperium ad verbum sumere si velles talia dicta, quae pro lubitu saepius effunduntur, ut ea quoque quae sequuntur reliqua. Pro *Stastis facundum esse timendum* haud dubie (desunt enim Scholia) intelligendum de philosophis eristicis contra Vedorum dogmata disputantibus; *Rogerus* sensum expressit hunc: hominem, in libris sacris quantumvis versatum, doctiorem semper invenire per quem vincatur. Idem in antecedentibus *senectutem* introducit pulchritudinis hostem; melius sane (cf. vs. 33.), neque tamen exstat lectio aliqua varians quae vocabulo तृपय commode possit substitui. Ut tamen videat lector quanta facilitate vocabula interdum substituantur vocabulis in talibus memoria recitatis sententiis, versum apponam ex Cod.

B. ubi magnas utique mutationes subiit:

भोगे रोगभयं सुखे क्षयभयं विज्ञे ऽग्निभूभृद्वयं
दास्ये स्वामिभयं त्रये रिपुभयं क्षत्रेषु योषिद्वयं ।
माने गुणभयं गुणो खलभयं देहे कृतान्ताद्वयं
सर्वपापभयं सखे भयमतो वैराग्यमेवाभयं ॥

h. e. In voluptate aegritudo metuenda, in rebus secundis interitus, in divitiis ignis et rextimendi, in servitute dominus, in victoria hostis, in stirpibus mulieres, in honore dehonestatio, in virtute vilis homo, in corpore mors: omnium, o amice, securitas metum habet, devotorum sola conditio metu libera est. In his fateor quaedam mihi magis placere, neque

tamen in textum quidquam recipere sum ausus, quia Cod. A. Ed. Sr. et Rogerius inter se conspirabant omnes.

33. In eadem re pergit, re quaque, ei cui opposita est, coniuncta, ita ut verbum गति per Zeugma omnibus addatur: nativitati mors imminet, et sic reliqua. अयं animi moderatio hominum devotorum est, quae, ut e carminibus epicis satis constat per mulieres saepe tentatur; विभूति autem, quod Rogerius male *les richesses* reddit, in Diis manifestationem operibus effectam (Bhagav. 13, 19.), in hominibus Magiam significat quietismo tandem perfectam, sive potestatem miracula et id genus alia perpetrandi fere divinam, quam inconstantia docet irritam fieri, quemadmodum thesauri effossores rem dicuntur frustrari vocula tantum prolata. Scholia desiderantur ut in versibus quoque, qui sequuntur 34. et 35.
34. Lakshmi fortuna Dea est, qua relictus unus quisque casus adversos experiatur necesse est. Verbum आत्मसात् कृ sibi subiicere, arrogare significat (cfr. Nalod. 3, 22.) rend prisonier ut Rogerius bene expressit (vid. Lassen ad Hitop. p. 182.). Fatum invictum esse et sponte sua invadere, निरंकुश epitheto exprimit poeta: अंकुश autem stimulus est quo elephantum reguntur ac refraenantur (vid. Lassen Gymnosoph. p. 48.), non κέντρον, ex arundine Bambu confectum (तोत्रं et वैपुलं) sed καλαῦρον, κατὰ τὸ ἕτερον μέρος ῥοπήν ἔχον.
35. Voluptates et gaudia fluctibus comparat decumanis qui in nobis aestuantur et vitam mox auferunt quemadmodum undae arbores secum rapiunt, de quibus cadentibus verbum लसत् κατ' ἐξοχὴν usurpatur. भंगचपला: scripsimus e Cod. A.; in Edit. exstat तुल्यतरला:, in B. लोलचपला: verum lectio तरंगभंग कुमातोपलङ्ग propter sonum videbatur praeferenda et fortius praeterea est epitheton चपल quam तरल quod de guttis magis in usu venit. Vocabulum स्फुर्ति ad sensum tantum expressimus, propria vis in frangendo est sita, unde de floribus aperire gemmam, de undis tremere; स्फुर्ति extensum quid significat (Nalod. 1, 33.) de multitudine igitur cum fragilitate coniuncta apprime dicitur. In Cod. B. प्रीतिर्न तेषु स्थिता: legitur, tunc जीवनसुखं pro dvandvo habendum et Visargus delendus est: in iuven-tute et fortuna gaudium non est stabile; ex hac lectione स्थिता: in Edit. videtur enatum, quod in स्थितं erat commutandum, nisi mavis जीवनसुखस्फुर्ति: - स्थिता ॥ Quod in Cod. A. denique exstat एवमखिलं levioris est momenti.
36. Aliae proponuntur imagines ad fragilitatem rerum terrestrium pingendam: omnia quibus fruimur ac gaudemus bona micanti fulguri similia sunt et vita ipsa gutta quasi est, quae subito nubibus, vento vehementer agitata, erepta dispergitur. Longe melior est lectio चित्त्वं in Edit. Sr. quam लील in Codd. A. B. Similis fere fortunae cum nube transeunte comparatio Kiratārj. 2, 39.: प्ररदभचलाश्रलेन्द्रियैरसुरजा हि बहुचलां म्रियः । et 11, 12. प्ररदसु-धरक्षयागवर्ज्यो जीवनम्रियः । In Mālatīmādhavo p. 143. gaudium amicos videndi vocatur सीदामिनीसुखपाञ्चलमेव सील्यं ॥ cf. notissima illa: σκιάς ὄναις ἀνθρώποις et ἀνθρώπος

ἔστι πνεῦμα καὶ σκιά μόνον appositis *Job.* 7, 9, 8, 9, 14, 2. *Psalm.* 102, 12, 103, 15, 109, 23, 144, 4. Vocabulum लालसा: propriam verbi vim respicit लल् *ludere parvuli instar* ac si nos diceremus *die Jugendspiele* (दीतिमतः Schol.), desideria intelliguntur, quibus optat iuvenis sustentari posse corpus et columnae instar inniti: vacillant tamen (लोले idem quod चंचल) quare in Yoga unica salus est. Huius epitheton Scholiasta explicat धैर्येण समाधिचित्तैकाग्रता तया सुलभे, sic enim in Edit. corrigendum; pro सिद्धि igitur चित्तं videtur legisse.

37. Similem vitae cum flumine comparisonem exprimit Persa: در لب جوی نشین و گذر. Pronomen कतिपय *quam multi* ad sensum venit quo vs. 35. *pauci sunt dies*. In hemistichii prioris fine Cod. B. satis bene legit तडिङ्गुरो भोगपूगः । Vocabulum उपगूहं cum आश्लेषः h. e. आलिंगनं fere convenit; inest tamen furtivi et secreti aliquid, ad concubitum cum uxore referendum. In Imperativo भवत variant Codd., A. भवन्तु iubet contra metrum; B. singularem numerum भवतु proponit, cui pluralis obstat antecedens. Eodem modo तरीनु in fine proponit B. scripsi quidem cum reliquis तर् तु sed vereor ut तर् extra compositionem possit ferri, quapropter iam तर्नु imperat. 3 plur. praeferam, aut, quod tamen magis a textu discedit, तर्न्तः partic. E Scholl. explicatione समुद्रस्य पारं तु तर्णार्थाः de textus lectione non potest diiudicari.
38. Quatuor delineat poeta hominis aetates, easque omnes declarat miseras: *foetus* enim in matris utero iacet depressus, *iuvenis* amoris doloribus vexatur, *vir* coniugis morte contristatur, *senis* autem aetas omnino laborat molestiis. Inter variantes lectiones notari meretur निपतति Cod. A., quod tamen in निपतित corrigendum, pro नियमित, ac si corpora ob peccata in uterum cadere cogantur ex metempsychosis dogmate, quod eo magis probandum, quia अमेध्यं usurpatum videmus, per se quidem *impurum* sed dein *infernum* (नर्कं) significans. Loco चोपभोगः Cod. B. legit विप्रयोगः una cum scholl. manuscriptis, attamen *separatio* iam praecesserat in epitheto, quod ad उपभोगं traximus, cum Cod. B. विषमो legentes ut magis concinna fieret sententia. Secundum hemistichium B. incipit नारीणामप्यव-
ज्ञाविलसितवपुषो correctio somnolenti cuiusdam librarii.
39. Scholia desunt, neque sane ulla eget explicatione sententia facillima.
40. Vitam humanam gaudiis inconstantibus constare dicit et maxime variantibus, भवः hoc loco idem est quod alias संसारः Schol. तैर्भोगैर्यं संसारे भवति । Varians lectio Cod. A. et Schol. कस्यै च pro कस्येह haud spernenda est, neque रे Cod. B. particula, vituperii aliquid in se continens. *Proprium domicilium* in hemistichio posteriore ad mentem trahendum: in hoc voluntas quasi desideria oborta deprimit ne foras vagari possint et spei laqueis irretiri, corpus enim haud raro domicilio adsimilatur, cui sensus totidem portae sunt.
41. Verum sapientem (ज्ञानस्य परिपाकः) sive gnosi addictum, Diis omnibus popularibus, vel Brahmāne creatore non excepto, venerationem non amplius praestare hoc disticho docet poeta, inferiores etenim Dei, quos vulgaris consignavit religio, merae summi numinis

Brahmi sunt evolutiones ac *δυνάμεις*, quibus spretis devotus in omnipotentem ac verum Deum mentem dirigere debet. *Marutis* per se quidem *ventorum* Dei ac dein illi sunt, qui लोकपालाः vocantur, inter quos Indrus principatum tenet, hoc loco autem ad omnes in universum Deos transfertur nomen, ut certe Schol. intendit, structuram hoc modo solvens: ब्रह्मा च इन्द्रश्च चादिर् येषां तान् महद्गुणान् देवान् ॥ Per *घ्रापं* sive *exsecrationem* potentiam illam *suprahumanam* ac fere *divinam* (विभूतिं) intelligit, qua praediti sapientes, quemadmodum *Visvāmitrus* alique, miracula perpetrant (cf. 33.), divitias ideoque et imperium mundi prorsus non curantes. Vocabulum बोधः coniungendum est cum यत्र स्थितः Schol.: पुरुषः यत्र यस्मिन् बोधः (sic leg.) स्थितः सन्. Possis tamen in priori hemistichio देशे vel aliud quid, unde *Localis* casus in Scholl. forte enatus, cogitatione addere: *ubicunque stat* et lectionem Cod. A. बोधे defendere, equidem vero *nativam verborum consecutionem* praefero.

42. Sectionis sequentis lemma est कालमहिमा *magnitudo* temporis, quae in *velocitate* et *revolutione* omnium rerum cernitur. Primam quae sequitur sententiam ita vertere in animo erat ac si omnia iam praeterita poetae obversarentur: *hic pulchra quondam fuit urbs* cet., at quum nullum अमृत in Scholl. insertum sit, capienda omnia sunt tanquam *consideratio rei praesentis olim interiturae*. In singulis vocabulis non haerebis, चक्रं *rota, telum* etc. hoc loco *exercitum* et regis *satellites* significat; Schol. समन्ताः समीपवर्तिनः परितो राजानः तेषां चक्रं ॥ Ab his igitur diversum est परिषत् *coetus deliberantium*, cui epitheton विद्वाध eo melius convenit quia interdum *versutum* simul et *πολύτροπον* intendit (vid. *Sring.* vs. 52.). Princeps ex regio sanguine natus, राजपुत्रः, *der Kronprinz*, inducitur *multitudine cultus* quia proximus est ad imperium capessendum, Schol. ad regulos et principes summi regis metropolin frequentantes referre videtur: स च उन्मत्ताश्च ते राजपुत्राश्च तेषां निवहः Adiectivi numerum pluralem Cod. A. quoque praebet, ad mulieres fortasse relatum, quod minus placet et caesurae regulis contrarium est. Collundatores, विन्दिनः poetae sunt sive potius buccinatores illi qui in aulis Indicis dicta et facta regum praedicant, Schol. स्तुतिपाटकाः (vid. *India II.* p. 54.); horum praeconum laudes et orationes egregiae in universum (उन्मत्ताः कथाः) interire dicit poeta ita ut omnia ista in hominum memoriam (स्मरणमात्रं) tantum abeant.

43. Sententia haud inepta, imo imaginum vi recte perspecta, satis elegans. *Tempus* (कालः) et *fatum* (काली sive कालिका Bhavāni Dea) duobus talis ludunt, quos continuo iactitant, calculum scilicet nigrum, noctem, et candidum, diem; pro alveo lusorio (फलक) orbem terrarum adhibent et homines frustula quasi lignea sunt (शारिकाः). Imaginem ipsam veteres saepe usurpaverunt; cf. *Palladae* epigr. 120. *παιγνίον ἐστὶ τύχης μερόπων βίος*, coll. *Paul. Silentarii* epigr. 69. et gnoma illud: αἰεὶ γὰρ εὖ πίπτεισιν οἱ Διὸς κύβοι, *Terent. Adelph.* 4, 7, 20. *ita vita est hominum, quasi si ludas tesseris, Horat. Carm.*

3,29,50.: *fortuna — ludum insolentem ludere pertinax; Plaut. Captiv. prol. 22.: Di nos quasi pilas homines habent et similem fere atque in versu nostro descriptionem apud Plutarchum de Isid. c. 12. ubi Hermes cum Luna latrunculis ludit ut dies epagomenos exinde lucro accipiat. Ad rem quod attinet, non apud Bhartriharam schachiae, sed vetus ille latrunculorum, sive tesserarum ludus, κνβεία, intelligitur, quem Ferdusi una cum Arabibus (vid. Hyde de ludis p. 49. 60.) Buzurjemihro adscribit ut Indos, a quibus Shahiludium acceperat, tentaret atque exploraret ludendo. Verum tamen nomen ipsum نرد *Nerdiludium*, quo apud ipsos gaudet, ex sanscrito नर्दिन provenit et illis temporibus longe vetustiore esse ludum, iam e *Nalo*, *Mrichchhakati* et *Amaro* apparet, apud quem termini technici leguntur सत्ता: *tali*, देवनः, पात्रका: ceteri; de modo ludendi vid. *Hydium* modo laudatum (p. 68.) et *Pauwii* de alea veterum librum, Ultraj. 1726. Ad fatum ludus iste eo melius transfertur, quod Arabes, eosque secutus Cedrenus, mundum repraesentare eum statuant; *Assephadi* ex Ibn Chalikano ad Tograï carmen apud *Hydium* (p. 52.) جعله مثلا يقول اللعب بالنرد خير من اللعب بالشطرنج inquit et ex alius sententia concludit: لا لعب يعترف بالقضا والقدر والشطرنج لاعبه يغني ذلك *praestantiorem esse Nerd ludo Shatrenj*, quod illo ludens agnoscat praedestinationem et decretum divinum, at ludens *Shahiludii* ea neget; quia scilicet Shahiludium certis regulis adstrictum est, Nerd autem casu regitur fortuito, quam ob rem multi sunt Orientales in imaginibus de rebus coelestibus ab illo ludo petitis (vid. Hyde l. l. p. 7. 13. 15.), quod iam in nomine tali देवन expressum puto. Apud Indos ipsum creatorem ludendo creasse universum, tritum satis ac notissimum dogma tetigimus Niti vs. 89., de fato ac tempore saepius dicunt कालः प्रीडति गच्छत्यायुः ut est in *Mohamudgaro*. Ceterum ex nostra sententia intelligitur quomodo कलिः propr. *niger* sub forma tauri talis ludere potuit apud *Nalum* (Nal. 7, 6.), calculus niger, ex ebene factus, perdere, candidus vincere debet et taurus notissima mali daemonis imago est in mytho Bhavānis. — Correctiones in hoc disticho a nobis factae levioris sunt momenti, in membro priori च delendum erat, lectio autem Cod. B. सहस्रहुकलः pro भुवनफलके nihili est, neque admittendus pluralis यत्रानेकः quo sententiam incipit idem codex.*

44. De brevitate vitae queritur et de temporis velocitate quibus tamen non moneamur rebus terrestribus dediti. बहुकार्यं legunt Msti; in Cod. A. praeterea त्रीकितं prostat. Scholia non adsunt.
45. Lamentantes de eadem re inducit homines poeta et prudentiores illos haud fieri summo pere miratur. निभृतं, adverbium idem quod नियतं, cum scholiis in निभृता: mutavimus, quum in Cod. A. निभृतः quoque exstaret. Pro भूत Edit. Sr. quod hoc loco omnino non quadrat, Cod. B. भुक्त legit, scholiasta vero मुक्त unice rectum, significatur enim *res de qua modo loquuntur et quam modo relinquunt*. Vocabulo इत्थं B. et Scholl. एवं substituunt;

idem Cod. कथं loco वयं induxit, utrumque in commentario legitur: Verbum ultimum pro जनीयदे recepimus e Cod. B. et Schol. quippe quod fortius et rei accommodatius.

46. Tria quae sequuntur disticha. scholiis destituta, ad sensum obscuriora sunt, praesertim si tertium, quod vocamus, comparationis respicis. Quoniam vero de temporis velocitate agitur, dicere mihi videtur poeta: captandam esse occasionem nec tempus frustra transigendum vanis in res terrestres cogitationibus; sed coelestia potius omni studio ac labore expetenda esse. Omnia a secundo pendent hemistichio, quod priora enuntiata exemplo debet illustrare ita ut, quemadmodum in versibus 47 et 48, cardo rei ultima vertatur in linea. Hanc *Rogerus* vertit: *il est né pour couper le bois de sa mère*, de dolore ac tristitia explicans quam quis matri parat. Equidem a matre acceptam intelligo *iuventutem*, cuius *sylvam coedere* idem erit quod in versu seq. *frustra transigere iuventutem*, ut si quis cum muliere decumbere neque amplecti vellet. Hunc sensum disticho adstruximus particulis quibusdam hypotheticis insertis. Variantes lectiones nullae sunt nisi quod Cod. A. यीव-नवने legit.
47. Quod de *meditatione* et *iustitia* sive virtute (धर्म) modo protulit, hoc ad *sapientiam* et *gloriam* iam extendit auctor, utramque inutilem significans nisi viribus suis comprobata. Scientia enim *non spreta*, id est honorata, magna inter homines auctoritate pollet quidem, sed ipsa debet esse modesta et obedientiae adsueta, gloria et fortitudo ad salutem supremam nitatur oportet, sin minus iuventus vana est. Vocabulum पीठ *sedes* eum antecedentibus coniunctum hoc loco *cervicem* significat; Cod. A. male scribit पीठ. In B. pro दमने: exstat दलने: bona lectio, cf. Sring. 58.
48. Hanc quoque sententiam ad verbum quidem, sed ita tamen expressimus ut sensum supra indicatum praeberet, particulis scholiorum more eum supplentes ac si esset यदि न अस्मिन्-नि कश्चिद् विषयं et rell. Scientia *signo destituta* ea est, quae non cernitur neque aliis prodest, igitur कलंक hoc loco cum लक्षणा sensu *virtutis* convenit; talis cruditio, perinde ac reliqua quae adduntur, non conducit et, ut *Rogerus* bene vertit: *la vie d'une telle personne est comme une corneille, qui attrappe ici et là sa vie*. आपोक्ति: Cod. A. debemus, in Edit. प्रेषित: in B. प्रेरित: exstat.
49. Tristis poetae contemplatio haec est: liberi nostri eodem modo nos deplorabunt aliquando, quemadmodum nosmet ipsi parentes iam emortuos memoria tenemus, similes igitur sumus arboribus a continuis Gangae fluctibus evulsis (cf. Nit. 36.). Structura sententiae paullo est intricatior: वयं ad इदानीमेते pertinet, prius te ad natos, alterum ad वृद्धा: referendum, सखा: denique sunt liberi nobis similes, Schol. अस्मत्सखा: explicat, ideoque mutare nolui vocabulam, in Cod. A. exstat सखे ये ते, in B. सखे यै: सेवृद्धा: । Idem oedex स्मृषापदवीं praebebat, reliqui lectionem nostram tuentur exquisitiorem, Schol. per स्मृषामात्र reddit ut illud स्मृतिपथं vs. 42. In hemistichio secundo particulam स्य e Cod. A. introduxi-

- mus; B. एतेः सः praebet, वस्तुतः ut est in Edit. sensum omnino turbat. Eadem समन्ती^० e Cod. A., ut videtur, transtulit, glossa illa delenda est, at non सिकलित्वि uti falso in textu posuimus sed cum Cod. B. सिकलित्वि scribendum et cum sequenti coniungendum erat.
50. Sententia plana ac facilis quam ceteroquin Scholiasta optime dilucidat, dicit: huius annorum centariae quinquaginta annos somno impendi, ex reliquorum quinquaginta annorum duodecim et dimidium infantia et totidem senectute consumi (अथपिष्टं पञ्चाशद्वर्षं तस्मिन् आलस्ये सार्धं द्वादशवर्षं घृष्टस्ये सार्धं द्वादशवर्षं अनुपयुक्तं -) virilem denique aetatem, viginti quinque annis constantem et miseris quantumvis obnoxiam, inanibus laboribus conterari ad ventriculum implendum (उदरपोषणार्थं *) cf. *Psalm.* 90, 10. Pro पञ्चलक्षत्वे Cod. B. iubet बुद्बुदसमं *bullis aquarum similis*, *πομφόλυξ ὁ ἀνδριστερος*.
51. E re scenica Indorum petita imago: quemadmodum mimus (नटः) varias induens personas (नानावेशान् दधाति), fabula peracta cortinem intrat sic homo e vitae theatro discedit ad orcum. Paries illa versatilis quae त्रयनिका quoque et यमनिका nominatur, pictam fuisse apparet ex nomine चित्रत्रयनिका *Mélat* p. 103.
52. Continet caput sequens commoda devotorum cum principum vita aerumosa collata, neque tamen *colloquium*, संवादः dici potest ut inscriptio fert, sed de titulis non est quod multum curemus quum inter philologos constet quam sit incerta inscriptionum titulorumque aetas et quam inane eorum pretium. De numero huius sectionis distichorum pauca praemonenda sunt: in Edit. Sr. et Cod. A. undecim numerantur versus quorum quidem unum exstirpamus; leguntur tamen duo alii, ad hoc caput nullo modo pertinentes et a Rogerio quoque omissi; is vero alios inseruit in Cod. A. non exstantes quos etiam nos libenter huc traximus. Versu quinquagesimo altero यत्ने सive संन्यासे regem alloquitur regiae maiestati ac pompae opponens venerationem qua devoti fruantur et gloriam qua carminibus cumulantur. Visargus in vocabulo गुरु delendus erat et उन्नतः scribendum cum B. et Schol.; Cod. A. singularem numerum errore habet उन्नतः. In fine primi hemistichii porro नः recte legitur ex nexu et auctoritate Matorum. Alia denique lectio Cod. A. अतिदूरगतयोः bonum sensum praebet. Ceterum Rogerius in paraphrasi versum sequentem cum hoc coniunxit, quo fit ut decimum capituli distichon abesse dicat.
53. Tribus versibus praetermissis, qui sermonem aperte interrumpunt, pergit religiosus (पुनर्यत्ने राजानं प्रति वदति Schol.): nos quoque uti tu reges ac domini sumus potentia nimirum nostra — sermones sunt; bellica virtus — cupiditatum exstirpandarum facultas; honor demum — discipulorum veneratio. Verbum ईप्सहे in Cod. A. et Scholl. Mat. scriptum est ईप्सहे; in Cod. B. porro दर्पन्युपश्रमन reperitur (leg. दर्पान्यु^०), cuius ultimum vocabulum usitatus quidem est, nec tamen de genere neutro दर्पः constat. Pronomen ते in fine hemistichii omnino falsum, in नः cum B. et Schol. correximus. Idem Cod. postea legit धनान्धा *opibus occaecati* pulcherrime, et versum claudit सुतस्मैव राजन् गतो अस्मि quam lectionem

scholia sequuntur: अथुना मयि ते आस्या नैव चेत् तर्हि मयापि त्वयि सुतरामास्या नास्तीति हे राजन् एवमहमागतोऽस्मि वर्तमानः ॥

54. Animum contentum nullo modo egere, imo vero *πενίαν μητέρα σωφροσύνης* esse intendit. In Cod. B. pro दुकूलैः *vestimentis sericis* च लक्ष्या exstat: tu contentus es *felicitate*, quod etsi minus placet, tamen iam pridem ab auctore libri *Dasarūpaki* legebatur, qui hunc versum tanquam aequabilitatis (धृति) exemplum sibi sumpsit (vid. *Wilsonem* in theat. Indic. I. p. 49. vers. german.). Fortasse est cui se commendet correctio भवति pro भवतु, nulla tamen auctoritate nititur, neque hac emendatione opus est, quum *pauper sit*, per nos licet, bonum sensum praebeat.

55. De apibus huc illuc volitantibus in secundo hemistichio desumpta est imago, sed ita ut, si quid video, amphilogiam simul quaerat poeta: मधुपुः enim apis est, cui verbum अम् convenit, मधुपानं vero potum designat inebriantem e florum succo paratum: homines igitur apum instar oberrant et iamiam tremulenti divitias tanquam flores prosequantur. Scholia Mst. inter धनलव et मधुपानं inserunt तथा, comparisonem in Dvandvo latere indicantia. In Cod. A. मधुपानं legitur, epitheton ad अस्त्रिन्यं pertinens. Pro भामि ex Cod. B. et Schol. भान्त accepimus; lectio eiusdem अस्त्रिन्यं *spernere* omnino falsa est et अनुमन्तुं *consentire* unice sententiae convenit. Scholia impressa per टूरिक्तुं falsam lectionem respiciunt, Cod. hanc explicationem scripsit quidem sed postea delevit.

56. Sententiam hanc iam vertit *Rosenius* (in *Radic.* p. 306.) cuius haec est observatio: „Atmanepadam verbi अन्त posuit, non tantopere ob metrum, quam propter similem aliarum vocum exitum.” Et sane alliterationem in hoc disticho studio quaesitam esse, neminem potest fugere neque tamen in omnibus his exemplis, qualia iam supra habuimus, modum transgreditur Bhartriharis, sed in quibusdam tantum vocabulis similia cumulat elementa ad gratam soni modulationem captandam, ut in *Gītāgovinda* fit, et in *Brahmacaivartapārāno* (p. 32. 39. 44. 45. 50. 95. etc.) prostant exempla; v. c.

वरं वरेष्यं वरदं वरिष्ठं वरकार्पा ।

वरेश्च वरार्हं सर्वेषां प्रवरं प्रभुं ॥

शुभजापो शुभदिने शुभयोगेन संयुते ।

शुभलग्ने शुभासे च शुभस्वामिगृहान्विते ॥

Hoc genus est illud quod veteres *παροξύμων* vocarunt, scilicet *multitudo verborum ex una littera inchoantium* (*Isidorus Etym.* 1, 25.), Indicis vero senioris aevi poetis adeo placuit ut in carminibus consulto artificiosis integra conderent disticha binis tantum literis, (द्वयक्षरः) imo singulis (एकाक्षरपादः) semper recurrentibus. Conferas modo *Sisupl.* 19, 84.:

नीलेनानालनलिनिलीनीनोल्ललनलालिना ।

ललनलाललनेनलललीलालीलेन लालिना ॥

et eodem libro vs. 114.:

दादो दुददुददादी दादो दददीदोः ।

दुददादं दददे दुददे ददादददो ददः ॥

quae illud Ennii: *O Tite tute Tati tibi tanta tyranne tulisti* longe superant.

57. De vocabulo वित् vid. ad *Śring.* 91.; Schol. b. l. वन्दिन् explicat, quoad sensum scilicet, quia Vitus, interlocutoris et scurrae in dramatibus personam induens, herois simul praecone agitur. Quod सभ्येतरवादिचंचवः vocabulum attinet, सभ्यः *homo aulicus* est, dein in genere *insignis*, इतर vero negationem adfert, unde Schol. असभ्याः exponit (vid. *Śring.* 83.); वादिचंचवः idem explicat: वादेषु चंचवः दक्षाः भाषाः. Ceterum pro नृप vocativo, uterque Cod. A. B. legit: नृपमीक्षितुमत्र के *quam ob rem nos regem intueamur?* lectio bona et facilis, cuius tamen in Scholl. nulla fit mentio.
58. Rogerius primum versiculi membrum de creatore intelligit: *een van groot verstand en vernuft heeft deze wereld gemaakt*, ut propria ipsius verba sonant apud *Dapperum* in Asia p. 29., sed hunc sensum non inesse, varians iam lectio दन्यैः *felicibus* in Cod. B. pro ईशेः prodit et Schol. कैशित् quoque ad विधृतं traxit; जनितं igitur mundi attributum est et distichon in reges prolatum, qui quantavis potentes pauca totius mundi et per exiguum tantum tempus possident. Ex his fuere antiquitus qui totam terram occuparent, ut नहुषः eiusque filius ययातिः, cuius fit mentio *Nal.* 5, 45. *Asiat. Res.* III. p. 39. et fuere quoque qui summum imperium ex devotione mox deponerent; sunt denique hodie qui regionibus imperant multis (चतुर्दशभुवनानि Schol. quod terram universam fortasse designat), fastus igitur regulorum, aliquot tantum urbes tenentium, prorsus inutilis videtur ac ridendus. कतिपयपुरः legimus cum Codd. tanquam Adiectivum ad मदनस्वरः pertinens; Schol. pronomen illud paucitatis explicat द्वित्रीयां पुराणां स्वामित्वे ॥
59. Eandem rem proponit sententia. Maioris momenti varians lectio ज्ञातं est in Cod. A. cuius scholia impressis inseram uncinis inclusa: यस्यां ज्ञापामपि ज्ञमुक्तायां नृपज्ञतेर्यातं [नृपज्ञतेर्न ज्ञातं भूतं] तेः नृपैः पृथ्वी ज्ञापामपि न भुक्ता । तावत् नृपाणां (ज्ञतेर्यातं गतं Cod. om.) नृपाणां ज्ञतानि (यत्तानि गतानि Cod. om.). De permutatione literarum य et त्त vid. *Nit.* 13.; retinuimus hoc loco यतं quod et Cod. B. tuetur, verbis sic iunctis germanice: *von den Fürstenhundertn ist selbst kein Augenblick gegangen worden auf der ungenossenen Erde* h. e. multi fuerunt quibus exiguo tantum tempore imperio frui licuit. Reliqua facilia sunt. विषादे scripsimus ut *Mitt.*
60. Legitur versus in Edit. p. 108. inter illos qui in Cod. A. desiderantur et aperte ad caput nostrum quo reges vituperantur pertinet, cui accedit quod Cod. B., in ordine versuum iusto negligentior, omnes tamen hasce sententias, ut tabula in fine exhibet, quodammodo collegerit. Sensus satis est perspicuus: terram universam, grandi sane figura, placentam luteam appellat poeta, oceano veluti veste striata involutam, atque huius glebae exiguum demum partem, eandemque bellis innumeris, acquirere dicit reges et pauperum

insuper copiolas flagitare quum *datores* (दत्तः) debeant esse. In Cod. B. secundum tertiumque membrum hoc modo se habent:

स्व स्वीकृत्य स एव संयुगस्यै राक्षसं गणैर्भुज्यते ।

ते दसुर्ददतो ऽथवा किमपि तं बुद्धा दरिद्रा भृशं ॥

eodem sensu, nisi quod egeni terrae quasi possessores inducuntur, quibus frustum suum eripiunt principes. कापुरुष^० ex Cod. A. et Schol. scripsimus pro कान् प^० — forma contemptus est ut कुपुरुष cet. cum pronominiibus composita vocabula.

61. Fabulam respicit poeta illam, qua Sivus in rixa quondam Deorum propter magnum Dei Brahmanis fastum, caput illi abstulisse traditur, idque statim suo capiti signum honoris imposuim^{us}, quum sese humilem redderet Brahmā. Sivus exinde पञ्चाननः dictus fuit, Brahmā vero, qui antea चतुर्मुखः nominabatur, tribus tantum capitibus incessit postea. Sententia igitur aenigmatica proposita, suadet ne mortales, praesertim reges, devotos contemnere velint, quum vel ipse Brahmā ob superbiam adversus devotorum Deum, Sivum, poenas luerit, et quamvis *immortalis*, id quod in interrogatione, negative sumenda, latet, अवधूतः fieret. — यातः in Cod. B. nisi e licentia pro यतिः sumptum velis: *ille sane devotus fuit*, reiiciendum est. Ceterum minis hoc modo fortissimis ex religione petitis optime claudit sectio in reges potissimum directa et has quidem ob causas cum Rogerio huc traximus distichon, in Edit. p. 109. exstans.
62. Caput septimum, मनःसंशोधने inscriptum, meditationes continet quas prudens quisque, ex mente poetae, secum loqui atque ad animum dirigere debeat. De vanitate rerum mundanarum plerumque agunt sententiae ad similes, capite tertio exstantes, accedentes. — Constructio lineae secundae haec est: किं विप्रसि (male B. विप्रसि) नेतुं siv. प्राप्तुं प्रसादं क्लेश-विकलं hoc est क्लेशैर्निष्कलं ॥ Adiectivum विकलं scholia quoque legunt, igitur mutare nolimus cum A. in विकलं *turpem*, neque in कलितं aerumnis subiectum cum Cod. B. Scripsimus tamen विविक्तः संकल्पः; quorum prius A. et Scholl. praebent (B. विमुक्तः), posterius B. et comment. (A. संकल्पं), verbum enim पुष् hoc loco Activum est ad primam pertinens classem, igitur subiectum requirit, cuius obiectum est अभिलषितं h. e. मनोगतं ॥ Locativus praecedens उदितेत्यादि ad त्वयि referendum: उदितः चिन्तामणोर्गुणो यस्मिन् तस्मिन् h. e. propriis cogitationibus o cor, mente tua conceptis, contentum esse potes neque opus est ut aliis lucri causa adsentiaris. En Rogerii versionem ne sensum quidem exprimentem: *Pourquoy les hommes vont ils tout les jours servir pour peu d'utilité? Si tu n'aspirez pas apres les choses du monde, tu heriteras, ou tu recevras beaucoup de contentement.*
63. Voculas कु च न coniunximus in कुचन ob imperativum sequentem et Schol. कुचयित्. Pro न तर्कित^० Scholl. अतर्कित^० scribunt; utrumque admittit orthographia, literam न inter vocales geminatam poscens. Voluptates intelligit poeta quas nobis effingimus, वाकल्पिकान् Sch., quae tamen cogitationibus nostris non adducuntur sed sponte sua adveniunt abeuntque.

Verbum भू cum अनु, de quo Rosenius meus in Addendis ad radices monuit: *animadvertite voluptates* idem significare ac *fruere iis*, solita significatione cepimus ne unicum hocce diatichon reliquis repugnaret quae fugiendas esse voluptates suadent omnes. Participium denique अगताम् in scholiis solum typis expressis exstat, Mistia अगताम् scribunt.

64. *Monet sententia* me in res terrestres, ferro duriores sive aheneas, quas vix ac ne vix quidem nobis subjugamus, meas inclinet sed coelestia potius expetat. Imperativum अग्राय in Scholl. manusc. per अग्रीकुरुषु explicatum, contextus flagitat; Codd. अग्रायं ad मार्गं referunt, festinantius ut equidem puto, Anusvarum ponentes. Pro अन्तीभावं Cod. A. iubet स्वामीभावं *statum domini*, B. प्रान्तीभावं *quietis conditionem*: intactam servavimus lectionem vulgatam rebus sensualibus oppositam. मतिं vero uterque Cod. गतिं scribit, pulchrius si quid sentio: *via vacillans* in qua pedem figere haud possis.
65. Lectiones bonae sunt in A. B. तटभवां, epitheton ad रतिं trahendum, et स्त्रीषु, loco ओषु, quod in textum recepimus, quia mulieres, a Rogerio quoque inductae, haud abesse poterant. Minus exquisitum est in B. सरिदेगेषु *celeritas fluminum*; वर्गं enim complexum indicat rerum similium ut vulgo इत्यादि, सरितः vero fluvii videntur auctumnales, quorum aqua aestate non conspicitur, uti *fluvius mendax* Jes. 58, 11. Job. 6, 15. 20. ponitur. Scholiasta sententiam magis dilucidat hoc modo: सर्व एते पदार्थाः चंचलाः अस्ययिनः दुःखदाः न च प्रत्ययः अनुभवो ऽस्ति । पुनर्हन्ति किं अकृत्यं लक्ष्यादिविषयाः चंचला इत्यर्थः ॥ Per flumen coeleste *Ganga* indicatur, Sch. भागीरथी; de श्री cognomine vid. ad Vair. 1.
66. Mentem hortatur Yogi ut paupertatem eligat voluntariam cum frugalitate et abstinentia coniunctam, qua saepe gloriantur boni illi, quum revera saepissime, monachorum nostrorum instar, sint *वृत्तिआश्रयोपार्थया*. De verborum structura verbisque singulis quae dici queant, optime suppeditat Scholiasta: हे चेतः त्वं इमां अस्यायिनीं रमां लक्ष्मीं आस्यया आस्यानुषया (वत्नेन Vulg.) सकृत् एकवारं मा चिन्तय मा चिन्तनं कुरु ॥ Membrum secundum pro Dvandvo haberem: *principis adspectui obliquo et mobili voluptati meretricum similem*, nisi commentarius aliter disponderet tanquam Tatpuruscham, addens: यत्र यत्र रातां भुक्तुदयुद्देशः तत्र चेष्टा मूयं करोति ॥ Vocabulum विहर e licentia metrica pro विहार scriptum est; glossa in Cod. A. marginalis *voluptas, lenocinium* विलास explicat. कंचुक्तिः proprie *lorica indutus*, Sch. आच्छादितः in plurali numero mallet, ob verbum sequens, nisi omnes auctoritates consentirent, idque eam fortasse ob causam quia ad mentem dirigitur oratio, pluralis igitur in adiectivo aptus haud fuisset. *Benares*, urbs sanctissima semper habita est et hodieque omnium religiosorum refugium, in *Prabodhachandrodayo* vocatur: *solum ex quo scientiae natales exoriuntur, urbs salutis*, विद्याप्रबोधोदयत्रयभूमिर्वारापासी मुक्तिपुरी ॥ (Colebr. Asiat. Res. X. p. 427.). Sunt tamen harum urbium aliae per Indiam dispersae, inprimis *Ujjayini*, quae olim ex paradiso in terram descendisse putatur. Vid. *Wilson*. ad *Meghadāt*. p. 38. ubi septem urbes enumerantur sanctae:

अयोध्या मधुरा माया काशी कांची अवन्तिका ।

पुरो हारावती चैव सप्रेता मोक्षदायिकाः ॥

67. Pompam regiam describit versus et quidem ad oculos, ut ita dicam, depictam: rex procedens ante se habet puellas suaviter canentes et praecones laudem ipsius celebrantes vividisque coloribus rhythmicè exornantes; Schol. मधुरं कोमलं अभिनवं उपमाभिर्गुणं कवित्वं कुर्वाणाः सर्सकवयः ॥ Habet in lateribus virgines h. l. दाक्षिणात्याः nominatas, utpote ex Deccano oriundae; in tergo denique (पृष्ठे in Cod. B. et Schol. magis vulgare quam पश्चात्) sequuntur mulieres *ῥιπιδά* tenentes, e quarum armillis iucundus sonus auditur. चामरं est flabellum abigendis muscis, *μυιοστόβη*, muscarium, vel ex pennis caudae pavoninae confectum (cf. *Martial.* 14, 67.) vel ex cauda bovum Indicorum; *Aelian.* H. An. 15, 14. *ἐκ τῶν γὰρ τῶν βοῶν καὶ τὰς μυιοστόβας ποιεῖνται*. Persas his uti muscariis primus fortasse Menander retulit apud *Athenaeum* (XI. p. 484. de quorum ancillis flabelliferis egit *Pignorius* de servis p. 422. conf. *Martial.* 3, 40.); postea Romani imitati sunt. De Umbellis vid. ad *Sring.* 39. Quodsi igitur omnibus hisce rebus uti liceat, hoc est, si rex aliquis sit, tunc operae pretium esse dicit poeta, vitae dulcedines aliquamdiu percipere. Vocabulum लम्पटत्वं recentioris videtur originis, quum ad radicem non facile referri possit neque apud Amarum legatur; लम्पटः lascivus est, proprie *lingens*, *fello* (लोलपो लोलुभो लोलो लम्पटो लालसो अपि *Yadavas* ad *Sisup.* 4, 6. coll. *Sāhit. Darp.* p. 320.) et *deotis* saepe opponitur sensus coercentibus (*Brahmavaiv.* pur. fol. 20.); लम्पटता *fornicatio* est in *Careyi Lex.* Bengal. (cf. *Supplem.* 1. et *Chaur.* 34.). Rogerius sententiam nostram cum proxime antecedente in unam conflavit unde in fine sectionis distichon desideratur.

68. Si omnia perceperis, quae ab hominibus desiderari solent commoda, quid tandem efficiant et quanam utilitas exinde capienda? किं scilicet प्रयोजनं ॥ *Capiti pedem imponere gestus* est victoris, *Raghuv.* 7, 67. ubi proprie Dr. शिरसि वामं पादमाधायः ॥ Rogerius recte in notula addit: *si aetatem Dei Brahmānis attingere liceat*, कल्प enim cyclum sive periodum creationis significat. Laudatur distichon in *Kāvyaprakāśo* p. 99. ubi variantes lectiones cum Cod. B. conveniunt fere: दहं पदं uterque scribit, pro समानिताः विभक्तैः Cod. B., संतर्पिताः विभक्तैः *Kāvyapr.* praebet lectionem satis tolerabilem. In fine Cod. B. iubet कल्पस्थितं तनुभूतं तनुभिः rectius *Kāvy.* तनुभूतां *mortalium*, et देहभूतं *Raghuv.* 8, 50.
69. Quid sit वैराग्यं, in quo commendando tota versatur centuria, declarat tristis poeta. Quanto pulchrius *Bhagavadg.* 6, 1.:

अनाश्रितः कर्मफलं कार्यं कर्म करोति यः ।

स संन्यासी च योगी च न निरग्निर्य चाक्षियः ॥

Cod. B. negationem geminat et singularem praeterea numerum iubet न मन्मथतो विकारः quo nihil mutatur. भवः cognomen *Sivi* est.

70. Sivi vultum sive, quod idem valet, vitam asceticam, summi numinis adorationem non ex-

cludere, constat, imo Brahmun mente complectendum et cognoscendum esse quam maxime inculcatur. Tali summum numen meditati omnes asserit voluptates quas sensibus nostris percipimus, contemnendas statim videri tametsi vulgo honoratae sint atque admatatae quam maxime. Adiectivum कृपण^० Schol. explicat: कृपणाः शुद्धाः सकामा ये लोकाः तेषां मताः मान्याः प्रियाः ॥

71. Scholiasta কেন non ad Brahmun trahit, sed प्रकारेण supplet: *quomodo salutem adepturus es.*
72. Decas octava inscriptionem gerit: *inter aeterna et non aeterna haesitatio* नित्यानित्यविचारः et de rebus praesertim caducis agit, quibus animi salus opponitur. Atque hoc primo versu vituperat eos qui libris sacris in servitutem quasi sese addicant sui ipsius scientia neglecta. Quid enim omnes isti libri prodesse possint, quaerit, qui paradisi voluptates promittant puidem sed circa opera et officia sibi non constant (विभ्रमैः i. q. विलासैः) de vera salute tacentes: itaque omnes illorum distinctiones mercibus sunt comparandae quas facili negotio sibi parare quisque potest (cf. *Bhagav.* 2, 42. seq.). Propriae autem salutis scientia devotionem potissimum intelligit auctor quam quidem dicit omnia mala posse auferre quemadmodum ignis, in fine Kalpi (प्रलये) ex Káli seu temporis Dei vertice cadens, mundum destruit ipsum: hoc modo se ipsum noscens a malis statim purgatur (cf. *Bhagav.* 4, 37. ubi similis de *scientiae igne* figura coll. vs. 39.). Nullum sensum praebet मुक्तैः किं in Cod. B. et spernenda quoque eiusdem Codicis lectio est प्रवेष्टकयनं.
73. Principes atque omnino divites, elephantis equisque gaudentes et laute viventes, Deo mortis Yamo, nisi virtutem coluerint, non posse probari distichon significat, quod ex libro *Niti* (pag. Edit. 52.) huc transtulimus, quia in nullo Cod. legebatur et quoad sensum ad caput hocce pertinere videbatur; scholiis praeterea destitutum est. Rogerius huius loco aliam sententiam praebet, hoc sensu: *montem Merum, oceanum et montes interituros esse aliquando, citius vero hominum vitam evanescere, quam inter Satava frustra quaeras.* Elephantorum epitheton; मदभिन्नगण्डकर्ता: vigorem et furorem indicat, sunt vero iam segnes, ex fatigatione puta, ac somnolenti, tamen ante portas stant ad novam parati pompam; cf. *Mudraraksh.* p. 41.: द्वारेषु द्विद्वैः परद्विष्वटाभेदक्षमैः स्विद्यतां ॥ De equis verbum बल्लु valgum, curvate incedere, φέλλειν, usurpatur, quod proprie videtur gratiosum et gloriosum equi incessum significare (*courbette*). Ceterum वीणा *cithara* est septicordis, वेणु *tibia* ex arundine Bambu confecta, मृदङ्ग *tympaniolum manuale*, quod dicimus turcicum, पटह *tympanum magnam, bellicum* (*Chandica* 2, 54.) et शंख denique *concha marina* qua classicum canitur: instrumentis hisce musicis regem e somno excitare consueverunt Indi.
74. Sensus est: χαλεπὸν τὸ γῆρας εἶναι ἀνδράσιν βαρὺς. Magna varietas est in Cod. B.; in primo hemistichio दान्ताय (sic) नाशं गता et pro वरुते etc.: नृपमेव वृत्ते contra metrum, nisi Rephum putas neglectum. In secundo hemistichio leguntur नैव करोति pro नाद्रियते च,

verbum tamen poeticum est वा + दृ de sermonibus quibus aliquis non obtemperatur, cf. *Rāmāy.* 1, 1, 60.: नदिस्व वाक्चं *sperando sermonem*. Dein sequitur हा ऊष्टं त्रयाभिमतपुरुषं et in fine वृत्तवत्ते. Faciliora igitur vocabula, metro plerumque adaptata, insolentioribus substituit Cod. ut fit in sententiis gravioribus quae in ore hominum versari solent. Nilominus glossemata puto, quae tamen, ut plurima reliqua utilitatem suam in interpretando habent.

75. Deerat trium syllabarum vocabulum post सितं tum in Edit. et Schol. tum in Cod. A. Particulae ad lacunam supplendam in prompta sunt, sed lubrica in eiusmodi locis coniectura est; substitui सिस्वि, exspecto tamen meliora. Infimorum ordinum, Chândālorum sive Pariarum puteos ossiculo insignitos esse ne alii ex iis bibant, ex hoc versu discimus.
76. Codices A. B. स्वस्यां legunt sensui et metro contrarium. Distichon ceterum facillimum est.
77. Homines inducit ambigue haerentes utrum in divini fluminis Gangis ripa devotioni sese tradere an potius mulieres colere et literis incumbere magis conveniat; hoc ultimum plerisque placere, queritur auctor, brevitate vitae denuo in memoriam revocata. Vocabulum तपस्वान् hoc loco cum योगी, वलिः योगी convenit, sensu, ut in Bhagavadgita elatiore: de sensibus voluntate subiiciendis, tametsi per se तपस् poenitentiam significat voluntariam et cruciatus ex voto susceptos, unde तपस्वितः poenitentis nomen est frequentissimum; apud *Manum* expiationem peccatorum intendit, ita tamen ut *Tapas* naturale, ea vivendi sit ratio secundum quam debita ordinis officia aliquis praestet (*Manu* 11, 236. et saepius). सस्विमान् dedimus e Cod. B. et scholiis, neque enim सस्विमान् sensum videtur praebere commodum; Commentarius ad subiectum traxit vocabulum: किन्वेन सह परिचरणः tunc saltem legendum सस्विमयाः Idem Scholiasta प्राज्ञीवान् a sequentibus disiunxit: *libris sacris studeamus et carnalibus profanis*, quia *Sāstram* de libris tantum sacris usurpari solet, quod tamen non ubique observatum. Γλυκὺ μέλισμα νέκταρος *Melaeager* quoque dixit in Anthol. I. p. 35. ibiq. Jacobs.
78. Aliquantulum haesitavi in secunda huius versus voce स्वामी ob explicationem Schol. स्वमी सितिभुः रराध्वः दुःखेभ्यः त्राहिषुं अत्राध्वः qua unum tantum agnoscere videtur: enunciatum, दुराध्वः lectione, cui dein स्वमी *isti* sequatur cum particula aliqua conglutinatum quod pulchrius utique foret. Ast स्वमी contra metrum est, दुराध्वः स्वमी autem violentior iusto et nulla auctoritate confirmata correctio, quare tutius videbatur dominum servare et ad reges referre in universum. Hos enim, quantumvis morosos et pervicaces, colere malunt homines; ad maiorem dignitatem aspirantes, quam humanae fragilitatis memores religionis officiis vacare. Pro त्रादेहे ut est ferenda Edit. lectio, त्रादेहं Accusat., *senile corpus* vel melius *senile corpus forense* adiect. bahuvr. ad नीक्षितं pertinens, recepimus ex Cod. A. et Scholl.: अथ च त्राया सह देहं तत्र नीक्षितं अपि सकलं मृत्युर् हरति « illud सकलं autem, quod et A. praebet, expunximus; Rogerius दयितं quoque legit: *qui est chere*.

79. Desideratur sententia in Cod. A.; in Edit. Srir. ultimum libri locum occupat, sed cum Rogerio ad caput hocce necessario erat referenda. In singulis verbis vix haereat lector tametsi gravius aliquid plerumque in se contineant quam in versione expressimus: *सुखं*, cuius aphaeresis notam omiserunt Editores Sr. *laudibus efferre* denotat; *सुखं thesaurus* speciatim pecuniam significat, quam terrae tradere in publicis solent calamitatibus; unde *सुखं* *suffossus* propriam suam vim retinet, dein vero *perditum* exprimit, ut nos alia quidem metaphora *untergraben* dicimus. *अर्थं* proponit Cod. B., a verbo rectum Accusativum, praetulimus Ablativum cum Scholiis. *Jahnus* filia cognomen Gangae est (v. Wilson. ad Meghad. p. 59.) et *montium princeps* Himālayus. Ceterum *पयः* arcte cohaeret cum sequentibus.

80. Invenitur versus in Edit. p. 103., cuius lectionem adoptavimus, Codd. renitentibus, qui membrum secundum hoc modo conciantur:

A. *रम्यं तच्च समान्यमागमसुखं कालेषु etc.*

B. *रम्यः (sic) साधुसमागमे समसुखं कालेषु*

Pro *विन्दु* porro A. *वृत्ति* scribit et उपगते denique loco *अभिगतं*. Hancce ultimam lectionem adoptavimus, in उपगते cum Schol. correctam.

81. Contrarium depingit sententia et prorsus non iucunda esse asserit ea, quae distichon proxime antecedens enumeraverat — si prioris hemistichii interpretationem nostram sequeris, sed iam video me particulis esse falsum quibus recte perceptis vera haec est interpretatio: *Quid non iucundum est habitare palatium, quid non audire cantus et alia, quid non etiam permagna cum caris vitae instar amicis conventus felicitate gaudere? Quid vero rell. itaque cum priori versu conveniens fere sententia haec est: Palatia, cantus et amicorum consessus sane vitae sunt oblectamenta, nihilominus tamen sapientes haec omnia pro vanidis habentes, fugiunt. Pulchra hac in re poeta utitur imagine, quam cave ne in plures separet imagines: ut *ala aolis*, ut *candela vento tremulans*, ut *germinis umbra*. Schol. explicat *भ्रमः* *वासी पतंगः* *यः तस्य पक्षयोः पवनः* *तेषु व्याप्तोला चंचला दीपिका ह्यायावत् चंचलः* ceterum structura nullam habet difficultatem *वसतये* *Dativus*, sive *तदर्थे* *सुखी* ut Grammatici loquuntur, pendet a *रम्यं* [proprie: *iucundum habitationis*] item *प्रीत्यै* *gaudio* (zu wohnen, zu freuen), quapropter eadem vi in altera sententiae parte *Dativi* nominis loco partic. fut. pass. *आव्यं* adhibetur. Loco *सततं* Cod. B. *सकलं* *omne* legit; nos utrumque expressimus sententia iubente, maior tamen vocabulo *सततं* vis inest, scilicet sapientes in solitudinem se subtrahere omnibus temporibus solitos fuisse.*
82. Novum incipit caput de veneratione Sivo, devotionis Deo, praestanda; in eisdem igitur rebus sordidis versari pergit auctor. — Metaphora insolentior neque tamen prorsus absona: perceptionis facultas (*अन्तःकरणं* = *मनस्*) *elephas* quasi masculus est urigine tactus (*सौख्यः* = *मनः*); per continentiam tamen (*संयमः*) coercetur ne ad rerum sensualium

elephantam (विषयकरिणी), quae libidinem ipsius excitat (सीला दूषयि), accedere possit; hoc modo cupido illa sensus nostros externos non amplius tangit, quia mundum cognovimus vanum esse; simili figura de equis utuntur Vedāntici (v. Windischm. Sancar. p. 159.). Vocabulum संसारं quod per *mundum* semper reddidimus (cf. *Vair.* 35.) h. l. cum praepos. आ Adiectivum est et propriam suam vim obtinet: *gyrans, volubilis, versatilis*, est enim Causale thematis सृ *ire, volvere* ad hominum repetitam per nativitates revolutionem translata; जन्ममरणादि alicubi explicat Schol. Locus classicus hac in re exstat *Manu* 12, 124.: एष सर्वाणि भूतानि संसारयति चक्रवत् *quia omnia entia circumvolvitur rotae instar*; cum mari frequenter comparatur संसारः eodem sensu ac in celeberrimo illo *πάντα ῥεῖ*, cf. modo infra vs. 86. et *Brahmavaiv.* fol. 92.

दुष्पारसारदुर्वारसंसारार्णवसारणी ।

कर्मवृत्तांकुरच्छेदकारणी दुःखसारणी ॥

In Cod. B. ओत्रवर्त्य exstat quo metrum turbatur; idem Cod. नृह loco गृह legit. — झालानं ut hoc addam, postis est quo elephantum alligantur; cf. *Mṛichhak.* p. 39. झालाने गृहते हस्ती ॥ Sphalmata in Edit. Sr. correximus.

83. Eadem ac toties iam repetita de vitae fragilitate querela, cui adde *Palladas* epigr. 129.:

Ὡ τῆς βραχείας ἡδονῆς τῆς τῷ βίῃ.

Τὴν ὀξύτητα τῷ χρόνῳ πενθήσασα.

Ἡμῖς καθεζόμεσθα καὶ κοιμώμεθα,

Μοχθῶντες ἢ τρυφῶντες ὁ δὲ χρόνος τρέχει.

Per गुणाः in *membris* opera et officia intelligit, Schol. Mst. कर्मसु in sequentibus autem *qualitates* illas sive श्रेण्यं intendit, has qui dignoscit *sapiens* est, निश्चैगुण्यः in Bhagav. 2, 45., ex nostri igitur auctoris sententia, *devotus*. Lectionem Edit. Sr. intactam servavimus; Cod. B. मनोरथाः स्वहृदये ज्ञातं scribit, posterius vocabulum ex solita incuria; हीनागेषु ferri potest, imo forsitan pulchrius videatur, sed प्राप्ता merum sapit glossema vocabuli याता e scholiis in textum relatum. Uterque Cod. A. B. मुक्तास्ति *non alia via relicta est*. In Scholl. impressis magna confusioprehenditur; hoc modo sunt ordinanda: कृतः सन्तः येन स कृतान्तः सप्तमी कालः बलवान् बलादयः सहसा अकस्मात् अभ्युतेति आपतति (Cod. अगच्छति) । एवं सति किं युक्तं । महान्तकस्य श्रिवस्य संश्रियुगलं ध्येयं तत् न ध्यातं तेन ध्यातेन विना मुक्तेः तु न सन्या गतिः मार्गः Pro सन्तानं Schol. igitur legit अध्यातं *meditatione non cultum*. *Pedes venerari* frequentissime legitur.

84. Fatetur devotus se libentius poenitentiae Deo adhaerere quam Vishnui, etsi inter utrumque discrimen non sit (cf. utique vs. 30.). *Vishnum animam mundi* esse, indeque nomen *omnia pervadentis* accepisse libri Indorum sacri saepius exprimunt; cf. *Padmapur.* vs. 70. (Ed. Wollheim p. 23.): व्यापित्वात् सर्वभूतानां विष्णुरित्यभिधीयते et sL. 76.: वाक्तेन सर्वभूतेषु आमुदेवः स उच्यते ॥ जनार्दनं vel जनार्दनं minus aptum Vishnui epitheton est, si posteriorem partem a

वर्द्ध rad. solita *vexandi* significatione deducis, vellem qui *homines adaugēt* sed tunc scribend. esset वृद्धार्थेन vel वृद्धार्थेन; Wils. explicatio [cfr. s. v.] *insolita* rad. वर्द्ध nititur significatione.

85. In primo hemistichio समासीना: legit Cod. B., in secundo: भोगोद्दिग्ता: ut imprimendum curavimus; Edit. Sr. भोगोद्दिग्ता: praebet, quod saltem in आभोगा: corrigendum, nisi भन् cum आ insolentius esset pro *frangere*. Scholia eandem Cod. B. tuentur lectionem, ex qua अत्र illud in textu videtur enatum. उद्धिवचस: cuius praepositiones magis exquisitae sunt, intactum reliqui, A. et Schol. उच्चवचस: B. अर्त्तवचस: volunt. Ultimum denique membrum Cod. B. hoc modo consignavit:

कदा यास्मानन्दोद्भूतखड्गललाष्याभुतदृशः ॥

prae gaudio expressis lacrymis circumfusus oculos habentes. In precibus nomen Dei ter solet repeti ad maiorem vim, cf. Brahmapar. pag. 104. et 105.

स्वधास्वधास्वधेत्येवं यदि वारत्रयं स्मरेत् ।

आधस्य फलमाप्नोति ध्यानस्य तर्पनस्य तत् ॥

86. Plane aliter Cod. B. secundum colon. concepit quod indicasse sufficiat:

स्मरन्तः संसारे विगुणपरिणामावधिगतीः त्रयं पुण्यारपये etc.

87. De urbe sacra *Benares* vid. vs. 66. Ibi hodieque nudi, praeter linteum in pudendis perizoma, incedunt Yogines et in Gangis ripa sedentes continuis precibus Sivum adeunt. Hic plurimis nominibus invocatur hoc loco, id quod efficacius putatur, cf. *Horat. carm. saec. 15:*

Sive tu Lucina probas vocari, Seu Genitalis.

Nomina illa, sunt enim innumera, quo memoria teneat, rosario (नामावलि) utantur, unde Schol. इत्यादिनाम addit. *Gauri* Dea Kālī sive Bhavāni, Sivi uxor est; त्रिपुराहर्: et त्रिपुरान्तकः saepe vocatur Sivu: *Daemonis Tripuri victor* (v. Wils. ad Meghad. vs. 58.), त्रिनयनः autem ob tertium ipsius in fronte oculum. Particula अये, ut hoc addam, vocativum mitigat atque in precibus gratiam implorat, Schol. कोमलामंत्रपो coll. Schol. *Nalod. 4, 41.*

88. In Edit. Sr. impressum est ध्याये ध्यानं quod nihili est et in fine correctum est ध्येयध्यानं non minus vitiose; legendum erat ध्याये ध्यानं निवेश्य *meditor meditationem intrans*. In primi hemistichii fine Cod. B. legit पर्यक्मूले exquisitum quidem sed nulla auctoritate alia confirmatum. De Sivi cognomine *Amoris hostis* vid. vs. 1., de amoris autem: *piscem vexillo tenens* cfr. *Indiam nostram* l. p. 246. Ceterum observare licet Sivo a devotis flores offerri ac fructus, non autem hostias cf. 98.

89. Similis plane sententia vs. 93. recurret, quam ob causam Rogerius nostrum fortasse omisit versiculum (p. 314.) tametsi apud illum (p. 317. vs. 8.) aliud prostat distichon eiusdem tenoris: nolui tamen in supplementum referre versum, quia suo loco uterque legitur scholiis illustratus. Varias lectiones non adsunt neque multa ab sensu observanda: त्रिपुरल Schol. per वृद्धं explicat; वितानं vero h. l. *canopeum lecti* significat, saepius tamen

coelo pro vestimento uti eodem sensu dicunt, nimirum sub dio morari et αἰθρῆς κλισίῃ, unde hodieque ex Jainis Gymnosophistae दिगंबरः audiunt, idque tanto convenientius quum अंबरं iam per se coelum sit: अंबरं व्योमवाससो (Visous ad Sisupal. 5, 3.). De vocabulo सङ्गं vid. ad Nit. 34.; Schol. compositum dissolvit: विरतिः विरक्तिः सैव वन्तिता स्त्री तस्याः सङ्गमुद्दिता: Munis, unde मौनं silentium descendit, Yogi est, infra (93) भिक्षुः dictas. Vocabulum अन्नभूतिः bene me cepisse, affirmare non ausim; Schol. in Cod. अनुभवः addunt; fort. leg. अनुभावः qui nullam corpori auctoritatem permittit.

90. Repetendi erant versus, nonagesimus et qui eum sequitur, ex Edit. p. 83., ubi coniunctim leguntur, in Cod. A. eundem locum occupantes; interrumpunt enim ordinem et ad Sivi cultum pertinent, quare etiam apud Rogerium hoc loco prostant. *Opera eradicare est prorsus non curare neque de officiorum praemiis sollicitum esse. Scholia non adsunt.*

91. Schol. पात्रयतां *pro patera adhibeatur* et verba reliqua in Imperativos Activi commutat: पात्रं कुरु: « *Felicitatem summam praebens, परमानन्दः* epitheton Brahmi est, quocum per intimam ipsius scientiam unitur Yogi etsi vitam conservet, sive in vivis maneat: hanc vero felicitatem Sivi favore assequitur devotionis viam ingrediens. सुखभां iubet Cod. A. una cum scholiis suis, sed religio fuit sollicitare vulgarem lectionem.

92. Ultimum devotorum gradum depingit auctor capite hoc decimo, अवधूतचर्या inscripto. Brahmani vitam quadripartitam non uno loco leges praescribunt sacerdotales ita ut per iuventutem ब्रह्मचारी Vedorum studio incumbat, dein paterfamilias, sive गृहस्थः sui ordinis officia persolvat, postea वनप्रस्थः ὕλῳβιος s. eremita, meditationi vacet, hominum consortium non prorsus devitans, postremo loco autem यतिः fiat, sive स्वधूतः (cf. Manu 6, 67.). Talis asceta, in antecedentibus satis superque descriptus, cynicorum more incedit, *daculum manu gestans et peram seminudus ab humero suspensam gerens*, sive ut *Aristophanis* dicam verbis ἀνδ' ἰματίῃ μὲν εἶχεν ῥάκος: in his omnibus enim Yogines Indici Cynicos aemulantur, imo longe superant: vaga delectantur, inhumana ac ferina fere vita, tribonium in deliciis habent attritum ac squalidum et quemadmodum Philemo Comicus Cratem describit, quod aestate crasso pallio indutus conspiceretur ob tolerantiam, hieme detrito:

Καὶ τῷ Θέρει μὲν εἶχεν ἰμάτιον δασυ
Ἰν' ἐγκρατὴς ἦ, τῷ δὲ χειμῶνος ῥάκος.

id multo magis in ascetas quadrat Indicos. Sed iam videamus singula. *Pudendorum fascia* (क्रीपीनं) *in plus quam centum frusta* debet esse distracta — ऋर्गतर Comparativus est adiectivi intensivi per totam radicem ऋ repetitam efformati, quales sunt गद्गद् *balbutiens*, कलकल *ovium cantus* et quae ad sonum simul exprimendum inserviunt formae: किंकिणी *perisphyris tinniens*, tintinabulum, coll. murmur, त्रितुर cet. Sic forte *purpura* colorem intensum et quasi impletum (पूर) significat et ८८८८ *carduus* ad stirpem ८ lacerare referendum

ut in reliquis aliis verbis semiticis geminantibus १ ut dicuntur. Vid. *Schol. Hariri* p. 15. infr. Cod. B. et Scholia निश्चिन्यं male legunt; निरपेक्षं porro, quo metrum vitatur, Cod. A.; in B. सुखसाध्य exstat, भैक्ष्यमश्रनं A. et श्रव्या B. haud spernendae sunt lectiones. Secundum hemistichium in B. plane a vulgari textu recedit, neque vero eam habet auctoritatem ut chartam perdamus. Pro स्वान्तं = मनः denique Cod. A. et Schol. eiusdem falso inducunt श्रान्तं ॥ Quid per *magnum Yogi festum* h. l. intelligatur Commentariis non apparet, totam igitur vitae rationem hac metaphora designari puto. Ceterum ex Cod. A. distichon excidit, nostra enim haec sententia numero 86 notatur, quum octogesima quinta revera sit; in Scholiis eiusdem Cod. ad versum seq. nobis 93. additur: 87 स्पष्टः dein vero sequitur conclusio इति भर्तृहरिणा कृतं वैराग्यशतकं समाप्तः ॥

93. Vide supra vs. 89. Secundi hemistichii initium ad mulieres flabelliferas alludit; harum loco auris refrigeratur Gymnosophista, igitur दिशः ipsi virgines sunt; eadem metaphora qua Martialis abollam Cynici uxorem *grabbati* nuncupat, eo quod grabbato pro stragulis iniecto, veluti cum eo dormiret. Schol. explicat: दिशः एव कान्ताः नार्यः ताभिः समन्तात् सर्वदिक्षु पवनत्रयचमरैः शीत्यमानः सन् ॥

94. *Brahmānis oom*, sive mundum, supra *Niti* vs. 93. मृत्पण्डे appellatum, eodem sensu h. l. मण्डलप्रेमात्रं nuncupat, hoc est *discus villis* सुदं मण्डलं placenta forsā ac libum, quo non satiatur sapiens. Posterius hemistichium eodem modo interrogat, subaudito न, quo statim sententia fit affirmativa: *numquam accidit*. Hanc insolentiore forte putans ellipsin, ultima verba in किं प्रतापते mutat Cod. B. सफरी piscioulus candidus est, aquam celeriter transnans; aliis *carpo*.

95. Vix operae pretium est variantes annotare lectiones Codicis B., cuius librarius in hac sententia describenda negligenter admodum versatus est, transpositis त्रनसक्रम्य et sic porro. In secunda linea दानविरक्तमार्गान्तरितः scripsit, cuius vocabuli compositionem non bene expedio; lectio recepta ad Yoginum conditionem illam pertinet, qua nullo ordinum respectu ac discrimine ab omnibus Castarum officiis immunes sunt devoti, ut hodieque multorum testimonio confirmatur. Vocabulum श्राक्तीर्षा Cod. B. in श्राक्तीर्षा commutat, contra rhythmum literis *stans* quaesitum et sensum, quem tamen restituit संप्राप्त् lectione pro अस्यूत = न ग्रथित. Ultimum denique समसुखाभोग^० ieiunum est.

96. Quinque elementa adorans sperat Yogi se tandem cum Parabrahmo coniunctum fore, ab omnibus animi commotionibus ac stultitiae vinculis liberatum. तेतः सुखन्धो legit Cod. B. et तान् pro ज्वाला quae omnes admitti possunt lectiones, posterior tamen glossa videtur; vid. vs. 72. de *scientiae igne*. Secundum hemistichium unica fere vox est; en Scholia: युष्माकं सङ्गवशाद् उपज्ञातो यः सुकृतोद्देकः तस्य वा स्फुरन्ती अथ च निर्मला ज्वाला शिखा तया अपास्तः सपिडतः समस्तः सकलो मोहस्य अज्ञानस्य महिमा महत्त्वं यस्य स एवं भूतः सन् ब्रह्म ॥ Memorabilis est Schol. *Parabrahmi* explicatio per उपाधिग्रन्थ quae ad Baudddhorum dogma accedit.

97. Per *animum amritum stillantem* eum intelligit qui omnia terrena exiit et summi numinis cognitione gaudet, sive hominis, ut Schol. verbis dicamus: मत्स्वभावस्य ज्ञेयज्ञातृसंबन्धेन रस-स्वरूपब्रह्मविशिष्टस्य ॥ Illud autem vocabulum quo tanquam cibo utitur *Brahma* est, नित्यस्व-रूपब्रह्म ॥ (vid. *Windischmannum* p. 128. in Sancar.). In sola Edit. Sr. exstat sententia p. 105.
98. Videmus ad quam duxerit dementiam pulchrum per se ac sapientissimum praeceptum de rebus externis contemnendis et cogitatione salutis ergo in Deum dirigenda: vult sordidus auctor — non idem Bhartriharis ille qui Nitim composuit — ut bestiarum more (वनस्व-लीशयनाः मृगादयः) in sylvis degamus ad sensuum oblectamenta evitanda et summam perfectionem obtinendam. Serpens *vento* pasci putatur ut apud Hebraeos *pulvere*, sed simul latet in हिंसा vocabulo, speciatim de caede animalium usurpato, nullum cum pabulo illo crimen esse coniunctum, quod bene vidit qui Rogerium francogallico sermone reddidit: *Bramm a ordonné une viande pour les serpens, sans qu'on tuë rien, qui est le vent.* Verba belgica (apud *Dapperium Asia* p. 30.) rem minus tangunt: *Bramma heeft de wint voor de slangen tot een spyze, het gras voor de beesten geschikt. Deze zyn een en de zelve spyze en niemand lyd daer nadeel by.* Incongruae Cod. B. lectiones sunt: भ्रात्रा मृतकल्पितं ad versum 96 forsitan respicientes ubi *aether* frater vocabatur; dein सृष्टाः pro पुष्टाः praebet et सततं *semper* loco सहसा = इठात्कारेण.
99. Sensus est: mundus vult decipi, decipiatur ergo; nos autem devoti et animo sinceri libenter divinam illam quam in promptu habemus, numinis scientiam impertimus. Vocabulum गालि apud Careyum in lexico Bengal. *scurrilitatem* indicat; vox videtur composita ex गा *vox* et गालि *series, copia* ut puncto subscripto Editores Sriram. indicare voluerunt: verba igitur obscura et confusa denotat (Schol. गालिमत्वं nostrum *galimathias*) sed cum notione *fraudis* coniuncta, quare sapientiae opponuntur. *Leporis cornu* pro re nihili ac vana habuimus *Niti* 5. Cod. B. ultimum distichi membrum legit:
- ददतु शशबिषाणं ये महात्यागिनो ऽपि ॥
- qui magni devoti vel leporis cornu darent?* Fateor versiculum hunc et proxime sequentem mihi in hac decade paullulum esse suspectos, sed quales sint substituendi ambiguus haereo, igitur seriem turbare nolui.
100. Querelas fundit sententia de neglecta scientia divina, per quam semper vitam asceticam intelligit noster. Non sine vi ponuntur *reguli*, inest enim: vel in exigua quacunque regione h. e. ubique. Nominativum suppeditat Schol. पृथिव्येकदेशभोजिनो राक्षः sequens vero vocabulum cum eodem in Accusativum erat corrigendum. Minus bene Cod. B. क्षितितल^० inducit. Alias scriptoris hallucinationes omittimus.

SUPPLEMENTUM.

1. **V**ersus qui sequuntur supplementarii ex libro secundo potissimum collecti sunt; tres priores ad caput de stultitia pertinent et in Cod. A. tantum leguntur, numeris undecimo et sequentibus notati. Harum sententiarum prima, in qua nulla ambiguitas relinquitur, illud Horatianum commentatur: *naturam expellas furco, tamen usque recurret*; cf. *Niti* 3. et versiculum prakriticum *Mrichhak.* p. 90.

शशपलक्कबलदूदे पा शक्कि वालिदुं
अपपाकलत्तपशने पा शक्कि वालिदुं ।
बूदपशन्न मणुश्रे पा शक्कि वालिदुं
मेवि सहावि आदोश्रे पा शक्कि वालिदुं ॥

*Non potest bos, in herbam lascivens, retineri, nec moechus alterius uxori inhians, nec homo addictus aleae, neque (hoc est: multo minus) ille cui vitium innatum est. Ubi पलक्क (पलक्क), ut hoc obiter observem (cfr. *παλαμῖς*) sanscritice लप्पट vocabulo explicatur (vid. *Fair.* 67.).*

2. Singularis sane sententia, quam spuriam esse ipsius tenor satis superque docet. Quodsi Bhartihari esset, scriptores de compositione rhetorica agentes certissime hoc distichon excitassent.
3. Pro एषा expectaris येषां cui ते melius respondet; pro मृत्यु cum Scholl. legimus मर्त्य *mortalis*.
4. Sententia Cod. A. vigesima quinta, in capite secundo de sapientia, prostat et bona enumerat quae homini per Vishnuem distribuuntur, nullo tamen epitheto indicatum est iusto tantum et sapienti talia praemia fore; अवंचकः ex Scholl. scripsimus, in textu erat अवन्चकः, Commentarius tamen Neutrum genus iubet ad मित्रं referens, quod fieri nequit ob vocabulum sequens.
5. Similem adscripsisse librarius videtur versiculum ad distichon *Niti* 33, cui praecedit haecce sententia, omnibus suis numeris haud absoluta, quum supplenda sit: *diviti* सामर्थ्यं सति Schol. Fortasse tamen in pronomibus, articuli vice fungentibus, ironica quaedam vis inest, ac si nos dicamus: *das sind Sinne!* अन्यत्तपोन coniunctim scribunt textus et Schol.; frequentior saltem est Instrumentalis, sed tum अन्यः scribendum: *alius* plane fit subito, neque amplius vulgo laudatur, qui dives modo erat.
6. Versiculus Cod. A. quinquagesimus, post versum nobis *Niti* 41. legitur eiusdem sensus: ut sorte sua contentus sit homo neque aliorum bonis invidet. Haec quidem extra dubium sunt posita, distichon vero ipsum, prout in Cod. exstat, corruptissimum est et sine aliorum Codd. ope in integrum restitui vix potest; sonat enim hoc modo, ad metrum quodammodo adaptatum:

त्वं एव चातकाधारोसितिकेर्षान्गोचरः ।

किं श्रमोद्वारास्माकं कार्यन्योक्तिः प्रतीयते ॥

in quibus verbis negligentissime scriptis sensum equidem non invenio, etsi vix placent conjecturae quibus usus sum, paullo liberiores. Primum: श्रमोद्वारास्माकं sanscritum non est, sed anteponi debebat pronomen, cuius श्रमाकं et केर्षा glossae videntur; *guttas* धाराः abesse vix possunt; terminatio श्रो ad चातको tunc pertineret et spiritum finalem in स् mutaret scriptor, nisi सन्ति vocabulo sequenti inesse (ut vers. seq.) suspicaris. लोचनगोचर solita compositio est et apud Bhartr. iam legitur *Sring.* 74. — Sed iudicent critici acutiores. — Scholia ceterum adsunt nulla.

7. Ad sensum, versiculum antecedentem, cui proxime adhaeret, optime haecce illustrat sententia, scilicet querelas inanes fundere non debere hominem sua conditione, quantumvis exigua, contentum, nam ut inter nubes quoque sint vacuae ac tonantes, quibus sitim non extinguat Chátakus, sive ut est in *Raghu.* 5, 17. निर्मलित्वाङ्गुर्धं श्रद्दधनं नार्दति चातको ऽपि ॥ sic inter opulentes inveniri avaros, divitiis suis superbientes, quos igitur adire haud iuвет. Scholia desiderantur. Corrigenda erant मित्र in मित्रं, हिंसति in हि सन्ति et आद्रायन्ति in आर्द्रयन्ति ॥
8. Caput septimum, de ope ferenda, claudit sententia in Cod. A., et similem exprimit sensum: montem *Merum* et *Himálai* iuga non tantopere valere quam *Malayi* montes in peninsula australi, ubi non arbores modo steriles verum multa dona adsint salutifera, sic homines liberales sordidis divitibus esse praeferendos. *Auri mons* et *argenti mons*, हेमगिरि et रत्नतद्दि mera epitheta h.l. sunt et nullo aurifodinarum respectu ad externam tantum speciem horum montium referenda, Schol. in homines bene adhibet: ननु आत्मसद्भाः सुवर्ण-रूप्यव्याः कृताः अतः तैः किं प्रयोजनं ॥ Molestiam parat in fine कंकोलनिम्बकुटतानि in quo vocabulo कुटत cum scholl. scripsimus; in textu erat कटुत scriptoris errore ortum, etsi कटु *pungens* de herbis officinalibus dicitur. निम्ब arboris species est, *Melia*, sive *Nimba Asadaracta* hoc est *آزان درخت* appellata, sed कंकोल nusquam reperitur. कोलं per se fructus est, quod bene conveniret si निम्बकोल scriptum exstaret; fortasse igitur aliud arboris genus designat, quum Schol. scribat: कः कोलनिम्बकुटताः वृक्षाः Huius vero Commentarii कः nullum sensum praebet, neque enim Brahmá, qui कः nominatur, locum habet; कं vero *caput*, *aquam*, *ignem*, *pavonem* et *gaudium* significat, ut de Monosyllabis lexicon *Ekákeharanighantus* docet. Schol. ad *Ghatakarp.* vs. 13. कं (sic leg.) शिरो जलमास्थानं et postea: पावके च मयूरे च सुखे श्रीर्षे जले च कं coll. *Nalod.* 2, 4. 41. et saepius. Sed, fateor, me in hisce ipsum non acquiescere, quum कं vocabulum simpliciori dictionis generi parum sit aptum, proponam कङ्कलि^o dummodo *Asocus* arbor in Himaliis montibus crescit.
9. Operibus omnia regi et hominis fatum constitui (*Niti* 91. 94.) distichon docet quod imprudenter forsitan loco suo eripuimus quum apud omnes legatur in Cod. A. vs. 89, B. 61, T. 58,

- in Edit. pg. 53. Infra tamen alia sequuntur exempla, ubi sententia ab omnibus exhibita auctoritatibus, locum suum occupare nullo modo potuit. Neque Scholl. adsunt, neque variantes lectiones.
10. In Cod. A. tantum, post versum *Nitis* nobis nonagesimum nonum, legitur sententia, numero 103 notata, cuius cardo in ultimis verbis vertitur. Vide quae de tali interrogationibus facta constructione observata sunt ad *Nit.* 45.; de इत् in compositione vid. *Sring.* 83. Verba ceterum faciliora sunt; per *relictionem*, हानि bona intelligit huius mndi, quae a sapientibus sponte negliguntur.
11. Legitur versiculus in Cod. A. 105, in B. quem sequitur Edit. Sr. 82. in Cod. T. 79. nec quicquam habet molestiae tametsi frigoris nescio quid insit. मुपिउत्ता non apodictice capiendum: *ornata est*, quod aliis auctoris dictis contrarium esset, qui in rebus similibus vituperare mavult quam laudare, sed hypothetice: *certe ornaretur*, ut in sententia seq. Hoc Cod. B. indicat interrogatione कैश्चित् metro prorsus contraria. Adiectiva अग्रिय° non sunt *pauperes qui in egestate non blandiuntur et divites in opibus humanitatem conservantes* sed oratione dura destituti omnino अग्रिवक्त्रेषु दरिद्राः ते: Schol.
12. Tuentur sententiam omnes auctoritates: A. 108. Edit. et Cod. B. 84. T. 89. et in eo quidem loco ubi recte sese habet, in capite de fortitudine post versum nostrum septuagesimum sextum. Laudibus enim praedicat virum fortem, cuius pedis contactu terra, veluti per solem flos, sese expandit, ut sub mulieris pede florem Asokum efflorescere dicunt Indi. Pro क्षमा *patientia* in Edit. legendum erat क्षमा *terra*, cui metrum obstat, B. रक्षा, A. मही quod adoptavimus, praebet. स्फार् adverbii vice fungitur *fit gaudens, exultat*, propr. enim स्फूर् *rumpi* ut स्फूर् de floribus dicitur, dein *exaltare*, collato स्फार्पा.
13. In Edit. vs. 21. et Cod. B. vs. 22. tantum reperitur adagium hocce satis luculentum. सुपुर् metro iubente in स्फूर्पापा convertimus.
14. De hoc disticho vid. ad *Nit.* 83. cui adiungitur in Edit. Sr. 26. B. et T. 25., a Rogerio quoque translatus. Cod. B. in primo hemistichio उपपत्ति iubet, caesura tamen prohibet quo minus accipiamus hanc lectionem, ceteroquin haud necessariam quia facile cogitatione additur: *iterum exurgit*. In alterius hemistichii pede secundo Paeon primus apparet, in hac sede rarissimus. Vid. *Ewald über einige ältere Sanskr. Metra* p. 10.
15. Ad *Sringdrum* potius pertinet sententia, in Edit. Sr. quadragesima nona libri secundi; in Cod. B. bis exstat, numeris 49 et 77 notata, neque in aliis Mstis reperitur. दुर्गार्क्षु *difficile captu* Cod. iubet, menti ut videtur poetae contrarium, vult enim: cor mulierum cum omnibus suis ut ita dicam plicis et fraudibus, omnino non capi posse, ut comparatio docet. यद्दर्पणान्तः स्तिष्ठे in Cod. B. ferri potest; दुर्ग ex eodem adoptavimus pro सूक्ष्म *subtilis* in Edit. De *gutta in flore loti* vid. ad Vaiv. vs. 7. In alium sensum *Uttararāmachar.* p. 29.

dicitur: optimorum hominum mentes cognitu difficiles esse, quum duriores modo sint quam adamas, molliores modo quam flores:

वज्रादपि कटोराणि मृदूनि कुसुमादपि ।

लोकोत्तराणां चेतांसि को नु विज्ञप्सुमर्हति ॥

Cum lianis mulieres sexcenties comparantur, praesertim in Gitagovindo, cf. *Mrichh.* p. 25. meretrix est मार्गजाता जनेव । et *Catullum* 61, 34.: *ut tenax hedera huc et huc arborem implicat errans.* *Ovid.* Epist. 5, 47. et quae excitat Jacobs ad Anthol. IX. p. 128. Scholiis omnes versus destituti sunt, a vs. 13. usque ad 23.

16. Versum scholiis carentem et in sola Edit. Sr. vs. 66. exstantem omnino non capio. Sermo est de Vishnue sub apri forma terram sustentante et in serpente Sesho, ut hominum saluti prospiciat, decumbente, sed quomodo cum dracone Rahu coniungatur, nescio; puto tamen ad distichon nobis vigesimum septimum a pio quodam lectore adscriptam esse sententiam in quibusdam vocabulis corruptam. Vitium saltem contra metrum erat tollendum in secundo membro, cuius च in ननु mutavimus et vocabula insuper राहुः et शेषः invicem transposuimus ne plane ineptiret obscurissimum dictum.

17. Corruptissimus in Edit. Srir. (74) versus, inprimis quod membrum hemistichii primi alterum attinet, ubi haud facile quisquam विरम vocabulum semel omissum ex coniectura repetisset nisi alio adiutus Codice. In B. (75) et T. (72) hoc membrum recte se habet sed transpositum cum priori hunc in modum librarii oscitantia vitiatum:

विपद्भिर्मध्येध्वंसं यदीक्षितुमाहमे

quae practicae corruptioni fere similia sunt. Pro तद्विधे: in Edit. cum B. legendum तल्लविधे: ex literarum उ et ल solita permutatione, et न cum व similitudine enatus error; non vero opus est ut verbum व्यपैति cum B. addamus. Dicit auctor ut equidem capio: Viros fortes anxie respicere noli, num forte constantia ipsorum, calamitatibus tentata gravioribus vacillet tandem, quodsi tamen impatientes invenias ipsos, nihilominus gloria digni putentur ut montes alati illi (vid. *Niz.* 29.) oceano vexati, viribus in periodi magnae fine fracti erunt sine omni aequoris ipsius damno. Comparisonem tamen claudicare quilibet ipse videt.

18. Sensus est: Fortuna tanquam mulier vult expugnari, audaces fortuna iuvat. Mirum est quanta corruptela in Edit. Sr. labore versiculus, cuius sphalmata भूतयोर्, दीर्घा, वित्त्य absque puncto nasali, मत्तप्रौढ e Cod. B. ubi eundem numerum occupat nonagesimum sextum, correximus, metro iubente.
19. Virum bellicosum praedicat sententia in Edit. et Cod. B. (102) exstans, nulla lectionis varietate. Constructionem grammaticam secundi hemistichii duriorem haud expedio.
20. Adagium in sola Edit. vs. 103. legitur, eodem sensu quo fabula exstat de vulpe et tym-

21. Sententia est ut in *Niti* vs. 85.: nec Deum ipsum mutare posse ea quae fato constituta sint.
कृष्णवक्रः avis quaevis crocicans est, cui flamingo pulcherrimus opponitur inter flores lotos
nidum faciens. Prostat distichon in Edit. 105. et in Cod. B. 106.

22. Multum haesitavi quibus medelis metro huius sententiae consulerem, praesertim quum
clariss. Lassenium viderem versiculum nostrum secundum Edit. Srir., ubi vs. 106. solus
legitur, evulgasse in Comment. ad Hitop. p. 103. Vitium in tertio pede alterius hemisti-
chii latens facile tollitur, si रवेरं Anusvaro deletो adiunxeris vocabulo sequenti; gravius
tamen in primo hemist. ulcus deprehenditur, cuius कथयन्ति न vel sensui, ut equidem exi-
stimo contrarium est. Proceleusmaticus in sede sexta requiritur sive Amphibrachys et
particulae sane erant in promptu तु हि च स ह वै ad pedem restituendum (पादपूर्णे); nos वा
inseruimus negatione prorsus extirpata, quo facto sententia omnibus numeris absoluta
videtur.

23. In Cod. B. (99) ubi sententia haec Editionis, in *Niti*, ultima prostat, primum hemistichium
falso legitur hoc modo: दिग्गजकमठकुलाचलैः कथमपि विधृतापि न चलवति वसुधेयं । Bo-
nam tamen in altero hemist. lectionem चलति huic Cod. debemus pro फलति. Ad sensum
cf. *Nitis* caput de fortitudine et constantia. De testudine et serpente Sesho vid. Nit. 28.
दिग्गज collective sumendum, sunt enim quatuor terram portantes elephantī. Vocabulum
प्रतिपन्नं pro indole venit ut alias प्रसिद्धे ॥

24. Ex libro Vairagyo superstes et ad versum nobis octogesimum quintum arctissime perti-
nens sententia, in Cod. A. et Edit. Sr. quadragesima nona, in B. quadragesima quinta est,
et a nobis quidem expulsa ne numerum centenarium transgrederetur liber. Satis tamen
antiquum est distichon in *Rāyaparak*. p. 28. iam citatum, ubi in primo hemist. चलवति etc.
transponuntur cum कुस्मेत्यादि. Pro लोष्ट्रे cum Cod. A. legendum erat लोष्टे = मूत्रषडे.
Usitatorem porro formam दृषद् e Cod. B. et Schol. Mst. praetulimus; lectiones यान्तु in
B. et Kāvya. पुण्यारण्ये B. et कदा in *Kāḍ*. loco क्वचित् habent quo se tueantur. Vocabulum
denique स्त्रैषा Scholiasta ऋषत्य vocabulo diserte explicat, alioquin et mulierum gregem po-
teras intelligere.

25. Sententiis Bhartriharis finem impono, disticho ad Nītīsatacum et Vairāgyam respiciente,
qui in Cod. D. librum de amoribus claudit, primum quia tres in universum Centurias re-
spicit, dein etiam ut exemplo pateat quam corrupti interdum soleant esse libri Indorum
Mst., quorum tamen versiculos scholiis, ut hic quidem est, destitutos, solo metro restitutas
necessee est. Mensura hoc loco *Sragdhara* est haec, in duos male per scriptorem versiculos
divisa:
===|==||==||==||==||==||==||==||
primum vero hemist. hoc modo exaratum:

धन्याः ते वितरगगुहचरपारतां त्यक्तसंसारसङ्गहाताने
विलिनगिरिवरगहने धीवने ये नयन्ते ॥

In altero Hemist. ad *amores* pertinente, corrigendum erat स्वन *pectus* pro स्वन et totum epitheton ad amicam referendum, igitur in fine कायां loco कायाः scribendum. गह in गाढे mutavimus, melius tamen गाढं fuisset. Plures utique afferri poterant versus, praesertim ex Cod. B. sententiis interpolatis referto, at, quum gravissimis omnes fere corruptelis scateant et nihil praeterea habeant quod lectorem possit allicere, manum detinui et charitam perdere vanis nolui coniecturis.

॥ शुभमस्तु ॥

*Tabula synoptica, novum sententiarum in libro II. et III.
ordinem exhibens.*

II. Ntisatakam.

		Cod. A.	Edi. Scri.	Reg. vers.	Cod. B.	Cod. T.			Cod. A.	Edi. Scri.	Reg. vers.	Cod. B.	Cod. T.
I.	1	1		1	2		VI.	52	62	48	51	47	47
	2	2	99(I)		1(I)	1		53	63	8	52	8	9
	3	3	1	3	1			54	64	78	57	78	75
	4	4	3	4	2	3		55	65	94	53	94	87
	5	5	2	5	3	4		56	66	28	55	27	27
	6	6	89	6	89	88		57	67	36	58	35	35
	7	7	90	7	90	90		58	68	27	59	26	26
	8	8	99(III)	8	34			59	69	40	60	40	39
	9	9	32	9	31	31		60	26		54	68	
	10	10		10	49			61	28	13	56	13	
	11	14	61			60	VII.	62	70	80	61	80	77
II.	12	15	7	11	7	8		63	71	67	62	66	65
	13	16	10	12	10	11		64	72	34	65	33	33
	14	17	11	13	11	12		65	73	83	63	83	80
	15	18	42	14	36	42		66	74	46	64	45	46
	16	19	104	15	103	98		67	75	30	66	29	29
	17	20	92	16	92	85		68	76	15	67	15	15
	18	21		17				69		99	68	101	
	19	22	93	18	93	86		70	77	50	69	50	49
	20	23	47	19	46	48		71	78	14	70	14	15*
	21	24	68	20	68	66	VIII.	72	80	64	71	64	63
III.	22	29	12	21	12	13		73	27		72		
	23	30	33	22	32	32		74	86	60		62	59
	24	31	96	24	97	92		75	106	81	77	81	78
	25	32	38	25	38	37		76	107	76	76	76	73
	26	33	70	23	70			77		85	78	85	81
	27	34	65	26	65	64		78	109	86	80	86	82
	28	35	95	27	95	91		79	81	17	75	16	17
	29	36	57	28	59	56		80	82	45	79	44	45
	30	37	87	29	87	83		81	83	9	74	9	10
	31	38	98	30	98	97	IX.	82	84	24	82	23	23
IV.	32	39	23	31	22	22		83	85	25	83	24	24
	33	41	63	32	67	62		84	87	79		79	76
	34	42	20	33	19	20		85	88	58	81	60	57
	35	43	62	34	63	61		86	90	43	84	42	43
	36	44	5	35	5	6		87	91		85		
	37	45	6	36	6	7		88	92				
	38	46	71	37	71			89	93				
	39	47	72	38	72			90		101	88	105	
	40	48	88	39	88			91	101	56	98	58	55
	41	49	69	40	69	67	X.	92	94	19	91	17	19
V.	42	52	75	41	74	73		93	95	37	92	37	36
	43	53	29	42	28	28		94	96	44	97	43	44
	44	54	22	43	21	21		95	97	52	99	56	53
	45	55	41	44	41	40		96	98	31	93	30	30
	46	56	4	45	4	5		97	99	51	95	53	50
	47	57	73	46	73	71		98	100		96		
	48	58	39	47	39	38		99	102	54	100	57	54
	49	59	91	48	91	84		100	110	97		100	
	50	60	77	49	48	74							
	51	61	35	50	34	34							

III. Vairāgyasatakam.

		Cod. A.	Edit. Srir.	Reg. vers.	Cod. B.			Cod. A.	Edit. Srir.	Reg. vers.	Cod. B.
I.	1	1	1	1	1(I)	VI.	52	48	48	51	25
	2	2	2	2(II)	3(I)		53	52	52	51	33
	3	3	3	7(?)	4(I)		54	53	53	52	55
	4	4	4	2	5(I)		55	54	54	53	23
	5	5	5	3	6(I)		56	55	55	54	32
	6	6	6	4	7(I)		57	56	56	55	28
	7	7	7	5	40		58	57	57	56	24
	8	8	8	8	13		59	58	58	57	
	9	9	9	6	25		60		95	51	27
	10	10	10	9	10(I)		61		98	59	31
	11	11	11	10	50	VII.	62	59	59	60	37
II.	12		18(II)	11	18(II)		63	60	60	61	
	13	12	12	12	17		64	61	61	62	63
	14	13	13	13	117		65	62	62	63	65
	15	14	14	14			66	63	63	64	
	16	15	16	15	20		67	64	64	64	66
	17	16	15	16	21		68	65	65	65	79
	18		100(II)		104(II)		69	66	66	66	80
	19	17	17	18	22		70	67	67	67	81
	20		16(II)	87(II)			71	68	68	68	82
	21	18	18	20		VIII.	72	69	69	69	87
III.	22	19	19	21	9(I)		73		55(II)		
	23	20	20	22	116		74	70	70	71	51(II)
	24	21	21	23	60		75	71	71	72	
	25	22	22	24	76		76	72	72	73	94
	26	23	23	25	74		77	73	73	74	44
	27	24	24	26			78	74	74	75	
	28	25	25	27			79		99	76	36
	29	26	26	28	52		80	75	88	77	91
	30		52(II)		54(II)		81	76	75	78	73
	31	27	27	30		IX.	82	77	76	79	51(I)
IV.	32	28	28	31	123		83	78	77	81	97
	33	29	29	32			84	79	78	82	
	34	30	30	33			85	80	79	83	47
	35	31	31	34	119		86	81	80	84	54
	36	32	32	35	59		87	82	81	85	
	37	33	33	36	88		88	83	82	86	100
	38	34	34	37	114		89	84	83		85
	39	35	35	38	118		90	50	50	87	78
	40	36	36	39	110		91	51	51	88	
	41	37	37	40		X.	92	85	84	89	109
V.	42	38	38	41			93		85	92	
	43	39	39	42	43(I)		94		86	90	89
	44	40	40	43	8(I)		95		89	93	92
	45	41	41	44	87		96		90	98	93
	46	42	42	45	12(I)		97		91		
	47	43	43	46	95		98		93	95	11(I)
	48	44	44	47	53		99		96		29
	49	45	45	48	42		100		97		30
	50	46	46	49	115						
	51	47	47	50	122						

ADDENDA ET CORRIGENDA.

Pag. 4. lin. 25. pro नील lege लील.

- 7. - 12. Praestat emendare व्यस्तं स्मरामि नसरत्तललक्षस्याः et in Scholiis ad h. v. lin. 17. पृथूभागाः et lin. 19. धनोत्वे scribere.
- 8. - 3. a fine. Fort. leg. इति कपटः सुपुव्यं.
- 12. - 8. leg. एतादृशी et lin. 11. insere स्खलन्ती ante धतिभ्यं.
- 15. - 2. a fine. Euphonia neglecta est in exitu membri, item pag. 22. lin. 11.
- 17. - 18. Anasvarus vocabuli पूर्णं evanuit in nonnullis exemplis, item pg. 30. lin. 5. in षं.
- 20. - 14. Pone १८५५.
- 22. - 5. Suprapositam vocalis signum non accurate expressum est in षणे item pg. 25. l. 20. in fine, et pg. 31. lin. 14. in ते.
- 23. - 21. Separa विचार्य कार्य, item pg. 26. lin. 1. melius scribis वृद्धिः मनः.
- 30. - 21. Scribe ब्रह्मापि.
- 56. - 2. pro भाज्यापि, quod ex Edit. Srir. in nostram irrepsit, scribe भज्यापि.
- 70. - 9. leg. गुष्मत्स०.
- 71. - ultima pro विचित्रि० leg. विचित्र०.
- 88. - 12. leg. *Mangiferum*.
- 102. - 4. pro *fatorum libro* scribe *frontis tabula*, video enim भाल् anterioris caput esse in quo scripta hominis putantur fata; quapropter iam dele quae parum apta in Commentario ad h. v. pg. 131. contulimus.
- 105. - 23. post *quiescit* pone colon.
- 122. - 4. a fine leg. *cupidum*.
- 124. - 17. leg. *voluntate*.
- 131. - 14. dele apostroph. ante कपो.
- 142. - 11. lege ईशपत्नी.
- 142. - 18. post *similis* adde: — *cognita*, nam respondet simul दृष्ट (cfr. *Brahm. Vaiv. Pur. Spec.* pg. 25. lin. 5), Arab. ادى, hebr. שרר signific. cognoscere carnaliter.
- 152. - 23. leg. *denudavit*.
- 155. - ult. leg. ऋतु.

Pag. 157. et 158. ad Sring. vs. 36. Post vulgatam Wilsoniani lexi editionem alteram vidi प्राभात् *montis cacumen*, पाटिच् *surem* significare; igitur verte *qui ex montium cacuminibus fragrantiam furantur*, et dele omnia, quae in Commentario de hisce vocabulis protulimus futilia. Sic quoque eadem (प्राभात्) vox intelligenda est Yairag. v. 1. non vero *onus*, et varians lectio उन्मूलयन् iam recte sese habet.

- 162. lin. 3. a. f. leg. *stamina*.
- 169. - 22. post *versione* pone punctum.
- 172. - 1. leg. *Strabonis*.
- 194. - ult. pro *د* leg. *د*.
- 199. - 19. गुपाप्रखालं.
- 200. - 24. पर्कार्य.
- 213. - 5. a fine *philautia*.
- 232. - 12. verba: *de quorum ancillis rell. ad Romanos refer.*
- 232. - 24. leg. *Dicitur pro Dr.*
- 235. - 19. leg. *interpretatio pro interpretio.*

Reliqua, quae in versione et commentario minus accurate vel etiam festinanter et मोहमोहिता: expressimus, benevolus lector ipse corriget, errores quosdam in textu graves passim in Commentario iam tetigimus.

